

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԵՂԱՍԵՆԱԿԱՆ
ԽՈՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԵՆՏԱՆԻ
ԳԵՂԱՍԵՆԱԿԱՆ ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԱՏՈՐԱՏԻ

**ՑՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ
ՆԻԿՈՍԻՂԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ**

**ԿԱԶՄԵՑ
ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՐՔԵՂՍ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐ ՎԻՃԱԿԻՆ ՆԻԿՈՍԻՂԻՈՅ
1903**

ՅՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

**OUVRAGES PARUS DANS LA SÉRIE DE LA BIBLIOTHÈQUE ARMÉNIENNE
DE LA FONDATION CALOUSTE GULBENKIAN**

Titres:	Dépositaires	Prix
1) THE CHRONICLE OF PETROS DI SARKIS GILANENTZ. Traduit de l'arménien par Caro O. Minasian, Lisbonne, 1959.	Livraria Bertrand 73 Rua Garrett 75 Lisbonne (Portugal)	45 Esc.
2) CATALOGUE DES MANUSCRITS ARMÉNIENS DE LA BIBLIOTHÈQUE ARMÉNIENNE DE GALATA. En arménien, par le Catholicos Babgen. Edition du Catholicos arménien, Antelias, 1959.	Librairie C. Klincksieck 11, rue de Lille Paris VIIe (France)	40 NF.
3) ETUDES DE LINGUISTIQUE ET DE PHILOGIE ARMÉNIENNES. I. RECHERCHES SUR LA SYNTAXE COMPAREE DE L'ARMÉNIEN SUIVIES DE LA COMPOSITION EN ARMÉNIEN. Par A. Meillet, en français, réimprime en 1962 par «Imprensa Nacional de Lisboa».	Livraria Bertrand 73 Rua Garrett 75 Lisbonne (Portugal)	40 Esc.
4) CATALOGUE DES MANUSCRITS DU MONASTÈRE D'ARMACHE, par H. Thopdjian, en arménien, 1962, Imprimerie des Mekhitaristes, S. Lazzaro, Venise.	Congr. Mekhitariste de Venise Tipo-Litografia Armena San Lazzaro - Venise (Italie)	18 US.\$
5) THE RUPENIDES, HETHUMIDES AND LUSIGNANS. THE STRUCTURE OF THE ARMENO-CILICIAN DYNASTIES, par le Comte W. H. Rudt-Collengerg, 1963, en anglais.	Librairie C. Klincksieck 11, rue de Lille Paris VIIe (France)	32 NF.
6) THE ARMENIANS IN THE BYZANTINE EMPIRE, par Prof. P. Charanis, 1963, en anglais.	Livraria Bertrand 73 Rua Garrett 75 Lisbonne (Portugal)	35 Esc.
7) TIGRANE II ET ROME NOUVEAUX ECLAIRCISSEMENTS A LA LUMIERE DES SOURCES ORIGINALES. Traduit de l'arménien par H. Thorossian, 1963, imprime par «Imprensa Nacional de Lisboa», en français.	Livraria Bertrand 73 Rua Garrett 75 Lisbonne (Portugal)	60 Esc.
8) CATALOGUE DES MANUSCRITS ARMÉNIENS DE LA BIBLIOTHÈQUE DES MEKHITARISTES DE VIENNE, par le R. P. H. Oskian, en arménien, 1963.	Mekhitaristen - Verlag Mekhitaristengasse 4 1070 Vienne (Autriche)	60 US.\$
9) CATALOGUE DES MANUSCRITS ARMÉNIENS DU MONASTÈRE DE BZOMMAR, par le R. P. Mesrob Keshishian, en arménien, 1964.	Mekhitaristen - Verlag Mekhitaristengasse 4 1070 Vienne (Autriche)	45 US.\$
10) MEGNOUTIUN ENTERDZVADZOTZ (Commentaire du Lectionnaire), par l'Eveque Grigoris Archarouni, 1964, en arménien.	Congr. Mekhitariste de Venise Tipo-Litografia Armena San Lazzaro - Venise (Italie)	3 US.\$
11) ZHAMANAGAKROUTIUN GAM DARECANK YE-GUEGHETZAGANK, (Chronographie ou Annales Ecclésiastiques), par Stepanos Roscka, 1964, en arménien	Mekhitaristen - Verlag Mekhitaristengasse 4 1070 Vienne (Autriche)	6 US.\$

- 12) THE TRADE AND CITIES OF ARMENIA IN RELATION TO ANCIENT WORLD TRADE, par H. A. Manandian, traduit du russe en anglais par N. Garsioian, 1965. Livraria Bertrand
73 Rua Garrett 75
Lisbonne (Portugal) 130 Esc.
- 13) ETUDES ARMENO-BYZANTINES. Recueil d'études publiées dans «Byzantion» et autres périodiques, par N. Adontz. En français, 1965. Livraria Bertrand
73 Rua Garrett 75
Lisbonne (Portugal) 130 Esc.
- 14) HISTOIRE DU CELEBRE COUVENT ST. NICHAN DE HAGHBAT, par Jean de Crimée, en arménien, 1965. Mechitaristen - Verlag
Mechitaristengasse 4
1070 Vienne (Autriche)
5.50 US\$
- 15) GRAND CATALOGUE DES MANUSCRITS ARMÉNIENS DE LA BIBLIOTHEQUE MEKHITARISTE DE VENISE, Vol. III, par le R. P. P. Sarkissian et le R. P. K. Sarxian, en arménien, 1966. Congr. Mekhitariste de Venise
Typo-Litografia Armena
San Lazzaro - Venise
(Italie) 18 US\$
- 16) GRAND CATALOGUE DES MANUSCRITS DU COUVENT SAINT-JACQUES DE JERUSALEM, Vol. I, par l'Eveque Norair Bogharian, en arménien, 1966. Imprimerie et Librairie
du Couvent arménien de
Jerusalem (Vieille Ville)
Israel 7.50 US\$
- 17) GRAND CATALOGUE DES MANUSCRITS DU COUVENT SAINT-JACQUES DE JERUSALEM, Vol. II, par l'Eveque Norair Bogharian, en arménien, 1967. Imprimerie et Librairie
du Couvent arménien de
Jerusalem (Vieille Ville)
Israel 7.50 US\$
- 18) CATALOGUE DES MANUSCRITS ARMÉNIENS DU MONASTERE ARAKELOTZ-TARKMANTCHATZ DE MOUCHE ET DES ENVIRONS, par Sahag A. Mouradian et Nazareth B. Mardirossian, 1967, en arménien. Imprimerie et Librairie
du Couvent arménien de
Jerusalem (Vieille Ville)
Israel 2.75 US\$
- 19) GRAND CATALOGUE DES MANUSCRITS DU COUVENT SAINT-JACQUES DE JERUSALEM, Vol. III, par l'Eveque Norair Bogharian, en arménien, 1968. Imprimerie et Librairie
du Couvent arménien de
Jerusalem (Vieille Ville)
Israel 7.50 US\$

Note: 1 \$ US. = 28.50 Escudos
 1 \$ US. = 5.55 Frs. Fr.
 1 f. = 70. — Escudos
 1 f. = 2.40 \$ US.

CATALOGUE
DES MANUSCRITS DE NICOMÉDIE
ET DES ENVIRONS

Par

Mgr. STEPANOS HOVAGUIMIAN
ARCHEVÊQUE DE NICOMÉDIE

1903

Venise - S. Lazare

1969

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԳԱՆՈՒՄՏ ԿԻՒՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՑՈՒՑԱԿ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՑ
ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՑ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ԿԱԶՄԵՑ՝

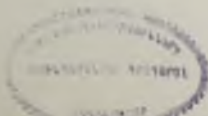
ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՐՔԵՊՍ, ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ,
ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՎԻՃԱԿԻՆ ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՑ

1903

Վեներսիկ - Ս. Ղազար

1969

0550
A 3750

ՀՐԱՏԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ՆԱԴՅՈՒԹԻՒՆ

Համաձայն որդեգրուած ուղեգիծին՝ որուն նպատակն է հրատարակել անտիպ ձեռագրացուցակներ, Գալուստ Կիւլպէնկեան ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ձեռնարկին մէջ առնուելով՝ հրատարակութեան կը տրուի ներկայ հատորը այն ակնկալութեամբ, որ հայագիտական ուսումներով հետաքրքրուողները ճիշտ կ'ընան զտնել անոր էջերուն մէջ:

Ան կը բաղկանայ երկու զլխաւոր բաժիններէ. որոնք պատրաստուած են նախ քան համաշխարհային Ա. պատերազմը: Առաջինը կը ներկայացնէ երկը՝ Նիկոմիդիոյ առաջնորդ Ա. Ստեփանոս Եպիսկոպոս Յովակիմեանի, իսկ երկրորդը (Տիար Յ. Քիւրտեանի ծանօթագրութեամբ) ատենին պատրաստուած է Տ. Մկրտիչ Վարդապետ Աղաւնունիի կողմէ, նախ քան իր եպիսկոպոսութիւնը:

Հարկ կը տեսնենք քաջատրութիւն մը տալ ներկայ ցուցակը գործածողներուն համար. երկրորդ ցուցակը կը պարունակէ նկարագրութիւններ 20 ձեռագիրներու, որոնք չեն յիշուած առաջին բաժնին մէջ: Նախընտրեցինք, սակայն, կողք կողքի եւ նոյնութեամբ հրատարակել երկու ձեռագրացուցակները, հակառակ որ մասնակի կրկնութիւն մը կ'ընար գոյանալ այս կերպով:

Հակառակ այն ճակատագրին, որ հաւանական կորուստի մատնած է ներկայ հատորին մէջ նկարագրուած ձեռագիրները, ինչ որ պարագան է նաեւ հազարաւոր ուրիշ ձեռագիրներու, որոնք անհետացան թրքահայերու տեղահանութեան ընթացքին, ներկայ հրատարակութիւնը կ'ունենայ իր օգտակարութիւնը՝ շրջնորհիլ ցուցակագրական շահեկան մանրամասնութիւններուն:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն

Զեռագրաց ցուցակներու հրատարակութիւնները, անտարակոյս, ունին իրենց օգտակարութիւնը բանասիրական գետնի վրայ, մամաւանդ երբ բուն ձեռագիրները, որոնց նկարագրութիւնը կու տամ այդ ցուցակները, այսօր կ'որստած կը համարուին. ինչպէս է պարագան այս հատորին մէջ հրատարակուած զոյգ ցուցակներուն:

Ընթերցողներն յիշենք, որ այս տպագրութեան մէջ կ'ուզենք նկատի առնել տալ հետեւեալ կէտերը. որոնք անհրաժեշտ են Յովակիմեան սրբազանի ամուսնով ճանչցուած Նիկոմիդիոյ Զեռագրաց ցուցակին բնագրական հաւատարմութեան համար:

Այս հրատարակութեան առթիւ դիտել կու տանք նախ՝ որ ջանացած ենք նշանակել յայտնի լինող Ստեփանոս Եպս. Յովակիմեանի եւ Տ. Մկրտիչ Վրդ. Աղանունիի պատրաստած ցուցակները, իրենց լեզուով եւ ընդօրինակութեան թերութիւններով, որոնցմէ մաս մը հետեւանք եւ գրչագիրներու անթուսափելի սխալագրութիւններուն եւ ուղղագրական այլատարազ ձեւերուն: Երկրորդ՝ դիտել կու տանք որ յատուկ դժուարութիւններ կային Յովակիմեան սրբազանի պատրաստած կամ պատրաստել տուած Նիկոմիդիոյ Զեռագրաց ցուցակին մէջ, դժուարութիւններ՝ առաջ եկած սխալ ընթերցումներէ եւ ընդօրինակութեան անհաւասար ձեւերէ:

Յովակիմեան սրբազանի աշխատանքին բնագիրը կը պահուի Երեւանի Մատենադարանին մէջ, որմէ ընդօրինակուած օրինակ մը ժամանակին յանձնուեցաւ մեզի տպագրութեան համար: Յաջորդաբար ձեռք բերուեցաւ լուսատիպ օրինակ մը եւս նոյն բնագրին: Այս լուսատիպ օրինակին վրայ հիմնուած է մեր ներկայ հրատարակութիւնը, եւ որուն կատարելութեան համար կը կատարենք հոս կարգ մը կարեւոր նշումներ: Ուզելով հանդերձ հաւատարմութիւններ, երբ յայտնի էր ընդօրինակութեան մէջ սպողած սխալը, որ նոյնիսկ նոյն ընդօրինակողէն, այլապէս միեւնոյն գործի ընթացքին ուղիղ ձեւով ներկայացուած է: Այսպէս եւս հետեւեալները.

- 1) *Անկապոյտ* նոխութիւն (փոխ. *անկապուտ* նոխութիւն), վաստակոց *խորոյ* (փոխ. վաստակոց *խորոց*), *բստացաւ* (փոխ. *ստացաւ*):
- 2) Նոյն ընդօրինակողէն գրուած ծնող բառը՝ մերթ *ծնող*, մերթ *ծնող* եւ մերթ *ալ ծնաւ*, վերածեցինք միակերպութեան համար *«ծնող»* ուղիղ ձեւին, համապատասխան ուղղագրական պահանջին որ *«ող»* բայանմունքներուն հիշտ ձեւն է, ինչպէս սիրող, գծող, շինող:
- 3) Յատուկ անունները եւ Լստուած բառը զլիսագիր սկզբնաւորութեամբ տպագրուած են, մինչդեռ բնագրին մէջ կը պակսէր պահանջուած միակերպութիւնը:

- 4) Տառակամ յայտմի վրիպակները ուղղուած են. քայք քառերու կամ խօս-
փերու սխալ ընդօրինակութիւնները տրուած են նայմութեամբ. դնելով
աւորմքեր փակագծին մէջ՝ ուղիղ ձեւը: Որ․ զօտս ձեր անկեալ (փոխ-
յօտս ձեր անկեալ):
- 5) Բնագրին մէջ յաճախ կիսատ մնացած բառեր, ամուսններ եւ կամ խօսքեր
լրացուած են, առնուած ուղղագիր փակագծերու մէջ: Օր․ Ասաց ան-
գգա... (Ասաց անգգա[մն]): Այս տեսակ լրացումներ կատարուած են
բնագրին վրայ մասն Հայաստանի Ակադեմիային կողմէն, հետեւելով
Մաշտոցեան Մատենադարանի ք․ 9422 ձեռագրին. տես հրատարակու-
թեան մէջ, ստորեւ դրուած քիւ 2 ծանօթութիւնը:
- 6) Յատուկ ամուսններու մէջ ամստոյգ ձեւերը, քողած ենք համաձայն բնա-
գրին:
- 7) Անփոփոխ քողած ենք նաեւ ձեռագրական ինչ ինչ ձեւեր. որովհ սովա-
րական երեսօյքներն են Նախնեաց, մամաւանդ յետին շրջանին. Ձեռագրաց
օրինակութիւններուն մէջ. այսպէս վերայնշանկեալ, վերայգրեալ, ո-
րոնց մէջ յապաւուելիք չ գիրը պարզապէս շեղագիր ներկայացուցած ենք:
Բնագրին հաւատարիմ մնալու համար է որ շեղագիր ներկայացուցած ենք
նաեւ ամուսններու եւ քառերուն մէջը կամ սկիզբը դրուած աւելորդ գի-
րերը. ինչպէս օր․ «կարապետ» ամուսնին, «բնտրեալ մոմկունք եւ յու-
սումնասէր սարկաւազումն», «շիշեցէք զմայրիանն» խօսքերուն մէջ:
Բայց ոչ հեղայեագի քառին մէջ, ուր չ գիրը բաւորովին ամտեղի է, եւ
արդէն օրինակողն ալ շատ տեղեր գրած է *հզաճողի*, որմէ կը տեսնուի
թէ առումն ամուսնագրութեան արդիւնք են: Յետոյ միակերպութիւն տր-
ւած ենք կարգ մը յատուկ ամուսններու ուղղագրական անհաւաստաբար-
ներում, նոյն ձեռագրին մէջ, միակերպութեան համար, ինչպէս Նասիր,
Նասիպ ուղղելով ըստ վերջինին:

Հայ քառասիրութիւնը երախտապարտ է Գալուստ կիւլպէնկեան Հիմ-
նարկութեան, որ մեծ ճիգեր կը քափէ կորուստէ փրկելու համար, գէթ ցու-
ցակագրութիւններով. ինչ որ երաշխով մը փրկուած է. ինչպէս նաեւ մատն-
նադարաններու մէջ գտնուող եւ տակաւին անճանօք մնացած ձեռագրական
զանձերը:

ՄՏՆՓԱՆՈՍ ԱՐԲԵՊՍ . ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ ՎԻՃԱԿԻՆ

ՃՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՑ

ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

Ա.

ՄԱԳԱՍԱԹԵԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ի Ս. Աստուածածին և Ս. Կարապետ
եկեղեցիս Ի Պօլու
Ամֆ Տեառն 1351

Մագաղաթեայ Ս. Աւետարանին յիշատա-
կարանմանը՝ կէտ առ կէտ օրինակուած

1. Փառք Ամենասուրբ Երրորդու-
թեան և մի Աստուածութեան Հօր և Որդ-
ւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ այժմ և միշտ և
յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Արդ ստացաւ Աւետարանս Մայ-
րիանն յիշատակ իւրն և Հօրն Նախպին,
և մօրն Հռիփսիմին. և բվերցն Պուլու-
մին, Ջանջատին և որդւոցն Եղմուրին,
Առաքելին, և թոռանցն Բարսեղին, Ա-
կորին, Սահակին, Քասպարին և Հարսե-
րին և յիսարեթին, Գուլիխանին, Ասյի-
խանին:

Որ մեծաւ փափագանօր և սրտաշա-
յօժարութեամբ ստացաւ Մայրիան ըզ-
սուրբ Աւետարանս ի Հայալ և արդար
փաստակոց իւրոց և ետ... ի փրկութիւն
իւրն և րարեխօս Հօր իւրոյ Նախպին և
մօրն Հռիփսիմին, և զստեղացն Մոռա-
րին, Ուստիանուն, Ջուհրուն և ամենայն
արեան մերձաւորացն իւրոց: Գանձ յա-
ւիտենական և անկապուտ ճոխութիւն, ի
պայծառութիւն ուխտի մանկանց նաղելի
մօր մերոյ նոր Սիւրբին:

Արդ աղաչեմ զսրբազան և զաստուա-
ծամերձ դասս քանանայից, որք ընթո-
նուք կամ օրինակէք, զյիշեցէք զՄայ-
րիանն և թոռանց կողակիցքն Ոսկինա-
րին, Ընեհանին, Շահսին և ամենայն
արեան մերձաւորան յիշեցէք և ի բերա-
նով Աստուած ողորմի ասացէք, և Քրիս-
տոս ձեզ ողորմեսցի ի միասնեամ իւր
զայլըստեանն, ամէն:

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քա-

ղաքն Նախշւան, ամի Տեառն 1351 ձեռամբ
Իրրու տիրացու զ զ զ ա զ բ բ է:

Որչն երկու յիշատակարաններն գր-
ուած են Աւետարանին գրէն տարբեր՝ ան-
հմուտ գրչով և շնացեալ կնոջ Աւետարա-
նէն անմիջապէս վերջը. մագաղաթեայ
թղթոյն երկու էջերու վրայ:

Հրամանաւ Առաջնորդի Նիկիոմիդիոյ
Տ. Տ. Ստեփաննոս եպիսկոպոսի Յովակի-
մեան՝ ընդօրինակեց մագաղաթեայ սուրբ
Աւետարանին վերոյնշանակեալ յիշատա-
կարանն Աստուածատուր Տ. Վարդան
Վախճանեայ քանանայ Միքնանեան, ի
Պօլու 1898 մայիս 28:

Բ.

ԹՂԹԵԱՅ ԶԵՌԱԳՐԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ի Ս. Աստուածածին և Ս. Կարապետ
եկեղեցիս Ի Պօլու

Թղթեայ ձեռագիր Ս. Աւետարանիս յիշա-
տակարաններն՝ կէտ առ կէտ օրինակուած
Ի Պօլու

1. Ո՛վ Տէր, զանարժան և զփճուն
դժոյզ զԼուստակէս արեղա յիշեալ (տես
յերես 146):

2. Ջանարժան զԼուստակէս գծաւ
աստուածային տառիս յիշեալ, ո՛վ Տէր
(տես յերես 251):

3. Հեզանօքի և . . .
այսեր (ամորդացուր աստուածասեր).
Հայ ա . . . և Հիւրընկալ . . . կատար-
եալ և ա . . . շնորհաւք ի. զպարոնս
այ . . . ամաչին. խիստ փափա[գա]-
նաւք և ջերմեանդ սրտիւ ստացաւ
զսա յիշատակ Հոգւոյ իւրոյ և իւր բարի
ծնողացն. Հաւրն Շահ Պուտաղին և
մաւրն Ջիւնիխանին, և ամուսնոյն իւրոյ
Պար և նորա . . . և դժաբարչոյ

ծաղկեալ վարդաթիկ որդւոյն . . .
 տար շնորհ . . . ից հարաշնառ սարկաւազ
 . . . հակորին, և հանգուցեալ որդւոյ
 . . . նորին Մարիամին Սալբատին, և միւս
 Մարիամին, Սիրոմ պէկին . . . զսանին Ջի-
 ճիւսին և հանգուցեալն որ առ Փրբ-
 առն էն փոխ . . . եւ Սիրմին և այլ միւս
 Մարմին և իւր կենդանեացն և հանգու-
 ցեալն, ամէն:

4. բնաբեալ ժանկունք
 և յաւսածառէր սարկաւազունք զատ-
 ճեր տնկեալ աղաւթն զճեղ, կողկողալին
 պաղատանք և հառաչամբ որաւ յի-
 չեղէր զգիրոյցընայ և յի որաւ և ժա-
 րար ժառոց ողորմի սառցէր և Աստուած
 ձեր ծնողաց թողութիւն շնորհեցէ իւր
 ի միտանգամ զպաշտեան, ամէն:

5 Արգ. ստաղծ տար Անտարա-
 նիս, որ եւ նորոզն չեղանգի և բարե-
 միտ սաստածառէր Վարդանան, և ծնո-
 ւոյցն իմ Պետրոս թանեան, կողկողին
 Քաթան, և որդի Ողման թանեան.
 զարձալ յիչեցէր Վարդանան, և թռիկ
 իմ Ասին, և ժարտիր իմ Հուգին, և
 թանաւայն տէր Գրիգոր և տէր Բար-
 սեղն: Արգ նորոզեալ տար աւետարան
 ձեռամբն անարժան և ստատեան Բար-
 սեղ երկցու ի թիկն Ռճճէ. էր:

Գ.

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՈՒՆՁ ԹԼԹԵԱՍ ԶԵՌԱԳԻՐ

յԱզգ. Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ
 ՌԻԳ (1023) = 1574

ՔՐՈՒԹՔ՝ 708: - ՄԵՌՈՒԹԻՆՆ՝ 27x18 սնգմ.
 ԳՐՈՒԹԻՆՆ՝ երկսին 20-30,5 (21 x 6) սնգմ.
 մինչև 550 րուրք. 351եմ սկսեալ 18x5,5 է: -
 ՔՈՒԹ՝ 47. 48. 49. 50. 52եմ մինչև 550. մնացեալ
 20 է: ԹԵՐԹՔ՝ Աստուածայուն մինչև Գործ
 ստեղծութիւնն եւ 14 Գ. Աստեղծութիւնն քերքերը -
 61x12: Աստուածայունին Ա. քերքը 1 քեր-
 վը՝ 0: Բ ԺԵ-ը 10սկան: ԼԳ-ը՝ 0: ԺԳ. ԽԵ. ԻԵ.
 ԼԵ ԼԵ ԵԲ. ԵԼ-ը՝ 11սկան: ԵԱ-ը՝ 15: Իսկ Գործ
 Աստեղծութիւնն ԺԶ. ԽԳ. և ԻԵ-ը՝ 10սկան: ԻԱ. և
 ԻԶ. ը՝ 11սկան: ՆԻԹՔ՝ Աստուածային րուրքը՝
 միջոյ հաստութեամբ զինգ և քնդին՝ ողորմ է:
 Իսկ Գ. Աստեղծութիւնն թաւեան հաստ, կախուց և
 ողորմ է: - ՀԱՆԳԱՄԱՆԳ՝ Աստուածայուն զրոց
 մինչև 550 րուրք մէկ գրիչ գործ է՝ իսկ 351եմ
 սկսեալ սարքը քնդ է և տաքը ժամանակով
 գրուած: (ԻՅ) որ կը յայտնեն գրոյն և զժամանակն
 տեսանին, քոյն միտեմ կողմուած են: Կողմը եին
 ստիտեան է: Վրայն կալին եմուտը ու մըր ժա-
 մանակներու մէջ այլ կալին ժառ մը կողմն տեղ
 փակցուցին, մնացեալ ժառ ալ տեւ յարով ժառ-

կեր են: Կողմը զգալի էայտայած մը միայն ու-
 ճի սկսեմը. տեղայն այս ժառն մէջ զանա-
 րուրք յուն: (Փրցումը քերք կամ՝ 420-427)ն
 մէջ՝ 1- 474-475ն մէջ՝ 1- 670-671ն մէջ՝ 1):
 Ա. և Բ. քերքերուն մէջ 16 քերքու յաւանցե-
 ճիքը զտեսում տեղեր գտնուելով ժամանակին
 այդ տեղումը քերք չերան փակցուցին են: Ա-
 ճանց տեւ փակցումը թաւեան տեղեր կամ գրին
 մէջ՝ համալորեմը տեւել գրիւն վերին յաւ-
 անցեմը կըցեր է տեղին: Գործուն շատ վնաս չի
 կայ: - ԳԻՐ՝ Մամբ քոյարգրի՝ կամուտար մինչև
 546ր. տեղին ժառ 546ր-էն 550ր: Իսկ Գործ Ա-
 ստեղծութիւնն գրում է մեծ քոյարգրով՝ թաւեան
 կամուտար: Խորագիրը, հաստածաց և տանց
 սկզբնառանգը՝ մեծ կարմիր երկարագիր են:
 Ընդհանրապէս ամբողջ գրին զլից սկզբնառանգ
 գրադարներ և քոյարգրեր են: Թաւեան յափա-
 տար և ժառուր զժամանակն Աստու և կողմն յաւ-
 անցեալքերի ալ կամ: - ԵՐԻՍԿԻՐ և ԿԵՐԱՆԵՐ-
 ՐԱՆԳ՝ Մեծ ու փոքր՝ թաւու: Խորան և կիսա-
 իւրանն կամ գտնուած զայնքով, տեղայն Գործ
 Աստեղծութիւնն երկար իւրանն՝ որ միտայն ժառն
 զայնով է՝ ամէնը կը զերազանէ իր մըրք զժա-
 րարութեամբ: - ՆԵԱՐԳ՝ Թաւով 15 կարմիր կամ՝
 եղանակար գտնում, թաւածայն: Գրիւն մեծն
 ալ ինչ շատ վնասուած են ժամանակէն:

ՔՐՈՒՍՏԱՄԱՐՈՒԹԻՆՆ՝ Աստուածային մէջ՝
 ետեւեալ քերքերուն մէջ:

- 1 214ա-ի Բ. սիւնակին մէջ՝ 4 տողով
- 2 218բ-ի » » 1 »
- 3 305ա-ի » » 8 »
- 4 360ա-ի Ա. » 20 »
- 5 509բ-ի Բ. » 10 »
- 6 528ա-ի Ա. » 9 »
- 7 528ա-ի Բ. » 3 »
- 8 528-ի վարի յաւանցիկն մէջ՝ երկու
 սիւնակներուն մէջտեղով՝ 4 տողով:

Գործը Առաջնորդին հետեւեալ թղ-
 քերուն մէջ:

- 9 590բ-ի Բ. սիւնակին մէջ՝ 8 տողով
- 10 596բ-ի » » 7 »
- 11 612ա » » կէտն մինչև
 612բ-ի Ա. սիւնակը և Բ. սիւնակն
 ալ՝ 4 տողով:
- 12 629բ-ի Ա. սիւնակին մէջ՝ 3 տողով
- 13 645ա-ի Բ. » 4 »
- 14 661ա-ի Բ. » 4 »
- 15 670բ-ի Բ. » 4 »
- 16 703բ-ի Ա. սիւնակը և Բ. սիւնակին
 կէտը:
- 17 703ա-ի երկու սիւնները, ժառն բոլոր-
 քով:

Իգրիկայ ձեռագիր Աստուածաշունչի
յիշատակարաններ

1. (214ա-ի Բ. սինակիրն մէջ՝ 4 առգով)

Ջառացող Աստուածաշունչ առաջ
զՂազար վարդապետն և զԵնդեյի իւր յի-
նցեղ ի Բրիտանոն և զԵն զանաբան զը-
րիչս զՎարդան և զԵմ ձեռագրն և Աս-
տուած զձեզ յիշէ, ամէն:

2. (218բ-ի Բ. սինակիրն մէջ՝ 1 առգով)

Ջեզապարա զձոզս յիշեցեղ ի Բրի-
տան Աստուածն իմ:

3. (305-ի Բ. սինակիրն մէջ՝ 8 առգով)

Ջառացող զարցս զԱստուածարան
վարդապետն զՂազար և զԵնդեյ ձեռս յի-
նցեղ ի Բրիտանոն և զԵն զանաբան միտս
զՎարդան զձոզս և զԵմ ձեռագրն և Աս-
տուած զձեզ յիշէ, ամէն:

4. (360ա-ի Ա. սինակիրն մէջ՝ 20 առգով)

Եւ որ յիշէ զձեզ ի բարի
Իւր ամենայն ժեզքն ընթի-
լազար անուն վարդապետ
Անիտաութեամբ զայն զրեցի
Եւ շատ զբաւ իմ ժառանգի,
Ապա զգիրս յաւարան անի,
Վարդան զրեց Գ. առքի
Եւ Բլառան՝ օգնեաց ի մի,
Եւ զրեցաւ Վան զաւարդի,
Դուռն Վարդան զաւարդի,
Եւ սուրբ Սահակ Նալբանդեան.
Ով լի օրով, սակ ժեզքի,
Աստուած ողորմի բաշխի մքի,
Մեր ձեռագրն ամենայնի
Իւր թելադիր են այս զրի,
Անիտանց[ս] և զուգեցի,
Ինձ յիշատակ յաւանանի,
Եւ ես ժեզքս մեռաւ Նոգի,
Շիւտարեց[ս] և ճար շունի,
Նա ձեռն արիւն այս ձեռն զանի,
Եւ ի յաւարան Նալբանդի.
Ով որ կարգաւ[ս] շարքս բարի,
Նա թող յիշէ զձեզ ի բարի,
Լիւի որ մեր ժեզքն ընթի-
Եւ ի կենաց զիրն զրի-
Դուք այլ սակ թէ եղբի:

5. (509բ-ի Բ. սինակիրն մէջ՝ 10 առգով)

Տէր Յիսուս Քրիստոս սուրբ առաքե-
լոցս բարեխաւութեամբ և ամենեցուն որ
հաւատարմութեամբ զարգաւորեալ սուրբ Ան-
տարանիս քո. ողորմեա Ղազար բարունայ

(1) Անթիոքի թաւ. հաւանքս բաւական
անուն թէ (1)

և ձեռագր և ամենայն զարմից ձեռս,
ժեզապարա զրիս. Կարող եմ և
ձեռագր և ամենայն հաւատարմից քոց:

6. (528ա-ի Ա. սինակիրն մէջ՝ 9 առգով)

Քրիստոս աստուած ի քո յահաւոր և
ի միտանգամ զայսանոց ողորմեա Ղա-
զար վարդապետի և ձեռագր իւրց, և
ժեզապարա զրիս Կարող եմ և ձեռագր
իմոց ամէն. և ամենայն հաւատարմից
Քրիստոսի և Աստուծոյ ձեռոյ, և աշ-
նոցիկ որ յիշման արժանացուցեն զձեզ,
ամէն:

7. (528ա-ի Բ. սինակիրն մէջ՝ 3 առգով)

Ջեզապար Մատեն: զձոզս յիշեցեղ ի տէր:

8. (528ա-ի էջին վարը՝ 2 առգով և եր-
կու սինակիրն մէջ ժեզգով)

Ասաց անգաւ[մ] զրեցաւ ի թվ. շառաց
Աւարա բանիս Բ. ու Ի Գ. Անհնաւ ի
Աստուած:

9. (590բ-ի Բ. սինակիրն մէջ՝ 8 առգով)

Ջոռաթնէս բարուն, և զձեռագրն
ձեռս, և զամենայն զարմն իւր՝ զան-
ցեալ և զայժմուս, և զԵն զԲարսոս քա-
նանայ, և ձեռագրն իմ, և զԵն զԵնդե-
յայն իմ Սանիտան, որ շատ աշխա-
տեցաւ հետ ինձ: յիշեցեղ ի տէր Քրի-
ստոս, ամէն, Բ. ամէն:

10. (590բ-ի Բ. սինակիրն մէջ՝ 7 առգով)

Ջոռաթնէս վարդապետն, և զձեռագրն
ձեռս, և զամենայն զարմն: զանցեալ և
զայժմուս յիշեցեղ ի տէր, և զԵն զան-
պիտան և զձեռագր զԲարսոս քանանայ
յիշեցեղ առաջին զանցեալ Քրիստոսի, ով
սուրբ Նաք իմ և տեսցեղ, ամէն:

11. (612ա-ի Բ. սինակիրն կէտէն մինչև
612բ-ի Ա. սինակիր և Բ. սինակիրն ու
շարս առգով):

Յամենայն ժառ իոստովանեալ է ա-
նա բարեաց ամենեւ ժառանց օկիդրն յԱս-
տուծոյ զուր, Նմանապէս և կատարումն
ի նոյն, ըստ աւրինի բաղարկին միաց,
յարմէ զաւարցեալ ի յուրմ անապիս բա-
րեաց աստուածաբան թարունն Սոթե-
նէս, և ի վերայ բազմաց և զայս և ես
կամեցաւ յաւելուլ իմաստաւիտ բարեացն,
զի զարբոց աստուածապան զձեզ առաքե-
լոցն ստացի զՆալբանդապետամ զիդա-
գրաւթինո զարմոց նոցին և զրեզնան-
րական նոցին կաթողիկոս թղթացն,
աստուածաբան վարդապետաւթինո ի
զարման և ի բարեխաւութեան իւր և
իւրայցն, և ի բերկրումն աստուածա-

սկը յսողաց եւ ի պայծառութիւն սրբուհոյ մերոյ Աղատիկ դատեր վերնոյն Երուսաղէմի, զոր եւ կամաքն Աստուծոյ եւ ից զդարձոք փափաքն իւր եւ ստացաւ զաստուածաշին ժատեանս նպատաւորութեամբ Թորոս Վահկայցոյ տրուպ զբէրի: Ի Թուիս, ԱԼԲ ի չարապետութեան տեառն Յակոբայ եւ յարքայութեան աստուածապաշտն Լիւնի զորոց զկեանս ընդ երկայն աւուրն շնորհեցէ տէր, բարգաւանեալ խաղաղութեամբ:

Արդ որք Հանդիպէ մատենիս զստացաւոց սորին զՍոսթենէս վարդապետն եւ զծնողսն նորին յիւնիք աղաթիւք ի տէր: Եւս եւ զողորմելի գրիչն զԹորոս եւ զծնողս իմ, եւ տէր Հասարակ բնաւիցս ոլորմեացի եւ նմա փառք յաւիտեանս, ամէն:

12. (1629թ-ի Ա. սիւնակին մէջ՝ 3 տողով)

Ասոսթենէս բարուն յիւնեցէ ի տէր և զտրուպ գրիչն Թորոս Վահկայցի, ո՞վ սպասաւորք բանին Աստուծոյ:

13. (1645ա-ի Բ. սիւնակին մէջ՝ 4 տողով)

Ասոսթենէս վարդապետն եւ զծնողսն նորին յիւնեցէ ի տէր Քրիստոս, եւ զիս և զբաղմամեղ զրիչն Թորոս քահանայ, ո՞վ դասք սրբազանից:

14. (1661ա-ի Բ. սիւնակին մէջ՝ 4 տողով)

Տէր աստուած ողորմեա Սոսթենէս վարդապետն եւ ծնողացն նորա, եւ ինձ Թորոս քահանայի, ամէն, ամէն և ամէն:

15. (1670թ-ի Բ. սիւնակին մէջ՝ 4 տողով)

Ասոսթենէս բարուն եւ զիրքն ամենայն զանցեալն եւ զայժմուս, յիւնեցէ ի տէր Քրիստոս եւ զիս զանպիտան գրիչն զԹորոս, ո՞վ սուրբ տեաք իմ:

16. (1702թ-ի Ա. սիւնակն եւ Բ. սիւնակին կէտը)

Ընդաբնակեացն զիրքս այս ընդ (բռտ?) Կեօսարացոց արինակաց, որ կան յարկեղս զորոց քորոյն Պամփիլեա, իւրովք ձեռաւք զբեալ...

Թեւաղորտութիւն

Պիտաւոր իմ եւ աստուածեղէն կրաւնիցն վարդապետ, եթէ ումեք զիս յաւաթ տայցես, ազնիւ արինակ փոխանակ ընդ իմ ստնուցուս, զի Հատուցանողքն չարք են:

Պատասխանի

Գանձ ունիմ զբեղ հոգեւոր բարութեանց եւ ամենայն մարդկան ցանկալի, յաւրինուածովք եւ պէսպէս զարդուք զարդարեալ՝ այլ ասն՝ ճշմարտութեամբ, ոչ տայց զբեղ վայրապար ումեք յանաթ եւ ոչ զարձեալ նարանձեցայց ընդ աւգուտ ուրուք՝ այլ յորժամ տաց զբեղ յանաթ սիրելեաց իմոց, ազնիւ արինակ քո փոխանակ առից:

17. (703ա-ի երկու սիւնեքը մասն բոլորգրով)

Ով պատուական եղբարք [չորց աչակերտեալ անմիք]՝ յորժամ Հանդիպէ [այս սուրբ] զորոցս որ կոչի Աստուածանշունչ յիւնեցէ ի մ[արաթի] այլ յաղօթան՝ զբարեմիտ աստուածաւոր [Մատայն] Աստուծոյ [Սիմէոն սարկաւազն, որ] բազում աշխատութեամբ ետուր վերստին նորոգել զայս զիրքս որ յի է Հին եւ նոր կտակարանաւք [անպի զանութեանէ ժամանակին] որ այլազգիքն կու նեղացնէն եւ զհետականքն, եւ նոքա որ վանականքն էին, փաղէրին ամէն մէկ յաշխարհ մի եւ եղեալ զգրկանքն ի դուռն սուրբ Կարապետին. եւ ամենայն փոյղ արարին զի գրեցաւ ոչ [կայր, եւ անցաւ] ժամանակ մի ողորցն եւ ոչ Հոգ տաբան, որպէս Հրամայէ Քրիստոս ի սուրբ աւետարանին թէ ի բազմանալ անաւրինաց ցամաքեցի սկը բազմաց, եւ յորժամ բացին տեաին զի ամենայն փրտեալ էր թէ զիրքն եւ թէ աւետարանն եւ թէ աստուածաշունչ [եւ կայր] որ ի կարգալ եւ ի պէտ մեր [չէր գալ և ամփոփեցին ի հողն, զոր յուեալ ի երկիւղած] եւ զրասէր ծառայն [Աստուծոյ Սիմէոն] սարկաւազն փափաքանաւք ետ բերել [ի Համիթ եւ] փոյղ արարեալ զամենեւեան ետ նորոգել եւ կազմել այն որ ձեռն Հասաւ, եւ կրկին տա... սուրբ Կարապետին եւ ով ոք Հանդիպէ [ի] բերանով Աստուած ողորմի ասացէ զպատուական Սիմէոնին, եւ ծնո-

(2) Փակագնեքի մէջ բերուած լրացումները կատարուած են Մաշտոցեան Մատենադարանի Բ. 9422 մեկագրի (նախկինում Մշոյ ս. Կարապետի Բ. 1 Աւետարանը, որու ստացողն է Հեթում Բագատը) 240թ-247ա ջրբն յիշատակարանի Հիման վրայ, որ զբուսած է նոյն զբոյի կողմէն, միւսն ինչն առիթով:

(3) Ձեռագրերի մէջ կը կարգադրուի կոմագոցն էի՞մ. եւ ընդգծուած է ընդօրինակողին, որ Հաւանաբար չէ կրցած կարգաւ. առկայն իմաստը՝ կու Օնգագոցն էի՞մ-ի մաս է, եւ այդպէս ու զբուսած վերը:

դասն և եղբարցն և [խոնա Կուշ]⁴ ամբիրն և խոնա Շահամիրին հանգուցելոցն առ Աստուած և ամենայն ազգականացն իւր կենդանեաց և հանգուցելոց և ով յիշեալ և ողորմի ասկ յիշեալ ինի առաջի անմահ արքային որ արար զերկիին և զերկերը: [Վերստին նորուցեալ] և կազմեցաւ սուրբ Աստուածաշունչն ի թուականիս ՌիԻ ի դուռն տիրական [սուրբ Կիրակոսն ի] առաջնորդութեան քաջ բարունապետին մերոյ տէր Յովհաննէս վարժ(դ)ապետին և ժամանակիս քաղցրավարդապետութեամբն իւրով փայլեալ և զարգացեալ ի մէջ Հայոց աղգիս [և լուսաւորէ զխաւարեալ չոգիս] մարդկան... և աստ եղև ճառ նորա... սուրբ զրեանցս... զիւր նոր գիրք... բերանովք Աստուած ողորմի ասացէք մահչափ Եփեսին և ծնողացն իւր խաչին և այնոցիկ որ... աշխատանք ունին ի... աստուածաշնչին և ժողովրդոց և սրբոց և ինձ անյարմար և սուտ անուն Աստուածատրիկ կազմողին, զի իսկ լատ շարժարեցի հետս, նեղացաւ և նեղացուցի հետս [օտային]⁵ զպատուական Սիմէօն. ինձ վայ ասացէք և նոցա՞ Ռ [կրտսի տուէք] ով ոք զայս փրտեալ և փոստեալ զրեանս ի լոյս բերեաց, քանզի յորժամ քակեցի Հիւանդացայ և կրք ողջացայ այն ոչ յիշխեի մերձեանալ ի յայն սուրբ զրեանքն զի կարծէի թէ ի սոցանէ է իմ Հիւանդութիւնն զի անարժան էի և լրբութեամբ մերձեցայ և այս պատուական Սիմէոնն տարաւ զիս ի դասուսուրբ և չոգիւ հաւանեցոյց զմեզ, զոր բռնութեամբ և զոր աւելի զրամ առնելով՝ վասնզի ինձ եղկելոյս, ողորմելոյս, կու պարծենամ, ինձ փառք կու համարիմ այս [զի անմիտն անարգանքս իւր] բարձրացուցանէ զանձն իւր խոնարհեացի... խեղճ ու անպիտան բարունապետի անունս... աւելան... ասի զի չեմ ի կարի... այլ զազանաց եմ նմանի խաչնարարսն ի հետ... կարգի հանուրց և յաղագս ոչ ոքի որ է շինեալ մեծ Տիգրան... կրկին աշխատութեամբ և կազմեցի, խիստ զարեւի եմ և աղետդի չոգեալ մարմնով... զմեզ աղաչեմ... բարի, մի ընթերցողք այս սուրբ Աւետարանին, ասացէք մէկ ողորմեա ժիպն յիշեալ... ամէն ամէն՝ եղիցի... դու տեսուն փրկիչ յիշեալ տէր, աս զըրեանց և որ զամենայն... օրհնեալ եղիցի:

Դ.

ՄԱԿԱԿԱԹԵԱՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ի Նայլըխմոյ եկեղեցոյ

Նայլըխանի Ս. Եկեղեցոյ մագաղաթեայ Աւետարանին վրայով բացատրութիւն և յիշատակարանի ընդօրինակութիւն, զոր ուզած էր գրով ի Պօլուէ, Նիկոմիդիոյ առաջնորդ Ստեփանոս եպիսկոպոս Յովակիմեան: Նայլըխանի քահանաներն ու թաղականներն 1898 Մայիս ամսոյ մէջ:

1. Սուրբ Աւետարանի մօրթակագմ և յիշեալ կազմուածքին երկու կողմանց վերայ 12 արծաթախաչ և սոյն խաչերն ութը ունի պարզ կարծրաքար: Աւետարանի երկայնութիւնը 13, լայնութիւն 8, հաստութիւնը 2 մատ է:

2. Ունի սկիզբը և վերջը **Երկթերթ** 4 հատ հաստաթերթ մագաղաթ, միւսները 151 խոշոր թուղթ, մագաղաթեայ ութը երեսներուն վրայ գլխաւորով գրուած, թէ Ս. Աւետարանի, թէ Սաղմոսի մարգարէից քանիւ: Մինակ Եսայի մարգարէին, Վիով այս **Ե**՞վ է որ զիմեալ զայս յեղովմայ կարծրութիւն ձորձոց, համար մը և այլն:

3. Մէջնոցը սկիզբն, այսինքն Մատթէոսէ սկսեալ, Աւետարանի ըստ պատշաճի աւուրց զլուսներ, զերթէ շորս տեղ կարծրութեանք գրով գրուած է, մինչև վերջը:

4. Մատթէոսի վերջը, մասնաւոր գրուած մը այսպէս. **Զատացող սուրբ Աւետարանիս արհեստ տէր Աստուած իմ որ նստուր ժուժկայութիւն անարժան ծառայիս Աստուծոյ կատարել զԱստուածախաւ գլուխ սուրբ Աւետարանիս Մատթէոսի:**

5. Սրբազան Յովհաննու աւետարանի վերջը դարձեալ գրուած մը և այսպէս. **Կատարեցաւ սուրբ Աւետարանն ի մարտ ամսուն ԺԸ. թաղաւորութեան Հայոց Լեւոնի որդին Լեւոն թաղաւորի, որ և Աստուած զաւրացուցանէ թագաւորն մեր Լեւոն և զաստուածատուր որդին իւր Լեւոն:**

աւելցուած է ըստ Մատթեոսի Մատենագործի թ. 9422 **ձեռագրի:**

(6) **ձեռագրի մէջ** գրուած է ևս Յոսմ համի Ռ: Այս խաչի միայն լուսարանաւ է գերանի տուէրք բացատրութեամբ ըստ թ. 9422 **ձեռագր:** աւելցուած է ըստ Մատենագործի:

(4) **ձեռագրի մէջ** յայտնապէս գրուած է Ժակոյ ամիրիմ, բայց հասանաբար եղած ըլլաւ: և խոնա Կուշ, ինչպէս ասուցուած է ըստ Մատենագրի Մատենագործի թ. 9422 **ձեռագրի:**

(5) **ձեռագրի մէջ** կը պիտի օտային, որ

Նալլիխանէ Տ. Սուէիա քահանայի նամակին պատճենը

Առ Գերապատիւ Տ. Տ. Ստեփաննոս
սրբազան արքեպիսկոպոս Յովակիմեան
անդուգական Առաջնորդ վիճակոյն
Նիկիոմիդիոյ

Բարեկենդիւ Սրբազան Հայր,

Ժառանգորդ յափտեանական կենաց,
ի հոգեով սրբով եւ զփրկիչն մեր Յիսուս
Քրիստոս ընդ աջմէ Հոր տեսեալ եւ ի վե-
րայ քարածղողացն թողութիւն հայցող
անձնատուոր նախասարկաւազ եւ առա-
ջին մարտիրոս, սուրբ Ստեփաննոսի տո-
նախմբութիւնը կատարել այսօր Հայաս-
տանեայց Ս. Եկեղեցին:

Բարեխնամ սրբազնութիւնդ ալ յի-
շուլ նահատակին համանուն կը հանդի-
սանայք, սոյն առթիւ անարամաբար գը-
րութեամբ մօտեանմ առ ոտս ձեր պատ-
կառութեանդ, կը շնորհաւորեմ Սրբազ-
նութեանդ անուան տոնախմբութիւնը,
յայտնելով երախտագիտութիւն վասն եր-
կարութեան ու երջակութեան թանկա-
գին կենացդ եւ համբոյր մատչող Ս. Ա-
ղոյշ, կարօտ Աստուածընկալ Ս. Աղո-
թից օրհնութեան եմ յաւելտ:

Ամենայնոյն սպասաւոր Սրբոյ եկեղեցւոյ
(Սուէիա քահանայ Բ. Կակարեան)

1902 թ. Կտ. 24

Ի Ս. Կարապետի եկեղեցւոյն
Նալլիխան

Նալլիխանի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյն մէջ
գտնուած ձեռագիր մագաղաթեայ
Ս. Աւետարանին յիշատակագրութիւններն

Սկիզբն Ս. Աւետարանին Մատթէոսի⁷
րոտ ընկերին եւ զկերպ մագաղաթին՝
այսպէս (Երես 3): Նմա: Եւ կէսքն առէին
թող տեսցուք, խի՛ղ զայն եղիպ փրկել զգա:
Իւ Յիսուս դարձեալ աղաղակեաց ի ծայն
մէծ եւ արձակեաց զողորն. եւ ահա վա-
րադոյր տաճարին ցեղաւ յերկրոս ի վե-
րուստ մինչեւ ի վայր, եւ երկիր շարժե-
ցաւ եւ վիճէ պատանեացն եւ զերեղանք
րացան եւ քալում մարմինք ննջեցելոց
սրբոց յարեան եւ նկալ ի գերեզմանաց
յետ յարութեան նորա մօտին ի քաղաքն
սուրբ եւ երեւցեան քաղմաց:

Իսկ հարիւրապետն եւ որ ընդ նմա
պահէին զՅիսուս՝ իրբեւ տեսին զսար-
ժուանն [եւ] զեղեայսն, երկեան յոյժ: Եւ
ասեն. արդարեւ որդի Աստուծոյ էր աս:
էին [անց] փռնայք բազումք, [կային] ի
հեռաւանդն եւ հային, որք եկին [զկնի]
Յիսուսի ի Գալիլէէ պաշտել զնա, յորս
էր Մարիամ Մագդաղենացի եւ Մարիամ
Յակովբայ եւ Յովսէփայ մայր եւ մայրն
որդւոցն Զերեղեայ: Աղաթք հան. սաղ-
մոս կը. կցորդ. ետուն կերակուր ինձ
յնդի. Ընթերցուածս յետայնայ մարդա-
րէէ. Իսկ այս ո՛վ է որ զիմեալ վայ յն-
դովմայ, կարմրութիւն ձորձոց իւրոց ի
Բոսորայ զեղեցիկ պատմութեանս եւ
բունն զօրութեամբ. եւ խօսիմ զարդա-
րութիւն եւ իրաւունս փրկութեան: Վասն
է՛ր կարմիր եմ ձորձք՝ զո եւ հանդիմնէք
իրբեւ հնձանահարի, լիոյ հնձանի կոխե-
լոյ: Հնձան հարի միայն եւ ի հեթանոսաց
ոչ որ էր ընդ իւ. կոխեցի զնոսա արտմը-
տութեամբ, եւ ճմլեցի զնոսա բարկու-
թեամբ եւ իխուցի [յերկիր], եւ զամե-
նայն հանդերձս իմ թաթաւեցին շայնցայ
եւ ոչ որ էր որ աւղնէր. զմոսա ածի եւ ոչ
ոչ էր որ ի թիկունս հասանէր, փրկեաց
զնա բազուկ իմ եւ արտմտութիւն իմ մի-
այն զղէմ կալաւ. կոխեցի զնոսա բար-
կութեամբ իմով, եւ զենի զնոսա արտմը-
տութեամբ իմով, եւ իխուցի զնոսա յեր-
կիր: Ընթերցուածս ԺԻ յերբայեւոց
թղթոյն. Այլ Քրիստոս եկեալ քահանա-
յապետ հանդերձեց բարեկամ մեծաւն եւ
կատարելով եւ անձնագործ խորանաւն,
այսինքն է՝ որ ոչ այսց արարածոց... եւ
եւ ոչ զտեալ զփրկութիւն, զի թէ արեւմա-
րցւոցն եւ նոխազաց եւ մօխիւր երեւոցն
ցանեալ՝ զպղծեայսն սրբիւ առ ի մարմ-
նոյ սրբութենէ, որչափ եւս առաւել ա-
րիւնն Քրիստոսի որ ի ձեռն Հոգւոյն յա-
ւիտեանակնի մատուց զանձն՝ [պատա-
րազ Աստուծոյ, սրբացէ զիսկը՝] մտաց
ձերոց ի մեռելոտի [զործոց անտի՝] պաշ-
տել զԱստուած կենդանի: Եւ վասն այ-
նորիկ նորոյ ուխտին է միջնորդ. զի յոր-
ժամ մահ լինիցի ի փրկութիւն վասն ա-
ռաջին ուխտին յանցանաց, զաւետիս առ-
ցեն հրաւիրեալքն ի ժառանգութիւնն յա-
ւիտեանից: Քանզի ուր կտակ է՝ [հարկ է

(7) Զեռցրին 23, 24 եւ 25 էջերու վրայ ընդ-
որինակութեան վերաբերեալ բողոքութիւն եւ, ա-
րդեւք սխալ ընթերցումի. յետոյ եւս անտեղի
տեղափոխութիւններ բերուած հաստատեմբերու,
զորո հղեցեցի զնկով իրենց տեղը:

(8) Հոս եւ յաւորդ տողերու մէջ կան պակաս
տողեր, զորո լրացուցինք փակագիծի մէջ:

զմա՛ն ի մէջ՝ ըրե՛ր զկտակազորին՝⁹, զի կտակ յետ մահու չաստատուէն է. ապա թէ՛ ոչ զի՛արդ [իցէ] չաստատուէն [մինչ] կտակազորին կենդանի է:

Աստի եւ ոչ առաջինն առանց արեան նորոգելը՝¹⁰, քանզի իբրեւ պատմեցան մաննայն պատմութիւնք աւրիւնացն ի Ռուսիսէ ժողովրդեանն, առեալ զարիւն ցրլուցն եւ նոխազացն, ջրով եւ քրդով կարմրով եւ զոպայսն, զկտակարանաւն իսկ եւ զամենայն ժողովրդեամբն սրսկեաց եւ ասէ՛. այս [է] արիւն կտակին, զոր պատուիրաց ձեզ Աստուած: Եւ զխորանաւն եւ զամենայն կաշիւ սպասուն նոյնպէս [արքայեաց զարիւնն. եւ զրեթէ մաննայն] ինչ արեամբն արեւը քստ աւրիւնացն եւ առանց չնկման արեան չլինէր թողութիւն: Ապա Հարկ էր օրինաւորացն այսպիսեօքն սրբել, եւ րուէ իսկ երկնաւորացն՝ առաւել եւս պատարագաւք քան զնոյնս. զի ոչ էթէ ի ձեռնադործ սրբութիւննս եմուտ Գրիստոս՝ [յօրինակս ճշմարտութեանն]:¹¹ այլ ի րուէ իսկ յերկինս՝ յանդիման իրենէր երեսացն [Աստուծոյ]:¹² վասն մեր: Այ զի բազում անգամ ...:

Վերջ Ս. Աւետարանի Յովհաննու¹³:

Ըստ ընալորին եւ զկերպ մազազաթին այսպէս. (Երեւ 1): Պատմեցաք առաջի նորա իբրեւ զմանկիւ, իբրեւ զարմատ ի ծարուսուտ երկրէ. ոչ զոյր նորա տեսիլ եւ ոչ փառք, տեսաք մէք զնա, եւ ոչ զոյր նորա տեսիլ եւ զեղեցկութիւն. այլ տեսիլ նորա անարդ՝ նուազեալ քան զամենայն որդւոց մարդկան: Այր մի ի Հարուածս եւ զիտէլ Վարդերիլ ցաւոց. զի զարձուցեալ զերեսս իւր՝ անարգեցաւ եւ ոչինչ չամարեցաւ... եւ իբրեւ որով [առաջի] կորչի անմուռնչ կայ, այնպէս ոչ րանայ զերբան իւր: Առ խոնարհութեան նորա զատաստան նորա բարձաւ եւ զազգատումն նորա ո՞ պատմեցել, զի րառնան յերկրէ կենալ նորա, յանաւրէնութեանց ժողովրդեան իմոյ ի մահ վարեցաւ: Եւ սոց զյարս փոխանակ զծերգմանի նորա եւ զմեծամեծս:

(Երեւ 2): Հաւր քո [ուղղէ՛ եւ Ոմա] զառնեցիր քեզ [ուղղէ՛ դաւեցիմ ընդ], եւ

նորին տգալակեցին զկնի քո, մի Հուստոր նոցա, զի խօսքիցին ուղղէ՛ խօսեսցիմ՝ զթէն չարութեան. մեղքանիս ուղղէ՛ լիկ գտուն իմ՝ թողի զժառանգութիւն իմ, ետու: զիւրեղէն իմ ուղղէ՛ զսիրիլին անձին իմոյ ի ձեռս թշնամեաց իւրոց, եղեւ ժառանգութիւն իմ ինձ իբրեւ տեսաւ մեծ [ուղղէ՛ զառիւմ] յանապատի, եւ [եւ] ի վերայ [իմ] զբարբառ իւր, վասն այնորիկ ատեցի զնա:

Մամբօրսիւն Տ. Սուբիաս քահանայիմ

Մնացորդ երկու երեսին տառերը յոյժ անընթեռնի են. առկից չորս տարի առաջ Պոլսէն Սրբազնութեանը կողմէն Պ. Աստուածատուր Տ. Վարդանեանի նամակին միջոցաւ մեր Ս. Կարապետի եկեղեցւոյ մէջ զտեսուած ձեռագիր Ս. Աւետարանին նկարապատկիւնը հաջցուած էր. այն ժամանակ քացի մազազաթի իմաստէն յիշեալ Ս. Գրոց կերպը նկարագրած էր. այս անգամ անարժանաբար մազազաթիս իմաստի տեղեկութիւնն կը մատուցանեմ քարեխնամութեանդ, այսու հանդերձ յիշեալ Ս. Գրոց թուականն ալ Սրբազնութեանը յայտնի է:

Ե.

ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ԱՆԵՏԱՐԱՆ ԵՒՋՄԻԹ

յԱզգային Առաքնորդարանի

Ձեւ (741) = 1292

ԹՈՒՂԹՔ՝ 383: — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 23.5×18.5 սնդմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկիւթ՝ 15.5×4.5 սնդմ.: — ՏՈՂԹՔ՝ 12-19 (Զօրս Աւետարանաց սկզբում գլխոյն 2րդ եւ 3րդ էջերմ 12աւանդ տօգ ենք: — ԹԵՐԹՔ՝ ԼԻ×12+10 եամաքարքաւ արհեստէ (Ա-ը՝ 5: Բ. Ա. եւ ԼԻ-ը՝ 9աւանդ Գ. Զ. է Ը ԺԴ. ԺԵ. ԺԶ. ԺԸ. ԻԴ. ԻԶ. ԻԸ. ԻԹ-ը՝ 11աւանդ են: Լ-ը՝ 10: — ՆԻԻԹԸ՝ Շատ քաղցիկ անգէլ արքիւսում ձերմակ մազազաթ է (տեղ տեղ հաստիւր ալ կամ): — ՎՆԱԳՄԱՆԹՔ՝ կազմը հիմ՝ տախտակնու կտիկապտ տ, միջնիս եմա յատ տ-

րով, որ-նք իրենց անք չեն:

(12) Ձեռագրի մէջ գրուած էր ճոյն փոխաւէ Աստուծոյ:

(13) Հոս բնագրի մէջ գրուած Յովնանու, զեւթ ի ըլլալ Մատրեսի. որմէ է առեալ եւ թերցուած եւ զգրաւորութիւնը կը կազմէ 16 էջի մէջ գրուած հաստեմբի:

զէկ պահուիք էր, առաջին երեսը մեծ ճառարէն պատուամանուր խալ մը ճկարուած է ասեղի փորագրութեամբ. այս երեսին վրայ քուակամ բուով գամի ծակեր կամ, տախտակին հեկառակ կողմն այ արշոյնէ գամեր կամ՝ *գործանք*: կ'երեսի րէ տարոյնէ կոծակներ անցանք է եզեր կամուսին: Ձախակողման կողմն այ պարզ խալներ կար մը ունի: Գրքին սկիզբէն մինչեւ 70 քուարքեր էին մի խոնաւութիւն տեսեր են ու փոքր ինչ տեսներ ու դեղներ են, բայց գրքին չեն վատուած: Լուսանցմանուն մէջ ալ քրքուած ըլլալու հետեւին կան: — Գիր՝ խոշոր քոյրգիր բաւական կանոնաւոր, ամեն մէկ աւետարանի 2րդ ու 3րդ երեսները մտնուր են: Կանոնաւոր մտնուածքով երկարագիր են: Ամեն գլխից սկիզբը եւ իւրաքանչիւր Աւետարանի իմ էրբեր ժամգի գոյնով (գրքի, առաջին բարձր վերի ծալքը՝ ժամգի գոյն մնալով *թափուր* բառը գրուած է, արդեօք այս գոյնը անուանել կ'ուզէ գրիչը) պարզ գարգաղներ կան: Տանց սկզբնաւորութեամբ կարմիր, կապոյտ եւ ժամգոյն մեծ երկարագիր են: Յատկանքով վերադարձները միշտ կարմիրագիր են. իսկ եկեղեցականները կապոյտով են: Աւետարանաց գլուխները կապոյտ չքաւանակի մէջ կամանջ գրեալ գրուած են: — ԽՈՐԱՆԻՔ եւ ԿԻՍՏԱՆԻՔՈՒՄ: Չորս տետրաքանց ճակատը պարզ խորանցիկ կամ ժամգի գոյնով գծուած, իսկ գրքին թափաղաքը գրուած համադրութեամբ տախտակներուն ամբողջ 10 հատին թափաղաքը պարզ կիսախորանցիկ կամ, թայց խոնաւութեան երկերը ճշտուած են: Կանոնը կ'երեսին: — ԵՐԵՄԱՆԻՔՈՒՄ: 360-ի Բ. տեսնեն մինչեւ 363-ի Ա. տեսնելու յիշատակարաններ են: Եւ այս վերին 363րդ բարձր մագաղապ չէ, այլ հաստ քանակով բարձր է):

ՈՐԳԱՆԱՅԻՆ ԱՆՈՒՄՆԵՐ

Յիշատակարանները

1360-ի Բ. տեսնեն մինչեւ 363-ի Ա. տեսնելու կէտը)

Աւետարանի վերջն գրուած է ՎԻՐԻՔ կնոյն շնացելոյն հետեւեալ ծանօթութեամբ. Թէ կամիս ցրել զսա ի կարգն, թուորն եւ վեց շաբաթն է: ցինի այնմ րանի, Թէ քննեա եւ տես, ցի մարդարէ ի Գալիլիէ ոչ յառնէ: Պապիստայ ուսման տակերտի Յովհաննու է գրած, որ յետոյ խաւսեցաւ եւ խոտեցաւ: Եւսերիէ յառնել յայս. յետոյ են գրել:

1. Փառք եւ զոհութիւն Համադոյ սուրբ Երրորդութեանն եւ մի Աստուածութեանն Հաւր եւ Որդոյն եւ Հոգւոյն որոյն՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտեանց: Ամէն:

Որ արեւնակի բարձր կարեաց մարդկան, բարձր են եւ արեւնակի աստուածապաշտութեանն, որոյք ընտանեաց մարդ Աստուծոյ. եւ շահի գիրկութիւն անձին. յորոց միշտ եւ ստանալն զաստուածային դիրք. ի միջիւրոյն Հոգւոյն եւ ի խրատ աստուածապաշտութեանն: Ըստ այնմ մասին, եւ աստուածասէր քահանայն Հեթում, ի վերայ այլոց վախճական պարկեշտութեան յաստուածային եւ ի մարդկային ստացաւ եւ զայս աստուածաւոր սուրբ աւետարանս ի պայծառութիւն սրբոյ տաճարին Աստուծոյ, զոր կանգնեաց յանուն սրբոյն Դերդեաց եւ ի միջիւրոյն աստուածասէր ժողովորդոց եւ ի Հոգեւոր տակեանս անձին իւրոյ, եւ ի վախճումն սրբաբնունի որդւոյն իւրոյ Սարգիս նորոյն քահանայի, եւ նորուն դեռարդաւ եւ նորածին ծանկան Յովհաննիս, եւ յիշատակ րարի ինքեանց եւ բոլոր տոհմի իւրեանց՝ կենդանեաց եւ Հանգուցեաց, զորոց զկանս լոյս երկար նախաբնակեց Քրիստոս, որ տէրն է կենաց, եւ պայծառ Համարձակութեամբ Հանգուցեացն երեսաց իւրոց ի Հանգընակայն: Բայց զերեսաւ սա իմոյ ձեռամբ՝ Ստեփանն Նուստոս զրչի միսնուն Գոյնընդանց (sic), ի ձերութեանն եկեալ ժամանակն, Թէպէտ խոշոր զրոյն այլ մեծաւ Հոգեւորութեամբ յարուստ եւ յուզողութիւն յանի: Ի թուականս 2811, յարգայական տօրութեան տանս Կիլիկիոյն՝ Հեթումն որդւոյն երկրորդ Լեւոնի թաղաւորի, ի նեղ եւ յանձուկ ժամանակի՝ զոր ոչ կարեմ հառել զմեծ թշուառութեանն, որ եւսա աշխարհիս առաջին վասն մեղաց մեղոց: Զի ի սոյն ամիս տէրն Տաճիկ զհրոյնակաւոր ամուրն Հոռմկայ, որ ի վաղուց հեղեւ աթոռն էր կաթողիկոսացն Հայոց: Եւ զերի վարեցաւ կաթողիկոսն Տէր Ստեփանոս, եւ յամենայն կողմանց ծանր նեղութիւն զուէլ զմեկ, Հանգընք աւարտութեամբ, պաշտութեամբ, եւ զերկութեամբ եւ սոյնոյ եւս վտանգ տարակուսի, որոց տէր Քրիստոս ընդարձակութեամբ արացել:

Այսպիսի աղէտք վտանգից ոչ կարացին խափանել զուր աստուածասէր քահանայիցն Հեթումն եւ Սարգիս, առ ի ստանալ զսուրբ դիրքս զայս: Վասն որոյ մարդեմբ ի վախճուցն ի բոլոր արտէ հայեցել ի Տեառնէլ զհասարակաց քարին եւ մանաւանդ ստացաւ զայց զորոց:

Եւ մեղուցեալ զրչին եւ իմոց ծնողաց եւ ուսուցչաց եւ տէրն Հասարակաց որդւոյնս յայտ եւ ի Հանգընակայն, եւ նմա վառք յաւիտեանս, ամէն:

2. Աղայեմբ դամենեանի ոչ չհանդիպի սմա յիշեցէ ի բարին Գրիստոս ըզպուրք Աւետարանիս կոնկնոյն շնորհաւոյն՝ զԱռօրին, և զորդին իւր զՎասիլն, և զձեռոյ իւրեանց. և որ յիշ յիշեալ եղիցի ի Տեսանէ Աստուծոյն ձերոյ. ամէն:

3. Դարձեալ յիշեցէ ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր, զմշտնախ չազարչայն և զնախթուղայն և զնոյն, որ վերստին կազմել տվին զսուրբ յաւետարանս. յիշատակ է իւրեանց ննջեցեալոցն և որ յիշէ՝ յիշեալ լիցի և յարգալայնութեան արժանեալ, ամէն. Հայր:

2.

ՇԱՐԱԿԱՆ ԹՂԹԵԱՑ

յԱզգային Առաքնորդայանի յիգմիթ
ՌՂԷ (1097) = 1648

ՅՈՒԹՔ՝ 264: — ՄԵՍՈՒԹԻՆ՝ 27.5X20.5 հրդմ: — ԳՐՈՒԹԻՆ՝ միտիմ 10X15, հրդմ 10X14.5, 10.5X14.5, 20X14.5 հււ: — ՏՈՂԳ՝ 23: — ԹԵՐԹՔ՝ ԻԳX12 (Ա.բ՝ 8: Բ.բ՝ 14: ԻԳ.բ՝ 2): — ՆԻԹԹ՝ Զեազգիս Յուր իստ զեգիմ քուրք է: — ՀԱՆԳԱՄԱՆ՝ Հիմ տախտակեալ կազմ մը ունի. կայնի բարձրվիմ փրքած է և իմկած. իմալ գրքիմ եզրքմնքում վրայ միայն կըստորնի կ'նքնման: Երկու կողքիմ տախտակնքն ալ կուտան ու երեքակն կտոր եղած են, ալաւ կոսման կողքիմ մէջնեկի կտոր տախտակն ալ փրքած ելած է: Այսպէս՝ շարակնիմ կազմ միայն կողքովը խմբաբաժան է: Թղթքնու կտրք գրքիմ վնասում է: 9, 10, 263 և 264րդ քղքերը փրցում ու գրքիմ մէջ դրում են: Լուսանցքիմ մէջ Բի տեղեր ցնցակնք կան: 118-122րդ քուրքը (5 քրքեր) խմաւուրքնէ՝ վարէն վեր՝ կիսով շատ դեղման են: — Գիր՝ Գործածումս գիրք իտար յորդրգիր է. բաւական կամոմար, շարակնի իսգքն ալ աւելի ցրում են: Ամէն կանոնի բուկիքը պարզ գարգարեր կան և բաւական աւառ յուսանցարգրիք ալ ունի: — ԽՈՐԱՆՈՐԱՆ՝ Կիսակնք կը գամուի 1-իմ և 66րդ քղքերում առայնմ երեւնորում վրայ: Կիսակնքում կան 40-իմ, 58րդ-իմ, 133-իմ, 171-իմ, 213-իմ, 228րդ-իմ և 248-իմ մէջ:

(14) Առաջիկա մէջ մէջոյն, գրումս Յուսկիման Սրբազանի մտազգրիմ մէջ (տիւնի 34): Բարին իմաստը լուսում է զի գեղեցիկ է զայնութեան իւրեանց:

(15) ՄԱՐԻՆ՝ Հաւանաբար լուսում էր քրքով:

ՅՈՒՇԱԿԱԿՐՈՒԹԻՆ՝

(Էջ մկ): 97րդ-իմ վրայ՝ 2 տողով:

(Էջ յի): 132րդ-իմ մէջ՝ 2 տողով:

(Էջ յի): 264-իմ մէջ՝ 1 տողով:

264րդ-իմ մէջ ամբողջութեամբ: (Այս վերջիմ 264 քղքիմ վրայի աբամագրութիւնը շարակնիս գրութեան ևն վերջորտիւն յունի. եապա եկեղեցւոյ մը յիմեքան և շարքա մը, օկիմ մը, սեղանի ծածկոց մը, գոտի մը, Յուրդրգրիքն եւմար յիշատակութիւն մէջ):

Թղթայն Շարակնի յիշատակագրութիւնք:

1. (Էջ մկ — 97րդ-իմ վրայ՝ 2 տողով)

Ձեռնարանի և զանաւան զրաւկս զԱրեւան երէցս յիշեցէ Հայրք և եղբարք միով տէր ողորմիւ, աղայեմ:

2. (Էջ յի — 132րդ-իմ մէջ՝ 2 տողով)

և զմեղաւորս յիշեալ:

3. (Էջ չէ — 264-իմ մէջ՝ 1 տողով)

Արեւան է անուն էին, որ Հասոյց գգիրս ի յաւարտ թվ. ՌՂԷ-ին:

4. (264րդ-ը ամբողջութեամբ):

Ի գերակայի յ'դոյն¹⁴ և ի գերակատար արարալագրած աստուածութեամբ, որոյն՝ առաջ էան զարարած ի յնութիւն և հաստատեաց զկոսմարս յընդէն յողղէ՝ հրեղէն և ի զաւան ճիշտակեաց և ի զագոց սգարանս և յիրոյն՝ յոյն ինքն անձառելի բնութեամբ ինչպիսի յերկնից մարմին զգեցաւ և եղև մարդ մարմնով և զմարմնաւորս յարողեաց, հոգովն զհոգեւորսն ի մէջ զժողովոց և ազատեաց ըզրնութիւն մարդկային և ետարս՝ յոյն հաւատացեալոց ասելով, կամ թէ երանի այնոցիկ որ յիշատակ ունիցին ի սուրբ Սինոն, վասն որոյ այժմոյս յոյն հաւատաւուն ունին առ Աստուած և յուսան [յ]ողորմութիւն նորա ողորմեալ ազգասաց և անանկաց և զհաւանայից և եկեղեցեաց և յիշատակ զնելով ի մէջ եկեղեցոյս և որ այժմոյս կան հաւատաւեալսցս այսօրեկ:

Աստուած ողորմի Գահաւորին հոգւոյն և իւր կողակցին զմտախանին, միւս կնոյն Նարուրին, որ յինեաց զեկեղեցին

(16) Այսպիսի ապակի գրումս է Յուսկիմանի 34: Ըլլալու էր հաւանաբար իւրով. և կամ ուսկիւրէն՝ յետոյ որ աւելի կը համապատասխանէ մարին:

(17) Հոս, ինչպէս եւս ալլար, յաւանի կը գործածէ կտոր (փոխ. հաւա):

և, հզ իւր [Հ]իւստական տարայի չուրջատ
մի արծաթէ, սկիւ(Հ) մի, սեղանոյ Բ ծած-
կոց, զօտի մի, Աստուած ողորմի ասա-
ցէ՛ք:

Այս ձեռագիր մեծադիր թղթեայ չա-
րականին ծայրը կայ նաև չարականի
ցուցակ մի փոքր դիրքով, Թուրք տա-
րեք՝ նոսր գրով (նորագոյն ձևով): Յու-
ցակն վերևի սապէս նշանակեալ. «Յոյց
օր՝ նոյթեանց տրուեանկանաց և ամե-
նայն սրբոց և կր ըսողեանց ը թերթերէ
և, մէկ էջէ՝ որուն վերևն նշանակուած
է Սրբոյն Սարգսի, իսկ Յրդ թերթին
ծայրիկն կայ գրուած Հնաբնեայ կերպի:

«Յեղճն գերէ է ձեզ ծառա,
Ասկոր անուն յոկ բանակաւ.
Առ ոտս ձեր անկեալ եւ յա.
Եկեղեցւոյ մէջն որք կա.
Նա և յաւուր որ զայս ձեռնեաւ.

Արամացեան Ռ. ժ. Զ. Թվին
յուշմար Գ. օր Գշ:

է

ԱՅԵԿԱՆՈՒ ԹՂԹԵԱՆ

Ձեռագիր ի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ
Նիկովիդոյ
ՁԺԷ (817) = 1468

Թուիթֆ. 28: — ՄԵՍՈՒԹԻՆՆ՝ 16, 5X13
երգով: — ԳՐՈՒԹԻՆՆ՝ 12X4 երգով: Երկուսն:
— ՏՈՂԻՔ՝ 19: — ԹԵՐԻՔ՝ ԻԿX12+11 եպիս-
ղոսութիւնը: (Ա. Ե. 10: Է. ժԱ. ժԼ Ե. 11) կամ:
Ի՞ք Ե. 81: — ՆԻԻԹ՝ միջակ եռասուքեամբ, կա-
կուղ՝ գեղին և եզրեկեայ քուրջ է: — ՀԱՆԳԱ-
ՄԱՆԻՔ՝ Աւետարանն իմ կազմ յունի. Սորը մա-
նիշակ քառիշ վրայ արծաթապատ է: (Երկու
կազմերուն ալ յօրս անկիւնները երկրեւեայ երկշ-
տակաց գլուխներ կամ ընդամենը ութ ետու. այս-
կազմ ալ արծաթեայ պատկերը իմ Յերիայացնէ
Քրիստոսի խաչիւրբիւնը ճամօյի մէջ ամուսած.
պտակներմ տակ 1,5 երգով. յայնժեղ կէտ քուրջակ
արծաթեայ տակաակ մը գամուած է՝ օտ յիշա-
տակութեամբ. «Յիշատակ է Ս. Աւետարանիս ար-
ծարք կազմերմ մանեանք Յովոր, մանեանք Արա-
նածիւնի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ ի Նիկովիդոյ
1892 յունի յո 3 տողով: Ձախակազմ կազմիմ
վրայ կայ դարձեալ արծաթեայ քարճաբաճիկակ
Աստուածամօր պատկերը՝ Յիսուս մամուկը գիրկը:
Գիրքը կամկէտ Խամբ 5X11 երգով ու երկու ար-
ծար կամկէտ կամ: Պակտա րգրեր կամ. 11-
12-իմ մէջ՝ 1: ԿՅ-ՊՅ-իմ մէջ՝ 1: 137-138-իմ մէջ՝
1: 220-221-իմ մէջ՝ 1: Որովեմտեւ այս յօրս պա-
կտա րգրերը ամԵՆ մէկ արծաթեան սկիզբն են,

կարծել կու տայ ըէ՛ ամիորեւորը ձեռքեր փըր-
ցուցած են զամոմէ Աւետարանաց ձաքմերը առ-
նիլու Խամբ: Խամբուրեան ետեմեր կ'երեւին Ա-
ւետարանիմ վերի ձգբէն միմշու մէջտեղը՝ Խա-
մկիւմանն, ըէւ: Բուրքը աւելի դեղնեցնելէ
զատ՝ ուրիշ բան չեն կրցեր ընել: Գրեւում վնաս
չկայ: — Գիր՝ Բալորգիր միջակ և բաւեղմ
կամեմտուր: Իւրաքանչիւր Աւետարանի սկզբում
1րդ տողերը զարդագրեր են. 2րդ և 3րդ տողերը
որդած են արեմագոյմ կարմուտ երկարագիր են:
Յրդ և 5րդ տողերը մայմ գոյներով բալորգիր են:
Տամց սկզբնատաք պարզ զարդագրեր են որդած
կարմրով և կապոյտով, որեմէ կզրուած են մայմ
գոյներով զարդ յուսմեղազարդներով, որոց մեծա-
գոյմ մասին կէսերէմ կտրուած են մօր կամիլ ա-
տուն: — ԿՈՒՄԱՆԻՔ՝ Տօրս խորամ կամ՝ Աւետա-
րանաց Իւրաքանչիւրի ճակատը՝ շատ զարդ որդած
կարմուտ և մամիշակի կապոյտով, որմնէ կզր-
ուած են մոյմգունեայ յուսմեղազարդներով: —
ԿԻՍԱԵՈՒՄԱՆԻՔ՝ Երկու մեծ կիսախորամէ կամ՝ Ա-
ւետարանի. Նախագրութեան երկու երեսներում
վրայ՝ Խեմքեայ խրատակեմիմ ճակատները, Խ-
րոնց մէջ կիսաչրեանկներու մէջտեղ՝ երկու Ա-
ւետարանիմներու կիսանգրի փոքրագիր պատկեր-
ները կամ (էջ 2-3): Յայորդ երեսներում մէջ ալ
Խամբարքառի Կ աղիտակներում ճակատը մոյմ
քուրջով պզտիկ կիսախորամէ կամ՝ դարձեալ զարդ՝
երկու մեծ կիսախորամներու Խան այս ութերում
ալ վրամ՝ սափոր, խաչ, ծաղիկ, երկու կողմովը
կեցուցած քառանկեր կամ. կազմի առնմ առանց
ալ կէսերէմ կտրուած են: — ԵԻՄԱՅԱԿԱՐՈՒՄ-
ԻԻԻՆԻՔ՝ 285ա-էմ միմշու 280բ-ը: 280բ-իմ վրայ՝
մ տողով: Ասոր շարունակութեամբ եւ ցվեր
287բ-ի Գ. յիշատակարմ մը: 288րդ քուրջը պա-
րազ է:

Դարձեալ 3ա-ի վրայ՝ 10 տողով և 11բ-ի վե-
րայ 14 տողով (Այս երկու յիշատակարմները մօր
են):

**Թղթեայ ձեռագիր Աւետարանին յի-
շատակարաններ.**

1. (285ա-է միմշու 286ա-բ)

Փառք ամենատուր Երրորդութեան
Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ
և կրաւ յաբիտեանս յաբիտենիք: Ամէն:
Ըստ յաճախման աստուածային բանին և
զՀոգւոյն սրբոյ, որով յուստուրէ զՀոգիս
աստուածախրաց անձանց և տպաւորէ ի
նոսա զյոյս աստուածդիտութեան իւրոյ
և մերձաւորս առնէ աստուածային երա-
նութեան, որով և զՀոգւր սիրոյ արկեալ
ի սիրտ աստուածաւոր և երկիւղած Աս-
տուծոյ առնէ Քուսակ, որ և փարփա-
ցաւդ եղեալ աստուածային և կենսա-
րկեր սուրբ Աւետարանիս, ի յիշատակ
Հոյոյն իւրոյ, և եղբարն իւրոյ Ստե-
փանոս վարդապետին, և միս եղբարն

կիրակատորին, եւ ծնողացն իւրեանց՝ հաւրն իւրեանց եւ մաւրն իւրեանց, եւ զգեւորոյն եւ զնորարողորդ զաւակն իւր՝ զԱտաշէլ ասրկաւագն, զոր Տէր Աստուած պահեացէ զին մինչեւ ի խորին ծերութեանս։ Ամէն։

Արդ աղայեմ, դամենեանս որք Հանդիպիթ յայմ յուսաւոր եւ կենսունակ սուրբ Աւետարանիս կարգալով կամ աւերինակելով, յիշատիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զստացող սուրա զԱտեփանոս րարունայեան եւ դամենեան արեան մերձաւորս իւր, զկենդանիս եւ զհանդուցեալսն, եւ զիս մեղապարտ զրիչս սուտանոն թահանայ Մկրտիչս յիշեցէք ի սուրբ յաղաթս ձեր եւ Աստուած յիշէ զձեզ։ Ամէն։

Արդ, զրեցաւ յուսաւոր եւ սուրբ Աւետարանս, ի թփին Հայկազեան տումարի ԶԺԷ ի դրան կամակատար Ս. Աստուածածնին եւ Գեորգիոս զարաւորին։ Ի Հայրապետութեան Տեառն Տէր Արիստակէսի եւ ի վերայգիտողութեան տեղւոյս Տէր Դուկաս արքեպիսկոպոսի։

Արդ, ես Քումէն եւ իմ որդի Առաքելս, տվաք ընծայ զսուրբ Աւետարանս Սումբըզ Աստուածածնին վարդապետի զերեզմանին յիշատակ, եւ ոչ որ ունի իշխանութիւն Հանել զսուրբ Աւետարանս ի դրան Սումբըզ Աստուածածնին, ոչ քահանայ եւ ոչ աշխարհական, ոչ իմոց եւ ոչ աստարաց, եթէ որ յանդերձ, թէ ի թահանայից կամ աշխարհականաց, կամ իմոց կամ աստարաց կամ ծախելով, կամ զողեալով կամ զրաւելով կամ այլ ինչ պատճառաւորք, որ Հանել ջանայ վարդապետի զերեզմանէն, մասն Յուդայի առջէ եւ դատի յԱստուծոյ։ Ամէն։

2. (286ր-ի վրայ՝ 9 առողով)

Ես Յովսէփ եպիսկոպոս կաղմեցի զԱւետարանս ի թփին Հայոց ԶԻ, ով կարդայք ի սուրբ յաղաթս ձեր յիշեցէք եւ Աստուած ողորմի ասէք, եւ որք յիշեցէք յիշեալ յիշխիք, եւ զուգ ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ։ Ամէն։

3. (Շարունակութիւն վերնոյն եւ ցվերջ 287ր-ի)

Փառք Համադոյ, միանական, անբաժանելի սուրբ Երրորդութեան Հաւր եւ Որդւոյն եւ Հոգւոյն։ Արդ, եւ ես անպիտան ծառայս Բէկլարս, զնեցի Աստուածաշունչ եւ Աստուածշունակ զերապարտս վիճիմաստ վայելչաւոյս եւ զերապարդ Ս. Աւետարանս, ի հայալ յարդանց իմոց յիշատակ ինձ, եւ ծնողաց իմոց, եւ յամենայն յարեան մերձաւորս

րացս, հաւրն իմոյ Պարեհին, եւ մաւրն իմոյ՝ Թարգա-խաթունին, եւ եղբայր իմոց Յովսէփին, Յայաւերտին, Զանքասիին, Ախիթարին։

Վայ ահապի լայի եւ կոծիկի աւուրն, որ ի մեղացն Աստուած հաշտեցաւ եւ յետ զերեւոյ զՃփիխս ի ձեռս անաւրէն եւ անիրթ թռուռակ (?) Շահալին, երկու յեղարարս զերեցան՝ Զանքասիին եւ Ախիթարին, եւ այլ չկարացաք դտանել, եւ զվերջն իմ Դաւթաթ-խաթունին եւ Խոնիթ-խաթունին, եւ կենակցի իմոյ Նաբին-խաթունին, եւ Նորայրողորդ յորդոյ իմոյ կարապետին, Յուսուփին, Դուրին, եւ եղբայր կենակցի Գուլթիւանին եւ Գուլմայտանին, եւ տուաք սուրբ Աւետարանս կամակատար Աստուածածնին, ոչ որ կարէ իշխել զայի արեւի եւ հանելոյ ի դրանէ Աստուածածնին, ոչ եղբայր, ոչ ազգական եւ ոչ այլ որ յորի եւ անսոք ի դաս (?) ի Աստուծոյ, ով սուրբ քահանայք, որք ընթեռնուք ի սուրբ յաւետարանս, յիշեցէք եւ ծնողսն իմ եւ զուգ յիշեալ յիշիք ի Քրիստոսէ։ Ամէն։

Ի թփին Հայկազեան տումարի ԹՃՄ ամի եւ Բ. ասեւնորդի. Հայրապետութեան տէր Սարգիսի եւ եպիսկոպոսութեան տէր Ատեփաննոսի. Թաղարարութեան Կաստանդինի։ Որ է ընկալութիւն Ս. Աւետարանիս կամակատար ի գեան՝ ց. Սամ, ծերութեան քահանայութեան Տէր Արիստակէսի եւ որդոյն նորայլ յԱւետանոսի եւ նորայ Հաստատան խորգի (?)։ Քրիստոս անմասալ մշակ պահի։ Եւ ինձ մեղաւորոս՝ յանորժանի Շմաւոն քահանայի որ եւ անուամբ եւ ոչ զործով ի իւր կարգ ունիմ, եւ ոչ եմ կրաւել, վայ զիս սուրբ

զԱստուածաշունչ։

4. (33ա-ի վրայ՝ 10 առողով)

Գրուած է Աւետարանս ԶԺԷ։ Ս. Աւետարանս ընծայեցի սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ Նիկիոյցայ, ընդ ձեռն եկեղեցական եւ աշխարհական պատգամաւոր Ամենպատիւ Ատեփաննոս Յովակիմեան եւ մեծապատիւ Մահման Գոսպար (Քլէնտի Տէր Թ. Գոսպարեան 116 մայիսի 1892 ամի Տփլիսի (Գրիգոր քահանայ Մանդակունի) Տփլիսի։

5. (11բ-ի վրայ՝ 14 առող)

Գրուած է Ս. Աւետարանս հայկական ԶԺԷ թուականին, իսկ Իրկչական 1468 թուականին, Կ. Պոլսոյ առումէն 15 տարի յետոյ, որը եղաւ Յամանեան ուղթոսն Մէլհիմէտ Զաթիւի ձեռքով, Կոստանդին

ժժ. Պալէոլոգ Յունաց վերջին կայսեր օրովր. փրկչական 1453 թուականին:

Սոյն Աւետարանն թուականը հաշուելով փրկչական 1881 թուականով կը լինի 413 տարվայ գիրք: (Գրիգոր քահանայ Մանդակունի):

3-ն սեպտեմբերի 1881 ամի, Տփխիս (եւ յետոյ դարձեալ 3 տողով)

Այս աւետարանն գրան է Ամերիկայի գտնուելուց բանն եւ չորս տարի առաջ:

(Գրիգոր քահանայ Մանդակունի)

Դաստիարակութիւն

Այս քահանայն էր որ մեզ տուաւ թէ այս աւետարանն է Տփխիս, մայիս 11 1892, եւ թէ ձեռագիրն է 22 պատկերներով խորհրդատետր մը, որ թուական տունէր: 1898 Նոյեմբեր 16

(Ատեփաննոս Կալսկոպոս Նիկովիդայ)

Ը.

ԱՒԵՏԱՊԱՆ ԹՂԹԵԱՑ

Ձեռագիրն է Ս. Աստուածածինն եկեղեցւոյ Նիկովիդայ ՌՆԴ (1074) = 1625

ԹՈՒՂԹՔ՝ 257: — ՄԵՆՈՒԹԻՆՆ՝ 19X13.5 երզմ.: — ԳՐՈՒԹԻՆՆ՝ երկուսն՝ 14X4.5 երզմ.: — ՏՈՂԹ՝ 23: — ԹԻՐԹՔ՝ 10X12 (Ա. Դ. Թ. Ի. Թ.՝ 10պլանն է. Թ.Ն.՝ 13 է): — ՆԻԹ՝ սեղեր-մերք բարակ կալուղ եւ բաւական օգրել դեղին բուրբ մէջ. Ժժ. բերբէն կը սեղի ցիւնը՝ մերմակն եւ անօգրել բուրբ մը. Բէն տամց մէջ այլ տեղ տեղ գտնուած յամբարներումը բարբեր կան: — ՀԱՆԳԱՊԱՆՆ՝ Աւետարանին կողմէ՝ մեր մութ կտորի կաշւայ է. առայակողմն կողմին վերայ 11 X 11 փառքեւ արծաթ տախտակի մը վերայ Բրիտանոսի խաչաւորքան արծաթաձոյլ պատկերը գտնուած է. քերութիւն չափ: Խոնարհութեան բազմ եկեղեցի ունիմ բարբեր. բայց գրերուն վերջն չկայ. գրքին վերին եզրերի բարբեր. մամուռն մեղ վերջին մասերուն՝ ճզվումովէ պատճառ մասեր ունիմ. այս ճզվումով միայն յիշատակարաններուն առաջին տողերը ամբողջանիլ վիճակ մը տալեր են: Յնցեղերի վիճակներ վերի յուսանգրի մէջ՝ երբեմն այլ մամրիկ ծակեր՝ գրերուն մէջ՝ գրքէ անվաս: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր միշակ ու բաւական կանոնաւոր գլխոց սկզբնատողերուն երկուսը կարմրաւ են. տանց սկզբնատառ կարմիր երկաթագիր են: Գլխոց սկզբնատառ պարզ գորգագիրն եւ յաջնագրերով են, օրովն եզրերուն են մամրիկ կարմիրն եւ մամրիկ կապտաւոր գրած յուսանգրագրերով: Մտաբնութի Աւետարան-

նիմ սկզբնատառ մարդանն Օկար մէ. միւսն-բունը բաշնագրեր են՝ խոշոր. բայց Օկարուն: Ձորս Աւետարանաց այլ սկզբնատողերը գորգագիր են մամրիկ կարմիրով եւ մամրիկ կապտաւորով: Զոր տողերը՝ մեն երկաթագիր են մամրիկ կարմիրով. իսկ Յրգ տողերը՝ կարմիր բարբերով են: — ԽՈՒՐՆՆ՝ Ձորս խորան կան իւրամանչիւր Աւետարանաց ճակտունները դրուած՝ մամրիկ կարմիր ու կապտաւորով՝ պարզ գորգաններ. վրանները զոյգ բաշնուններով (Մարկոսի Աւետարանի խորամը բացառութիւն կը կազմէ՝ մութ կանայ) եւ բաց կապտայ գոյներով բոյնագործներ այլ ունեւորում): — ՆԿԱՐՔ՝ Ձորս Աւետարանաց սեղերը Աւետարանաց կարմիր կամ բազմագոյն: բայց ոչ ճակտաւոր գծաւորներում: — ՅԵՆԱՏԱՊԱՆՈՒՄԻՆՆ՝ 255րդ բուրբը ամբողջ, 256-ի վերայ՝ 15 տողով՝ առաջին տողը մեն մասամբ ամբողջ-նիլն եւ 256-իմ վերայ՝ առաջին երկու տողերը մասամբ ամբողջանիլ:

Թղթեայ ձեռագիր Ս. Աւետարանի յիշատակարանները.

1. (255րդ թուրք մարդը)

Փառք անրամանիկ համալոյց, համալոյց, համալոյց, Ս. Երրորդուն-թեան Հար եւ Որդուն եւ Հողուն. այժմ եւ միշտ յանդրաւ յախտեան յախտեան, Խեց, Ամէն:

Արդ, անկեղ (ուղղէ՛ յանգեալ) կատարեցաւ սուրբ տոտս որ կոչի Աւետարան, որ է յուսատու անն Հողուն եւ պարանք համարեն սեղան, լա՛ն անչիլանիկն է մէջ եկեղեցւոյ, Հայանչիլ զիւաց եւ թիւիկ արտաձէտ Հիւանդաց եւ դոյնի կորուսելուց եւ կանգնելի զյորդուն:

Աւարտում եղև Կատարանի թուարանի ձեռագիր ՌՆԴ ապրիլ Թ, աւրն չարաթ:

Գրեցաւ Աւետարան Կատարան ձեռամբ Դաղար գրչին, որ է Երկանկողցի, եւ գլխորդութեան Յովհաննէս Եպիսկոպոսն եւ զճաղկանկարչութիւնն Ամիթի Յովհաննէս Երէցն. Աստուած ողորմի Երկուն [ուղղէ՛ երկուն] Հողունն է իմասնագա՛մ զայուստն անունն աննն: Արդ, անկեղ այլանք զճեղ ոյ կորարք կարդալով կամ արինակ զնելով յիւսանչիս ի մարտախայ յաղախ ձեռ, եւ Աստուած զճեղ յիւլէ ի իմասնագա՛մ զայուստն. Ամէն: Ոյ եղարք անմեղագիր լերուն [ը] գրիս սղայանացս եւ խոշորութեան, զի կարիքս այսչափ էր:

Ապա եկաք ի խարիստութիւն, որ այլ չտեսեր երկիրս Հողունն (Հողունոց?) միտրս մոլոր, խնդս կորեր, երկ [ը] քս տան-

[4]—5:

2. (256ա-ին վրայ՝ 15 սողողով)

Աւետարանիս
դտէր . . . եւ թաշնանայն որ տուաւ յիշա-
տակ զսուրբ Աւետարանն ան . . . դ եղ-
րորն Հարապետին Յիշտինն, Միբամին,
Յուտիանին, Յովաքէմին, Յովանէսին,
Փիլիպիսին, Փասպարին եւ մեծ Ամտա-
յին եւ այլ ամենայն արեանառու մերձա-
ւորացն յիշեցէք եւ միով Հայր մեղախ-
ողորմի ասացէք, որ եստուն յիշատակ ի
քաղաք Իզնիմիտ, ի դուռն Ս. Ամենաւո-
նեալ Աստուածածնայ եկեղեցին անկիւն
յիշատակ. վասն որոյ, ով ոք պատահէք
եւ կարդայք եւ օրինակ էք զվերոյգրեալ
նկիւնեայ յիշեցէք եւ ով ոք զսա ծախել,
կամ դրաւէ, զգինն Յուդայ եւ զպատիմն
կայէին առցէ: Այս եղեւ թվին ՌՃԻԲ ամ-
սեանն ապրիլի տաս, օրն շաբաթ, որ
էր . . .

3. (256բ-ին վրայ առաջին երկու սողողներն
մասամբ անրեթեոյնի)

Որք տեսանէք զսուրբ Աւետարանն
կարդալով կամ արիւնակելով յիշեցէք ի
սուրբ յաղաթս ձեր զհաւատարմ եւ
զաստուածաւէր քրիստոնեայն զՏատուրն,
որ է յերկրէ կապրովթիւ լուղղ' կապա-
ղովկիոյ: Ի մերձ կեանքու, որ է Մա-
մնետու, ի գեղջին Աղրակու. սա սիրով
եւ փափաքանաք ստացաւ զսուրբ Աւե-
տարանն ի Հալալ վատակոց եւ արդար
յըռիշ յիշատակ հողոյ իւրոյ եւ ծնողացն
իւրոց. Հայր Անդրէ եւ մաւրն Սալլու-
կին եւ կնոջ իւրոյ խանգատին եւ եղբարն
իւրոյ Սիրանոսին եւ ամենայն արեան
մերձաւորացն: Ամէն:

Եւ դարձեալ աղաչեմ զձեզ, ով ման-
կունք եկեղեցւոյ, յիշեցէք ի մաքրափայլ
յաղաթս ձեր զտէր Գրիգորն, որ եղեւ
Համակից Ս. յիշատակին եւ յաբորձաց
զՏատուրն որ եստուր գրել զԱւետարանն
եւ եղ ի ձեռն տէր Գրիգորին, ի յեկեղե-
ցին կայիւնորին եւ ինքն զրեացի ի դպրու-
թեան կենաց: Ամէն:

թ.

ՄԵՐՆԱՌԻԹԻՆ ԹՂԹԵԱՆ ԶԵՆՈՒԹԻՐ

Մատթէի Աւետարանին
ի Ենօրիալոյ կամ յՈսկերեքանէ
ի Մատնադարանի Առաքելական Աթոռոյն
ի Սուրբ Նրուսագէտ

Թղթեայ Զեռագիր Մատթէոսի մեկ-
նութեան յիշատակարաններն.

1. (12բ թղթայն վերջը դրուած)

Ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւե-
տարանին որ ըստ Մատթէոսի բանից ի-
մաստուն վարդապետաց եկեղեցւոյ կար-
գեալ եւ յօրինեալ դիւրաւաս ընթերցո-
ղաց: Առաջին Ներսէսի Հայոց կաթողի-
կոսի ի խնդրոյ նորին եղբօր Գրիգորի
վերադիտողի Հայոց:

Մանօրութիւն

Ըստ Հայկական Հին դպրութեան
դրոյն, որ ստղուած է ի Վենետիկ 1888,
յներեւ 614. Ներսէս Շնորհալի մեկնած է
Մատթէի Աւետարանն, Ա. գլխին մինչ 7
դուս 17 Համար:

2. (Առաջին յիշատակարանէն 85 թուղթ
վերջը)

Այս բանիս սուղ ինչ կու խնդրեմ. Ա-
ւետարանն վկայէ. Երանի որ ունեցի դա-
ւակ ի Սիւն. եւ ընտանեակ յերուսաղէմ.
Ես Սանվէս որ գնեցի զմեկնիչս Աւետա-
րանիս յիշատակ ինձ եւ ծնողաց իմոց
եւ կենակցին իմոյ Մարթային եւ իւրեղն
եւ ի խնդրոյ զասակին իմոյ. վասն միւր-
թարութեան սրտից մերոց, որ զատող-
ջութիւն խնդրի Աստուածատրիս եւ բո-
մեզ յիշէ ի մաքրափայլ յաղաթս, որ
կարդայք եւ կամ արիւնակէք, աղաչեմ,
մեղաց թողութիւն խնդրեցէք յԱստուծոյ
եւ Աստուած մերումն շնորհէ զթողու-
թիւն, ընդ նմին եւ Ստեփանոս արեղայ
որ յերեւելոյս թաշնայի ծածուկ մեղա-
սայ էր, որ ի յերեւելոյս ի մարդկանէ
թաւեցայ եւ ի տեսողին պարսաւեցայ.
աղաչեմ զձեզ ո'վ սուրբ ընթերցող միով
տէր որդրմ(ե)ախ յիշեցէք յիշողացդ եւ
յիշեցիւցդ առ Հասարակ ողորմեացի տէր
Աստուած. Յիսուս Քրիստոս եւ նմա վա-
յել է. փառք:

3. (Բ. յիշատակարանէն 12 թերթ վերջ
այսպէս)

Ով սուրբ եւ ընտրեալ թաշնայ Ես-
կոր. յիշեալ աղաչեմ.

4. (Գ. յիշատակարանէն 62 թերթ վերջ
այսպէս)

Ես Յովանէս որ զգիրքս կարկատե-
ցի, յիշեցէք յաղթս ձեր:

5. (Դ. յիշատակարանէն 26 թերթ վերջ
այսպէս)

Յիշեա, աղաչեմ.

6. (Ե. յիշատակարանէն 3 թերթ վերջ
այսպէս՝ ի լուսանց)

Աղաչեմ, յիշեալ զիս զմեղապարտս.

7. (Զ. յիշատակարանին 21 թուղթ վերջը)
Աստուածատուր զիս չեղեցոյց. մի
մեղադիր:

8. (Է. յիշատակարանին 13 թուղթ վերջը)
Պերիստակկա վարդապետ եւ զգովեալ
աշակերտ Նորա զնփրեմ յիշեալիք ի Քրիս-
տոս, զի նա աշխատեալ ժողովեաց ըզ-
րանսն մեկնողացն ի մի, յետ տեսնոն Ներ-
սէի. յարինակն այսչափ էր յիշատա-
կարան Սրիստակկիս, զմեղուցեալ զրիչս
եւ զիման ամենայն յիւն ի Տէր:

Փառք ամենատուրք Երրորդութեան
միապոյ՝ յատկազէմ եւ զուգապատիւ ե-
րից անձանցն եւ միոյ ընութեան եւ սո-
ստուածութեան Հօր Աստուծոյ անշափ եւ
Արքայոյ Աստուծոյ միածնի եւ Ս. Հոգ-
ւոյն Աստուծոյ ճշմարտի. յամենայն յա-
ւիտեանս. Ամէն:

Արդ, ես ունայն ի բարութեանց եւ
թափուր յամենայն բարի զործոց եւ ա-
մենայն մեղօք ի յի Սրիստակկա աշա-
կերտս եւ նուաստս ամենայնի, որ եմ ի
պաւտան Տարօնոյ՝ որ մականուն Մուշ
վերաձայնի, ի զեղջէն Քարձորայ, որ
կարողութեամբն եւ զօրութեամբն Աս-
տուծոյ վերապիս Նորոզեցի եւ կազմեցի
զՏեստնախօս Ս. Անտարեսիս Մատթէո-
սի մեկնիչն, ի թուին Հայոց մեծաց Ռեզ
ի մայրաքաղաքն յԱրշաւայ, ի դուռն Բար-
ձրապետաց Ս. Աստուածածնիս յատալ-
նորդութեան քաղաքիս տէր Սրապիոն քաջ
բարունապետին եւ ի կաթողիկոսութեան
Ս. Էջմիածնիս տէր Դաւթին եւ տանն
Սալայ տէր Ագաբեան վարդապետ կա-
թողիկոսին եւ ի Թաղաւորութեան Տաճ-
կաց Սուլթան Մամէդիկն եւ ի Թաղաւո-
րութեան Պարսից չա՛ն Ապասին:

9. (Ը. յիշատակարանիս զէմն անմիջա-
պէս եւ զբոյն մեկնութեան վերջը)

Արդ, ես յետին ի բանասիրաց Ներ-
սէս եւեթ րանի սպասաւոր, այլ եւ ծա-
տայ սուրբ Կանոնոսի եւ այլ սբրոցն որ
աստ կան Հանգուցեալ, առ ոտս ձեր ան-
կեալ տխուր զիմօք, լալազին անձամբ,
կողկողազին զիմօք, արտասուելի ա-
շափ, առ ոտս ձեր անկեալ աղայնեմ ըզ-
դասս բանասիրաց, զի որք Հանգիպիք այս
գրոյս, որ Հաւաքեալ ունի զՀամարա-
րառոս քառադիսեան Ս. Անտարանի այլ
եւ զմեկնչին Մատթէոսեան, զոր սոսա-
ցայ ի Հայալ արդեանց իմոց, յիշատակ
անձին իմոյ եւ ծնողացն Հաւն Նուրիճա-
նին եւ մօրն Փարիթանին եւ Եղարցն
մղտասի Բոյմանիսին եւ մղտասի Զիրա-
քին, եւ Եղարց զաւակն Մարտիրոսին եւ

Ստեփանոսին եւ Նուրիճանին, որ այս
Ամէն որ ի դուռն Սուրբ Կանոնոսի կու
սպասաւորէ յնթիննրոյ զբան սոստուա-
ծաւարն Դաւթի, զոր Հայցեմ ի յապէ-
նիազէն, զի տայ նմա զդձային իւր. ա-
մէն: Դարձեալ աղայնեմ, զդասս բանասի-
րացդ, որք Հանգիպիք մօյն կարդալով
կամ Հարեանցի զբանսլով, միով ողոր-
մ(ե)աիւ, մի անտես առնէք զվերջորդե-
անի, զի եւ Տէրն ամենեցուն, մեղ եւ ձեզ
ողորմեացի՝ յետ միասնեցամ զայստեանն,
ամէն:

Նուազ ձայնիւ, ոչինչ աղայն
Զիս յաղօթից տնտես չառնել,
եւ որ տրուպս եմ զձեզ մաղթեմ,
Առ ոտս ձեր անկեալ Հայցեմ,
Սիրողաբար զձեզ ժտեմ,
Զկենդանիսոյ յոյժ աղերսեմ
Բամից արանց ընթերձօղաց,
Որք ի կարգի են ձեռնադրաց
եւ յոյժ դողամ եւ սասանիմ
ի յայն աւուրն, որ է վերջին
Սիրել կոչել Հաւր առաջին
ի յաներեկ աւր աշէղին:

10. (Թ. յիշատակարանին անմիջապէս ե-
տեւն)

Արդ ի թուարեւութեան Ասքանազեան
տունմարիս Արակունեան ցեղիս, որ ի Բ
զերութեան ժամանակիս, որոյ ամբ են
Հաղարբերորդի Հաբիւրբերորդի, քան
միերկրորդի (Իմէիկ) ստացալ զաս յիշա-
տակ անձին իմոյ:

Տեղեկութիւնք մեկնութեանս պարու-
նակութեան վրայ.

1. Մատթէի մեկնութեանս գիրքն՝ ձե-
ռադիր՝ չորս զրգերու բաժնուած է՝
այսպէս.

Առաջին գիրք. կը սկսի Մատթ. Ա
գլխէն եւ կը լմննայ մինչ Ը. գլուխ 4 Հա-
մարի վերջն:

Երկրորդ գիրք. կը սկսի Մատթ. Ը
գլուխ 5 Համարէն եւ կը վերջանայ ԺԶ
գլուխ 12 Համարի վերջն:

Երրորդ գիրք. կը սկսի Մատթ. ԺԶ
գլուխ 13 Համարէն եւ կը լմննայ ԻԲ զը-
լուխ, 33 Համարի վերջն:

Չորրորդ գիրք. կը սկսի (կը կար-
ծեմ) ԻԲ. գլուխ 34 Համարէն եւ կը վեր-
ջանայ ԻԸ գլուխ 20 Համարի վերջն:

2. (Ա. զրգին վերեւն այսպէս կը կար-
դացուի).

Զարթիցուք այսուհետեւ եւ զպատ-
մունանս ողուց մաքրեցուք, լուացեալք

ի խղճէ մտաց, ջանգի աւանաթիկ տեսա-
նեմք բացեալ մեզ զգրունս աստուածային
բանիցն առ ի տեսանելի եւ ոք իցեն առա-
ջին դուռն:

Եւ յետոյ կր սկսի.

Գիրք ինչեւոյ Յիսուսի Քրիստոսի Աս-
տուծոյ (Տե՛ս 16րդ Թղթոյն Ա չէի վեր-
ջը):

Բ. գրքին գլուխն այսպէս է գրուած.
Նորին Յոհաննու ի Կապէոնաւում,
գիրք երկրորդ:

Գ. գրքին գլուխն այսպէս է գրուած.
Յոհաննու Ոսկերերանի գիրք երրորդ,
կեսարացոց:

Դ. գրքին գլուխն այսպէս է գրուած.
Տէառն Յոհաննու Ոսկերերանի գիրս
չորրորդ՝ Փարիսեացոցն:

ԽԱՍԹՈՐԱՔԻՆ

Յովհանն Երզնկացին, կրիկիկա եղած
աստե գտաւ սորոյն Ներսէսի Շնորհալոյս
սկսած Մատթէի Աւետարանի մեկնու-
թիւնը, որ ինչուան 7րդ գլուխն մեկնեւ
ու անկատար Թողոցեւր էր, իրմէ զրեթէ
150 տարի խոր Երզնկացին յորդորեցաւ
շարունակել զայն, ինչպէս ինքն իսկ կր
պատմէ յիշատակարանին մէջ, եւ առոր
գրութիւնն եղաւ կ'ըսէ Քրիստոսի 1316
Թուականին: Շնորհալոյսն նման ոճ մը
բունել ջանացած է Երզնկացին, թէ ըստ
աստուածաբանութեան եւ թէ ըստ քերա-
կանութեան. սակայն այնչափ քանդակ
այ եւ նմանողութեան փափագով՝ յայտ-
նապէս կր տեսնուի թէ որչափ կր զան-
գանին ի միմեանց այս երկու շանճաբ-
նեւրն (տե՛ս աւելայական Հին դպրութիւնն
տիպ վնեւնտկոյ, 1886, գրքին 741 երես):

Սուր Թղթեայ ձեռագիր Մատթէոսի
Աւետարանին մեկնութեանն ընագիրը
1899 Օգոստոս 20ին զրկուած է Ս. Երու-
սաղէմի Առաքելական Խթոռոյ մատենա-
դարանին ի նուէր, բնագրին մէջ աւել-
ցնելով Հնտեւեալ յիշատակարանը:

Յիշատակ է Թղթեայ ձեռագիր մեկ-
նութեան Մատթէի, ի Շնորհալոյս կամ
քաղաւածոյ, կամ յՈսկերերանէ, մատենա-
դարանէ Ս. Յակոբեանց Առաքելական
մատենաց Ս. Երուսաղէմի, յԱռաքելորդէ
Վիճակին Նիկոմիդայ:

1899 Օգոստոս 20

ԴՅԱԺԻՔ

(Աստիաննոս եպիսկոպոս Յովակիմեանէ |

Փ

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԹՂԹԵԱՆ ԶԵՌԱԳՐ

յԱՎՈՂԱՅԻՆ Առաքնորդարանի Հայոց
Դիզմիր

ՌՀՆ (1075) = 1626

ԹՈՒՂԹՔ՝ 238. — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 25 X 18
սնգմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկուսն՝ 15.5 X 5 սնգմ.
— ՏՈՂԹՔ՝ 27. — ԹԵՐԹՔ՝ Ի X 12 + 2 տառիցն եւ
վերջին կողմի մերթին գտնուեալի եւամբ զոր-
ծածուած (Թ՝ 11: Ի՝ 9): — ՆԻԹԻ՝ ճերմակ,
միջով հաստութեամբ եւ քաւեղած ուղղով: —
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ կազմը եին տախտակեայ կաշեպատ
է. կաշին՝ երկու կողմին ալ վրան՝ ճկարում շըր-
ջանակով է: Ձախտկողմն կողմին յըջանակի վարի
անկիւնին մաս՝ 8 X 8 սնգմ: վրայ խաչի տեսչայ
մը ետեմն ու ծակերը կ'երևան (յայտնի է թէ՛
որեւ մետաղայն փռք բառաթել մը կայ կողմ
ու վերջուրէն է): Երկու կողմին՝ երկայնութեան
եզերքին ռազակիւթեամբ Յաւան մեծ ծակեր
կան. ձախտկողմն կողմին այս 3 ծակերը կոնա-
կի տեղ ըլլալու են. աջակողմն կողմիններ ալ
կայնայ կաղիքի մը տեղերն են: Գրքին կազմը
զորեւ չէ վնասուր. քիչ մը ցնցալեքի ծակիկ-
ներ կը տեսնուին: Ներսէն՝ կազմն մէկ մասին
կաղը՝ իր բունէն բաղկեւծով՝ մաս մը քաղիքի եւ
զերքէն զօրս ցցուր է: Գրքին վերի եզերքները՝
առանց զերքում վնասուլու՝ քիչ մը յոնեւորքին
տեսեր են: 105 եւ 106 քաղերում մէջ մէկ քաղը
կայ պատռում, որը Ղուկասու Առաքաւանչին
նկարն է: 320 եւ 331 քաղերում մէջ ալ՝ մէկ պա-
տռած կայ: Ուրիշ քերտրքին չունի: — ԳԻՒ՝
քաղերի մեծ եւ կանոնաւոր. ճոր տղազրուեալ
զերքում պէ: Տանց սկզբնատաւ կարմրու մեծ
երկարագիրն են: Գլխոց առային երկու առկեր
կարմիր քաղերի են. իսկ առկի յաւանցեմքում
մէջ զրուած եւամբաբարաքի քաղաւորութեանը
ամբ քաղերի են: Գլխոց սկզբնատաւ մամի-
շակի կարմիրով եւ մաւք զգեղնավ գարագիր եւ
քաղագիր են: Իւրեմանցիք Աւետարանի սկզբն
տղերը գարագիր են. Բ. քաղ տղերը՝ մեծ երկա-
րագիր են մամիշակի կարմրու, իսկ չորս եւ եր-
քսմն զրո տղերը՝ մայնպէ երկարագիր են՝ քաղ
կարմրու: Աւատ յաւանցեղագիրք ալ ունի, բու-
սաղած կանոնաւոր եւ յափու: — ԽՈՐԱՄՔ՝ Զօրս
Աւետարանաց ճակագը մէկ մէկ յարան կայ՝ ա-
մենքն ալ զարգ գարագեւեղով շինուած: —
ՆԿԱՐՔ՝ Զօրս աւետարանացն նկարներ կան (Ղու-
կասուցը փրցում է), ամենպէ կանուած, կանայ
յըջանակի մէջ՝ զեղին, կաղայտ, կարմիր, մա-
նիշակ գոյներով: — ՅԵՇԱՍԵԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝
238-ին մէջ է Աւետարանին քան յիշատակարա-
նը, յորմէ յետոյ ճոր արձանագրութիւն մը, իսկ
վերջին կողմի մերթին գտնուեալի վրայ ալ բա-
նի մը ստղով:

Թղթեայ ձեռագիր Աւետարանին յիշատակարանք.

1. (236ա-ի վրայ)

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան յամենայն երականացս յանբաւ յաւիտեանս Հոնապաղ յաւիտենից յաւիտեան, ամէն:

Աղաչեմ զձեզ որք ընթեռնութեամբ արինակէք, գրողիս եւ ստացողիս ի սուրբ Աւետարանիս Թողութիւն մեղաց յայցեյ ի Քրիստոսէ եւ Աստուած ձեզ ողորմեացի առ Հասարակաց (sic) ամէն:

Գրեցաւ սուրբ անետարանս ի թաղաք, որ կոչի Լըրապաղայ. ի Թվին Ռէն, ձեռամբ Մոյշայի սուտանուն Յովսէփ երկրցուն եւ զանուն ունիմ եւ գործս ոչ:

Արդ, աղաչեմ զձեզ անմեղադիր կացէք խոչորութեան եւ սխալանք. արինակն երկաթայգիր էր ու խնացէր (sic), եւ Հարիւր ԿԸ տարու գրած էր:

2. Վերնոյն տակը՝ այսպէս.

Այս տարի Յիւրիլիի կողմեր՝ Հովսէփան այցելութիւն տուած ժամանակս ի պաշպանութիւն Յրնտըղլրի Հայոց եկեղեցիէն առի ունի ձեռագիր Աւետարանս (Թղթեայ) խոստանալով, որ իրենց եկեղեցոյն պիտանի գիրք մը առնեմ զրկեմ թէն ցարդ յաջողեցայ զրկելու.

1876 Մէկտ. 8, յիւլիս

(Ստեփաննոս վարդապետ Յովակիմեան)
(կնիք)

3. Վերջին կողքի պաշպանակին վրայ)

Թվին Ռէն 7. ի. եւ սեպտեմբեր Ժէ, որն յոբեքչարաթի. էկաք ի յԱյսպուլ ծառայք Քրիստոսի տէրացու Պողոսս եւ Նիկոմիդացի տէր Զաքարիաս, նուիրակ պոլով, Քրիստոս:

ԺԱ.

ԵՈՐՀՐԴԱՏԵՏԻ ԹՂԹԵԱՆ ԶԵՆԱԳԻՐ

յԱՎԳԱՅԻՆ Առաքնութեամբ յիւլիս

ՔՈՒՆԹՈՒՆՔ՝ 27: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 28.5 X 20 սեղմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկուսն 18 X 6: — ՏՈՂՔ՝ 23: — ԹԵՐԹՔ՝ միայն երեւ թերք է. Ա. ք՝ 10: Բ. ք՝ 12: Գ. թերքի մը կը մնայ 1 թուրք միայն (եօրեքատնորիս սկիզբը եւ վերջը 2 անգամ կապշտ թղթեր գրուած են): — ՆԻԻՔ՝ հաստ, ճերմակ եւ ամբողջ թուրք է: — ՆԱԿԱՄԱՆՔ՝ եին

կարմիր կաշեպատ եւ տպած զարդերով: Առաջին կողքին վրայ տպած զատկեր մը կայ իտալից Եւմարիի (իտալիւրեան պատկեր մէ. խոչին մօտ կեցող երեւ կանայք կ'երեւի): Գիրքս ազէկ պատկեր է: Տեղ տեղ գործածութիւն լուսանցները հիմնած ըլլալով՝ բոլոր կտորներով փակցուցեր են՝ գրութեան վնաս չի կայ: Կազմելու համար բոլորելու մեծագոյն մասին ծախք մը վրայ մօր բուզրի փակցուցեր են, 17րդ բուզրին երկայնութեամբ լուսանցք վերէն վար պատուներ է՝ առանց դրեռու զպնելու, դրեք խոնարհութիւն ալ վերքէ վնաս չեն տեսած: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր մեծ եւ թաւական կանոնաւոր: Ա. բերքին առաջին բուզրին վրայ՝ քանադայից գեղատարուրեան ազօրին ժողովրդեցեանց սկզբնատողի տառերը գոյզգոյնն են ոսկեգոյն գեղեցիկ բաղնադրեր են. 2րդ տողը՝ մանիլանի կարմիրով մեծ երկարագիր է. իսկ 3րդ տողը՝ ժանգի գոյնով ու 4րդը քաջ կարմրով բոլորգիր են: ԱՄԸ հատուածներու եւ խրատագիրներու սկզբնատառք, ինչպէս մակ հատուածաց սկզբնատառք՝ կարմրագիր են: Ազօրիններն մեծն սկզբնատառքն գեղեցիկ բաղնադրեր են: 7 հատ շատ փոքուն ու շատ ազէկ ձկնորած՝ զամազած ձեռով լուսանցագրողներ կան, միայն 3րդ երեսին վրայ գտնուած մեծ լուսանցագրող խոնարհութիւն էին մը արուած է: — ԵՈՐԴԱՆՔ՝ եօրեքը խոնարհութիւն մէջ մէկ մէկ են երկու փոքր խոնարհութիւն կան, մին քան զմիւսը գեղեցիկ ձկնորած ու ոսկեգոյն: Մին խոնարհ՝ որ 3րդ թղթին մակնադր գրուած է, էին մը խոնարհութիւն ազգուած է: — ՆԱՐԿ՝ Գրիս մէջ 22 ձկնորներ կան մանեմ ալ յայնմութեամբ 5.5 հորմ., երկայնութեամբ 7.6 միջնա մոնդմ.: Այս ձկնորները կը երկայնացնեն՝ Պատարագի քանադային սեղանին առջին՝ պատարագի միջոցին ձեռնալիք զամազած պիքերը: ԱՄԸ մէջ ալ ծաշակաւոր զծած ըլլալով յաջողակ ձեռքի գործ ըլլալը կը ցուցնեն: — ՅԻՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ նոր յիշատակարան մը միայն կայ 3-ի լուսանցքին մէջ:

Թղթեայ ձեռագիր Ուրարդատներին յիշատակարանը (3-ի լուսանցքին մէջ).

Եւ Գրիգոր քանանայ Մատթէոսի Մանդակունոյ Զորաբաշխ Ս. Գէորգ եկեղեցոյ Տփիսի կ'տամ յիշատակ Ս. Աստուածածին եկեղեցոյ Նիկոմիդոյ ի ձեռն եկեղեցական եւ աշխարհական պատգամաւոր կաթողիկոսի ընտրութեան (Ուրարդատ Միկտիչ արքեպիսկոպոս) Ամենապատիւ Ստեփաննոս եպիսկոպոսի Նիկոմիդոյ եւ մեծապատիւ Գասպար Էֆէսոսի Տ. Թ. Գասպարեան:

Գրիգոր քանանայ Մանդակունի

1892 մայիս 11

ի Տփիսի

ԺԲ.

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԶՆՈՒԱԳՐԻ ԹՂԹԵԱՑ

յԱզգային վարժարանի նիկոմիդոյ

ՌԻԳ (1023) = 1574

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 288: — ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ 25,5×17,5
 ՏՈՂԹ՝ 10: — ԹԵՐԹԻՔ՝ ԻՆՄ12+8 թախարակ
 (Ա. և Դ. Ե՛ 11ալամ: Ե՛-ը՝ Բ՛-ը՝ 10: ԺԴ՛-ը՝ 13:
 ԻԴ՛. ԻՆ՛-ը՝ 14ալամ): — ՆԻԹԻՔ՝ քուզք՝ հաստ,
 կաշու, այ այնքան ոգրոյ: — ԸՆՆԳՄԱՆՔ՝
 Լաւ է ընդհանրապէս: Բոյ տեղեր յաւանցման
 մէջ ցնցակերփի ծակտիկներ կան, որոնք կազմի
 կանոն (ՈՅր) կան կաշուկազմ, կազոյ տեղից)
 քաղկեմերով փակցուած են: Վերի և վարի ծա-
 կիւնները քրքրելով դնուած կ'երեւան: — ԳԻՐ՝
 մեծ բոլորգիր օձորակամ: Բաւական կամեմա-
 յաւանցմանուն տակ գրուած համարաբարեւի քա-
 ճարտութիւնները մանր բարդորով են: Գլխոյ ըս-
 տեղեկութիւնը մեծիցանկի և արեւի կորմորտ են:
 Տանց սկզբնաւաւ Թոյն գոյններով խոյսեր երկա-
 րացի են: Ամեն գլխոյ սկզբնաւաւ պարզ
 զարդարի և քաջամարտի են կարմիր և մանիշա-
 կով խառն. մոյն գոյններով յաւանցմանը ար-
 կան իրաւանիւր գլխոյ սկզբը յաւանցման մէջ:
 — ԵՆՈՐԱՆՔ՝ և ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ՝ Զորս տեստըն-
 ճերու սկզբը մէկ մէկ խորած կայ. ամենայն ալ
 կարմիր և կապտաւով ճկարած պարզ զարդեր:
 Կիտխորած կան իրեն ճկարած դրուած հա-
 մարաբարեւի աղիւսակներուն ճկարածները՝ քուզով
 10 հաս կարմիր և մանիշակազմ պարզ զարդե-
 րով, որոնք երեւում են սեւ մեղմով գիծերով:
 Նախադրութեամ երկու երեսները (որոնք Խոս-
 քայ ուղղած ծածարութեան քուզքը կը պարու-
 ցակեն) կարմիր մերկուած շրջանակներու մէջ առ-
 ճուած են: Դոյնմէջ մասն աղիւսակներու 8 երես-
 աները: Ես տարբերութեամբ, որ այս վերիները
 երկուսի վերածնուն համար՝ զարմայ կարմրու՝
 մէրեղեմ սիւն մը աւելցուցած են: — ՆԵՐԱՐՔ՝
 Զորս աւետարանաց ճկարածներ կան՝ իրաւանիւր
 Աւետարանի սկզբը՝ ամենայն և խառնափնթոր
 մերկերով: — ՏԵՐԱՍԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ 2ա-իմ
 վրայ՝ 2 ստղով մօր գրով: 3ա-իմ վրայ՝ 9 ստղով
 արեւմտայն կարմիր ծաղկաւոր: 284-ի Բ. սիւն-
 կի կէսով մինչև 287րդ քաջոյն վերջը որ քու-
 յաւանցմանը Լ. 288րդ քուզքը պատուած և Բ-
 երեսի վրայ քուզք փակցուած, մէկ ստղով ար-
 ճամագրութեան ունի:

**Թղթայն ձեռագիր Աւետարանին յի-
 շատակարանները.**

1. (2ա-ին վերայ՝ 2 ստղով՝ և նոր գրով)

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս այս ի
 ԲՈՒՆԻՐԻՔ:

2. (3ա-ին վրայ՝ 9 ստղով՝ կարմիր նո-
 տարգրով)

Եւ այս եղեւ ի կամացն Աստուծոյ
 Թուին Ռձ, Ի և Է.ին:

Այս է յիշատակ սուրբ աւետարանս
 իսկ եղեւ ձեռամբ Մարկոս Պարոնդրի
 ի դրունս սրբոյ Աստուածածնի եկեղե-
 ցոյ, Նիկոմիդա քաղաքին ի վայելումն
 քաշանայից, և ամենայն ժողովրդեանն,
 որոյ միշտ յաշտ փառք և գրաւ ամէն:

3. (284ր-ի Բ. սիւնակի կէսէն մինչև
 287րդ թղթոյն վերջը)

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան
 Հօր և Բորոյն և Հոգւոյն սրբոյն՝ զե-
 րակատար երեց աննաւարկութեան. Ժի-
 ոյն ընտելեան և աստուածութեանն.
 յաւէտ յա՛յ ժառա և յապաղայն և յաւ-
 սպար յախտեանս յախտեմից ամէն: Որ
 արարչագործ զօրութեամբն իւրով չար-
 ժնայ իսկական բարի յանճառ իսկութենէն
 զոյն աշոյց գերին և գերկիր. ստեղծ և
 զգրախտն տեղի տարփա՛յն և քնակ
 անմահութեան: Գոյն աշոյց և զմարդն
 ձեռա՛ք իւրով, բոտ պատկերի բարեա-
 րութեանն իւրոյն և եղ ի դրախտին
 փափկութեան ինչիւն անխառ, և մնայ ան-
 մահ: Իսկ ողորմելին այն, ունենդնիր չա-
 րին եղեւ ի ձեռն մահաբեր զբախտուն
 (sic) ժառանգեաց զերկիր անիծից և փո-
 խանակ անմահութեանն մահու եղեւ
 ժառանգորդ. վասն որոյ ի լրման ժամա-
 նակի, խանդավառայ արարչական քնու-
 թիւնն, տեսանելով զպատկերն իւր առ-
 կեայ ընդ ախտիք ծառայն ի մեղաց և
 մահու, յինի Որդին Աստուծոյ՝ Որդի
 Կուսին և աթոռակիցն Հօրն՝ որդի
 մարդոյն. և իւրով աստուածացեալ
 մարմնովն երբո՞ւր զպարտիւն Աղամոյն՝
 զամենայն կիրո մարդկային կրկնով, զաս
 և որիչ ի մեղաց: Հնազանդեցաւ կամա-
 տարար մահու խաչի և եղի պատա-
 րազ հաշտեցուցիչ Հօր, և իւրով անա-
 պական արեւմբն հաստատեաց զեդրս ե-
 կեղեցի, զբարեւ անմահութեան, և բո-
 խանց ի մահն զհաս չորեախն առողջ
 զերեսս երկրի: Այսինչն զաստուածաբան
 վարդապետութիւնն իւր, զոր յիւրոմ
 տեսաւ ընտելեանն խաւարեցաւ և ուսոյց
 աշակերտաց իւրոց, և ասէ. ուսարուք
 յինչն զի հեղ եմ և խոնարհ, վասն որոյն
 ի ի զասոյց առաքելոցն ընտրեցան աւե-
 տարանէչք չորք, որ եղեն ձեռք և լեզու
 Աստուծոյ, զի ի արարին զտիեզերս աւե-
 տարանաւ Գրիստոսի, և փոխանակ կա-
 ոացն աստուածութեանն, զոր մարդաբն
 ի վերայ Գրեցար պատոյն տեսանէր սոքա

երկեցան ի մէջ եկեղեցւոյ: Վասն զի զէմք մարդոյն ընրէ զնմանութիւն երթանկին Մատթէոսի, զի մարդկաւորէն աւել ծրեալ զԱստուածն ըստ ի Մարիամայ: որդի Աբրահամու եւ Դաւթի: Իսկ զէմք առիծուն զսրբաւնունցն Մարկոս: զի որպէս զատուծ աւել ելեալ զՅիսուս ի Յորդանանէ եւ էր ընդ զապանա: Իսկ կերպ զուարակին զբայցարարարաւն զՆուկաս, քանզի չեղարար աւել զՔրիստոս զեկեայն ի զիստ անառակին: Իսկ նմանութիւն արծուոյն զառաւումածարանին Յովնանու, զի եղեալ քարձրութիւն ի վերուստ որոտաց զհանն ի սկզբունէ: Որում չեւտեալ այս (Գ) աւետեաց աւետարանիս ի մարդկայն յինս ընտրեալն, ոմանք զհոգին նուիրեցին Աստուծոյ, զի զմարմինն ի խաչ Հանին կարեաւք, ոմանք զոյնք անցաւորաւք զանապականն ստացան: Ըստ այսմ ցանկացող եղեալ այսմ պատկերի եւ աստուածախոս մատենին ճիշդի տէր Յովանէնն: եւ ստացաւ զսա յիշատակ իւրն եւ ձեռնաց իւրոց, որոց առ զստերաց իւրոց, եւ ամենայն զսակաց իւրոց, եւ կենակցին իւրոց, զի յառաջն եմուտ ի կարգ աշխարհի, եւ յետոյ կաման Աստուծոյ կրին եւ զաւակեր ամենեւեւն փոխեցան առ Քրիստոս եւ ինքն միայն մընաց, եւ թողեալ զբազմալորաց չոցս կենցաղոյն եւ ցնաց Երուսաղէմ եւ եղեւ կրանաւոր ըստ կաման Աստուծոյ եւ զինի Քրիստոս: Որպէս Հրամայեաց եթէ թողէր զամենայն եւ եկայր զհետ իմ, եւ Քրիստոսի մարդասիրին փառք յաւիտեանս ամէն:

Եւ արդ զրեցաւ սուրբ աւետարանս ի թոյին Ռիֆ, ձեռամբ անիական անմին եւ եղկեյի ոգոյն: Հաղար երիցու, խոտան եւ վատթար զրչի ի ստոյղ եւ ի ընտիր աւրինակեաց, ողորդ քայլի եւ քառի: Եւ արդ զրեցաւ ի թաղարն Երզնկու, ի զուռն սուրբ Երրորդութեան: Արդ աղայեմ ըր՝ ձեղ զամենեւեան, որք Հանդիպէր սուրբ աւետարանիս կարգայով կամ աւրինակելով, անմեղադիր յերուք խոշորութեան եւ սղայանաց սորա, զի կարս մեր այսչափ էր, զիս յիշէր ողորմեալի: եւ Աստուած զմեզ յիշէ ի սուրբ արքայնութիւնն: ամէն:

Երչատակ է սուրբ աւետարանս ճիշդի տէր Յովանէսին եւ իւր կողակցին Տիմարին եւ իւր զաւակացն Յովանէսին եւ Սողոմոնին եւ այլոցն եւ իւր Հաւքն Պարոնին եւ իւր Հորեղբարն Պապին եւ իւր մարն Ոսորոյիսխարն եւ Հարապատ եղբարց իւրոց Գրիգորին եւ Փիրուսին, եւ Զարային եւ քրեւրցն Ոսորուն

փաշային եւ Զոհային եւ Գոհարին եւ Դահարին եւ ամենայն, որ կան (արեանք?) մերձաւորաց, որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս եւ եղ իր յիշատակ եւ ոչ ոք չուի Հրաման ծախելով եւ դրաւելով: այլ կարգայով եւ արինակելով: եւ ով ոք յաւորչին կամ ծախել կամ դրաւ զմասն Յուդայի առցն եւ զպատիմն Կայնին կրեաց ինամով պահողքն արչեին ի յԱստուծոյ եւ յամենայն սրբոց նորա եւ Քրիստոսի մարդասիրին փառք յաւիտեանս, Ամէն:

Զվերջին ապառող սուրբ աւետարանիս զճիշդի Ոսորուն քանանս որ կանդեցաւ եւ ազատեց զիւր Հորեղբոր յիշատակն, զի ծայրիքն տարէր էին զաւետարանս: Աստուած ողորմի ջուղեցի խոճայ Աստուածատուրին Հոգուն, որ ցնեւր է զաւետարանս ի ծայրայեցն եւ երբ Ըստմպայլ եւ եւ ճիշդի Ոսորուն իրցն ստեալ եւ ճանաչեցի, որ իմ Հորեղբորս տէր Յովանէնն յիշատակն էր: Փ. զուռն խարն արի եւ ազատեցի եւ եղի յիշատակ անջնջելի իւրոյ Հոգուն: Խնամով պահողին որչեւութիւն յԱստուծոյ: Ազատեցաւ սուրբ աւետարանս թրջի Ռիֆ մայրն եւ Քրիստոսի մարդասիրին փառք յաւիտեանս ամէն Հայր մեր որ յերկինս:

Թոյին . . . Ոսորուն երեցն որ մականունն ընթիցին տաւ եւ կարապետն, որ Սառան տաւ, իւրեանց Յովանէնն աւուռն երիցուն յիշատակ էր: յետոյ ծայրայուն ժամանակն վերուցած տարած ծախած ճոյնեցէց, յետոյ սորա ստակ խարճեցին ազատեցին ըրին յիշատակ զրին ի սուրբ Սարգիս եկեղեցին: ով ոք իշխանութիւն չուի ի զրանց եկեղեցւոյն Հանելոյ կամ ծախելոյ կամ դրաւ զնեւոյ, եթէ անդգնին Հանել կամ զրաւ կամ ծախել՝ անիծեալ եղիցի: Ամէն:

4. (288թ-ի վրայ՝ 1 տողով)

Երչատակ է սուրբ Աստուածածինս սուրբ աւետարանս:

ԺԳ

ԱՅԵՏՈՒՆԱԿԱՆ ԶԵՌԱԳԻՐ ԹՂԹԻԱՅ

յԱզգային վարժարանի նիկոմիդիոյ

ՌՀԴ (1074) = 1625

ԹԻՒԹՔ՝ 213: — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 25 X 18.5 սմմ: — ԳՐԱԹԻՒՆ՝ երկսիւն՝ 18.5 X 5.5 սմմ: — ՏՈՂԳ՝ 23-24: — ԹԵՐԹՔ՝ ԺԸ X 12 (միայն ժԸ՝ 8 քաղաղ): — ՆԻԹ՝ քուրդ զեզմագոյն՝ ետտա եւ բաւական լաւ է: ի մօրոյ կազմած է (կէտ, կայեղատ՝ կազմող կայեղայ)

գրքին կէտէ վերին եզերմերը՝ ակնկալեցովք խռատութենէ դիզման ոչ բոլոր մէկ տեղեր տարածան են. ժր թերթիկ վերջին գրքերն մասնն են ծփ-ի առաջին քրքին եզերմերը պատահած տեղեր ունենալով կարծի տտին թարի կտորներ փոփոցել են: Ծփ-ի առաջին բուլբը են ծփ-ի երկու առաջին քրքերը փոքրած են բոլոր մէկը դրուած են ծփեղեղեղին ծակտիկներ շատ ժիկ կ'երեւնան՝ անվմաս: — Գի՛ր՝ բուլբերը՝ առջերկուսն են կաննուաւոր: Այժմ գլխոց սկզբնատող կարմրագոր են: Ցանց սկզբնատառէ կտորիկ երկարագոր են: Գլը-լը կ'արգիւստառով մամշալի կտորիկով, կտորը-տուլ են նարմագոյն զարդադիր են քառնագոր են յաղփով կաննուաւոր ծածգորած: Այս սկզբնատառէր եզերված են ծայր զոյնքով են ծայր զոմ-գրութեամբ յուսանցագործելով: Չորս տակտաւրանց տուրցիկ տուրցի կտորիկ, կապտու, ճարմըլագոյն, մար կանաչ են եսկեզծ գոյնքով՝ բաւական յայդուած զարդադիր են. Զոյն տուրցի կտորիկ երկարագոր են. իսկ Յրդիկը մամշալի կարմուս երկարագոր են: — ԽՈՐԱՆԻ՛ Զորս աւտատոմեթրա ճակտոտնր են ծայր զոյնքով են: Կարմիր, մամշալի կտորիկ, ճարմըլագոյն, քոց են մուր կապտու, ճարմակ, տու են եսկի գոյնքով պողգ գորդիկով. ամժմն ալ խաւանութենէ քիշ շատ վնասուած: Խորանմերու աչ եզերաց վրայ երկարանքեամբ ծայր գոյնքով սնկ յուսանցագոր-դիր կան: — ԼԱՄԻ՛ Զորս տակտաւրաց ճարմ-ժոն կան, շատ մմնալակ գոմած են խռատութենէ քիշ շատ վնասուած: — ՅԻՇԱՍԱԿԱՐԻՓԻՐԻՆԻ՛ Զորս ծայր տուրցի են ԶԻՄԻ՛ Ա. տուրցի կէտն մէջ: ԽՅԻ՛ Կարի յուսանցիմ մէջ երկտողմար արժանագործիւն մը կայ: Ռ. տուրցի մնծ մարց ճերմու:

Թղթեալ Չեռագիր Աւետարանին յիշատակարանները .

1. (1983-ի վարի 10000000000 000)

Ո՛ր սատուածաւէր քահանայք ե ժողովուրդ, անմեղադիր լերութ ռախանացն այս ... ե ուր ժողովուրդո չնտ ինձ ... վասն ... Աստուած ... ամէն:

2. (210p-4 U. uhuu u uhuu uhuu uhuu)

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան
Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ յաւի-
տեանս ամէն :

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս թվին
 ԽԶԻ. Ի զիւր երկու Սիւրբին: Ճեմարս
 Որպաքի Յովակի երիցուն, որ անուռ ու-
 նիմ եւ գործոս ոչ: Արդ ապաւնճ գամենե-
 սանան, որ իւնդերպիք մամ կարգալով
 կամ յորինակելով, մէկ շարք միւրդս մի
 յիւնցէ գանարանս Յովակի էրեց գրիւ,
 եւ գծնողս իմ, եւ գլխնդանիւնս իմ, եւ
 կատարած զյիւրդիւ իւր միւսանդած
 գայտառանն մտնէ: յիւս անմեղաբար ին-

որտ Ի Խոչորութիւն եւ ռիսանայ գրիս
վան յղ տեղ փոխեցայ, վասն ձեռաց
ան արինաց և Հ(աւ)ատութեան քրիս-
տոնէից. Հայր մեր որ յերկն ։

3. (210թ-ի Բ. տիւնի կէսէն - 211ա-ի 14. տիւնի կէսը՝ աղտոտ նստրադրոյ մը)

Աստուած ողորմի Թաթևան Նոզուն, և իւր զորակցին Հայոցին Նոզուն, և իւր բոլորն Նոզուն՝ Ուսայտուրին և Պարոնին, և իւր ցատեբացն Նոզուն՝ Սուժարին և Մոնեկան, Յակորին Նոզուն, Կարապետին Նոզուն, Կիսկուսուն Նոզուն, Մաքարին Նոզուն, որ ստացան զայլ ի Հայալ րնչին և աղբոր վատաւորց, և եղին զայս յիշատակ ի րիշխալապան որ կուի Իգնիմիտ, որ է վայելումքն Քրիստոս մարդաբարեւոր. փառք և զատուր յաւիտեանս ամեն: Հար ժեռ որ յեղեկին:

♂♂

ՀԱՇՈՑ ԳԻՐԳ ԹՂԹԵԱՆ ՁԵՌԱԳԻՐ

յկզգային վարժարանի Նիկոմիդիոյ

[illegible]

հերջ կարօնք համոնք են (յուսեմեղաբարդք զգոմալու նպատակու), որք տեղը հիմակ քաղք փակցում է: — Գիր՝ բարեգիրք մեծ, կամեմուար ու մաւուր միջնի 358րդ բարդք: 350էն մարքիչ մը սկսում ըլլալու է վամզի տակ վերջի գրեք տեղի մաղաբքի մամուրին ունիմ: հարազիր՝ մամբ մերք արեմզոյն կարմիր և մերք մառիշակազոյն կարմիր են, հատումեց տառչիմ ու երկրորդ տեղերն մայնպէս փոփոխելի արեմն և մամիշակի կարմիրով են: Երբեմն տանց սկզբը մաղաբք կարմիրով և կաղաղուով, երբեմն ալ կարմիր մառնիշակով բազմաբիւ զարդագրք կամ յայոգ ձեռքէ կգամ, որմէ հերբում են զեղեցիկ ու բաւական մեծ յուսեմեղաբարդքով: — ԵՈՒԿԱԿԻՄԵՆԱՅ՝ 267-իմ նախաք միշտ մեծ խորան կամ բազմազմ զայնով և ունիզոմ: Պիզծ ձեռքեր մէկ մասը զեղք են. բոնի մը ետա ալ պարզ կիսախորաններ կան: — ՅԻՇԱՍԱՅԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ 196-ի. 158-ի. 184-ի վարի յուսեմեղանուն մէջ կան՝ զորոյ ստացողը յիշելու աղերսով միայն, մայնցիմ զրուրեան վերաբերուրեամբ արեմեղաբարդքն չկայ:

Թղթեայ ձեռագիրք ձաւու գրքին յիստակարաններ.

1: (196-ի Բ. սիւնակին վարի յուսանցքին մէջ)

Դադարոյն կարդա և զանպիտանա յիշեա:

2: (198-ի Ա. սիւնակին վարի յուսանցքին մէջ)

Մեծի Աւուրն Արմաւէնեայ առաւօտուն կարդա և զատացող գրոցս յիշեա յաղօթա:

3: (158-ի Ա. սիւնին վարի յուսանցքին մէջ)

Ձաւոյն կարդա, ո՛վ պատուական էղբայր, և զատացող գրոցս յիշեա յաղօթա:

4: (184-ի Բ. սիւնին վարի յուսանցքին մէջ)

Երկրորդ ուրբաթուն կարդա և զատացող գրոցս յաղօթա յիշեա աղաչեմ:

ԺԵ

ՄԱՇՏՏՈՅ ՄԵՆ ԻՂԹԵԱՅ 2 ՆՈՒԱԳՐՈՒ
ԵԱԳԱՅԻՄ ՎԱՐՃԱՐԱՅԻՆ ՆԻԿՈՄԻԴԻՅՈՅ
ՈՒ (1030) = 1681

ԹՈՒՂԹ՝ 300: — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 25 X 27 սեղմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկրորդ՝ 19 X 5 սեղմ:

— ՏՈՂԹ՝ 23-24 (բայց Մաղմա և իրատագիրք գտնուած տեղեր, մամբ գրով ու մեղ սղեղբու վերայ գրուած ըլլալով՝ երբեմն 26-28 տեղ կը համարուի): — ԹԵՐԹՊ՝ ԻՋX12 (ԱՂ՝ 10: ԸՂ՝ 11: ԻՋՂ՝ 4): — ՆԻՒԹ՝ Միշակ հաստալիքումք բարդ է: երբեմն ալ բարակ ու սղորի է: — ՀԱՆԴԱՄԱՆԱՎ՝ զէչ չէ: մար կէս կաշիկազմ (կաղաղա կաշիւայ) վերածուելու տանն աճէն կողմերէն կը արբում է: Ա. երեսն իտրամի մէջտեղէն բարի խաւ մը տալում է: Ժախեղազմն կտար մը պատանած և վերջէն մար բարդ փակցում է: Միջնի Երգ քերքը խամաւորեմէ զեղեմն է. և տեղ տեղ բարքերը իրար փակելով խալի կտորներ տալում (7) են: միւս մասերը միայն տեղ տեղ ցնցակեր մասեր կան, բայց ընդամերապէս յուսեմեղանուն ծայրերը ըլլալով՝ գրեք վմասուած չէ: ցնցակերք շատ տեղ բարի կատարակներով փակցուած են: — Գիր՝ բարեգիրք մեծ, բամբ ու բաւական կանեմալոր: Գարգը, սղաղմաւ և իրատագիրք մամբ բարեգիրք են: Զարդագիրք մամիշակ, զեղիկ ու ժողիզ զոյմով շատ պարզ յայտագրք են՝ աճէն կանեմի սկիւրք գրուած: շատ աւելայոգ: Խորագիրք, սկզբնառազ և սկզբնառաւ մամիշակ և կարմիր գլխագրերով են: Երբեմն սկզբնառազ կարմիր երկաթագիր են: Փշչ տեղեր փոքր ու աճնայակ յուսեմեղաբարդք կան: — ԵՈՒԿԱԿԻՄԵՆԱՅ՝ Մալաոցիմ նախաք ետա մը կայ, բայց ամալորը և վմասուած: Խրամեղիւր կանեմի սկիւրք շատ պարզ ժողիկ ու մամիշակի զոյններով կիսախորաններ ալ կան: — ՅԻՇԱՍԱՅԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ 229 և 300 բարքերուն մէջ:

Թղթեայ ձեռագիրք Մալաոցիա յիշուակարան.

Փառք ետակի, Համակամ, որիչ, անբաժանելի և անբակ միառանձկան սուրբն Երրորդութեան: Աւրճնութիւն, զոմուութիւն, փառաբանութիւն զթածին, ողորմածին և մարդասիրին Աստուծոյ, Հաւր և Որդ [ա]ոյ և Հաղ [ա]ւթ Սրբոյ: Որ ետ կարողութիւն սխալմիտ և մատնդէտ և մեղաւմած զրդի տէր Յակոբ հարեղին զատուածախաւս կտակարան, աւաճեղակութիւն սուրբ Աստուածածնին ամէնաւարճեայ և զերազով կուսին Մարիամու: Զնա կախալ բարեխաւս առ իւր միածին որդին իւր և Աստուածն իմ յոյս, Յիսուս Գրիստոս, աւարտեցաւ սուրբ տառու, որ այժմ Մալաոց կոչի բուրբ, ի թվին Ուրդ Հովանեաւ սուրբ Սարգսի վանքն Մուշղկու ի յառաջնորդութեան Գրիգոր Կախակոպոսին, ձեռամբ տէր Յակոբին: Յիշատակ է զիրաւ Յակոբ արեղին և Հաւրն Թորոսին: մարն Սաալուսին և Եղբարքն Տիրուսին, Մկրտչին, Աւաքիւն, և մատոյց զսա հուրք և ընծա [ա] Աստուծոյ, ով կարդա [ա] և լաւ զԱստուած

պարթևն առէ առանց նախանձու եւ անհաւատութեամբ: Եւ այլ աղայնմ զվեց ով եղբարք որ սիրով կարգալ տայք, նա վարձն ի Բրիտանոն առնուք եւ զգրոցս ձերսն եւ զարձնութիւնս, եւ որ նակտաակի, կամ զողնա[յ] կամ ծախէ զմասն Յուդայիս առնու: եւ շնորհ գրոց ոչ առնու: Քանզի նա է լոյսեանց եւ վարդ-փթիթ եւ ծաղկաւա բուրաստան, առ է փարթամութիւն եւ անուրիկ մեծութիւն: Սա է պայմանութիւնն եկեղեց[ւ]ոյ, առ է հաց կենաց եւ ջուր անձնութեան, առ է զգալն (զատապան ըլլալու տեղ) կազաց եւ հրազ կուրաց: Սա է մեծութիւն աղ-թատաց եւ հանգիստ տառապանից: Սա է կերակրիչ թաղցելոց եւ լցուցիչ կարաս-տելոց: Սա է բժիշկ հոգւոց եւ խրախո-թիւն մարմնաց: Արդ յորժամ փառաւոք զայ հայրենի դատադական յաթոռ նախ-աշխարհս աճէն տեղ մողովի եւ զործք մարդկան հրապարակի, բարեաց զործողն պատկի, շարեացն ի հուր անէջ մասնի: Աղայաւնաւք Աստուածանին, գերամա-ջոր սրբոյ կուսնի, յարկս լուսոյ ձեզ ըն-կացի եւ անդ ամ[է] դասեցի, լսել ժայն հայրական՝ Եկայք արհնալ ամե-նայնի: Ով զասք քահանայեցի ժան կ[ա]ռնք սուրբ եկեղեց[ւ]ոյ, ընդ նստի յիշեցէք ի Բրիտանոն զԱկար հնգամն (թերիսս արե-ղան) որ փոխեցո (փոխեցաւ) առ Բրի-տան Թլիկ Ռիթ: Մնաց յիբք կէս, որ ճեց եւ ծաղ[կ]եց տէր Ովանէս, յիշեցէք ի յա-ղասիս ձեր եւ Աստուած զվեց յիշէ: ար-ցա[յ]ութեան արժանի[ն] առէ՛ք. աճէ՛ն. Հայր:

ԺԶ

ՏԱՂԱՐԱՆ ԹՂԹԱՏ ԶՅՈՒԱԳԻՐ
յԱզգային վարժարանի նիկովիդոյ
ՌԼԳ (1033) = 1584

ԹՈՒՂԹՔ՝ 313: — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 10.5 × 13 սեղմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մրաթիւ՝ (10.5 × 10) — 0.5 սեղմ: — ՏՈՂԹ՝ 18: — ԹԵՐԹՔ՝ ԻԷ × 12 (Ա Բ՝ 11: Գ՝ 11: Ե՝ Բ՝ 11: ԻԲ՝ Բ՝ 10: ԻԸ՝ Բ՝ (որ պետ է ըլլայ՝ ԻԷ)՝ 8: — ՆԻԻԹ՝ քաւք ետտս եւ բա-ւալամ սղորկ ու զեղիթ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ բա-ւալամ աղէկ է, տմբոյզ զրքն միայն Ծրդ քաւք-ը բաւառում ետեւում է: Երբեմն եզերմները՝ յուսանցներում մէջ՝ մշտն ու պատան տեղեր կամ՝ Թը կազմի տան (կապոյտ կաշի)՝ կէս կոշիկազմ) քաղի պատանիներով փակցում են, 172 եւ 217 քաղերում վարի կողմն շեղակի դա-մակ գարնում է (եզերք քաւք փակցում է): 218 քաղքին մէջյանով ու եզերքն 4.5 երզմ. ենուս եւ 7 երզմ վար կէս շրջանիկ սեւով պա-տան եւ կազմի տան 13 երզմ. երկայն քաւք

փակցում է (պատան կարք զրքն մէջ է): 237. 258. 288-ի վեր երեք աղերում մէք-տեղ եւ 238. 239. 240 երեք քաղերում երկու ե-րեսներում ալ մայն տեղերը. կ'երեք քէ կազմի տանն տախնիկ պատանիով երբ փակն եւ ք-կայքի մը մեծութեամբ տեղերս: զրքեր մասնք արւում են խոնարքում վնամեր շն երեքք զրքեր՝ միմյն 258-ը. ուրիշ սկսիւով, միմյն զրքն վերին երեսը, վերի 2-3 աղերը բաւակն վնա կրքն են տեղ տեղ: Յրդ քաղի յուսանցին կէտն վար՝ յուսանցին յայնարեամբ 10 երզմ. երկայնով քաւք փակցուիով յուսանցադրքին մեծազան մասը զգցում է: — ԳԻՐ՝ յայտք քա-լորքի: Զարգազիբ կը զանախ մեծ կամե-նիսս սկիզբը. կամայ. մամք զայնով, երբեմն ալ կապոյտ ու մարմուզան խոնարք: Աս գարգա-զիբ շատ պարզ զարգազիբ ու քանդակքն են, որոնք եզերում են մայն զայնիով շինում մայն-պէս պարզ յուսանցադրքիով: Երբեք կար-միր քաղերքն են կամեմերս սկզբնապիստ ա-ռայնները մամիշակու: 18. Իսկ երկրորդները կործան: — ԵՐՈՒԱՆԹ՝ միակ խորմ մը կայ Յրդ էրին վրայ կապոյտ եւ մամք զայնով: — ՅԻԵԱ-ՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ 313-ի վրայ:

Թղթան Զեռագիր Տաղարանի յիշա-տակարանը:

Փառք աճեանսուրբ Երբորդութեան Հայր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ այսմ եւ միշտ եւ յաւիտեան յաւիտենից աճէ՛ն. Գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի Թվակա-նիս Հայոց ՌԼԳ. յաշխարհակոյ Թաղա-ւորութեանն սուրբան Մուրաթին. եւ ի հայրապետութեան տեանն Աղայիայ կա-թողիկոսին, ընդ հովանեւս հայակապ եւ երկնանման ուրբք առնարիս, որ կառու-ցեալ կայ յառնն սուրբ Մարգարէ եւ առ-տուածաբնակ ուրբք առնարիս: Զեռամք անյիշիկի գրչի ի խնդրոյ պատառական եւ որբատէր Թաղէոս քահանայի: Արդ աղա-յնմ զվեց յիշեցէք ի Բրիտանոն:

Յիշատակարանն անմիջապէս առ-կը՝ խոնարկ եւ ճապարգ զրքով, Յիշատակ Ունեթին կողայնակցին Ստային եւ Մոգ-սէն քահանային:

ԺԷ

ՄԱՇՏՏՈՑ ՓՈԳՐԱՄԻՐ
քրքիսայ ձեռագիր յԱզգային
վարժարանին նիկովիդոյ
ՊՁԱ (881) = 1432

ՓՈՒՂԹՔ՝ 182: — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 10.5 × 12.5 սեղմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մրաթիւ՝ 12.5 × 10 սեղմ: — ՏՈՂԹ՝ 19: — ԹԵՐԹՔ՝ ԺԶ × 12 (ԺԵ Եւ ԺԶ Բ՝)՝ 7: Կամ Բերք են: Ա՛նն տապին քաւքը եւ Գ՛նն

վերջինը՝ Յոթ հմ)։ — Նիիթ՝ բազմ՝ դեմ, բառակն հաստ է քառակն զորքի (վերջին ծախքերը բարակ են) այն քերքը բառգրծալ է)։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆԼՐ՝ քնդամբապէ յառ է։ Միայն վերջին ծախքերին բարքեր տեղ տեղ *դեպի* մասեր ունեն, որով վերջին կազմին տեսն (կապտա կաշեայ՝ կն կաշեկազմ) բարի պատահիք ենքով փնեցուած են իշխող բազրը պատահածներ ունենալուն՝ քառակ բարքի կտորներով զոցուած է՝ քէն կարելի կ'ըլլայ գրեւորել կարգալուծ։ Այս բազրին առջինն երեսն մեծագոյն մասին գրերը խմբուարեմէ լցուած են։ — ԳԻՐ՝ բոլորակի՝ սովորականէն էի մը բաներն են այլ-եւայլ խրատագիրք, քարոզի են այլ մանր բոլորակով են։ Յիշատակագրութիւններն մէկ մասը եինն հետաքեր են իսկ վերջին աւելացած երկու Յոթ բազրերը Յոթագոյնն Յոթագոյն են։ Ամէն կամեմի սկզբը մամիշակի կարմրեով յատ պարզ ու փոքր զարդազարք կան, սրբն իզբուած են Յոյն զոյններով և ամենակ յաւանդագրերով (կազմի տեսն յաւանդները կտրուած ըլլալով զարդերու մեծագոյն մասը կտրած է)։ Խորագիրք են խրատագրաց յատ մասերը, տեցն ուղղմատեք, երբեմն են սկզբնառաջ կարմրագիր են։ — ԵՌՈՒՄՆՔ՝ մայրոցին հետաք յատ պարզ խորան մը կոյ մասերիակի կարմրեով զծուած, բան մը հաստ ալ կիսախորաններ կան մեյաբազ։ — ԵՌՆԱՅԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ 1. 173, 174 և 175 բարքերուն վրայ։ 1820-ի 3/4-ը 1828-ի ամբողջ՝ Յալիւրուած են յիշատակագրութեան մը, որու մեծագոյն մասի գրերը ամբողջ են։

Թղթեայ ձեռագիր փոքրագիր Մալուոցին յիշատակարանները.

1. (1) — Ինն վրայ նոյն յետաքորով՝ 14 տողով)

Յիշատակ է սուրբ Մալուոց մահտեռի Իսկկնտրի որդին Իսրայելին որ երեսուր որդույն Աղաթրային Հոգոյն յիշատակ Իսկկնտրու ի դուռն Զարխափան սուրբ Աստուածանին, որոյ յիշատակն օրնուր թեամբ Լոյցի. մանաւանդ ով որ որ է խորհուրդ սուրբ եկեղեցւոյ կատարէ այն պարփա, աղաչեմ զձեզ մէկ Հայր մեր միով մի յիշէք. [յիշեալ ինքի օրն յարութեան. ամէն. և ես տէր. . . կրկին կազմեցի զայս գիրքս [յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթք մեր ամէն։

2. (173, 174 և 175 թղթերուն վրայ)

Փառք Համապայծառ, Համապատկան, Համազոյ, անբաժանելի եւ միասնական սուրբ Երրորդութեանն Հայր ամենակալի եւ Որդւոյ անսկզբնաբար ծնիցնոյն ի նմանէ եւ անծամակարար Բնացնոյն ի նմանէ, որ արժանի արար զանաւորանա տիեզեց մատամբ եւ տարտամ ու

զոյ Հասանել յատար, աստուածաբնայ եւ Հոգիակար ընդառանին Մալուոց կոչեցելոյ։ Զոր յուսալով յողորմածութեան քարեարքին սկսածան սորա եւ աստուածան արժանաւորեցայ։

Արդ գրեցաւ սա Հեռամբ ախմար եւ Թարմատար գրի Յովաննէս պիտականուն արեղայի ի վանա սուրբ Կիրակոսու ի Թրարխուրթեան Հայկնագեանա տոհմի 9 և 2. և ի միւնն։

Արդ որք պատահիք ամենակալ տառիս տեսութեամբ կամ ուսմամբ կամ զապաւարելով, յիշան արժանի արարէք զտառապեալ անձնա, զգծագրող սորա եւ զծնողին իմ զԱթանաս եւ զԱնիսիմոն, եւ զամենայն Երախտաւորսն անձին իմոյ ըստ Հոգւոյ և ըստ մարմնոյ, զի տէր Հաստուաց ամենեցուն աստուապէս ուսուցանողացն իմ եւ կերակրողացն եւ զզեցուցանողացն, նաեւ ամենայն յիշեցողաց զմեզ որք քարին ինդրէք անձին իմոյ յԱստուծոյ գիտիարէն անուն¹⁰, որ վերաւորին կազմել տուին զսուրբ Մարթոս ի Հայոյ լոյսից իւրեանց, յիշատակ իւրեանց եւ իւրեանց ծնողացն Հոգոյն, Հայրն Եկեղեցին եւ մարտի Մաննիկին եւ արեան մեծաւորացն Հոգոյն եւ րեղանեացն ամենեցուն, ամէն, Հայր մեր։

Դարձեալ յիշեցէք ի յաղաթա մեր գտէր Սրապիոն կրանաւորն, որ մասնակից Լկալ եւ վերաւորին կազմել երես ըզսուրբ Մալուոցս, Աստուած ողորմի իւր Հոգոյն եւ իւր ծնողացն Հոգոյն, յաւիտեանա ամէն։

Զվերատին կազմողս սուրբ զրոցս զանարժան Հոգս, զՅովաննէսից Գեարուն երկցս, որ վերատին կազմեցի զՄարթոս թիւն ԲԻԼԻ եւ որք յիշէք, մի մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, զանեղոյն Գեարուն եւ զծնողսն իմ, եւ զուսուցողսն իմ զՀարապետ վարդապետն, Աստուած զիւր Հոգին ընդ երկրտասան վարդապետացն դասուցն զանկուցանել եւ Աստուծոյ տեսուն արժանի արասցէ, եւ որք յիշէք զանարժանս, յիշեալ ինքիքի դուք ի Բրիտանոսի միասնագամ պարստեանն, ամէն։

5. (1824-ի 3/4-ը եւ 1829-ի ամբողջ խաչոր ընդդրողով)

. Նիրվանին իւր
. զմուծ
. մի մի վոլոնին
. որք մի վերտոյ
. եկէ

(18) Հոս, 1861 և 1862 թերք կը բացակային քնագրին մէջ։

. ԹԻԿԻՆ Հոգոյն
 Աստուած ողորմի
 Դուռն ի սուրբ Աստուած
 Կարապետ
 Հոգոյն
 Ի զա . . .
 Գարբիս կարեպիկ Հոգոյն
 սկի մի երես ի զուռն ի սուրբ . . . Աս-
 տուած ողորմի Պաննայթին . . . Դոսոյն,
 որ երես լաշաք մի ի զուռն ի սուրբ Աս-
 տուածածնեայ, մի սուրբայ . . . Եղ . Եր-
 մի Թորոսին մարն Հոգոյն Մողգային որ
 . . . ի զուռնին ի սուրբ Աստուածայմա-
 րն, ողորմի Կուրկուրին Հոգոյն, որ ե-
 րես աւետարանի մի ի զուռն ի սուրբ
 Աստուածածնայ, Աստուած ողորմի ե-
 րկն կնոյն Հոգոյն որ երես սեղանին . . .
 սուրբ Աստուածածնայ, Աստուած ողոր-
 մի երկն իրիցուն Հոգոյն, որ երես կողմ
 մի ի զուռն սուրբ Աստուածածնայ . . .
 Աստուած ողորմի Ժանկան, որ . . . Խաշ
 մի ի զուռն ի սուրբ . . . Աստուած ողորմի
 . . . Հոգոյն որ երես Խաշ . . . ի զուռն
 սուրբ . . .

ԺԸ

ԵԱՐԱԿԱՆ ԽՂԵԿԱՑ ՓՈԳՐԻԿ

 Զեռագիր յԱզգային վարժարանին
 Նիկոմիդիոյ

ԹՈՒՂԹՔ՝ այժմ՝ 157: — ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ 13.5
 × 11 սնդմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ մրտիւմ՝ 10.5 × 6.5
 — ՏՈՂԳ՝ 22-23: — ԹԵՐԹՔ՝ ԻԳ × 12 (Ա.ԵՍ
 միջև Ը.ը կը պակսին Թ.ը՝ 9: ԺԸ.ը՝ 10: ԺԹ.
 ԺԳ. ԺԶ. ԺԷ.ը՝ 11սկամ: Ի. ԻԱ. ԻԲ.ը՝ 10սկամ
 եւ ԻԳ.ը՝ 4): — ՆԻԻԹ՝ քուզք՝ քուզկամ վնաս-
 ւում է: Կազմը ինքն է. փայտեայ եւ կաշեպատ
 զարդերով (ցնցակերտով ծածկելուամ է): Կողմի
 կայինք մէկ մասը ծնունդնէն բակուած ու տեղը
 լաթի կազոյտ կտոր մը փակցուած է: Թուզք
 պատուած ու ինքնամօ՞ այժմու բզբերու ինքն
 քանկին ինքնամօ՞ Ա.ԵՍ միջին Ը. քերքի 96
 բզբերը կը պակսին: Թ.ձ սկիզբէն ալ 3 քուզք
 պակաս է: 31-32ին մէջ՝ 1: 44-45ին մէջ՝ 1: 83-
 84ին մէջ՝ 1: 86-80ին մէջ՝ 1: 123-124ին մէջ՝ 2:
 134-130ին մէջ՝ 2: 146-147ին մէջ՝ 1: 150-151ին
 մէջ՝ 1: 153-154ին մէջ՝ 3: Եարեմիցոյ վերջէն
 ալ քուզկամ զակամներ կան վառկի վերջին
 153րդ բզբի Բ. երեսը՝ ԴԶ. Աւագ օրհնութեամ Բ.
 Խաւուածի շնայեցարուհին մէկ տող միայն կը
 պարունակէ: — ԳԻՐ՝ ձուրտագիր մանր եւ քուզ-
 կամ գեղեցիկ խաշերով: Խորագիրք. սկզբնաւոր
 կանոններու եւ սկզբնաստով իրաւամբիւր քա-
 ժանման շարակնամց կարմրու: Են: Ամէն կանոնի
 սկիզբը պարզ զարդագիր կան: Մենք կարմիր-
 մանրեղակով, երբեմն կարմիր- ճարմազոյն գեղեցի

խառն են: Ուրիշ ուրիշ քուզերքեր ալ կան (87
 բզբին վրայ ճովանման: Մկրայի կանոնին սկզբ-
 նաստը Նալմակ ՌՑ բզբայն վրայ խաշ Գ ա-
 տուր կանոնի սկզբնաստը՝ մարգարուի են: Այս
 վերջինը տարւեր է՝ մասով բջջուկի ինքնին կան
 վրամ): Զնդ տեղ մանրեղակով յաւանագարդի
 կան, տանց մէջ քուզագարդեր տեւի տեղէն գնա-
 ցուած են: — ՅԵԶԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Եարե-
 կանին զբարեման վերաբերմամբ տանձին յիշա-
 տակազբարքին կը պակսի. մէկ էմին տողով ար-
 ժանագրութիւն՝ կան 21ք-ին վրայ՝ 1 տողով:
 38ք-ին վրայ՝ 3 տողով: 35ք-ին վրայ՝ 1 տողով

Փորքիկ Եարականին յիշատակա-
 գրութիւնք.

1. (31ք-ի վարի 1 տողը)

Այլ կարարք յիշեցէք զանարժան զԱ-
 դատն ի սուրբ աղօթն ձեռք:

2. (38ա-ին վրայ՝ 3 տողով)

Այլ կարարք անմեղադիր լերուք. զի
 առաքի աւրինակն աւրին, այս տարինակն
 Հանցէք, եւ այլ Հանց զերեցի. յետոյ ա-
 պաշաւեցայ. յիշեցէք զանարժան:

3. (35ք-ին վրայ՝ 1 տողով)

Այլ որ կարդայ եւ զիս յիշէ Աստուած
 զիս մեղքն Դնէ մէկն:

ԺԹ

ՃԱՇՈՑ ԳԻՐԳ ԳԱՅՔԱՑԱԿԱՆ

Բզբեայ Զեռագիր յԱզգային

Աւարմոդարանին Նիկոմիդիոյ

ԶԺԴ (914) = 1465

ԹՈՒՂԹՔ՝ այժմ՝ 436: — ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ 31 ×
 21.5 սնդմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին՝ 23, 24.
 25 (23.5 × 7) սնդմ: — ՏՈՂԳ՝ 33: — ԹԵՐԹՔ՝
 ե × 12 + 2 կողմին վրայ (Գ. Գ. Ե կը պակսին
 Է. Ը. Թ. ԺԷ. Ը. Ը. Ը. 11սկամ են: Ը. Ե.ը՝
 10սկամ): — ՆԻԻԹ՝ ինքն գեղեցիկ քուզք է՝ ան-
 ուղարկ՝ սկիզբէն միջին 153ք քուզքը՝ 154ին սկզ-
 քն ալ զարման ինքն գեղեցիկ է, քայց ուղարկեալ-
 226ք-ը ճոր ճեքմակ է: — ՀԱՆԴԱՄԱՆ՝ գրքին
 կազմը խաշուած վիճակ մը ունի: Ետ քղ-
 քի փրքած են մեծ մասամբ մէջը գրուած են:
 Փրքեյով քափած ու կարտամանք կան՝ 376-380ին
 մէջ՝ 1: 380-381ին մէջ՝ 1: 382-383ին մէջ՝ 1:
 383-384ին մէջ՝ 1: — ԿԱԶԻՐ՝ Ինքն տախտակեայ
 կաշեկազմ է եղեր՝ տախտակազմ տախտակը ամ-
 բողք եւ յետակազմը: Կիտով կը մնան գրքին վը-

բայ, եին կարգը: Կանակի կողքը՝ կային տեղ՝ եին կառայոյ լարի կար մը կայ՝ մասամբ կարուած: Գործածութենէ եւ աւելի անգոյշ պահպանութենէ բաւական բաւով բարեր, մասնաճկ (Գլեն միկի) եւ քերքերուն յաւանքներէն մասունք, ձգման փքրած են: Խոնավութենէ շատ ժխ վնասներ կը տեսնուի: Յնգուկեր կամ վարի յաւանքներուն մէջ՝ տեղ տեղ: Յնգի ծակ-ծրկուք կը տեսնուի աւելի քափքքած բարերուն վրայ՝ ամշուշտ տառմէ փռիկ մէջ բազում ըլլալու եեանամբով: Առմէ ըլլալով եանդերմ, գրին ամբողջութեան գրերէ վնաս չկայ: Անասարակ գրութիւնէ ընթանիկ են: — Գիր՝ Ոկիպեն միկի 153թ, բազը խաշոյ բոյրգրի է, ոչ աշխարհ յափով ա կանոնաւոր: Իսկ 154Էն երկրորդ գրի մը սկսած է գրել կանոնաւոր բոյրգրիով: Եւ: Խոնավութիւն ամբ բոյրգրի են երբեմն կարմրա: Շատ խառնածոնք եւ ամեն տուր կարգի սկսածոնք գրեր՝ մամիլակի կարմրով զարագեր եւ: Բայնակի են բաւական յաջողակ գծանք: Հաստածոնք սկզբնականքը ընդամենապէս կարմիր երկարագրի են: Իսկ աւետարանաց սկզբն մէկ երկու տառեր են խոնակութիւն կարմիր բոյրգրի են: Այսպէս են ման բերքնաւանքն ու մանք քանի մը տառերը: Գիր մէջ առաջ յաւանքն զարագեր ալ կան: Բաւական յաջող գծանք են մամիլակի կարմրով: (155-ի յաւանքնաւանքը Ա. Գրիգորի պատկերը պիտի ըլլայ, անմասն գրծանք: 809-ի վրայ տառի մը նկարանք է: 324թ-ինը Ա. Յովնակը կը ներկայացնէ Յիսուս մանուկը գրիկը, մանկէ ալ չի յարգում: — ԽՈՐԱՆԻՔ Եւ ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ՝ 3րդ բարոյն Ա. էրին ճակատը՝ խոնավ մը կայ մամիլակի կարմրով եւ կառայ-տով՝ ոչ աշխարհ յաջողութեան: Այսպէս են 154-ի եւ 227-ի ճակատները գտնուածներուն: Կիսանորանք կան՝ 86-ի ճակատը եւ 42-ի ճակատը փոքր եւ պարզ գրագրերով: — ՅՈՐԱՆԻՔ Եւ ԿԻՍԱՆԻՔ՝ 153-ի Բ. սիւնի մէջ՝ 24 տողով: 161թ-ի յաւանքնի մէջ՝ 1 տողով: 211 թ-ի յաւանքնի մէջ՝ 1 տողով: 228-ի պարագ թղթի վրայ՝ 8 տողով: 235թ-ի Բ. սիւնի մէջ՝ 4 տողով: 285թ-ի Ա. սիւնի տակի յաւանքնի մէջ՝ 1 տողով: 305թ-ի Ա. յաւանքնի մէջ 1 տողով: 433-ի Ա. սիւնի կէտէն 433-ի Բ. սիւնի կէտ մաշոց գրիկն բան արժանաւորութիւնը կը պարունակէ: Առաջին քերքի վրայ ալ՝ 2 տողով ճար արժանաւորութիւն մը:

Թղթեայ Զեռագիր Ծաւոց գրերի յիշատակարանները.

1. (153-ի Բ. սիւնակին մէջ՝ 24 տողով մանր բոյրգրի)

Եւ Զարմար Զողով սկար

Եւ մարմնով յոյժ ապիկար,

Զձեզ աղանձ միշտ անդադար,

Յս պարտաւոր արտասուարար,

Յորժամ զգիրս բնթնոնուս մտաուարար,

Զիս յաղաթից մի մոռանար,

Մէկը ողորմի յիսկաւարար,

Տուր ինձ բամբիս սրտիդ յաւաւար

Յս տէր արտաւ եւ բարերար,

Ի ձեզ զթաւսի իրր չայարարար:

(Անմիջապէս յովն են կը սկսի մենք բուրգիր՝ սկսեալ գրում)

Ի թվին ԶԺԶ բերուս առաջ յիշատակ է աւերք գրերս մղտեւի ճուլանին ի քաղաքիս Սեբաստիոյ ի Շուկայի մասալայա, ի Ղուռն Սուրբ Աստուածածնին եկեղեցոյ, անջինք յիշատակ իւր եւ իւրոցն ամենայնի, զստեարացն Պաղատան եւ Մորէ եւ եղբարն Միկիլէյին եւ եղբարբորոցն Ակնէրին եւ Միքայէլին եւ Ամիր-Սարգսին եւ Ամիր-Պէկին եւ Թոռին Հայոցին եւ Ուռուժին, Իկտիլին եւ ամենայն քահանայից առ յԱստուծոյ: Եւ խնամով պահողն արարչին յԱստուծոյ եւ ապականաւորն սորա ապականին ի կնեաց գրոյն ամէն:

2. (161թ-ի վարի յուսանցքին երկայնքով՝ 1 տողով)

Շարաթի աւր առաւաւտուն զՅովհաննու կարգի կարգա եւ զանպիտանս յիշեալ եւ զքեզ տէր յիշէ:

3. (211թ-ի վարի յուսանցքին երկայնքով՝ 1 տողով)

Համբարձման առաւաւտուն կարգա եւ զեղկենիս յիշեալ:

4. (226-ի պարագ թղթի վրայ՝ 6 տողով)

Այս է գրուս պատճառն, որ ես տիրակաճի Օղլու տիրացու Սարգիստը եւ գրեցի թվին ՌձնԳին մայիսի ԺԴ, որն էլ շարթի:

5. (235թ-ի Բ. սիւնակին մէջ՝ 4 տողով)

Ո՛վ ամենիմաստ եւ հանճարեղ ինչեղ ի Բրիտոս զատաշատ Վարդապետ թիթ բուրաստանիս (տող ըստ պարագ) ընդ նոսին եւ զեղկենի գրիչս:

6. (285թ-ի վարի Ա. սիւնի յուսանցքին մէջ՝ 1 տողով)

Երեկոյին կարգա եւ զեղկենիս յիշեալ:

7. (395թ-ի Ա. սիւնի տակի յուսանցքին մէջ՝ 1 տողով)

Երկրորդ կիրակէին կարգա եւ զանարձան յիշեալ ի տէր:

Մ. 1433ա-ի կէ-էն 435ա-ի կ(որ)

Փառք եղակի անձնոց լակ դաւա-
նութեան, համազարգացման, գոյակալիւ,
վեհմագոյն, ինքնագոյ, անեղի եւ մշտե-
րենաւորի կութեան, նախութեան, միա-
թեան, իրաւաւ երես անձնաւորութեան
եւ մի աստուածութեան, իրաւաւորեան եւ
հիացուցաւ գաւարութեան, փառս վեր ա-
ռաքման ի ներկայ եւ առ յայայն, յա-
սան եւ յայապահին, յայժմեան եւ ի հա-
ղորման յախտեան յախտին մէջ:

Աստուած բանն գործակից Հաւր եւ
սուրբ Հոգւոյն, ստեղծէր զերկինս եւ զեր-
կիր: Զերկինս ձգեալ իջրէ զհամր եւ
վայելչացոյց զնա գաւառսք անմարման
կան չրեշտակաց դասոյք ի փառաբանու-
թիւն անմահ աստուածութեան: Այլ եւ
պայծառացոյց զերկինս արեղակամքն եւ
չրեղացոյց յուսմին եւ փառազարեաց
աստեղաց, զերկիրս զերազարեաց ազ-
գի-ազգի ծառոյք եւ տնկաւք եւ բուսոյք եւ
երեսիք ծաղկաւք եւ դանակաւ պրտոյք
կարեկեաց ի համս եւ ի հոտս, եւ ի տե-
սակս եւ լցոյց զաւղս թռչնաւք եւ զեր-
կիրս զազանաւք եւ անասնաւք, գետոյք
եւ աղբիւրակամք, յետ ամենեցուն ստեղ-
ծեալ զմարդն ի պատկեր իւրոյ աստու-
ծութեան եւ կացոյց աւր եւ թագաւոր
եւ իշխան ի վերայ անկեան ստորեա-
րեաց, զգալի աշխարհիս, եւ զամենեւեան
նազեղեցոյց ընդ ձեռամբ մարդոյն,
զոր ստեղծ աստուածային աւուրն: Եւ եղ
փա ի դրախտն աստուածաւորեակ ի մէջ
կենաց եւ մահու: Փառս իրան եւ ձեռ
շուստն ի ծառայ զիտութեան՝ բարոյ եւ
չարի եւ խոտապաւ ձեռ զի յետ պահելոյ
պատուիրանին բարձրացուցանէր զնա յեւ
զերազոյն փառս անմահութեան: Իսկ
նա պատրեալ ի բանաբարկուն ի ձեռն կը-
նոխն, որ լամբեցոյց խաբամբ իբրեւ առ-
դասոյ զպատուին հրամարեալ: Եւ վասն զի
ոչ պահելոյ բղղապատուիրանն աստուածա-
պիտ առդակեցաւ ի վայելչապես եւ ի
պայծառ դրախտն: Եւ արտաք բնկեցաւ
ի արտալից երկիրս յայս եւ փոխանակ
արւելութեան զանկէս ցաւազքն ժառան-
գեաց եւ փոխանակ անմահութեան զմահ
բնկալաւ:

Եւ յետ անցանելոյ ժամանակաց եւ
մեռանելոյ նորա եւ ծննդոց իւրոց, զոր
գրաւեաց խառաւ գրանարկուն զամենե-
ւեան ի դժոխս եւ շարժարեն անողորմ:
Դարձեալ ոչ կարաց անտես աննել Աս-
տուածն արդարեւ իւր անդիակաւ եւ մար-
դաւելր բնութեանն, տեսանելով զիւր բա-
րեղծութեան յայնպիսի գոտեարեք յարա-
բանալոյ զթացեալ հայրախնամ արք-

մութեամբն իւրով յազգս մարդկան, ա-
ռաքեաց զմիայնս արգիւ փռացմէն իւր,
որ եկն եւ զղեցաւ մարմին բովանդակա-
պէս ի սրբոյ կուսն, տանելով զմեր
մեկայն բաց ի մեղաց եւ խառնեաց ան-
պաշտօնի եւ զանմահ աստուածութիւնն
ի մահկանացու մարմինս մեր եւ ձեռս ի
սուրբ կուսն Աստուած եւ մարդ կառա-
րեալ, անբամանելի ժողով բնութեամբ
կուսածին մարմնով կամաւ Հաւր եւ սուրբ
Հոգւոյն: Եւ չրեցեալ ի վերայ երկրի ան-
յայտաբար ամս երեսուն: Եւ կառարեալ
հասակաւ, եկն ի մկրտութիւն ի Յորդա-
նան, զի յուսացն զմեզ Աղամայ, վկա-
նելով Հաւր ի վերստա՝ զաւ ողբի իմ սի-
րելի, ինձմար Հոգւոյն սրբոյ յայտանելով
զաստուածութիւն ամենայն տիեզերաց:
Եւ սքանչելադրեալ զյարութիւն ի մար-
դիկ զմեռեալս յարոյց, զկազմ զնացոյց,
զգիւսաւորս զպատասցոյց, զբարոսս սրբ-
րեաց, զսեղամալոյնս հաստատեաց, ըզ-
հիւսնդս բժշկեաց, եւ զամենայն ցաւս ի
մարդկան վերացոյց: Զոր տեսեալ ապի-
բարխտ ազն իրկից եւ նախանձալ ընդ
բարեգործութիւնն մասնեցին զնա չեթա-
նոս դասաւորին ի զաստուածուն մահու,
զոր յար ինքն կամաւ եւ զանն եւ ոչ ի
մարդի, բնեւեցին ի վերայ փրկաւոր
փայտին: Արեղակն խառնեցաւ եւ յուսմին
ծածկեաց զյայտ իւր, եւ աստեղք շքա-
նին, երկիր շարժեցաւ, վիճք պատանե-
ցան, եւ վարազոյր տառաքին հերձա-
րեղ մէջ: Եւ յորժմ ինքն կամեցաւ, մե-
ռաւ ի խաչին մարմնով եւ կենդանի էր
աստուածութիւնն, աւանդեաց զմարդկա-
յին հոգին ի ձեռն Հաւրն, խոցեցաւ ի
կոշի, զի զվերս կողմնին ջրեացն էլ ի
կողմն նորա արին եւ ջուր, որ բերէ բո-
խորհուրդ հոգորդեանն մերոյ արեւն
սուրբ եւ զմկրտութեան ջուրն: Ողաւ ի
զերեղմանի իբրեւ զմարդ, եւ յարեան
յաւուր հրորդի իբրեւ զԱստուած: Եւ
յետ յարութեանն երեսնեցին աստեղացն
սրբոց: Եւ ի թառանդորդ ուուր կա-
տարմանն արւեկեաց գնոս, եւ համար-
ժաւ աս Հայր ի յերկինս: Եւ տարեաց
զփառակիցն իւր զՀոգին սուրբ, որ եկն
ի վերնաստունն եւ իմաստեացոյց զսուրբ
գառաքեալն իմաստութեամբ եւ զիտու-
թեամբ: Եւ զիզուոս որ ցրուեցան յաշ-
տարակն եւ անդ ի վերնաստունն ժողո-
վեցան ի մի ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ: Իսկ
սուրբ աստեղեալն հրամանաւ տեսնել վի-
շակեցին զտիեզերս ամենայն եւ եկին թա-
րեղի ընդ ամենայն աշխարհս եւ ծանու-
ցին ամենեցուն սուրբ զերբորդութիւնն եւ
զմի աստուածութիւնն, նաեւ զիւրեւոր

տնարկնութեան Բրիտտոսի, դարձուցին զաշխարհս յանդիտութենէ յատուածադիտութիւն, հաստատեցին եկեղեցիք եւ մկրտեցին զհաստացեալսն յանուն Հայր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ. կարգեցին յամենայն տեղիս եպիսկոպոսունս, երկցունս եւ սարկաւապունս: Եւ ինքեանք փոխեցան յաշխարհս, որք մահուամբ եւ ուր յարչարանաւք յանուն Բրիտտոսի: Իւսկ յետ ևս չեցաւ իկին հոգիարարդք հայրապետք եւ գործմն, զոր սերմանեցին զասք հնթուածողացն, սրբեցին նոքա, եւ սերմանեցին զուղղափառ եւ զճշմարիտ հաստոս ի մարդիկ: Եւ յորժամ հաստատեցաւ կարգ քրիստոնէութեան, եկեղեցիք եւ թաւա նապաղործութիւնք: Եւ ... մանեցաւ յեկեղեցիք մա ... եք մարգարէականք եւ առաքելականք եւ աւետարանք, զոր անուանի դարձան զիրք թովանդակ: Զոր միահամուտ ի մի տեղ ժողովեցին. իրեն զժողովս եւ զպտուղս ազգի ազգի, թաղցրահամս եւ թաղցրանալակս, ի տաւրս տէրունականս եւ յիշատակ տաւնից սուրբ Աստուածածնին, եւ սրբոյ կարապետին եւ Մկրտչին Յովհաննէս: Եւ սրբոյն Ստեփանոսի եւ սուրբ առաքելոցն եւ սրբոց հայրապետացն, եւ նախահարցն եւ մարգարէիցն, մարտիրոսացն եւ թագաւորացն, հօգնաւորացն, կուսանացն, միանշամայն զամենայն վկայիցն: Այլ եւ ունի յինքեանք զկարգադրութիւն պահոց թառանորդացն, զոր Յակոբոս եղբայր տնտես եւ կիւրեղ հայրապետն Երուսաղէմի: Այլ եւ զործք առաքելոցն հանգեցած է թնթղթից կաթողիկոսաց եւ աւետարանաւն Յովհաննէս, զորս ընթերնուն ի թառանորդացն աւուր ի սուրբ յարութիւն Բրիտտոսի: Եւ զրովանդակ չորեք տասան թուղթսն Պաղտոսի եւ զաստուածարան մարգարէին Եսայիայ՝ զոր միաշար [յա]լ ընկեալ կայ՝ միով նշանաւ: ... եալ յուրս ծնրեղէն Բի ... զոր զնացիւք յորդոս տա ... մինչեւ զայն հասանէ ի նոյն ծնրեղեանն Փրկչին, զի հնչտութեամբ եւ դիւրեաւ տաւենն ուղղափառ մանկունք եկեղեցւոյ սրբոյ:

Արդ ի յանդ ելեալ աւարտեցաւ քրիստոսահիմն եւ առաքելախոս մարգարէական եւ հոգիարար յայ տառ, ձեռամբ յոյեանեղ եւ անարհեստ զրչի Զարիփար տաւանունն երկցուն: Արդ զրեցաւ սա ի թովկանութեան Հայոց ԶԺՂ, հոկտեմբեր ամսոյ ի ԺԱ, ի թաղաքիս որ կոչի Տիւրիկի, ի պատանորութիւն սուրբ Սարգիս զինուորի: Արդ՝ աղայեմք ըզմեզ, ո՞վ սուրբ ուղղափառ մանկունք որք հանդիպիք սմա կարգալով կամ արեւնա-

կելով, յիշեալիք զանարժան զծոյս, եւ զծնողսն իմ զՍտեփանոս քահանայն եւ զնաբմելիքն, եւ զրազում երախտաւորն ի վերայ մեր ըզտէր Գրիգոր զկեղոցն (?) որ աւուրեցաք ի նմանէ զզրոց բովանդակ զկատարելն եւ զկապելն: Աստուած ըստ աշխատանացն զերկնից արքայութիւնն պարգեւեցէ իւր, ամէն: (Ամիջնապէս տակը աղտոտ խոշոր նոտրորով՝ և տող) Յիսուսի Բրիտտոսի ծառայ Աւետիկ վարդապետ, Մինաս վարդապետ, վարդապետ Յիսուսի Բրիտտոսի ծառայ Աւետիկ վարդապետն:

9. (Նախորդին անմիջապէս շարունակութիւնը՝ բոլորդի տարբեր զրիչի զըրուածք)

Զվերջին ստացող սուրբ զրոցս զպարոն Մէլքոնն, որ ստացաւ զսա ի հայալ յինչից եւ արդար վաստակոց եւ եղ յիշատակ ի զիւրաքաղաքն որ կոչի Նոնիմիտ. յիշատակ իւրն, եւ ծնողացն իւրոց Բախտիկարին Թամամին, Ամմիլիքին, Գընթուլին, եղբորն Իսրայէլին, Շահամիրին, Անիկարին, Թաղուհոնն, Զրմուրթին եւ այլ ամենայն արեւան մերձաւորաց: Արդ աղայեմ զհանդիպողսղ եւ զվերածնողսղ յիւնցէ ի մաքրափայլ ալօթս մեր զվերողբեալն եւ Աստուած ամենալի, որ առատն է ի տուրս ըարեաց տացէ ձեզ զիւր երկնից արքայութիւնն, ամէն:

Դարձեալ եղաւ սա յիշատակ ի թվականս մերում հայ զարմի Ռիկ Փետրուար ի ԻԶ ի Թաղաւորութենէ տանկաց Սուրբան Ոսմանին առաջի ամի արքայութեան իւրոյ եւ վերատնտութեան յայսմ նահանգի զքրիստոնեայ վարդապետի, որ աշխարհաւ է Վասպուրականի որ ասի վան: Զոր տէր Աստուած պարագայց ամօք հովուէլ տացէ զրանուր հօտս սեփական եւ մշակ տանց ամօթոյլ երեւելուցն ի վերայ Երկրի, եւ սուրբ Երբորդութեանն փառք ի մէջ տացի ամէն. Հայր մեր որ յերկնես:

10. (Առաջին թղթին վրայ 2 տողով նոր արձանագրութիւն)

Հէրէքէյու սուրբ Յովհաննէս ավետաբանիչ եկեղեցոյն է

1848 յունվար 1 հայոց

Մամթօրութիւն

Կ'երեւի թէ ժամանակին իզմիտէն զրեկեր են ի Հէրէքէ եւ յետոյ երբ հայ գործաւորներն զարդեցան եւ ժամն քակունցաւ ու ծախունցաւ, տեղի զնացի՝

ինչ որ մնացեր էր բերի. ինչպէս որ այս
ճառացաւ ալ եւ յանձնեցի ժամանակի իւ-
խանութեան:

1898 Նոյեմ. 24

Եղիմիթ

(Ս - Ե - Ն.)

Ի.

ՍԱՂԱՄՈ ՓՈՔՐԻԿ

Բայեայեայ Բաքեայ ձեռագիր
յԱզգային Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ

ՔՈՒՂԹՔ՝ այժմ 151: — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 14 X 10 սնդմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին՝ 8.5 X 3.5 սնդմ.: — ՏՈՂԹ՝ 14: — ՆԻԹ՝ միջակ հաստութեամբ: Յերմակ ամբարկ: — ԹԵՐԹՔ՝ քանի մը տեղեր վարի յուսմանքին մէջ՝ քերթերու քիւրքը գրուած են: Բայց գրեցողիս սկիզբէն ու վերջէն ալ պակաս ըլլալով՝ կարելի չեղած ծշանք քերթերու որբանութիւնը: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ գրեցողին կողմը բոլորովին քայքայուած է. կողք բնաւ չունի. քերթերու կարմ ալ մեծ մասամբ քակուած ու շատ քուրթեր փրցուած են. ստոյգ շատը քաթքփելով կորսուել են. մաս մ'ալ մէջը կը մնան: Խոնաւութիւնը բազմաթիւ զգացումներու տուած ու տեղ տեղ ալ սեղուցած է: Բաւական քանակ բազմ քերթեր վարեն կամ փոքրիկ պատուանդներու ունին. մէջքը տեղ տեղ ալ ցնցակերպ կան: — ԳԻՐ՝ միջակ բոլորակ: Խորագիրը կարմրագիր են: Առաջնային կանոններու սկզբնականները երբեմն մէկ, երբեմն զոյգ գորգերով են մանրիշակ են կապուող ներկերով պարզ ձեւեր: Տանց սկզբնական փոփոխակի կարմիր եւ մանրիշակով են. կանոններու սկիզբը պարզ յուսմանգորգեր ալ կան: — ՅԵՆԱՄԱՆԹՐՈՒՄԻՒՆԹ՝ բնաւ չկան:

ԻԱ.

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բաքեայ ձեռագիր օրինակութիւն

Հ. Մկրտիչ Ազգերեանէ

յԱզգային վարժարանի Նիկոմիդիոյ

ՔՈՒՂԹՔ՝ 230: — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 29 X 19 սնդմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին՝ 24.5 X 15.5 սնդմ.: — ՏՈՂԹ՝ 38, 39, 40: — ԹԵՐԹՔ՝ իր X 10 + 10 կողմերուն վրայ: — ՆԻԹ՝ քուրք պինդ, բարակ: Միմյան 34 քուրքը ձերմակ, ճշմ սկիզբով ցկերկ կանաչաւորէ է: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ կազմը կէտ կաշեկազմ: Թերթիւն չունի: — ԳԻՐ՝ բարակ ձուրագիր՝ մորազոյն ձեւով գրուած ամեն սկզբնական երկարագիր են սեւ մկնով: — ՅԵՆԱՄԱՆԹՐՈՒԹԻՒՆԹ՝ Յկան, միայն քէ 2բ-ին

վրայ՝ զկը ձուրեմ օրբայածը Նիկոմիդա քաղաքիս Աստուածային քերթագրական պատմեաց ընկերութեան:

1892 յատ. Գետ. 3

Նիկոմիդա (Տիգրան Մուրատեան)

Ծանոթութիւն

Ներկայ չին ձեռագիր մը չէ, այլ Հ. Ազգերեանի ճառահատոր տեսակէն առնուած արանութեան (ի վերջերս կոչուած զրեւա) մէկ օրինակութիւնն է: Թերեւս նշանակաւոր Մուրատ վարժարանի գրածը ըլլալ՝ մօտ 70-80 տարի գրութիւն:

ԻԲ.

ԱԻՏԱՐԱՆԻ ԳՈՔՐԻԿ ՄԱԿԱՂԱԹԵԱՑ

Ի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ

Նիկոմիդիոյ

ՔՈՒՂԹՔ՝ 285 (278 մագաղաթ, 17 քուրք): — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 13 X 9.5 սնդմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկուսին՝ 9 X 2.5 սնդմ.: — ՏՈՂԹ՝ 26: — ԹԵՐԹՔ՝ իր X 12 (երկու կողմերուն վրայ 4պար բազմ կան. որոնց իւրաքանչիւր երկուսնէն բնիկ էրբա են. միւսները կողմին փակուած: Նախադրութիւն 10 մագաղաթ եւ 5 քուրք է կը բաղաւորուէ: այս քուրքերը դրուած են ձերմանքին մօտ՝ զանեմ կեղծել տալու պահիս կամար): (Ա. քերթը՝ 13 է Մատրէն ձերմանքին կամար): 1 քուրք աւելի գտնուելու: Նախաւ 13 կան են՝ է. եւ Ժ. իսկ ԺԱ. յաւելալով քուրք ունենալով եանցերով՝ 12 քուրք է): — ՆԻԹ՝ քանակ ձերմակ եւ ոգրեկեայ մագաղաթ է: Մէջ առ մէջ շատ բարակ քերթեր ալ կան: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ Աստուածային կազմը եւ իսկ տախտակային կարմիր կաշեպատ է. բայց այս կազմին վրայ ուր արծաթեայ տախտակով յիմնած պատմեմ մը կայ՝ արծաթ զանքով երկու կողմին վրայ հաստաւորուած է: այնպէս որ՝ երբ ուզեմ այս արծաթեայ կողմը վերցնել առանձին կողմ մը կ'ունենանք, որուն կանակի կաշին տեղի արծաթը՝ երկու տախտակներուն միացած է ձերմանքին: Այսպէս ձերման կողմին վրայ Բիւստոսի խաչարարած ու ճախարարած կողմին վրայ Ա. ճախարարած պատմեմները կան: Կանակի կողմին վրայ ծաղիկ գորգեր բաժնուած են: Զոյգ մը կանակ ունի 4.5 X 3 սնդմ.ով՝ խաչակ: Խոնաւութեան եւ այլ ինչի որեւէ վնաս չ'ընդհատ, միայն քէ կազմի տակն ձերմանքին կարանայովը՝ տեղ տեղ յուսմանգորգեր են ձերմանքին ու մեծ շատ պարկի վնաս է տուել: — ԳԻՐ՝ մամուր քուրգեր կանոնաւոր. մամուր եւ սմալիկի գործերով: Ամեն հաստաւոր սկզբնական տեղը

որդամ կարմրաւ է եւ երկորդ տոգերն արեամ կաթմբով են: Գլխոց եւ նստաւածոց սկզբնատաֆ կաթմբով ու մանիշակի կաղաշտով գեղեցիկ եւ յափաւոր զարդագրեր եւ թռչնագրեր կամ՝ բազմաթիւ: Տամց սկզբնատաֆ կարմիր. կաղաշտ եւ որդամ կաթմբով են: Չորս աւետարանաց տեղգր-նատաֆ եւ առաջին գլխոց սկզբնատաֆ՝ զոյն-գոյն եւ ոսկեգոծ զարդագրեր եւ թռչնագրեր են: Լուսամեջքներուն մէջ բազմաթիւ զարդածեւ եւ թռչնաբազմբով առատ ու սխմելի զծագրու-րեանք յուսամեջագրեր կամ, կարմիր, կաղաշտ ու մանիշակով: Չորս աւետարանաց սկիզբը ամ-բողջ երեքը բանոց մեծ բազմագոյն եւ ոսկեգոծ յուսամեջագրեր կամ: — ԽՈՐԱՆԻՔ՝ Չորս խա-րամք կամ աւետարանաց ճակատը ճաշակաւոր եւ ճուրք զծագրութեամբ քաղաքագոյն եւ ոսկեգոծ: Երկուս կիսայտարմք կամ Եւսեբիոյ յրատակածին երկուս երեւեմբու ճակատները, որոց մէջտեղովը կէտ շրջանակներ կազմուած ըլլալով՝ խորամանկ առած են: Իսկ 8 հոստ կիսայտարմք կամ Խամա-բարբառի ազիւսաններէն իւրաքանչիւրին վրայ, ամենքն այ իրարմէ գեղեցիկ, գոյգ գոյգ իրարու նման՝ չորս տեսակ ձեւերով: — ԴԱՐՈՒՔ՝ Աւետա-րանին մէջ՝ չորս Աւետարանաց (զրբին գրութեամ չափով)՝ 4 գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր Յկարներէն գտաւ. բազմաթիւ մանր, բայց շատ սիրուն ու յա-ջողուած նկարներ կամ յուսամեջներուն մէջ, որոնք կը մերկայացնեն Քրիստոսի տնօրեակամ նկարնե-րը եւ այլ պատկերներ:

Այս մագաղաթեայ ձեռագիր Աւետա-րանս ունի չորս Աւետարանչի պատկեր-ներն.

Մատթեոսի Աւետարանին մէջ

- 51 (որոյց կամ թէք կամ աւելի) Հաստ պատկեր ի լուսանցս
54 զարդագիր կամ թռչնագիր սկզբնատառ
34 զարդածեւ լուսանցազարդեր:

Մարկոսի մէջ

- 26 պատկեր լուսանցքի մէջ (մէկ կամ ա-ւելի)
43 սկզբնատառ թռչուն կամ ծաղիկով
35 ծաղիկ զարդ ի լուսանցս:

Լուկասու մէջ

- 49 պատկեր ի լուսանցս
51 սկզբնատառ թռչուն ծաղիկով
34 ծաղիկ զարդ ի լուսանցս:

Յովնանուն աւետարանի մէջ

- 51 պատկեր ի լուսանցս
21 սկզբնատառ թռչուն, ծաղիկով
44 ծաղիկեկար ի լուսանցս:

Աւետարանին սկիզբը կայ գեղեցիկ գոյնով եւ զարդարուն ու ոսկեգոծ Հա-մարարառի խաչատուրութիւն.

Քորաններն 10 երեսներու վրայ, ու-րոց՝ Ա եւ երկուսն ունին երկու կուշտերն եւ խորանին վրաներն կան՝ ծառ, ծաղիկ. եւ Գ. Դ. ունին երեք թռչուններ եւ ծա-ղիկ եւ Լ. Չ. ծառ, ծաղիկ, սիրամարդ եւ խորանին վրայ արաղաղներ՝ զէմ զէ-մի: Է. Ը. զգաւն, Հակաս թռչուն՝ մի-աշն ընտան ծուկ, ծառ եւ ծաղիկ: Թ. Ժ. մէկ մէկ կապիկ՝ մոմ բռնած, երկու կող-մերն ծաղիկներն, միոյն վերայ թռչուն, խորանին վերայ երկու թռչուն՝ յիգերն իրար անցած:

Յիշատակագրութիւնք. Աւետարանին մէջ անոր գրութեան վերաբերմամբ որեւէ յիշատակութիւն չի գտնուիր. միայն 22[իւն]ի Յովհաննու Նախադրութեան ներ-քեւ 5 տողով արձանագրութիւն մը կայ: Երաւտակարան մ'այ կայ արծաթ պա-տեանին վրայ՝ խաչելութեան եւ ս. Յա-րութեան պատկերներուն թովերը դըր-ուած առանց թուականի:

Մագաղաթեայ Աւետարանիս յիշա-տակագրութիւնք.

1. (226ա-ի մէջ՝ 5 տողով). Այսպէս՝

«Արհնութիւն որ կարդա գովութիւն որ լսէ իրարք տուողին, եւ յիշատակ գըր-չիս ամէն»:

2. (Նաչելութեան պատկերին թովերը՝ արծաթ կողբին վրայ)

Յիշատակ է Աբուլեցի Նալասարդի որդի մահդեսի Օվաննէս, իւր կողակէց Հանդուցեայ Մարինինուսին, որդին Հան-դուցեայ Թաֆորին:

3. (Ա. Յարութեան պատկերին թովերը՝ արծաթ կողբին վրայ)

Ի զուտն Իղմիտի սուրբ Աստուա-ծածնայ:

ԻԳ.

ՄԱՇՏՈՑ ՓՈՔՐ ԹՂԹԵԱՑ ԶԵՌԱԳԻՐ

յԱզգային Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ
ԹԵՐ (1054) = 1605

ԹՈՒՂԹՔ՝ այժմ՝ 105: — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 21.5×15 սմգմ: — ԳՐՈՒԹԻՆ՝ 15×10 սմգմ. միասին: — ՏՈՂՔ՝ 12, 13, 14, 15, 16, 17: այռ-պէն զամբամբ բուռով: — ԻՆՐԹՔ՝ Թ×12 (Ա. Բ՝ 11, Թ. Բ՝ 10): — ՆԻԹՔ՝ քուղք ձերմակ՝ միջակ

հաստութեամբ, ամօգրել: — ԱՆՆԳԱՄԱՆԻՔ՝ կազմը՝ հին տախտակայ կաշեպատ է. երեսները պարզ գոյգ գծերով շրջամեկուսած ու ամկիւն կազմուած է: Մէջտեղերն մէկ շրջամեկուս միւսը գոյգ գծերով խաչաձեւուած է. առաջին երեսի վարի եզրերէն մաս մը կաշի պտտած է. կամեկի կազմին կաշիէն կտոր մը փրցուած է՝ թէ վերի թէ վարի կազմէն: Գրքին առաջին եւ վերջին 4 ամեմ բուրձ կտրուած ըլլալ կ'երեւայ մնացորդ թրքերէն: Առաջին կազմին իրքն ընթերցման հարկէ թրքով մտադարձի հետեւկտոր մը կայ եզրը (2,5 սնդմ. լայնով, մնացորդներէն կը հասկըցուի): Այս հատակտորն յունարէն գրուած ըլլալ կը յայտնեն մնացորդ մէկ թրքին վրայ յունարէն գրերը: Մաշտոցիս միայն Ա. թերթի թրքերը կտրեմ գտուած են. մնացածները իրենց նախկին կտրուած վիճակով են: Թուրք 2րդը փրցուած է: 6րդ թուրքն մէջտեղով՝ 5,5 քաղաքամբ եւ 7,5 սնդմ. եզրերէն ճիշտ պտտաձեւ հանուած է: 6րդ թրքին ալէն 11 վար ձախէն 12,5 վար թուրքը պտտուած է: Գրքիս առաջին թերթի 11 թրքերը (ըսիմք արդէն թէ՝ կտրեմ գտուած են) վերջին Բ. թերթին թրքերուն հով զըքուած ըլլալով՝ այս երկու թերթերը բոլորեալ ու վարի ամկիւնէն մինչեւ զրքին կէտ համկիւնի ձեւով հետք մնացեր է. առանց սակայն գրերուն վնասելու: Գիրս մեն թուրքագիր: Խորագիրն ու կամոններուն սկզբնական երկու տողերը մեծիշակով կամ կարմիրով են: Ամէն կամոնի սկզբնատառերը երբեմն մէկ, երբեմն գոյգ պարզ գարգազներ են լարմիսր ու մանիշակով, երբեմն ալ կամեյով ու եզրերուած են ճոյճ գոյմերով պարզ եւ ամենաշակ յուսմեցադարձերով: Հասուածքն սկզբնատառերը կարմիր մեն երկարագիր են: — ՅԻՄԱՍԱԿԱՎՐՈՒՄԻՆԻՔ՝ էջ յին վրայ՝ 12 տողով: 43թ-ի վտորը 4 տող: 102թ-ին ու 103թ-ին վրայ ամբողջ եւ 105թ-ի վարի 5 տողը:

Քրթեայ ձեռագիր՝ Կոթը Մաշտոցիս յիշատակարանները.

1. (էջ 1ին վրայ՝ 12 տողով)

Եղատակ է այս գրչագրերայ, որ գոչի համառոտ մաշտոց, որ հոյակ սուրբ Աստուածնուն ժամ, ի ցիւղն Ատղորդ (Թերևս Տաղթէյ): Ով աստուածասէր քահանայք, որք հանդիպիք ըլիցիոռք (ընթեռնուլ?), յիշեսլիք, գմեղապարտ եւ անարժան ծառայ Աստուծոյ զՄշեցի Ղիարթցի տիրապու Յօհաննէս:

ՈՒՄՂԻՆ, մայիսի Ե-ին գրեցաւ:

2. (43թ-ին վարի 4 տողը)

Ով աստուածասէր հարգ եւ եղբայրք [] որժամ ժողովեալ էք յուլարկել զնշնջնայն առ Թորոսոս՝ Թորոսին մեղաց խնդրեցէք յԱստուծոյ անարժան զորդիս, ամէն:

3. (102թ-ի եւ 103թ-ի վրայ բուն արձանագրութիւնը)

Փառք ամենասուրբ երրորդութեան հաւոր եւ Որդւոյ եւ Հօգոյն սրբոյ, որ ետ կարողութիւն անխժատ անձին, փրցուն զԲՆԻ Սարգիս սուտ անուն սարկաւազիս հասանել յաւարտ գրոցս որ կոչի Մաշտոց, որ է պայծառութիւն սուրբ եւ կեղեցոյ, եւ զարդ մանկանց նորա եւ ուրով կատարին ամենայն խորհուրդ քրիստոնէութեան, զոր ցանկացող եղէ եւ անպիտան եւ անարժան Ղայարցի Սարգիս սարկաւազն, եւ զմեղան իմ զհայրն իմ տէր Կարապետ. յիշեցէք ի սուրբ եւ յարժանաւոր յաղաթս ձեր, ամէն:

Դարձեալ կրկին աղաչեմ անձեղադիր ինչիս սխալանացն եւ խռոտութեան զրիս, զի անձուտ եմ արուեստի: Եւ արդ զԵՆՆԱՍ աս ի Թվականիս Հաղոց ՌԾԻ, ի յամենայն մարտ իԱ. յաստուածապարզաբն ի Քրիստոս, սուրբ տաճարացն ի զուտն սուրբ Սարգսին, զորս անխախտելի պահեսցէ Քրիստոս հանգեալն աստ ընականալ քրիստոնէիս. ամէն:

4. (Անձիշակայ վերջը տկար գրչով)

Աստուած ողորմիք Սեւիցի Սաֆարին հողոյն, եւ իւր որդոյն, որ տվին իւրեանց հողոյն համար, ձկ ըստակ: Աստուած ողորմիք ասացէք Յովասափին կողակցին հողոյն եւ իւր որդոյն, հաւասար նշնջնոցն ամէն: Աստուած ողորմիք Ասարին հողոյն:

5. (105թ-ի վարի 5 տողը) տկար գրով

Եղատակ է՝ Բառչամին, յորցին Ամիրղատին Հերիբին. ձի ըստակ ետուր մաշտոցին, յիշատակ է, ամէն: Այս է յիշատակ Մաշտոցս Միշեոնին, Եղիարթնտին, Աղուպին, ետուր Ե ըստակ: Ամէն:

Իր.

ՄԱՇՏՈՑԻ ԹՂԵՐԻԱՆ ԶԵՌԱԿՐ

յԱզգային Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ

ՁԺԸ (918) = 1469

ԹՈՒՂԹ՝ ԲԵՐԵՐ՝ ԽՈՏՈՒՆԵՐԻՆ ԶԱՏ ԽԵԳ ԽԵՐԱ ՓԱԿԱՅԱՅ ԸՍՏԱՎ. ԿԵՐԵԼԻ ԵԿԵԱՆ ԵԶԳԻ: — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 18.5×13.5 սնդմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միաթիւ՝ 12.5×0 սնդմ.: — ՏՈՂԹ՝ 17: — ԹԵՐԹ՝ ԲԵՐԵՐԻՆ փափաճ ըլլալուն պտտաձեւ ԵԶԳԻ համրի անկարելի եղաւ. միայն թէ վերջին թերթի թիւը իԲ. ըլլալը կ'երեւայ. ու մէկ քանի

քերթերու համարժեքն կը հասկցուի որ 128ոգ են: Ըսել է իՐ X 12=284 գծիկ ըլլալ քաղերուն համարմբը. երէ քերթերը գտնուա քաղեր յանիմ իրանմբ մէջ: — ՆԻԻԹ՝ հաստ կղննգոյնն եւ քուսկանն ուղորի քուզը է: — ՀԱՆԳՈՍԱՆՓ՝ կողմը երկն տախտակեալ մկարուն սեւ կոչեպտտ է եղեր. այժմ կը մեծն ծախ կողմին տախտակը՝ կոչիւովը եւ կանակի կողմին կեւը. (առայալեզմամ կողմը քմու յկայ): Թարի կարը ծախկին վիճակին մէջ է: Փիչ տեղեր ինկան քաղեր կան. անմեկ փքքածն ենք ալ զքէս մէջը զքած են: Մաշտոցս շատ քրտուքն է ու այս պտտեալով է, որ շատ քաղեր իրարու փակեր եւ տեղի մը գեղմներ են: Մաշտոցիս սկիզբէն կը պակսի, գտնուած առային երեսը կը սկսի շինել եւ ած գծա առ Աղամ, եւ առ, այս ալ յաժմ ոսկեր յաւկերաց իմացն են: — ԳԻՐ՝ միջակ բարդեր: հարազգիքն եւ խորզգիքն կարմու են: Երբեմն կանոններու սկզբնատեսները քաշմաղի են՝ մանիշակով: Իսկ աճն կանոնի եւ նստուածոց ու ոսկերաններու տանց կզքնատեսները, մերք կարմիր եւ մերք մանիշակ մեն երկաթազգի են: Մէկ երկու հաս ալ պարզ յուսմեղազարգիք կան — ԲԻՆԱՍԱԿԱՎԳՐՈՒԹԻՒՆՓ՝ Մաշտոցիս վերջին երկու քաղերուն յարս երեսներուն վրայ երկար յիշատակազրուելով մը կայ. տեղ տեղ խոսաւ: քանն անբարեմիկ զքեր կան:

Թղթեայ Զեռադիր Մաշտոցիս յիշատակարանը:

1 Փառք ... բուն գաւուրթեանն երկակնն ձաւարուրթեանն, անենեւն ... կամակցուրթեանն, ձամակամ սիրելուրթեանն, անեղրական տէր անվարանն թաղաւորութեանն, ձամաղաղափար եւ գուզակիւն երես եւ մի թաղաւորութեանդ ձար եւ Որդւոյն եւ Հաղաղ սրբոյ... եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւ... ց թեցաւ արձնութիւններն... ակն այս ի թվարեութեանն ԶԺԸ, ձեռամբ ամեն... անարշահաւ գրչի կիրա[կոս] առաւ[նաւ] եւ պիսկուպոսի Տրապիզոնեաց, ի գաւառիս Կեսաբիայ ի գիւղս որ կոչի Նիւսիւ, ընդ չովանեան տուր Եւրպայետիս Գրիգորի, եղբար Բարդի, եւ այլ բազմահաւակ սրբոց, որ բնակեալ լաւ կան, եւ շրջողունն զքովութիւնն եւ գաւառչութիւնն որդւոց ժարդկան: Ի խնդրոյ սրբաւոր եւ չնաւորի Խաչատուր քանանայի, որ ետ գրել զուրբ ժառանգ, ցեմ սիրով եւ հոգեփափազ արաւի, ի վայելումն անձին իւրոյն եւ յիշատակն չողոյ իւրոյն եւ ժամանաւոր ծնողաց իւրոց, հարն Մարտիրոսի, եւ ժաւրն Մարթայի եւ Հարեղաւորն Մանփառաւ, եւ վասն արեւշատութեան ծաղկեալ եղբարց իւր. Բայաւորն, Մեմիւրն եւ Զուհրն՝ Զուհրն, Խաթունն, Զիւհրն եւ եղբարուրդւոյ իւրոյն Սի-

մաւուն զպրի եւ զհաւարութիւն միւ[ս] նորաւ որդւոյն Հաղաղին, զոր տէր Աստուած պահեցել զամենեւեան, յերկարեալ ամուսն միւն: Ի խորին ծննութիւն, ամէն: Արդ՝ յերես անգեալ աղայեմք քրտուր Կանդիպոյտոյ այժմ ժառանգի, յիւնի սրտի ժաւար եւ Աստուած որդրմեալիս քրգիւրոյն սասցեալ Խաչատուր քանանայն, չանդերմ ամենայն զարմաւք, կենդանեալք եւ ննջեցելովքն: Այլ եւ աղայեմ զմանկունեղ նոր Սիւնիքի տունն յիւման արձանի գուսուցանողն մեր ամենայնի, եւ եւ զվարպետն մեր զԲովանէն նախն: Եղեպոցի, որ եմք պանդու[ւր] յերկիրս այս. եւ աղայեմք եւ պաշտոնութեան անմեղադիր յերուզ, զի յոյժ ժամանակս ձեռնային էր, եւ զհիթն պաղեցնէր, եւ ձեղ յիւրդաց եւ մեղ յիւրեցեւոց առ Կասարակ ողորմեցի Բրաւտոս Աստուած ի միասնեցամ զայտեանն իւրում եւ պարգեւեցել ամենեւեան զվարձարանք, եւ նմա փառք յաւիտեանս յաւիտեանց: Ամէն:

Ասոր ենքքն կայ նաեւ անըթեանիլ եւ տկար գրչով ի վերջն յաւելեալ, որպէս թէ ըլլաւ. Եւ յորումն թվին ՌՇԴ, թվին ՌԾԵ:

Ին:

ԱԵԻՏԱՐԱՆ ՄԱԿԱՂԱԹԵԱԹ ՓՈՓՐԻԿ

Ճեռագիր ի Ս. Միքայէլ եկեղեցոյ

ԶԵՆԻԿԻՆ ԳԵԳԵ

ՄԻՊՈՒԹԻՒՆ՝ 12.5X8 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միտիւն՝ 8X5 սեղմ.: — ՏՈՂԳ՝ 29: — ՆԻԻԹ՝ մագաղաթ: — ՀԱՆԳԱՍԱՆՓ՝ էիմ կոչեկագմ եւ քայտեալ:

Սոյն փորձիկ մագաղաթեայ Աւետարանին մէջ յորս անտարանչաց պատկերները յկան: Մարթնոր Աւետարանին մէջ կան

- 72 պատկեր ի յուսանցս
- 18 ծաղիկ գարդ »
- 46 ծաղիկ զիր, սկզբնատու
Մարկոսի Աւետարանին մէջ
- 53 պատկեր ի յուսանցս
- 22 ծաղիկ գարդ »
- 45 ծաղիկ զիր սկզբնատու
Ղուկասոսի Աւետարանին մէջ
- 62 պատկեր ի յուսանցս
- 30 ծաղիկ գարդ »

59 ծաղիկ գիր, սկզբնաստու
Յովաննու Աւետարանին մէջ

55 պատկեր ի յաւանջո

28 ծաղիկ պարզ »

56 ծաղիկ գիր, սկզբնաստու :

Յիշատակարամօ

1. (Ընդ աւետարանին գրովը միջ
կնիչ շնացելոյ՝ կտրելն անմէջապէս յե-
տոյ մագաղաթի վերայ մէկ էջ. շարու-
նակութիւնը ղէմի երեսին վերայ չկայ,
գի պատուած ու անյայտացած էր) :

Փառք եռակի եւ անբաժանելի տէրու-
թեանն, անշտանելի եւ անմահալի գո-
րութեանն անորակ եւ անբաժնի սուրբ
Երրորդութեանն անյաբի գահութեանն ան-
զրաւ յաւանքին, ամէն Որ առ մէկ եւ
շնանագոյ կարողութեան եւ գորութեան
սիրողաց իւրոց ըստ անբաւ մարդասիրու-
թեան իւրոյ, զի ներեաց ճշուստ եւ եկի
միայն անուամբ... կոնցելյոյ, զի սկսեալ,
եւ խնամեաց, զի կատարեցի բազում աշ-
խատութեամբ, զուրք Աւետարանն չո-
րից աւետարանչաց իրապէս եւ անթերի
ոսկով եւ պատկերով եւ ալ զունրզգու-
նով զնորոգ վարդաբեցի ի փառս եւ ի պա-
տիւ աւետարան սուրբ Աւետարանն, որ
եւ աւետարանեցի աւետարանիչք՝ ըզ-
մարմնանալ բանին Աստուծոյ, Մաթթէոս
սկսեալ ըստ մարմնոյ եւ լինել ի զաւակէ
Դաւթի. եւ Մարկոս սկիզբն աւետարանի
Յիսուսի Քրիստոսի զնկ. եւ Լուկաս ըս-
կիզբն առնու ի ծնունդն Յովաննու՝
բազում ազդեցիւով, եւ Յովաննէն ի վե-
րուստ որոտայ, թէ բանն մարմինն եղեւ.
զի սոքա չորեքին աւետարանիչքս որ զը-
րովս (ղէմի երես չկայ որ շարունակու-
թենէ չաւելցուի անոր, թուականն, զը-
րոզն եւնի.) :

2. Առաջին յիշատակարանի էջին
(մագաղաթեայ) լուսանցքն կը գտնուի
հետեւեալ ձեւովը՝ Խառնակաթ գրով՝
սա յիշատակարանն.
Իմացի երեսին վերջ՝ (որ կտրուած
է) թուականն գրուած է ոսկի գրով՝ յա-
մի Տեանն 1048 Միտ. Պապիկ իգժար կ'ե-
րեմի 1876 Վ. Ե. 8/1 Յօդան :

Այս Աւետարանին Մաթթէոսի Ա. Բ.
Գ. Դ. զլուսնեան չկան միջինն Մ. գր-
թոյն 45 չամարն եւ կը սկսի ընթերցան
է. զի գարեգական. իւրս եւն. միջինն 48
չամարը կայ :

ԻՋ :

ՏՈՆԱՑՈՑԻՆ ՄԱԳԱԼԱԹԱՐԱՐ

Եւ մէկ բերք մագաղաթի պահպանակ
Տօգրամանի Բիժկեանցի Գրիգոր աղայի
մօտ, յեշմէ Կէյվէյա :

ՌեՐ (1028) = 1579

ՄԵՆՈՒԹԻՆ՝ 12.2/10 × 9.6/10 սկզբ : —
ԳՐՈՒԹԻՆ՝ 9.4/10 × 6.6/10 սկզբ : — ՏՈՂՔ՝
16 — ՆԻԹ՝ մագաղաթ :

Յիշատակագրութիւն

1. (Տօնացոյցիս յիշատակարանն, որ
վերջի երկու թղթերուն վրայ կ'երեւի.
անարուեստ գրչով, եւ հետեւեալ պատ-
ճէկով երեք էջերու վրայ գրուած) :

Փառք ամենաուր Երրորդութեանն Հօր
եւ Որդւոյն եւ Հոգւոյն սրբոյ առմէ եւ
անգրաւ յաւանքան յաւանքին | Ամէն |
Չստացող տառիս գալի Քրիգոր սրբաւէր
քահանայն յիշեցէր ի Քրիստոս Աստուծոյ,
զնորոց իւր եւ զՄաւանն, եւ զՀովսէփ-
մէն եւ զամենայն ազգանեան իւր առ հա-
տարակ, որ ստացաւ. զսա ի նշալ ընդ
իւրոց, ի վայելութեան անմիջ իւրոյ եւ յի-
շատակ իւր եւ ծնողաց իւրոց, եւ որ յի-
շէ, յիշեալ լիցի Քրիստոսի Աստուծոյ մե-
րոյ, Ամէն. Այլ եւ զսէր Թորոս եպիսկո-
պոսն եւ զսէր Մակար յիշեցէր ի Քրի-
ստոս Աստուծոյ-ողորմի տակով, զի տէր
Մակար վարդապետ սկիզբն առաք գրելոյ
սորա, ի խնդրոյ տէր Թորոս եպիսկո-
պոսին, եւ ինքեանք հանգեան ի Քրիստոս
եւ Թորոս եպիսկոպոսն եւ աշակերտին
իւրոյ տէր Քրիգորին, զի տակաւ մի զը-
րեալ էր ձեռամբ Մակար վարդապետն եւ
զայլս տէր Քրիգորի գրել եւ կապել ի թը-
րին ՌեՐ, անարուեստ գրչիս ի Կարապետ
Բալեկի :

Արդ, զրեցաւ ի գաւառն Տարօնի, ի
զիւղն Բաւլու ընդ հովանեաւ սուրբ Աս-
տուծածնին եւ Ս. Կարապետին եւ ալ
սրբոցն, որ աստ են հաւաքեալ : ազա-
նեք զմեզ եզրաք զամենեւեան միայն
զորմոյ արժանի տանէք զմեզ զստացող
տառին՝ զտէր Քրիգոր եւ զազգականն իւր
եւ զմեզաւոր Կարապետս : Արդ գրչիս եւ
զնորոցն իմ եւ զամենայն ազգանեան եւ
անարուեստ գրչիս անմեղադիր յերես զի
չէ հմուտ սորա. եւ զտաւանացա թողու-
թիւն չնորհեցէր, եւ որ տալ զԱստուծոյ
ողորմի, նա ոգորմածն Աստուծոյ առ հա-
տարակ ողորմեցի ձեզ, յիշողացդ եւ մեզ
յիշելոցս :

Մագաղաթի Տոնացոյցի իբր պահպանակ գրուած մագաղաթի հատակոտորք:

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 7.5 X 5.5 սմգմ: — ԳՐՈՒԻՒՆ՝ 6 X 4.5 սմգմ: միասին: — ՏՈՂՔ՝ 10:

Տեղեկութիւնք.

Տոնացոյց յիշատակարանին ծայրը, յիշատակարանին անմիջապէս վերջն մագաղաթի թերթ ժը կայ իբր ի պահպանակ կողքին գրուած, որ թէ քեցակեր, բայց կը ցուցնէ Աւետարանին մէկ կտորն ամբողջ գլխազգրով գրուած.

Այսպէս՝
«Եւ զնա կառուպնաւոցին եւ արձակեցին անարգեայ եւ դարձեայ այլ առաքեաց եւ զնա սպանին» (Մարկոս ԺԲ. 5 համարի կէտէն սկսեալ):

Այս մագաղաթն մէկ թուղթ է, բայց մէջտեղէն ծալուած ըլլալով երկու թերթ ձուացած է. եւ հետեւապէս չորս էջ եղած է:

Աւետարանին սա կտորն գրուած.

«Այ ինչ փոյթ է քեզ զուսմեքէ. զի ոչ հայիս յերեսս մարդկան, այլ ճշմարտութեամբ զճանապարհն... (անընթեանի) ... Արդ, առաւ մեզ, արժա՛ն է հարկս տալ կայսեր եթէ ոչ, տացուք (եթէ ոչ տացուք) կայ գրուած: Եւ Յիսուս զիտաց... րգկեղծ... (Մարկոս ԺԲ՝ 14 համարի կէտէն մինչ 15 համարին կէտն):

Ի՛նչ.

ԱՆԵՏԱՐԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ՄԱԳԱՂԱԹԻԱՑ

Ի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Պեցի կամ Կէտնիլի գեղջ Պրուսայու:

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 11.5 X 0.5 սմգմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկուսն՝ մին միւսէն 0.5 սմգմ. քցուած 8.5 X 3 սմգմ: — ԳԻՐ՝ ամբողջութեամբ չի: սողաղորթի ուղղութիւնը քեզ չի կայ: — ՆԱԿԱՐՔ՝ ունի չորս տետրամշյայ պատկերները՝ զեղեցիկ գոյնով ներկերու եւ ոսկեզօծ:

Տեղեկութիւնք.

1. 'Հաւերական թուական մը չ'երեւիր գծարդաբար սոյն մագաղաթի Աւետարանին մէջ:

2. Աւետարանին սկիզբն կայ Կեղեցիկ գրով համաբարբառի կանոններն, զեղեցիկ ներկերով, ծաղկովք, թունովք, ծաղկամաններով:

3. (Կանոններու վերջն գրուած՝ Աւետարանին գրովն):

Աւետարան բժշկութեան. Մատթէոս Խ. ԿԸ. ՀԲ. ՀԸ. ՃԺԴ. ՃԺԹ. ՃԽԸ.

[Հ]անդատեան ՎԻ. ՃԽ. ՄԷ. ՀԴ.

[Մ]արկոս բժշկութեան ԺԲ. ԺԷ. Ի. ԻԴ. ԽԷ. ԽԹ. Զ.

Հանդատեան՝ ՃԽԲ.

Հուկաս բժշկութեան ԻԴ. ԼԳ. ԼԶ. ԽԱ. ԿԵ. ԶԳ. ԶԹ. ՃԽԶ.

Հանդատեան ԿԻ. ՃԽԱ. ՄԾԻ.

[Յ]ուան բժշկութեան ԼԳ. ԼԸ. ԶԹ.

Հանդատեան Խ. ՃԳ.

Բ. ԹԵՐ. շԸ. Ի ծնէ կոյր բժշկ.

Փոքրիկ մագաղաթի Աւետարանի յիշատակարաններ.

1. (Մարկոս Աւետարանչին ծայրը)

Որ ողորմի ստացողիս սուրբ գրոցս Աւետարանիս Զմեկեցի Յոհաննէն եւ կողակցին Մատթէոսին, եւ որդոցն Կիրակոսին եւ Սարգիսին եւ Վարդիկին եւ Փաշուկին, եւ Խանիկին եւ Սարգիսին, կողակցին Թրփանդային, եւ որդոցն Գալուստին, եւ արեան մերձաւորաց, որք յիշն ի տէր եւ ասնն ողորմիս, յիշեայ յիշին ի տեսնէն Աստուծոյ մերձէ, ամէն:

Որ ողորմի ստացողի գրոցս Պետրոս եւ կողակցին Տողվաթին, եւ որդոցն Կարապետին, Հարապին, Ասլանին, եւ զրատներն Կուլլաստանին եւ այլ ամենայն արեան մերձաւորացն. Ամէն:

2. (Հուկաս Աւետարանչին ծայրը)

Որ ողորմի ստացողի սուրբ Աւետարանիս տէր Հազարին, եւ որդոյն Բաւաւորին, եւ Ալէքսանին, եւ որդոյն Պետրոսին, Փաշուկին, եւ Շահաղահային, եւ Ջարդարին, Հազարոսին, եւ Հեղինէին, եւ Նորհատին, եւ ամենայն արեան մերձաւորացն Աստուած ողորմի:

3. (Յովհաննէս Աւետարանչին ծայրը)

Կատարեցաւ Աւետարանն Յոհաննէս. Մուսի (՝) կանչող եւ ծանին ի խոր, Դաւաւրն ընդարձակ խիստ խմրեղոր, Խմրոսն անհուն խոյ եւ խոյոր, Արդիւնքի շատ եւ զարաւոր: Մարն արդանդն էր Եւսիին, Հարուն՝ բարակ ամէնեւին, Որդիքն սեւա ծրնանէին, Դաւաւրն ընդարձակ բնակին: Տուն մի տեսայ սպիտակ բաւ, Եւսիին ընդարձակ բնակին:

Սկսած Հաւերըն ներս թառած,
Չուս կ'ածէին ցեղս ի ցեղաց
Լեզուս խաւէին բանականաց:
(Հանելուկէ Ն. Շնորհալոյ)

զգրիչս սուրբ Անտարանիս յիշեցէք ի տէր:

(Վերոյիշեալ երեք յիշատակարաններու զրերն՝ Անտարանին զրերուն յար եւ նման են):

4. Ձորերոգ յիշատակարան մ'ալ կայ
Դ.րդ յիշատակարանին ծայրը. բայց ան-
ճանաչ սովորական զրով, տեսակ մը նո-
սորը զրով:

Որ ողորմի ստացողի գրոցս Անտա-
րանիս Մկրտչին, և ողորմ տէր Աստուա-
ծայտուրին, եւ կողակցին Բանաւային,
եւ եղարցն Մարտիրոսին եւ Մինասին,
եւ չորիս Թուրքիանային եւ Մարիամին
եւ Նուսթարին, եւ ողորցն Հազարին եւ
Մկրտչին եւ դեռարոյս Ստեփանոսին, եւ
արեան մերձաւորաց, եւ ով ոք ողորմիս
ասէ, ի թվական ՌիԴ:

ԻԸ.

ՄԱԿԱԼԱԹԵԱՑ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ
Ի Մատենադարանի Ազգ. Լ. վարժարանի
Նիկոմիդայ
գրերէ 400 տարուայ հմութեամբ

ԹՈՒԴԹ. 1. — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ. 30.5×30 սեղմ.:
— ԳՐՈՒԹԻՒՆ. 28×8.5 երկսիւն. — ՏՈՂԹ. ավ-
ւեճ մէկ երեք սիւներու տողերն են 34տկամ, յոր-
բորդ վերջիմ սիւնի տողն 17 եւ ծայնագրեալ: Զայ-
նագրեմքն որոշելու համար ավեճ մէկ գրով տա-
գիմ ստորիս իրարմէ 3տկամ միլիմետր եկեալ յորս
յորս կարմիր գիծեր թաշուած են: — ՆԻԹ. մա-
զաղարք՝ հաստ, ամոգորի եւ դեղին: — ՀԱՆԳԱ-
ՄԱՆԹ. մագաղարք՝ ամէն հզերմեքն, այսինքն
յուսամեղմեքն վերը վարը տեցած են: Կոզմեակի
հզերմեքն յուսամեղմ վերը վարը՝ պատուածք
ուիմ, քայց գրերն չեն վնասուած: Երկայնքէմ
երկուսի ծալուած. մէկսեղեր՝ ծայրի տեղ՝ կազմի
հիմք ծակեր. հզերմեքն մէկ կոզմ, այսինքն յու-
սամեղմն մէկ մասն 2 սեղմ. յայնքով՝ մերս ծալ-
ուած է: ու ծայրիմ վերեմ վար՝ տեղի շատ մը
ծակերկուկ կան: Այս մշտմեքն կը հասկցուի որ
(շաշոց գրիմ) որ ի մատենադարանի Ազգ. վար-
ժարանի) գրի մը մերիմ կոզմ կցուեր է՝ իր
պանպանակ: — ԳԻԻ՝ հաստկտորիմ գիրը 400

տարի առաջ գրուած լատիներէն է. քէն իր գի-
րը՝ իրեմ ծայնագրի մշտմեքնով ու գիծերովը
ամեղծ մտցեր են ու կը կարգադրին որոշ, առ-
կայն մագաղարք ու աղօթքնեքն՝ ժամանակէն բա-
ւական վնասուեր ու շատ տեղեր ընթերցումը գրե-
ւորացուցեր են: Մագաղարքն ու աղօթքնեքն
սկզբնատեղեր իռոշր կարմրագիր գլխագրեր են.
Խորագիրք ալ՝ մագաղարքի գրութեան տեսքովը
են (գործիկ գրի կը մտնի), քայց կարմրաւ:

ՊՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒԹԻՒՆ. հաստկտորիմ պարս-
նականիմը Ջուսիի Գ. շարքաւ մագաղարք ա-
ղօթքն ու երգերն է՝ լատին եկեղեցւոյն՝ որը ցարդ
կը գործածէ մոյնուրեւմբ:

ԻԹ.

ՏՈՒՄՈՒՄ ՓՈԳՐԻԿ ԹՂԹԵԱՑ ԶԵՌԱԿԻՐ
յԱզգային Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ
Ռ-Զ (1080) = 1631

ԹՈՒԴԹ. 138. — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ. 12.5×8.5
սեղմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ. 8.5×5 սեղմ. միտսիւն:
— ՏՈՂԹ. 17. — ԹԻԹԹ. ԺԲ×12+1 քուղք
մագաղարք (Ա. եւ ԺԸ. ց յոսկան են, իսկ ԺԲ. ց)
ՅԻ. — ՆԻԹ. բաւական հաստ ամոգորի գեղին
քուղք է: — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ. կազմը հիմ տախտա-
կեայ՝ ճկարում կայնպատ է: Առային կոզմի տախ-
տակը ինկած՝ կաշին կը մնայ: Թղթերում կարը
իր հիմ վիճակին մէջ է, չէ բախուած: Գեղեց-
րաքերն են (քուղք յը եւ 10-11ին մէջ 1 փըր-
ցուած): Խոնաւութեմէ զերծ մտցեր են, քայց
գործածութեամբ եւ մամի կտրուկներով գրերէ ա-
ւեճ երեքները ասիւք դեղմած մտքեր ունին: Գոր-
ծածորը շատ տեղեր յուսամեղմեքն մէջ իր գրով
յաւելուսմեքն, սրբագրութիւն ու քաջատրութիւն-
ներ գրեր է: 137 քղթիմ վարեմ վեր ինչ մը պա-
տած է: — ԳԻԻ՝ միմէս 103թ-ի կէտը՝ մանր բա-
լորգիր է. եւ 103թ-ի երկրորդ կէտէմ օկելով,
միմէս 137թ-ը (քայց ի յիշատակագրութեմէմ) բա-
րակ ճարտարի է: Իսկ այս վերջիմ յիշատակա-
գրութիւնը եւ մագաղարք քուղթերում վրայի գրե-
ւածքը մեծ եւ անկ ճարտարով են (մագաղարքիմ
վրայ տեմելի սրբոց կարգ մը ամուսներ գրուած
են): Մեն տեմելու յորագրոց սկզբնատեղի կոր-
մաւ պարզ գարգաղքեր են՝ հզերում պարզուկ
յուսամեղմագրեղքով: Խորագրիք հաստածոց, ըս-
կըզմատագրի եւ երկամ յորատագրի կարմիր քո-
լորգիր են, իսկ հաստածոց սկզբնատեղի, ինչ-
պէս նաեւ 103թ-էն սկսելով միմէսի ցվեք գրեղ-
կիս, տամց սկզբնատեղի եւս՝ կորմիր երկաթա-
գիր են: — ԿՐԱՄԱՆԹԻՒՆ. մէկ հաստ միմայն կայ
գրեղս ճակատը՝ կարմրու, եւ շատ անշաղկապ:
— ՄԻՇԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆ. 13թ-ի վերջը 5 տողով,

Ու յետոյ եկեղեցւոյ Հայրերէն ոմանց անուններով դրել է ու հին եւ նոր կապա-կարանաց Հատումաններ միւտ Հարց-պատասխանի ձեւով բացատրել է, ու ձկնա-թանի անյաղթ փիլիսոփայի ասացեալ վրաս յաշտեան տեանն ներինքն և Պատ-մութիւն Անդիտանոսի թաղաւորինքն Հատումանները դրել վերջ, թանի մը Հատ ալ Հարցումներ դրելով վերջացուցած է զիրքս: Յիշատակագրութիւնք. Գրքիս 1ա-ի ճակատը՝ 2 տողով եւ 17ա-ի վերջը 6 տողով և գրչի պարզ գրով արձանա-գրութիւններ կան: Իսկ բուն յիշատակա-գրութիւնը պէտք է 17երդ պատճառ թող-թի օրայ ըլլայ, ինչպէս վերը ըսինք:

Կրօնական Հարց-պատասխանի գրք-թոյս յիշատակարանները.

1. (1ա-ի ճակատը՝ 2 տողով)

ԵՐԷ օրք [ք] զայս զիրքս կարդայ մըտաբարութեամբ ընդունի բաղում ստաց-ված:

2. (17ա-ի վերջը՝ 6 տողով)

Սոյն ժողովածու զիրս է Տէր Խա-չատուր քահանային Նարեկեցւոյ Այգեսա-նեան: Ով ոք ընթերցցի յիշեցէ զկենդա-նիս և զենթեցեալսն նորին միով Հայր մէրիս, որք և յիշողքն յիշեցին առ Ալի անմահ որդւոյն Աստուծոյ: Ամէն:

ՂԱ

ԱՌՁՆՈՐ ՄԱՇՏՈՑ ԹՂԹԱՆԱ ԶԵՆԱԳԻՐ
յԱզգային Առաջնորդարանի Նիկոմիդիայ

ԹՈՒՂԹՔ՝ այժմ՝ 185: — ՄԵՆԹԻՔԻՆ՝ 17×11,5 սնզմ: — ԳՐՈՒԹԻՆ՝ միասին 12×7 սնզմ: (աւել մէկ էջ ճախկազմով 1. աջակողմէ՝ զօյ՝ կարմիր գիծերով շրջանակած է: — ՏՈՂԹ՝ 10: — ԹՆՐԹՔ՝ ԺԼ×12 (ԺԼ՝ 3. Գ եւ ԺԵ՝ Նայակ: Ա. եւ ԺԲ՝ մակած: Թ. եւ ԺԲ՝ 10ա-կամ: Ժ. Ե. ԺԱ. ԺԲ՝ 11ակամ): — ՆԻԹՔ՝ միակ հաստութեամբ անգորկ ճերմակ թուղք է: — ՆԱԳԱՄԱՆՔ՝ կազմը՝ եին տախտակեայ՝ մը-կարմիր կաշեկազմ է: Գործածութեմէ գրքին բացուելու կազմա երկու եզերմերէն ճաքեր է, ու կազմը իրարմէ բաժնուի են: ինչպէս կազ-մու կաշին, մոյսպէս կանգի կաշին իրենց տե-ղիքը կը մնան. բոլորեալ կարը իր ճախին վի-նակին մէջ է: շատ թղքեր պատռուած են մէջե-րէն՝ յուսնացաքաղիք առնելու դիտումով: Պե-տածներն են. 9-10ին մէջ՝ 3 փոքրած: 24-25ին մէջ՝ 2: 27-28ին մէջ՝ 2: 40-41ին մէջ՝ 1: 41-42ին մէջ՝ 1: 80-90ին մէջ՝ 2: 106-107ին մէջ՝ 3: 117-118ին մէջ՝ 2: 150-151ին մէջ՝ 2: 158-159ին մէջ՝

4: 185էն վերջ 3 թուղքերու: այ մնացորդներ կան: Գրքիս յիշատակարանը աւելն վերջի մնացորդը երեւած թղքն վերայ ըլլալու է: զրի հետքեր կան վրան: — ԳԻՐ՝ Մաշտոցիս զիրք սկիզբէն ցվերք միթրեան մտաբ ու կամոմար մեծ մո-տաքիր է: շարակածաց խաղերն ու յաղապէս դրուած: չմոռալով Աւետարանաց, ազօրից եւ ընթերցուածց յիշուրը իրենց տեղերը մշտեկն-լու: Ամէն կամոմներու ոկրմտառները որդան կարմիրով եւ մուր կաղաւթով՝ զեղեցիկ թաշա-զքեր են, որոմէ նզրուած են մոյս զոյնով ճաշ-կաւոր յուսնացաքաղերով: կարտազիրք մուրք մամր մոտաքիր են: կամոմներու ոկրմտառներն երկու կամ երեք որդան են արեւմտային կարմրով են խառն. մոյսպէս խորագրք է ազօրից եւ ա-ւետարանաց սկզբմտառները կարմրու են: Պատա-հակմ մտաքամներն այ կարմրագիր են: Իսկ իո-րագրաց, խրատագրաց, եասուածց ոկրմտառնե-րը եւ ազմածներու տամց առաջին գրերը կարմիր երկաքաղով են: — ԿՈՐԱՄՔ՝ Գրքիս 3թ-ի մո-կաւոր որդան կարմրով են մուր կաղաւթով զարդ, բայց սլբուն՝ խառն մը կայ՝ երկուած մոյս զոյ-ններով եւ կոզմեական յուսնացին երկաշմուռեմ-բը ազուր յուսնացաքաղով մը: — ՆԱՄՔ՝ Մաշտոցիս 23թ-ի կազմական յուսնացին մէջտե-զովը 8×2,5 երգմ. ճկար մը կայ, որ կը ճնը-կայցմէ ամսեմութեան զուսիկ մը օքնմութիւնը, մաշակաւոր գծուածք մէ: Ձեռի խոնարհեմէ էին մը աւերք է: — ՅԵՇԱՍԱԿԱՄՐՈՒԹԻՆՔ յկամ Մաշտոցիս գրութեան վերաքերմամբ: կամ մոյսեր 2ա-ի եւ 2թ-ի վրայ ամբողջ ճոր մշակով:

Թղթեայ ձեռագիր առնուն մաշտո-ցիս յիշատակարանները.

1. (2ա-ի վրայ՝ Հատեալ կերպով)

Այս ձեռագիր մաշտոցն կը գործածէ եղեր Գառթօ անուանեալ քահանայի Ս. Հ. Թաղի մէջ, երբ առնն մը ինն Հատ մա-տուր կայ եղեր եւ ամէն քահանայ իրեն տանն ներքեւ իրք մատուր ժամերգու-թիւն կ'ընէ եղեր:

1895 մայիս 24. Ս. Հ. յԱռաքաղար

2. (2բ-ի վրայ՝ Հատեալ կերպով)

Երկատակ է ձեռագիր մաշտոց մա-տեւադարանի առաջնորդարանի Հայոց Նիկոմիդիայ: Աստուածաւոր տիկին Հան-դուցեալ Պապրոնի Արարամ Աղայի:

1895 մայիս 24, ի Ս. Հրկատակապեա
Բալն յԱռաքաղար.

Ի ձեռն Արթ.

Տ. Միքայէլ քահանայի Երամեան
Ս. Հ. Կեղեցւոյ

ԼՔ.

ԱՌՁԵՌՆ ԶԱՐԱԿԱՆ ԹՂԹՆԱՑ ԶՆՈՒԳԻՐ
յԱզգային Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ

ԹՈՒՂԹՔ՝ այժմ՝ 254: — ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ՝
10×11 սնդմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին (12×8) —
(12,5×8,5) եւլծ: — ՏՈՂՔ՝ 18էն մինչեւ 21
խոսն ի խոսն: — ԹԵՐԹՔ՝ ԻԳ×12+4 կողքին
վրայ, քարայի մը քարով (Ա. քարայինն կը
պղծի: Զ. եւ Ը. ք. 10նկանն 80: Է. ք. 11: Ժ. ք. 13:
ձ. ք. 14: Ժ. եւ Ի. ք. 8նկանն): ԻԲ. քեր-
քին տեղ գրիչը՝ ԻԳ. քուղքերն ու բնականաբար
ԻԳ. 8 ալ ԻԳ. քուղքերն է: — ՆԻԹՔ՝ քուղք՝
միայն հաստաւորմամբ եւ ամբողջ (74-83՝ տասը
քուղքեր քարակն են): — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ կազմը
հին տախտակայ կաշեկազմ, ցնցկերբէն ծակ-
ծեղումն են կողքեր, երկու կողքին ալ վրան գա-
նակի կարմուռով կան խաւածն: Բաւական տե-
ղեր կաշին սկրքած է: Կազմի կարը իր թախկին
վիճակին մէջ է. քայք Ա. եւ ԻԳ. քերքերը պա-
րտաւոր են իւրեւն: Ժ. քուղքն ու քուղքեր կան
(12-43)ին մէջ՝ 2: 73-74)ին մէջ՝ 1: 83-84)ին մէջ՝
1 եւ 129-130)ին մէջ՝ 1:

(Կարեւորն կը սկսի՝ Որ բնիկը ևս ետեւը
եւ տեղ կենց, բնիկաց եւ գիմ բնիկացութիւն
ար են: Կը վերջանայ համարով համարաւոր շա-
րակամբներն՝ ճարտարութեան քարտու յոյս
ազգի մարդկանցին Բ. տան զի քերքիլ երեւոյն-
կապեալն են տաղը):

ԳԻՐ՝ Գրքին գիրքն մտադրքի պիտի ըլլայ,
քայք շատ ամառ, ամառի եւ զէպի աչ ծածն:
Գրութեան մէջ բնաւ մերդաշնակութիւն չկայ: Ա-
մէն մեղքին վրայ՝ փափաք ամենքի գրիչը՝ Շա-
րակամբն խաղերն ալ գրելու՝ տեղ-տեղ: Յիք-ի
կէտէն 350-ի կէտը միայն քարայրով է (երանի
թէ ամբողջ շարակամբ այս գրով գրած ըլլար:
Նորէն այս կտորը բանի մը կը մտնի): Հատուա-
նաց սկզբնատառերը կարմիր երկարագիր են: Կա-
նոններն սկզբնատառերն ալ կարմիր քարայրի են
խաղը գրով: (Ուղեր է տեղ տեղ կանոններու ըս-
կերքնատառերը տեւ մեկամով գարդագիր չինելու,
քայք չէ յարգիք): — ՏԻՇԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՔ՝
Շարակամբն գրութեան վերջերքմամբ իշխաւա-
կարան չկայ: 214-ին վրայ 3 տաղով արժանա-
գրութիւն մը կայ:

1. Աղաչեմ զգծեղ եղբարք անմեղա-
դիր լերու գի առաջին՝ զիրս է:

2. (ձ. ք. վրայ)՝ մանկականագոյն նոր
մէկանով)

Այսպէս՝ Զեռագիր փոքրիկ Բոլբեայ
շարական յիշատակ է Աղաչին մատենա-
դարանի Առաջնորդարանի Հայոց Նիկո-
միդայ յարձանապատիւ Տ. Ստեփաննոս

շահանայ Տ. Աթանասեան Ս. Գ. Լու-
սաւորչի եկեղեցոյ Ատարագարի 1895
մարտի 4 ի Ս. Կ. Եկեղեցի յԱտարագար:

Մանրութիւն.

Ատարագար կանուխն ինն ժամ կայ
եղեր, այսինքն ամէն մեծ շահանայ՝ իւր
տանն ներքեւ իբր ժամ կը գործածէ ե-
ղեր. այն ատեն՝ այս շարականով կ'ըլ-
լան եղեր՝ Ս. Լ. Թաղի մէկ շահանային
տանն ներքեւ ժամը:

ԼԳ.

ԻԻԻ 121. ՄԱԳԱՂԱԹՆԱՑ ՀԱՏԱԿՈՏՈՐ
մէկ քուղք երկու էջով՝ (1-2) յԱզգային
Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ
ԺԱ. ԺԲ. դարու գրութեան

ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ ԹՂԹՈՒՆ՝ 17×14 սնդմ: —
ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, էջ 1ին ծակ կազմին սիւնը
13,5×6,6. քաշկազմը՝ 13,5×6. էջ 2ին ծակ կազ-
մը՝ 13,5×6. քաշկազմը՝ 13,5×6: — ՏՈՂՔ՝
15 (վերջին 15րդ տաղերու գրերը կէտէն կտրուած
են հաստակտորի այս կազմէն կտրուած ըլլալը
կը հաստատէ): — ՏԻՇԱՆԱՎԱՐ՝ մագաղաքը՝ էջ 1ին
մէջ ճերմակ գոյմ մ'ունի. էջ 2ը ծամամակը դե-
մնացած ըլլալու է: Նիքը հաստ է եւ քաւա-
կան ռոգրէ: — ԳԻՐԸ՝ մեծ երկարագիր է (քայք
աչ այն ճերմակ մ'ունի խաղը երկարագիրը),
ԺԱ. ԺԲ. դարերու գրերն են: — ՊԱՐՈՒՆԱՎՈՒ-
ԹԻՒՆԸ՝ Ղուկասու Աւետարանին Ե. գլխին հաս-
տածներն են (էջ 1ա-ը կը պարունակէ 8-10 հա-
մարէն գրութեանց. 1ք-ը՝ 12-14 համարի: էջ
2ա-ը՝ 15-17 եւ 2ք-ը՝ 18-19 համարները:

Թիւ 1 մագաղաթի Հատակտորի
ընդօրինակութիւնը.

էջ 1

(Աւետարան ըստ Ղուկասու, Գլ. Ե.)

(Համար 8-10)

Եւ ասէ՝ ի քայք գնա յինչն Տէր, զի
այր մէկուոր եմ ես՝ քանզի աչ պատեաց
գնա եւ զամենեւին որ ընդ նմայն էին
մասն որոյ մկանցն գոր ըմբռնցին: Նոյն-
պէս եւ զհակուրսու եւ զԲովշանէս գոր-
դին ԶԼեւթեայ, որ էին որսա... [Ս] մով-
նի. ... Սիմովն Երեսու ...

(21) Այս եւ յաւորք Հատակտորներու մէջ նշա-
նակուած Թիւերը Հատագրին կողմէ գրուած են:

(Համար 12-14)

այն ահա այր ... բորոտութեամ ...
 եւ ետես զՅիսուս, ան ... ի վերայ երե-
 սաց ... աչեաց զնա եւ աս ... Տէր եթէ
 կամիս ... ող եւ զիս սրբել. Զպեաց զձեռն
 ... հասոյց ի նա եւ ասէ կամիմ սրբեաց
 ... վաղվազակի զնաց ... մանէ բորո-
 տութ ... եւ նա պատուիրէ ... նմա մի
 ... մեք աս...

էջ 2

(Աւետարան ըստ Ղուկասու, Գլ. Ե.)

(Համար 15-17)

... ովէին ժողով ... զք թաղումք լս
 ... եւ բժշկել ի ն... նէ ի հիւանդ ...
 Թնէ իւրեանց, ... ա խոյս տայր յ ...
 ապառ ... տեղիս ... կայր յաղաթս ...
 արաթուս ... եղեա ի միում յու... րցն՝
 եւ ինքն ուս ... ցանէր եւ փարիս ... իքն
 եւ աւրիւնացն ... ըրապետք. նստ...

(Համար 18-19)

որ կր անդամայրոյ, եւ խնդրէին զնա
 մուծանել ի ներքս եւ զնել առաջի նորս
 եւ իրբեւ ոչ դտանէին Թէ ընդ որ մուծա-
 նիցեն զնա ի ներքս վասն ամբոխին՝ եկին
 ի տանին եւ ի ցուոցն կախ ... զնա եւ
 ի թուցին մահաւաքն հանդերձ ի մէջ, ա-
 ռաջի...

ԼԴ

ԹԻԻ 2. ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՀԱՏԱԿՈՏՈՐ

մէկ թուրք երկու էջով (3-4)

յԱռաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ

ժԱ. ԺԲ. դարու գրուածք

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆՆ՝ 16,5×13,5 սեզմ. — ԳՐՈՒ-
 ԹԻՒՆ՝ երկսիւմ՝ էջ 3իմ աղակազմեմ սիւմը՝ 13,5
 ×10: Ձախակազմը՝ 13,5×4,5: Էջ 4իմ ձախա-
 կազմը՝ 13,5×8: Ծալակազմը՝ 13,5×5): —
 ՏՈՂԳ՝ 14: — ՏԵՍԱԿԸ՝ Թիւ 1 մագաղաթիմ մէկ
 ուրիշ թուրք է: — ՊԼՈՒՆԱՎՈՒԹԻՒՆ՝ Ղուկա-
 սու Աւետարանին Դ. գլխոյմ հետաւածներէմ է:
 էջ 4ա-ը՝ կը զարմանէ 7-8 համարները. 4բ-ը՝
 12-14: 3ա-ը՝ 16-18: 3բ-ը՝ 19-22 համարները:

Թիւ 2 մագաղաթեայ Հատակտորին
 ընդորինակութիւնը.

էջ 4

(Աւետարան ըստ Ղուկասու, Գլ. Դ.)

(Համար 7-9)

իմ քեզ հղիցի ամենայն: Պատասխա-
 նի ետ նմա Յիսուս եւ ասէ՝ գրեալ է, եր-

կիր պագցես Տեսան Աստուծոյ քում, եւ
 զնա միայն պաշտեցես: Եւ ած զնա յԵ-
 րուսաղէմ, եւ կացոյց զնա ի վերայ աշ-
 տարակի տաճարին եւ ասէ ցնա եթէ որդի
 եւ Աստուծոյ արկ զքեզ...

(Համար 12-14)

Պատասխան ... ա Յիսուս եւ ասէ ...
 եալ է Թէ ... եացես զՏ ... եւ կատարես ...
 է նայն փոր ... ւնն ստտան ... աջ եկաց
 ին ... առ ժամանա ... Եւ դարձաւ ...
 ութնամբ ... այն, իր զա ... եւ ի համ-
 բա ... նէ ... ընդ ամ...

էջ 3

(Աւետարան ըստ Ղուկասու, Գլ. Դ.)

(Համար 16-18)

... լարաթուց՝ ... վուրդն եւ ...
 նմա փիրս ... ա յարգար ... ւ յարեաւ
 ... նալ, եւ ... բաց զգիր ... իր զայն ...
 յորում ... էր ... ի Տէրն ի վեր ...
 վասն զի ա ... անել աղբա ...

(Համար 19-22)

ընդունելի Եւ խփեալ զգիրսն ետ ցրա-
 պասաւորն եւ նստաւ, եւ ամենեցուն որ ի
 ժողովրդեանն էին ալք, ի նա հայէին:
 Եւ սկսաւ ասել ցնա ա. այո աւր լցան
 զիրքս այս յականջս ձեր. Եւ ... էի մ...
 եւ զարմանային ընդ բան:

ԼԵ

ԹԻԻ 3. ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՀԱՏԱԿՈՏՈՐ

մէկ թուրք երկու էջով (9-10)

յԱզգային Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ

ժ-ժԱ դարու գրուածք

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆՆ՝ 15,5×10,5 սեզմ. — ԳՐՈՒ-
 ԹԻՒՆ՝ միտիւմ՝ 10,5×10,5 երզմ. — ՏՈՂԳ՝ 8:
 — ՏԵՍԱԿԸ՝ մագաղաթիմ Թիւք բարակ է եւ ամ-
 ոգորկ ու զեղիմ (եզորմիքը՝ կ'ընելի թէ այնչէ
 խալտում ըլլալուն՝ սեւցած եմ): — ԳԻՐԸ՝ իւ-
 շոր երկարագիր է. բում մնորովեմ ըստած
 (ժ-ժԱ դարու գիր): — ՊԼՈՒՆԱՎՈՒԹԻՒՆ՝
 Յովնանուն Աւետարանիմ ժԸ. զուրեմ հետաւած-
 ներ եմ:

էջ 10բ կը պարունակէ 37 համարը.

էջ 9բ կը պարունակէ 38-39 համարը.

Թիւ 3 մագաղաթեայ Հատակտորին
 ընդորինակութիւնը.

Էջ 10

(Աւետարան ըստ Յովհաննու)

(Գլ. ԺԸ. համար 37ԷՈ)

Պատահանի ետ Յիսուս. Դու առես
թէ թաղաւոր իցեմ. Բայց ես յայդ իսկ
ծնեալ եմ եւ ի դոյն իսկ եկեալ եմ յաշ...

Էջ 9

(Գլ. ԺԸ. համար 38-39ԷՈ)

Դարձեալ ել առ Հրեայն, եւ ասէ
ցնոսաւ եւ եւ ոչ մի ինչ պատճառս զտա-
նեմ ի նմա, բայց է ձեր սովորութիւն զի
զմի ոք

ԼԶ

ԹԻՒ 4 ՄԱԳԱԳԱԹԵԱՏ ՀԱՏԱԿՈՏՈՐ

երկու բուրջ ութ էջերով

(5, 6, 11, 12, 13, 14, 7, 8)

յԱզգային Առաջնորդարանի Նիկոմիդիոյ

ԺԲ. դարու գրութեմ

ՄՏՆՈՒԹԻՒՆ՝ 31 X 25 Երկնայ թղթիմ եւ
25 X 5.5 մեծ մի թղթէ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Երկնայ
(էջ 5, 11, 13, 17ի ծանկեղման սիւնակները 19 X
6իմ. Սոյնակն են 6, 12, 14, 8 էջերու աջա-
կողմերը. իսկ երկու թղթերում երկրորդ սիւնակ-
ներու երկայնակներն այրած ըլլալով. լուսանց
չունին ու այդ սիւնակներու յայտնէր մնացած է միայն
վերի կողմը՝ 6 եւ վարը՝ 5.5 սնգմ.: — ՏՈՂԹ՝
19: — ՏԵՍԱԿԸ՝ մագաղաթիւ միւրք ետտու, մեր-
մակ ու յաւ ոգորկեալ է (այրանելէն տեղ տեղ սեւ-
ցած): — ՀԱՂԳՄԱՆԹ՝ երկրորդ թղթի երկու
թերթերում ալ միշտ մէջտեղ բաւական մեծ այ-
րուցի բացումով մը կայ. ու յորդ էջի երկու
սիւնակներն ալ անցնելով են: — ԳԻՐ՝ միջիմ
մետրովեան շատ զննցիկ երկաթագիր է: Սկզբը-
մատաք՝ ոսկեգիր եւ՝ ոսկեայն հետքը զուն ուրեմ
կ'երևի: Պարունակութիւն՝ Ղուկասու Աւետարա-
նիմ զլ. ԺԶ. եւ ԺԷ.ի հատումներն է:

Թիւ 4 մագաղաթեայ Հատակոտորիս
րկյորինակութիւնը.

Էջ 5

(Աւետարան ըստ Ղուկասու)

(Գլ. ԺԶ. համար 7-12)

Արիւր քո ջորենոյ. ասէ ցնա
կա զգիր քո եւ նիստ գրեալ ութանուն: Եւ
զոյնաց Տէր զտունեն անիրաւութեան զի
իմաստութեամբ արար: ... որդիք աշ-
խարհիս ... սորիկ իմաստեաղոյնք են քան

որդիս յուսոյ յաղոս իւրեանց: Եւ ես
ձեզ ասեմ, արարէք ձեզ բարեկամս ի մա-
մոնայէ անիրաւութեան զի յորժամ պա-
կասիցէ այն, ընկալցին զձեզ ի յարկն
յախտենաւ: ... Որ ի փոքուն Հա... տարիմ
է եւ ի քա... մին Հաւատարիմ... նիրաւ
է ... իսկ արդ... րաւ մամ... զէք Հա
... Հաւատաւ... յաւտ... ւաւտ
... ո... Ոչ երկս... ոայ... ատից...

Էջ 6

Աւետարան ըստ Ղուկասու

(Գլ. ԺԶ. համար 13-19)

... կամ զմին մեծա... է եւ զմիւսն
ար... մարհիցէ, ոչ կա... Աստուծոյ ծա-
ռայել է... մամոնայի... եւ լսէին
զայս ամենայն փարիսեցի. ըն քանզի ար-
հաթաւս. րք... անդոսեմ... նա... սա՞
դուք... րա, սոցա... առաջի... նայն
... ր... զ... զձէ... մարգարէք... եւ
ցնովհաննէս յա... նմ հետէ արքայու-
թիւն Աստուծոյ ա... տարանի եւ... ոչ
ոք ցնա րոնարար. Դիւրին ի... երկն...
եւ Երկրի անցանեմ. քան յարին ա... ոչ
նշանախել... կանել. Ամենայն որ... կէ
զկին իւր եւ առ... այլ ընայ՝ եւ որ ցա-
ձակեայն առնէ ընայ. Այր ոմն էր մեծա-
տուն՝ եւ աղանէր բնէնդ եւ ծիրանիս եւ
ուրախ լինէր Հանապազ առատապէս

Ղ	Մ	Մ
ճՂԴ	ԼԴ	ՃԵ
ճՂԶ	ՃՂ	

Էջ 11

Աւետարան ըստ Ղուկասու

(Գլ. ԺԶ. համար 20-26 (պէտք է ըլլայ))

Այս էջի երկու սիւներն ալ բոլորո-
յին անընթեռնի են:

(Աւետարան ըստ Ղուկասու)

(Գլ. ԺԶ, համար 26-31. Գլ. ԺԷ, համար 2)

... Եւ դու այդը պապակիս. եւ ի
վերայ այս ամենայնի վիճ մեծ է ընդ
մեզ եւ ընդ ձեզ. Եթէ կամիցին աստի առ
ձեզ անցանել ոչ կարեն եւ ոչ աշտի ոք առ
մեզ անցանել: Եւ ասկ արդ աղայ. զքեզ
Հայր զ... կեցես... Հաւր իմում՝ են
իմ աշտը կարարք Հինդ... պէս զի տայցէ
նա... վկայութիւն զի... եւ նոքա պայցեն
այս տեղի տանջանաց... ւ ասէ Արքա-
նամ ունին զվոյստեւ եւ զմարպարէսն, նո-
ցալ լուսեցին: Եւ նա ասէ ոչ Հայր Արքա-
նամ բայց եթէ ի մեռելոց ոք երթիցէ առ
նոսա եւ ա... րեացեն... ես... րի...

յոք յասնեցին: Գ. Ասաց եւ առ աշակերտսն իւր ոչ է մարթ չգալ զայն թակդոթեան՝ բայց վայ այնմիկ է՝ յաւ էր
 և մ

Ղ Մ ՄԲ
 ծՂԷ ծՂԹ ՂԹ

Էջ 13

(Աւետարան ըստ Ղուկասու)

(Գլ. ԺԷ. համար 2-7)

Եթէ վիճակ երկանաբար կախէր զպարանոցէ նորա եւ անկանէր ի ծով քան թէ զայն թակդեցուցանիցէ զմի ոք ի փոքրը-բանցն յալլացանք:

Զգոյ՛ջ կաց յան... ցէք... ա... եւ Եթէ... րիցէ թող նմա եւ Եթէ եւթն ան-դամ մեզիցէ քեզ եւ եոթն անդամ զարժեցի ի քեզ եւ ասիցէ ապաշխարեմ թողցես նմա

Ղ Մ
 ծՂԷ ծՂԹ
 ծՂԹ ծՂԷ

Եւ ասեն առաքեալսն զՏէր, յաւել մեզ հաւատս եւ ասէ Տէր եթէ ունիցիք հաւատս քան զհատ մասնախոյ եւ ասիցէք թրթ. ն նոյս այսմիկ խլեաց եւ տնկեաց ի ծովու, և հնազանդեսցի ձեզ. իսկ ով ոք ի մէջ զոր ունիցի ծառալ, և ճողազործ կամ... զի որ իրբեմ մտա... ցէ յազարակէ ա... ցէ ցնա թէ անց ի... մեաց վազվազա... այդ ոչ ասիցէ...

Մ ՃԷ
 Ղ Մ
 ՄԱ

Էջ 14

(Աւետարան ըստ Ղուկասու)

(Գլ. ԺԷ. համար 8-14)

Թէ պատրաստես զինչ ընթրելոց ի-ցեմ, և զատի տնեալ պաշտեա զիս. մինչեւ կերայց եւ արբից. եւ ապա կերիցես եւ արբես դու. միթէ չնո՞ր՛ ինչ ունիցի ծառային այնմիկ զի արար զամենայն հրամանսն, նոյնպէս եւ... որ ժամ առնի... ք զամենայն հր... մայեալսն ձեզ. ... ասալիք թէ ծառայք անպիտանք եմք, որ պարտեանք առ... ել արարաք, ... եղեւ մինչ երթալը նա յերուսաղէմ, եւ ինքն անցանէր ընդ մէջ Սամարեայ եւ Գաղիլէոց:

Եւ մինչդեռ մտանէր ի գեաւղ ուրեմն պատահեցան նմա... այր բորբոս... ու... ք... ևսց մեզ, եւ իրբեւ ետես

զնոսա ասէ ցնոսա երթայք ցուցէք զանմիտ քահանայիցն: Եւ եղեւ իրբեւ զնա

Էջ 7

(Աւետարան ըստ Ղուկասու)

(Գլ. ԺԷ. համար 14-22)

ցին առժամայն... սրբեցան... մի ոմն ի նոցանէ իրբեւ ետես թէ բժշկեցաւ՝ զարձաւ անդրէն ի մայն մեծ փառաւոր առնէր զԱստուած անկաւ ի վերայ եր... սաց իւրոց առ ոտս... եւ զոհանայր զնրմանէ եւ ինքն էր սամարացի: Պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ՝ ոչ տասն սոցա սրբեցան իսկ արդ ինոնքն ո՞ր են զի ոչ պտան զառնալ տալ փառս Աստուծոյ, բայց միայն աշխարհս ալ, եւ ասէ... արդ զնա զի... տ քո կեոյց... իր... հարցա... սեռւոյն... զայցէ արքա... Պ... սխ... նի ետ նո... ոչ զայ... ևն Աստուծոյ... եւ յասից... ասիկ ա... անա... Աստուծոյ... Ա... կերտ... ուրք... ձեզ մ...

Էջ 8

(Աւետարան ըստ Ղուկասու)

(Գլ. ԺԷ. համար 23-30)

... նեկ եւ ոչ տեսնիցէք... է ա-սիցեն ձեզ ե... հաւատիկ է կամ... մի երթայցէք զհետ... պէս փայլակն, այ-լատակեալ ի ներ... ն. երկ... նոյն... մարդոյ... մ... տէնը... զա զ... ւու... նպէս... ո որդւոյ մարդոյ ուտին ըմպէին կանայս առնէին... արանց լի-նէին մին. և յաւրն յորում եմուտ նոյ ի տապանն եկն ջրհեղեղն եւ կորոյս զամե-նեսին... Նոյնպէս եւ որպէս յաւուրսն Ղովտ... եղեւ ուտէին ըմպէին զնէին վաճառէին տնկէին շինէին եւ յորում ա-ուուր ել Ղովտ ի Սոգոմայ տեղաց հուր եւ ծծումք յերկնից եւ կորոյս զամենեսին Ըստ նմին աւրինակի ե

Ղ
 ՄԸ

ԼԷ

ԹԻՒ 5 ՄԱԿԱՂԱԹԵԱՅ ԼԱՏԱԿՈՏՈՐ

մէկ թուրք երկու էքով (16-16)

յլկզային Առաքեմորդարանի Նիկոմիդիոյ

ԺԱ. դարու գրուածք

ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ 29 X 23՝ ամենէն լայն մասը (թուրքը ամեն կողմէ պատուած մասը ունի. տղերս զիրքը եւ ջերեցումը լայնիկ կը ցուց-

Յե՛ն քե՛ն՝ քերթը երկու հոգմե՛ն ալ կարօւած է)։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսե՛ն՝ երկու սիմեթն ալ 20X 17 պէտ՝ եմ ըլլա՛մ՝ ամբէ՛ն մեծիմ վերայ շափե՛լով (եւ ալ մէկ հոգմը յաւանցք է մնացած՝ ամբ- շաշա կարուելոյն պատմեալով)։ — ՏՈՂԳ՝ 33։ ՏԵՍԱԿԸ՝ մազազարիս Յիւրը հաստ է եւ քաւե- կամ ոգորկ կ'ընէի քէ ալ ձեռագիր գրէի մը իր- րեւ Յերքիմ պոեպոմակ գործածուքը է, աւ տաք պատմեալով կ'եւմ ծալուած ըլլալով՝ Յերքիմ մա- քը քաւեկամ Յերմակ է մնացքը, միմյալն արտա- րեւ երեւը ժամանակը դեղմնցուցիք է։ — ՀԱՆ- ԳԱՄԱՆԳ՝ քաղաքի եղբէրներու պատմեալները, եղբիքները աւ տաղամէշներ տեղ տեղ ցեցակիր ըլլալը՝ քերքերցուք շառ զժուտարացուցած եւ Եր- քեմ մեքերքեմի գործուցած եմ։ — ԳԻՐԸ՝ մի- յակ մեքուպեմեմ (ձԼԼ՝ դարու գիր)։ — ՊԱՐՈՒ- ՆԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ կարիքի յեղաւ հասկնալ քէ քաղաքի ի՞նչ գրէի հասուած է։

Էջ 16ա

... զվէմն ինչ Քրիստոս ... ուանդ չորորդ ... ըկրի եւ մատու ... դեայ, եւ պաշապալ ... ուցեայ, տեսանեա ... գինն, դուք սմտա ... ան լինել ... առի տուրք տեղուք գր ... նոս ... ան տեղուք կա ... եւ տեսանեա ... ու զործես ի ցամաքի ... ողոր ... կասի ... երկնի յերկրի ... ջիմ ընդ դրունս հրէշտակաց ... բայց վասն ձեւ ... զի ոչ կար ... ոք ... ամ ... ի նա ... եւ տեւ ... ից ... ալջ հան ... զեւտ- նաքաղ, ոսա ... ին սողալով նմանեցայք անդ ... բապարին ... ձերոց զի ոչ մի այն հողակիրք էք այլ եւ հողահրէք յողիս եւ ի մարմինս. վասն որոյ եւ ոչ գիտէք զինչ գործէք, զի որպէս յամենայն յայսմ եւ եթ էղէք առաջի դատարորիք. ամե- նայն ըսգովութեանդ ժողո ... դեանդ, եւ եւս առաւել լինելոց առաջի գինտուրացդ, որ պահէ ... յործած դուք. սիցեն ան ... արակուսի ... իւ քան զի ...

Էջ 16բ

... դեռ եւս կանկ ... սոյ, գիտէ ... զիր ... մտանէք, եւ միտք ... նան յար- ձաքն. նշ ... ընդդ կորուսանէ ... նոյն մին, եւ զաննի ... նոսի կորուսելոց է ... րութեանդ։ Այլ Տէր ... զատին ... քո յարմենայն պիրկական ... կատարեաց. եւ ... երկրի ... ամենայն ... եթ մ'ընդ իւ- րով իսա ... իշխել տեսանել զգ ... մաճու ... ինչն զաւակն ... տութեամբ նստիին ... րի եւ ի ստուերս մա ... եւ եհաս յա- մուր ... եւ յերկան ... նիդ զր ... ան եւ ... ձայն հողին ... մեծ կարապետին զ ... տ ... զողացուցանէր ... ծան ... զողա ... նք հ ... ն գ ... րանի ... իք եւ

գ ... ահայեայ ... ալի ... եւ ... Թիւր ... յն ... հաւարակ ... ող ... եւ ընդ ...

Էջ 16ա

... նորապարթակ ... փառաց պա- տու ... ման ... նի որ ... աշեն անդ ... իք ... եւ եթ աստ է ... հային առաջի փ ... ամ ... գորեաց զամէն ... ւորու ... զողացոյց ... զա ... ս, ուարայի ... ուն. իմ վասն ... եղուի եմ եւ ... կողորմ ... դու- արի առ զա ... րին իմ, ոչ ... միթա- րութի ... առաքի յիմ յոյս սեփ ... ենովք եւ ... սէն. Արա ... ակ եւ Բակոր ընդ ... նոյ եւ ... արէ ... ամենայն արդարքն ... ընդ ... ցեայ ... մի զսէ ... քնին նա ... դանդ ... մեղքեմեղեկ ... զաս այն աւուրք ... տաղա ... ս ... աղի ... սիցէ ... ն ան ... անց եւ ... անէ մինչեւ ալարմ ... մեղաւորք ... հգա ... աղա ... զէր ... ողորդայ որ ամենայն յա ... յե- րեսաց սորա ... եայ եմ, զի եթ ... առ իւ, զբազումս ... յինէն, վայ ինձ եթ ... ւ այսին էկանիցէ, ... ի ընաւ իսկ զա- մենայ ... նիցի ... եւ եւ ի յիմում ... նա- ցից. նաեւ յանձն ... յերկիւղէ ինձ, զի ոչ մի ... հանէ յինէն, այլ յեւ գտեղ ... ա- րացին, ինձ ոչ թողու որ ... մա ... զիս յայսմ խաւարէ ... խաւարաւէրք, եւ էր ընդ էթեայ ... ու ... նորա ... այս ոս ... ու լը ... սմի. այլ որ զիւհաշայեաց մի եւ ... եւ ոչ պիտացի գ ... րա տոյնպէս եւ ոչ զրի ... առնուր զիս տանելոյն բայս եւ որ քան զամենայն ... երեւի, ոչ միայն վաս ... ակեայ է սա այսր, այլ ... այն մեղաւորաց, եւ էթէ Աստուած ... հա- մար ստնէ ընդ իս, ոչ պահ ... յինէն զա- կերս վախճան ... որք առ իս եկին, Թէր ... իսկ որ զենովք ... խնդրեցէ ... ընդ իս, յա ... տապնապի ...

ԼԸ.

ԹԻԻ Ե ՄԱՄԱՂԱԹԵԱՅ ՀԱՏԱԿՈՏՈՐ

մէկ թուրք երկու էջով (17-18)

յԱՂԳԱՅԻՍ ԱՆԱԳՈՐԴԱՐԱՅԻՆ ՆԻԿՈՄԻԴԻՅԱՅ
ԻՒՒ. դարու գրուածք

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 23X18 սնդմ.։ — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսե՛ն՝ 20X8 պիտի ըլլայ. քայց վերի կողմը 20X7 մնացած է կտրուելով՝ յաւանցք ալ յաւելի վարի կողմն ալ քէն 20X8 է, քայց Յոյեղե յաւանցք յոմի։ — ՏՈՂԳ՝ 23։ — ՏԵՍԱԿԸ՝ մա- զազարիս Յիւրը հաստ է, եւ քաւեկամ ոգորկ. իրքի պոեպոմակ գործածուելովը՝ Յերքիմ երեւը

Յերմակ մեղսեր է: — ԼԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ մագաղաթոս
 երկու հերթէմ ալ կտրածմ ունի: անշուշտ այն
 զրբիմ, որոն պատգամեցի հզոր է շափառ յոր-
 մարցնելու համար կտրածմ: 18 էլիմ ծախակող-
 մէն 2 անգմ լայնեով գէղի մեր կտրուած է ու
 ծալիմ վրայ կազմիմ երեք շառիմ ծախեր կամ:
 17 էլիմ ալակողմը ծալիմ երկայնութեամբ 1.5
 երզմ-մեց կազմալ յոր մը փակուած է: 17-մ
 եամարմեր կտրուած հմ: — ԳիրԸ՝ միջիմ մե-
 րովկեմ երկարագիր է (հմագոյմ ձեւով): Իսկ
 զիտգրերը պարզ մեծ մերսովկեմ երկարագիր
 հմ (ծԱ. գարու գիր): — ՊԱՐՈՒՆԱԿԱՆԹԻՆՆ՝
 Մտաբժնի Անտարմիմ ԻԶ. զիտայմ 43-60 հո-
 մարմերը, մագաղաթոս համարմերովը՝ ԽԶ. (պի-
 տի ըլլայ) համարմն միմնու 8Ը. համարմերը:

Թիւ 6. մագաղաթեայ հատակտորիս
 ընդօրինակութիւնը

էջ 17

(Անտարմն ըստ Մտաբժնի)

(Գլ. ԻԶ. համար 43-51 (ԽԶ-8Բ))

էջ 17ա

... հզոր գնոսա ի քո... ի՛նչ աչք
 իւրեանց ծանրացանք: — Թող գնոսա եւ
 զնաց ... ց յաղաթս երրորդ ... դամ:
 Եւ դարձեալ ... աս բանս առաց. այնժամ
 զա ա աշա-հրտոն եւ ասէ ցնոսա՝ Ենիկ-
 ցէ աշուտեանս ... անգիւրուք. զի աշա-
 ... սեալ է ժամ եւ որդի մարդոյ մասնի
 ի ձեռ ... մեղաւորաց, արիք ... Թիցուք
 աստի զի աշ... ասիկ զձեռս որ մասն-
 լոցն է զիս:

Եւ մինչդեռ նա զայն. ասէր. աշա
 Յուդայ. մի յերկոստասանիցն ... եւ Եւ
 ընդ նմա ամբոյս բազում սուսերաւ եւ
 բրաւ ի քաշանայապետիցն եւ ի ... Ժո-
 ղովրդեան:

Թա. Եւ որ մասնիլոցն զնա: Եւ նո-
 ցան ... եւ ասէ. ընդ որում ամբուրեցից-
 ն ... զնա ունիցիք. Եւ վաղվաղակի. Ժր...
 ցեալ առ Յիսուս ասէ... եւ վարդապետ...
 հ... բուրեաց ընդ նմա... Եւ Յիսուս ասէ
 ցնա, ըն... վասն որոյ երբիք... Թայն-
 ժամ մատ... արկին ձեռն ի Յիսուս ...
 կայան զնա Եւ աշա մի ոմն յ... ցանէ
 որ էին ընդ... ձգեաց զձեռն եւ ... զուրբ
 իւր հնար... ոայ քաշանայա... Եւ ի
 բաց հնա ... Եկն նորա:

էջ 18

(Անտարմն ըստ Մտաբժնի)

(Գլ. ԻԶ. համար 52-60 եւ 8Գ-8Ը)

8Գ. Թայնժամ ասէ ցնա Յիսուս.
 Դարձո զուրբ քո ի անդի իւր զի ամենե-

քան որ սուր առնուցան որով կորնչի-
 ցին. Թէ համարիցի՝ Թէ ոչ կտրեմ ա-
 զաշիլ զհայր իմ եւ հառուցէ ինձ այժմ
 այսր ասիլի քան զերկոստասան զուրդո-
 չհրէշտակաց: Բայց զիտղ լնուցան զիբք
 թէ այսպէս պարտ է ինչիս:

8Դ. Թայնժամ առաց Յիսուս յամ-
 բոխն. իբրեւ ի վերայ աւագակի՝ Եկէք
 սուսերաւք եւ բրաւք ունիլ զիս. հանա-
 պազ առ ձեզ ի առճարին նստիլ: Եւ ու-
 սուցանէի. Եւ ոչ կտրաւք զիս: Այլ այս
 ամենայն եղիւ. զի 199ի զիբք մարդարէից:

8Ե. Թայնժամ աշակե... քն ամենե-
 ղեան թ... ին զնա եւ փախեան:

8Զ. Իսկ նոցա կայիսլ զ... ամին
 առ կայիսլա քաշանայապետ ուր զպիբք
 եւ ձեբք ժողովեալ էին:

8Է. Եւ Պետրոս զհետ նո. ա երթայր
 բացաղայ մինչեւ ի որում քաշա աշակե-
 տին: Եւ ժառել ի ներքս նստէր ընդ սպա-
 սուրան ամենակ զկատարածն:

8Ը. Իսկ քաշանայապետն եւ ամե-
 նայն ասեանն խնդրէին որոս վկայու-
 թիւն զՅիսուսով զի ի աղանիցիցն զնա: Եւ
 ոչ դատելին ի բառում որոս վկայիցն:

ԼԹ.

Թիւ 7 ՄԱԳԱԼԱԹԵԱՆ ԼԱՍԱԿՈՏՈՐ

երկու քուրք չարս էրով (19-20, 21-22)
 յԱզգայիմ Ասալեօրգարմնի Նիկամիդոյ
 ԺԲ. դարու գրուածք

ՄԵՍՈՒԹԻՆՆ՝ երկու քուրքերում մեկեղձ՝
 (23-15) - 16 սկզմ. մեծ մի քուրք՝ 19-20՝ (15,5
 x 15) - 16: 21-22ի 7,5 x 15 սկզմ.: — ԳՐՈՒ-
 ԹԻՆՆ՝ միտսիմ՝ 19-20ի մէջ: 15 (16 x 3,5):
 21-22ի մէջ: — ՏՈՂԹ՝ 19 էջը ունի՝ 19 սող
 (20րդ քերեսս եւ 21րդ սողի մի կամ, որով
 ծածկուած են՝ փակցուած յորի կտրի մը տակ:
 Այս էլիմ վերի կողմը սողի մը կտրուած կէտն ալ
 կ'երևայ): 20 էջը ունի՝ 22 սող (վերի տաղիմ
 սողիմ՝ կէտէն կտրուած գրեք կ'երևան): 21 էջը
 ունի 22 սող՝ տաղիմ ու վերիմ սողիքը կտր-
 ւած: 22 էջը ունի՝ 18 սող՝ միայն տաղիմ սողը
 կտրուած: 18րդ սողը միակցուած յորիմ սակ
 մնացած է. ուրիշ յորս սողերու ալ գոյութիւնը
 կը հաստատուի 2-3 սող ընդ մէջ 2 սողի շափ
 յորս տեղ պարզով մնայնէ: — ՏԵՍՍԱԿ՝ մագա-
 ղաթի միւրք քաշակամ հաստ է եւ ոգրել: մէր-
 անգերն ծալուած ըլլալով ծալիմ կողմերը մեր-
 մակ ու զուրքը զիսն զոյմ մը ունիմ: — ԼԱՆ-
 ԳԱՄԱՆՔ՝ հատակաքոս զքի մը պակասմանը ե-
 դոմ ըլլալով՝ երկու քուրքերու ծալիմ մէջանդ 5
 հատ կազմի շառիմ ծախեր կամ: 21-22 էջի ունե-

ցող քաղաքը 8,5 սնվւմ. յայնքով վերեւ վար կը-
տրուած է: — ԳԻՐԸ՝ միջիմ մետրով պնծւ է (մո-
տաքայն ձեւով) ԺՐ. զարու գիր: ՄԵԼՈՒՅԻՆՈՒՆԵՐԸ
նոյն գրով մամր յափով իմ: — ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ 10-20 էջիւ ունեցող քաղաքը կը պարու-
նակէ Սաղմոսաց ձեւէ գլխով 5-11 համարները՝
երբեմն միկնութեամբ: Իսկ 21-22 էջերը կը պա-
րունակեն՝ Բ. օրինաց ԼԲ. Գլ. 19-29 համարնե-
րէն հետուածներ՝ երբեմն միկնութեամբ:

Թիւ 7- մագաղաքեայ հատակոտորիս
ընդօրինակութիւնը

էջ 19

Գիրք Սաղմոսաց Դաւթի (մեկնութեամբ)

Գլ. ձևԸ. համար 5-11

Զի նա սասց եւ եղեն. հրամայեաց եւ
հաւանեցան, կարգեցան զնոսա յաւիտեանս
յաւիտենից. սա՛ման եղ որ ոչ անցանէ:
Այսինքն կարգեաց տէրն մեր Յիսուս
Քրիստոս, յուսաւորեցոյն, մկրտութեամբ
սուրբ աւագանան զանպահճան կեանսն
որպէս եւ յաւնարանին սակ. թէ որ հա-
ւատայ յիս թէպէտեւ մեռանի կեցցէ. եւ
սա՛ման եւս զաւրն հատուցման արգարոց
եւ մեղաւորաց:

Աւրճեցէք զտէր յերկրէ վիշապք. եւ
ամենայն խորք. Այսինքն. սատանայ եւ
զաւրք իւր, որք ոչ կամեցան հնազանդել
Աստուծոյ ակամայ արճնեցին զնա. քան-
զի տեսեալ նոցա զՏէր մեր Յիսուս Քրիս-
տոս ի պարտւհասն զնոսա. եւ սակին որ-
դի Աստուծոյ եկիր տարածած տանջել
զմեզ. զիտեմ եւ զքեզ ով ես. հուր եւ
կարկուտ, քնոն եւ սառն, Մուրրոյ Աս-
տուծոյ հոգեմ եւ մրրիկք ոչք առնէք բո-
րան նորա, լերինք եւ ամենայն բյուրք,
ծառք պտղաբերք, եւ ամենայն մայրք,
պապան անասուն սողուն, եւ ամենայն
թռնուն թռչաւոր, թաղաւորք երկրի եւ
զարմ իւր իշխանք եւ աւ...

էջ 20

(Գիրք Սաղմոսաց Դաւթի՝ մեկնութեամբ)

(Գլ. ձևԹ. համար 1-3)

Աղեգութիւն

ձևԹ

Աւրճեցէք զՏէր յարհնութիւն նոր,
արհնութիւն նմա յեկեղեցւոյ սրբոց.
Այսինքն... աւ որեցէք զՏէրն մեր Յի-
սուս Քրիստոս արհնութիւն նոր. նոր ժո-
ղովոր... քաղաքաւ յարարանաց իւրոց.
զի ոչ ոք երդեաց նմա յայպիսի արհնու-

թիւն յազգացն առաջնոց. բայց միայն
մէք որ տեսաք յուսք զյարաբարան Որդ-
ւոյն Աստուծոյ: Եւ արհնութիւն նմա
յուրոց եւ ի մարմնոց սրբոցն, յաղապ ո-
րոյ եւ առաքեալ սակ, թէ մարմ... նք ձեր
տածար են Հոգւոյն սրբոյ որ ի ձեզդ է:
... րախ եղեւ Իսրա(յ)էլ յարարել իւր,
որդիք Արիւնի ցն... սացեն ի թաղաւորն
իւրեանց. Այսինքն, ուրախ եղեւ ժողո-
վուրդն յուսաւորեալ մտաւ յԱստուածն
որ բարս զնոսա, յառաջնումն ծննդեանն
եւ ի մկրտութեանն. եւ որդիք երկնային
քաղաքին (ց)նծացեն ի Տէրն մեր Յի-
սուս Քրիստոս, որ թաղաւորեաց ի վե-
րայ նոցա: Աւրճեցեն զանուն նորա
արհնութեամբ, սաղմոսաւք եւ արհնու-
թեամբ սաղմոս ասացին նմա. Հա՛հ տէր
ընդ ժողովուրդս իւր, եւ բարձր առնէ
հեզս փրկութեան, այսինքն Հա՛հ ընդ
նոսա եւ զհնազանդեալսն՝ պատուիրանաց
իւրոց բարձր առնէ յարճալորութիւն երկ-
նից, եւ պարծեցին ամենայն սուրբք ի
Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, ի խաչ...
նորա, որպէս եւ Պաղոս սակ, որ պար-
ծին ի Տէր պարծեցին, եթէ

էջ 21

Գիրք երկրորդ օրինաց՝ մեկնութեամբ

Գլ. ԼԲ. համար 19-22

ետես Տէր եւ նախա... ուստերաց եւ
զատե... զյանդղնութիւնն որ ի սորա...
հրեայքն, եւ բարձրացաւ որդ... ցանէ
զնորհս Հոգւոյն... Հաւատութիւն նո-
ցա պատմ... պէս հարքն նոցա որ յուն...
աղկ անպատում եւ անմիտ... զհրեայսն,
ըստ Պաղոս... եւ զարհամարհեալս զի...
... Դարձուցից զերեւ... յա զինչ լինելոցն
... Զի աղկ ս... քա նախանձեցուց...
եւ բարկացուցին զ... Արդ եւ ես նախան...
... տիւ, եւ անմիտ աղ... Աւրճ... Զի
հուր բոր... եւցէ

էջ 22

Գիրք երկրորդ օրինաց Գլ. ԼԲ.

համար 24-29

... զպաշտարեկ գէշ... նից... ակե-
ցից ի վերայ նո... որ եւ անդր քարշես...
րացէլ զնոսա սուր... անտի արհաւիրք...
ղերմ. եւ զտղայս... երմ... զապարե-
ցուցից... մտութեան թշ... ցք եղիցին
եւ մի... ամիքն եւ ասացին... մեր հաւար
եւ ոչ... են նոքա եւ ոչ զայ... որհեցան
մի...

և .

ՅԱՅԱՄԱՐԱՌԻՐ ԹՂԹԵԱՑ ԶԵՌԱԳԻՐ

Ի Սարգիս Եկեղեցւոյ Գրլըմ գիւղի

ԹՈՒՂԹՔ՝ 473. — ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ 42.5 X 29 սմղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ 30 X 19. — ԳԻՐԸ՝ Յայսմաւուրիս գիրմ խոյր եւ մաքուր է, սկզբնատառերն զեղեցիկ թաշնագրեր ու ծաղիկ մկարմեր են. զեղբուսած տմոյշ գոյմերով մերկուած՝ զեղեցիկ յօսամեզարդերով. — ՆԱՄԹՔ՝ Նըկու մկարմեր կամ, միմը՝ լուսաւորչի, միւրը՝ Ս. Յաւուրեան. — ԼԱՆԳԱՄԱՐՔ՝ Ետեւէն ու աղեւնէն քաքերու բիշ պակաս ուրի. — ՅԵՇԱՍԿԱՄԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Յայսմաւուրիս գրուրեան վերաբրմաք բուն ճարմագրուրեւիմը կը պակսի. բայց քազուս տեղերն՝ ի մասնաւորի մամն աւուր ընթերցումով վերջը գրուած՝ մի բամի տաղով՝ արմամագրուրիւնով կամ:

Թղթեայ ձեռագիր Յայսմաւուրիս յիստակարանները.

Յայսմաւուրի օրական ընթերցումին վերջը գրուածներն.

1. Որ ողորմի Բրիստոս Աստուած քստացողին գրոյս՝ ինչպէս ի Մարգրիտ եւ ձորն Մաթթիս եւ մօրն եւ կողակցին ինքուրն եւ որդւոյն Անուրն, եւ իւր կողակցին ինքուրն եւ աւիմաստ գրի Պօղոս եւ ինք՝ քահանային կարգացողաց եւ յոռոց եւ Աստուած ողորմի ասացողաց:

2. Որ ողորմի Բրիստոս Աստուած քստացողին գրոյս՝ ինչպէս ի Մարգրիտ եւ ձորն Մաթթիս եւ մօրն եւ կողակցին ինքուրն եւ որդւոյն Անուրն, եւ իւր կողակցին ինքուրն եւ աւիմաստ գրի Պօղոս եւ ինք՝ քահանային կարգացողաց եւ յոռոց եւ Աստուած ողորմի ասացողաց:

3. Որ ողորմի ստացողի գրոյս Պետրոսին եւ կողակցին Նուրնփարին ձեռացն Վարդանիկ, Մարգրիտին եւ որդւոյն Թումասին, Սողոմոնին, Ակորին, Սիբաւիլին դուստր Աննային:

4. Որ ողորմի ստացողի գրոյս՝ Պետրոսին եւ ձորն Վարդանիկ եւ մօրն Մարգարտին եւ կողակցին Մարիամին եւ որդւոյն Մարտիրոսին Վարդանիկ, դուստր Աննային, Նուրնփարին կարգացողաց:

5. Յայսմաւուրիս սկիզբը գրուած յիստակարանները.

Ջարդկան կեանս այսպէս իմա, Որպէս յորժամ նարդ ոք խաղայ. Թէ ոչ անկէր որ պիտոյն է Զանկեայն անպէտ՝ արուեստն աւղղ...

6 Ի ՌԻՄԼԻ օգոստոս ԻԶ

Յովակիմ սեւաւոր

վարդապետ պարտաւոր:

7. Ի ՌԻՄԼԻ օգոստոս ԻԶ Յովակիմ սեւաւոր վարդապետ պարտաւոր:

8. Գանդի դու մարդ եւ յիշեալ օր դեւ յուստան (դայստեան) Բէրիստոսի:

9. Ոչ մեղք եւ ոչ անցանք ար եւ անց մայաց ընդուցայ եւ ոչինչ եղէ:

10. Ով եղբարք իմ եւ սիրելիք յորժամ որ կարդայք մէկ ի իր բերան ողորմի ասէք մեր ծնողաց հոգուն, Աստուած մեզ ողորմեսցի, իւր միւսանցած դայստեանին, յորժամ գայ դատել զերկիր. ամէն:

ևԱ.

ԵՐԱՆԴՐԱՏԵՍԻՐ ԹՂԹԵԱՑ ԶԵՌԱԳԻՐ

Ի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ Գրլըմ գիւղի

ՌՃՃԷ (1771) = 1728

ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ 31 X 21,5 սմղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ 23 X 15 սմղմ. — ԳԻՐ՝ Ետեւէն զրուած փետուր գրելով էին՝ ձեռքի գիր է. — ՅԵՇԱՍԿԱՄԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Գրքիս վերջը կամ Ետեւէն յիշատակարմոցը.

Բուն յիշատակարմութիւն (յաւ գիրով)

1. Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան հօր եւ Որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն: Արդ, ասարտեցաւ գիրքս ի թվականին հայոց ՌՃՃԷ, ընդ հոգիւնեալ սրբոյն Գեորգայ ի հայրապետութեան Կարապետի կաթողիկոսի ամենայն հայոց եւ որք վայելէք զսա յիշեցէք զՄիւսազնող սորին եւ զձեռողին իմ եւ զհարապետն եւ զձեռողն նորա զհազարն, հայրապետին եւ կողակցոյն Պաղտատին եւ Յովակիմ եւ զՊաղտատն, որ ստացաւ զսա եւ ինչ եկեղեցիներ սրբոյն, ամենայն իրկէին ի գիւղն որ կոչի ԳԵՂ, զոր տէր Աստուած բարեաւ վայելիւ սացէ. Ամէն:

(բաւական աղէկ գրով)

2. Ով քահանայ Աստուծոյ, այս հայրապետ անուն թրիստոնեայ, որ ըզսա էառ իւր եւ ծնողացն հոգւոյն՝ եւ դու

պարտիս ամէն ժամ բրած օրն՝ զսա յիշատակի, զոր տէր Աստուած կարողութիւն տացէ՝ Ամէն:

(Ինեղճ գրով)

3. Իս Եղեկացի ի գուղէն Գիւուն Հարպետնց Ղազարի որդի Հարապետս, առիւտայս Խորհրդատետրս հալալ վաստակոց ժող էւ ետու [յ] իշատակ մեր գիւղին, ի դուռն սուրբ ամենայն Փրկիին. ամէն. վասն մեր. եւ ննջեցեալս [յ] ինեղճ հայր մեղա [յ] իւ, ամէն:

4. Այլ յիշատակարան ծայրն աղապ ճաղապ գրով, վերնոյն պէս գրուած. կուշտն նշանակուած է աի գուղ Խիւճիւն:

5. Եւ եղեկացի ի գիւղէն Ղազարի որդի Հայրապետս առիւտայս Խորհրդատետրս, հալալ վաստակով եւ եղի ի յիշատակ ի դուռն Սուրբ Սարգսայ:

ՄԱՆՈՐՈՒՔԻՆ.

Խորհրդատետրիս ճոր օրհնեալ աղօթքին մէջ նշանակուած է այսպէս՝ Եթապետրաց մերոց եւ զինուորեալ մանկանց նոցա՝ ևւն:

ԽԲ.

ԱՆԻՏԱՐԱՆ ԹՂԹԵԱՆ ՁԵՌԱԳԻՐ

Ի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ Գրլըն գիւղի ՌԿԻ (1064) = 1615

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 18 X 13.5 սմգմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ 13 X 8 սմգմ.:

Տեղեկութիւնք ձեռագրիս վրայ.

Սկիզբն կայ Եւսեբայ երկու զլուսն մաքուր գրով եւ ութ կանոն գաւազան.

Ի. Կանոն յորս երկուն Մատթէոս, Ղուկաս:

Բ. Բ. Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս: Եւսեբի մէկ զլուսն

Կանոն Ա. յորս թիւք բոտ նորին ածան յորթին Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս, Յովհաննէս.

Կանոն Զ. յորս երկուն Մատթէոս, Մարկոս, Մատթէոս

Կանոն Է. յորս երկուն

» Ժ. յորս երկուն

» Գ. յորս Գ.

» Դ. յորս Գ.

» Բ. յորս երեքն

» Ժ. Յովհաննէս

Այս գաւաղաններն մաքուր գրով են եւ զեղեցիկ ներկաւ ծաղիկներով: Ունի Աւետարանս Զորս Աւետարանաց աստկերներն խլի-փլի, բայց ներկերն եւ ոսկեղօծումն լաւ, ինչպէս նաեւ Աւետարանի սկիզբներն ծաղիկներով:

Յիշատակարանք.

1. Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան Հօր եւ Որդւոյն եւ Հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս, Ամէն: Գրեցաւ Ս. Աւետարանս թվին ՌԿԻ ձեռամբ Թոխաթցի Միքայէլի: Արդ աղայեմ զամենեանեղ, որք հանդիպիք ամա կարողալով կամ օրինակելով, մէկ հայր մեղախ մի յիշեցէք Պիքայէլ զրիւս եւ զկենդանիս եւ զննջեցեալս իմ եւ Աստուած զյիշողդ ինչ իւր միանկատ զայստեանս. Ամէն:

Հայր մեր որ յերկնսդ եւ սուրբ: Գրեցաւ ի մայրաքաղաք ի Կոստանդինուպոլիս:

(Անշահ, տարբեր ձեռագր գրով)

2. յի յարամենն թիւ տոճմային եւրիս յորթեան վճարեն եւ դի եղեւ այս կատարման եօթնեակ երեքեակ այս: Հրեցեալ ամօք յի կատարեալ իւր ինքն ա՛մօք:

3. Յիշատակ այս սուրբ Աւետարանս յթեցի Արրիկեան եղօր Շարպաթին՝ Ասյանին, Հօր Մուրատին, մօր Մեյնամին, կողակցոյն Մարիամին, միւս կողակցոյն Թուրմանտային, Հարսեղուն Կուլխտանին, Մարիամին որդոցն Սիմէոնին, Աստուածատուրին, Պաղտասարին, միւս մօր Խրմդին, միւս Հարսին Աճապխանին, Մարիամին, եւ այլ միւս որդոց Յախճանին, Պաղտասարին, Ղուսասարին, Որուփանին, Մարթային, Յակոբին, մօր Գուրգոյնին, զոթանյին ձեռանին, Զմրութին: Ով եղբայր, ի սմա կարողալով կամ աւրինակելով յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս մեր եւ Աստուած յիշէ ի ձեզ յետ միւսանդամ պայտեանդ. Ամէն:

Գրեցաւ թվին ՌԿ նոյնմբեր Ի՛ն. օր չալաթ վայելում սուրբ Բակոր եկեղեցուն ի ձեռն Վարդան երեցուն:

(Այլ յիշատակարան ձեռագր գիր)

4. Ի թվին Հայոց ՌՄԻ. ին եւ անիմաստ նիկողայոս երէցս, որ եմ Խըլընդիւցի, այս սուրբ Աւետարանս ետու նորողել յիշատակ եւ ի վայելումն սուրբ Սարգիսս եկեղեցուն Ժ. զրուէք Պայէ Ատեհիանն տուաւ. Է. զրուէն աստի եւ ան-

տի հաւաքելով, Այս սուրբ Աւետարանս թողուցանի մեր ննջեցեացն հոգուն յիշատակ, եւս Մտեւիանին կողակիցն մէկ փէշկիր եղ սուրբ Աւետարանին շուշալայ. Աստուած ողորմի իւրեան եւ իւրեանց ննջեցեացն հոգուն, ամէն: Եւս Աստուած ողորմի Յեւն ողլու Մարդարին հոգուն, որ նա է տուած առաջմանէ յիշատակ:

ԽԳ.

ՄԱՇԹՈՑ ԹՂԹԵԱՑ ՁՆՈՒԱԳԻՐ

ի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ

Քարծի գեղջ

ՌԻ (1020) = 1571

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆՆԷ՝ 17.5×13.5 սմղմ: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԷ՝ 12.5×0.5 սմղմ: — ԳՐՈՒ՝ ամփոք գրչի գրածմ:

Խմբօրութիւն.

Այս Մաշտոցին սկիզբը կայ պատկերս Յովսէփ եպիսկոպոսին, յունական պատարաքի զգեստով, բայց գլուխն վեղարով՝ ճակատն բաց, մէկ ձեռքն ձախ կրծից վրայ, միւս ձեռքն Աւետարան, ու տակն զրուած ալապէս՝

«զՏէր Յովսէփ եպիսկոպոս ստացող զրոյս յիշեա Տէր, աղաչեմք:

Յիշատակարանք.

1. Փառքն հաւերն անսկընդակեանքն եւ միշտ ծնելոյն՝ ի նմանէ՝ որոյն միածնի եւ յաւիտ քրիստոսն հոգւոյն ճշմարտի, որք են՝ ընդ թեմամբ միացեալք եւ անձամբ յատկացեալք. Որում փառք ի հրեղինացն եւ երկրպագութիւն ի հոգեղինացս այժմ եւ անգրաւ յաւիտեանս յաւիտեանից, Ամէն: Որ էտ կարողութիւն եւ դարութիւն բազմապէս տկարութեան իմոյ հասանել յաւարտ Աստուածաշունչ եւ հոգիարդիկ կտաւին, որ կոչի Ձեռք Մաշթոց, որ է սա կառարող է խորհրդոյ եկեղեցւոյ եւ ունի սա շարագրեալ յինքան զամենայն հոգեւորական եւ մարմնական սրբութեան անդամոց մերոց, զոր թէ կամիս շուտով գտանեա սկիզբն զրոյս ի ցանկ նկարեալ: Եւ արդ քրիցաւ սա ի թուականին Հայոց մեծաց ՌԻ. ի խնդրոյ պատուական եւ նազելիք երկես երանալ եւ հոգեւոր եղբայրն մեր տէր Յովսէփ արքեպիսկոպոսի, ի վայելումն անձին իւրոյ. բարեախրի եւ յետ աստեացս յիշատակ բարի յեկեղեցի: Որ ստացաւ զսա ի հայայ արդեանց եւ յարգար վաստակաց անթիմ յիշատակ տէր Յովսէփ ե-

պիսկոպոսին եւ ծնողաց իւրոց հաւերն Վարդանին եւ մարն Մուղային, եւ եղբորն Մուրատին եւ Աստուածատրին եւ ամենայն մերձաւորացն՝ կենդանեան եւ հանգուցելոց, ուղիղ սրտով եւ յի բերանով Աստուած ողորմի ասացէք Տէր Յովսէփ եպիսկոպոսին եւ ամենայն երախտաւորաց նորին. Ամէն: Ի Լիմն զրեցաւ եւ յիւրծուարեք Աստուածածինն աւարտեցաւ: Ձեռամբ Ձաքարիա եպիսկոպոս մեղապարտի, ի յերկիրս Քանքերունի, ի յառաջորդութեան սուրբ ուխտիս թախտիս Սուխարայ տէր Միհայ եպիսկոպոսի եւ յայ միարան եղբարցս, այլ եւ ի դառն ժամանակիս որ տիրէ Շամբումակերտի Ասման ազգն, յորում կեամք ի տառապանս ազգս հայոց. եւս առաւել զվանորայս, որ առին զայրերն եւ մայրն յանկջուցին եւ մեք փախտուական յորոց եւ զմեղ Տէր Աստուած փրկեցէ ի ձեռաց աշխարհաց զամենայն հաստացեալ բրիտոնեայս. Ամէն:

Մանասնդ զստացող զրոյս գտէր Յովսէփ քարեւել եպիսկոպոսն եւ զեղբայրն իւր զհաստարիմ տանուտէրն զԱստուածատուրին եւ զկողակցին զՊաթունջն, զստերն Գուշնիպէն եւ ըզՄուրադն, եւ զծնողսն զՎարդան եւ ըզՄուղայն:

Գարձեալ կրկին աղաւմ զմեղ, «ի մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, յիշեմք ի մաքրափայլ յաղթօս ձեռ զստացող սուրբ զրոյս զՅովսէփ եպիսկոպոսն եւ Աստուած ողորմի ասացէք սմա եւ ծնողաց քորա, հաւերն Վարդանին, եւ մարն Մուղային, եւ եղբորն Մուրատին, եւ կողակցին Մուխթին, եւ որդւոյն Կիրակոսին, եւ միւս եղբայրն Աստուածատուրին, եւ կողակցին Նուբարին, եւ որդւոյն Վարդանին, եւ կողակցին, եւ որդւոցն Ձաքարին, Մարտիրոսին եւ Յովանիսին եւ Փանոսին, եւ զստերն Նուբարին, եւ միւս որդւոյն Մուրադին, եւ կողակցին Միքիլասին, եւ որդւոցն Գալուստին եւ Կալասին եւ Ոյլաթին եւ Աստուածատուրոյ, յետին կողակցին Պաթունջանին, եւ որդւոցն Նաստաբոյրին եւ Եղիպէն, եւ զստերն Մուղային, եւ քուերն Գուշադին, եւ որդւոյն Նորա Հնրապետին եւ Պունկայ, եւ միւս քուերն՝ Էթարփաշին, որդւոյն Ատոմին եւ Հարաթին, եւ միւս քուեր Սառային, եւ որդւոյն Մուրին, եւ միւս քուերն Բէկիջանին, եւ որդւոցն Միքաբին եւ Փախշանին, եւ հաւերն Գուշադին, եւ կողակցին Նիքարին, եւ որդւոցն Մարտիրոսին եւ Միշամին, եւ մեծ պապուն Դանիէլին եւ Բակորին, Եւ-

Հօյին, Մուրատին եւ Եօփակին եւ ամենայն արեան մերձաւորացն սոցա՝ կենդանաց եւ շանցուցնոց:

Էս Աստուածն ամենայնի, որ առաւն է ի տուր բարեաց, ձեզ եւ մեզ ողորմեացի. Ամէն:

Էս եւ Եփակի եպիսկոպոսն ետու գրել զՄաշթոցս յիշատակ բարի Հոգւոյ իմոյ եւ ծնողաց իւրոց Հաւորն Վարդանին, եւ մարն Մուղային, եւ եղբարցն Մուրատին, եւ Աստուածատրին, եւ ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, եւ եղի ի դուռն Թեոդորոսի գաւառավարին ի զեռանց, որ կոչի Խառակոնիս, եւ մի ոք իշխեսցէ զսա ծախել եւ կամ գրաւ դնել եւ կամ զողջաւայ, ոչ յիմոց եւ ոչ յաւտարաց, եւ որ յանդգնէ զանկճքն եւ բզկաչէնին առջկ եւ զխաշանուացն Քրիստոսի, եւ զբարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ իւրն բերել. Ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զԱստուածատուրն, զկոյակիցն իւր Մամախաթին, եւ զորդիքն իւր զՄուրատ, բզտէր Եփակի, եւ զկողակիցն իւր զԽաթունաղէն, եւ զորդի իւր զեղիէն, եւ բզդուտարն Նուրարն եւ ըզԳուլանփաշէն յիշեցէք եւ Աստուած ողորմի առաջէք:

ԽԻ՛.

ԱՏԵՏԱՐԱՆ ԹՂԹԵԱՍ ԶԵՌԱԳԻՐ

Ի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ

Քարձի գեղջ

ՌԼԸ (1038) = 1589

ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ 30.5x22.5 սնդմ.: — ԳՐՈՒԻՒՆ՝ 24.5x10.5 սնդմ.:

Մանօքութիւն.

Այս Աւետարանին գիրն անվարձ ձեռքի գիր է, խոշոր-մուր: Սկզբն պակաս եւ կր կարդացուի թեւ ի ծնաննն Յիսուսիս կտորէն:

Յիշատակարան.

1. Փռոք ամենատուր Երրորդուն թան Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ յամ եւ միշտ եւ յախտեանս յախտենից: Դրեցաւ յայտ գիրս եւ փառաւորեալ Տեսնն Աստուծոյ մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի. Ամէն:

Քրիստոս Աստուած ողորմի ստացողս Աւետարանիս խոնայ Սիմաւոնին, եւ Հաւրն Նորա կիրակոսին, եւ ծնողացն Նորա Ամանթին, եւ եղբարն Նորա Տու-

նաւագին, եւս առաւել Սիմաւոնին կողակցին Տովաթին, փոքր Հարսին Սառային. Ամէն:

Որ նոր կազմել երես դասս սուրբ Աւետարանս ի Հայալ վաստակոցն եւ Հայալ րնչից եւ էտուր յիշատակ ի դուռն սուրբ Աստուածամարն:

Դարձեալ աջն Հովանի լիցի ի վերայ ձեր: Յիշեցէք խոնայ կիրակոսն, եւ իւր կողակցն Ամանթին, եւ որդին Նորա Սիմաւոն, եւ փոքր որդին Տունաւաղն, նոր կազմել էտուր, եղի յիշատակ իւր ծնողացն, իւր ննջեցելոցն Հոգւոյն. ամէն:

Ի Թվին Հայոց ՌԼԸ. ձեռամբն բազմակց սուտաննոս անարժան Եփակիմ Երիցուն ... յիշեցէք ... սիմ մա... Ետն զեղբարս իմ... տուին. եւ զմարսն իմ Խանմէլիքն եւ զիւր ննջեցեալսն եւ Աստուած զձեզ յիշէ. Ամէն:

ԽԵ՛.

ԱՏԵՆԻ ԺԱՄԱԳԻՐԻՔ ԹՂԹԵԱՍ ԶԵՌԱԳԻՐ

Ի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ

Քարձի գեղջ

ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ՝ 33 x 23.5 սնդմ.: — ԳՐՈՒԻՒՆ՝ 25x10 սնդմ.:

Յիշատակարանք.

1. (Քառոք քեզ Տէր Աստուած մեր որ պարզեւեցեալն ծայրը՝ գիրը բաւական աղկկ).

Արդ աղաչեմ զամենեւեան որք Հանդիպիք յայտ տառիս, կարդալով եւ կամ օրինակելով, յիշեցէք ի մարարափայլ յաւորթս մեր զանարժան Խառակոցի զԱտեփանոս Երէջ ծրաղորչս եւ զծնողս իմ զՏէր Ղազարն մի ողորմեայի յիշել ի Տէր, եւ զձեզ յիշեցէ Քրիստոս իւր միսանդամ դայտեանն. Ամէն:

2. (Ս. Զատիկ ճրագաւոյցի արարողութենէն վերջը այսպէս զգրուած). Բայց այս իրկուրս սեղան օրհնելոյ կանոն չկայ:

Եւ ճաշակին կարժիւր Հակիթ եւ ճաշ բաղդրիկ:

3. Առաքելոյ Աղաւնոյ շարականին վերջն՝ այսպէս զգրուած ժամադրքին ծայրը.

Եիշատակ է զիրքս Քարձիի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն՝ Սարբ օղի Օհանն Հօրը Հոգւոյն, ի Թուին Հայոց ՌՃԶ:

ԽԶ.

ՓՈՓՐ ԺԱՄԱԳԻՐՔ ԹՂԹԱՅ ՁԵՌԱԳԻՐ

Ի Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵԳԵՍԵՐ

Քարձի գեղ

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 20,5 × 14,5 սնգմ. — ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ 23,5 × 20 սնգմ.:

Մանօթուքիւն.

Ձուկ յիշատակարան եւ կէսն կայ եւ
կէսն չկայ ժամադրքին: Գիրն ալ անվարժ
ձեռքի գործ է:

ԽԷ.

ՅԱՅՍՄԱՌԻՐ ԹՂԹԱՅ ՁԵՌԱԳԻՐ

Ի Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵԳԵՍԵՐ

Քարձի գեղ

ՌՀԸ (1078) = 1629

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 43,5 × 30 սնգմ. — ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ 33,5 × 20 սնգմ.:

Մանօթուքիւն.

Յայմաւուրիս գիրն խոշոր է եւ քա-
ւական ուղիղ, քիչ սխալած.

Աստացոյի գրոցս մահտեսի Սողոմո-
նին եւ ծնողացն Սիմեոնին, Կուլիստա-
նին. Տոլվաթին եւ եղբօրն Ջաքարին,
Կիրեւիին եւ Նիկողոսին, Աննային, Մա-
նանդին, Փոռմարին, Վարվարին եւ եղ-
կեղ Կելի գրչի տէր Արիստակէսին:
Բոլոր վերջաւորութեանց ի ստորեւ
վերոյիշատակեալ կերպիւ գրուած է.

Յիշատակարանք.

1. ... եւ միասնական անբաժանելի
երրեակ եւ մի աստուածութեանն Հօր եւ
Որդոյ եւ Հօգոյն սրբոյ. անբաժանելի
սէրութեան փառք յաւիտեանս. Ամէն:
Արդ, Հայցեմք ի քումմէ մարդասիրու-
թենէդ տէր Աստուած, որ ետուր ինձ տա-
նապեալ ողոյս՝ աւարտում սուրբ գրոց
Համառօտ Այմաւուրացս, որ գրեալ կայ
ի սա Հնոց եւ նորոց Աստուածային գրոց
եւ պատմէ... առաքելոցն, Հայրապետաց
եւ վարդապետաց, մարտիրոսաց, կուսա-
նաց եւ ամուսնացեցոց, միանձնաց եւ վա-
նաւորաց եւ թագաւորաց, զինուորաց եւ
զինաւորաց եւ զամենեւեան իւրաքանչիւր
պատուովն պատմէ, իրակատար եւ ան-

թերի, ի լաւ եւ ընտիր օրինակէ ի քա-
ղաքն Կոստանդնուպօլիս, ի Թաղ Պալա-
թու, ընդ Հովանեանս ... Հրէշտակապի-
տին, ձեռամբ մեղաւմած եւ անյարմար
գրչատէր Արիստակէսին, ի Թուվականին
Հայոց ՌՀԸ ... ապիտացդ երամք սուրբք
... եւ մանկունք սուրբ Սիոնի, որք Հան-
դիպիք սժա, կարգալով կամ օրինակելով
յիւնցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր, գրե-
տացոյ գրոցս զմահտեսի Սողոմոնն եւ
զծնողան զՍիմեոնն, եւ զմայրն զԿուլիս-
տանն, եւ զմայրագիրն Տօլվաթն, եւ զեղ-
բայր մահտեսուն Ջաքարն, եւ զնիկողայից
Կուլիստանն, Նիկողայոսն ... Մանազն
... յարեան մերձաւորան...

Դարձեալ յիւնցէք ի մաքրափայլ ա-
ղօթս ձեր զմեղասաէր գրչիս զտէր Արիս-
տակէս, եւ զմայրն իմ զմարմնաւոր ըզ-
մահտեսի Մկրտիչն, եւ զմայրն իմ Շահ-
խաթունն, եւ զհոգեւոր ծնողան իմ զտէր
Ստեփանոսն, եւ զվերակացու գրոցս
ղաշխարհական զՓանոսն, զծաղկող առ-
րին, ըզկապողն զտէր ... ամէն:

Դարձեալ յիւնց... այլ յաղօթ... ըզ-
մոն... որ ստացաւ թ... զեացն եւ եզ
յիշատակ ի դուռն սուրբ Աստուածածնին
(այս երեւոյն մէջ՝ էջն այս գրուածն էք,
միւս էջն՝ վերէն վար կարուած ու պակ-
սած էք):

ԽԸ.

ՍԱՂՄՈՍ ԹՂԹԱՅ ՁԵՌԱԳԻՐ

Ի Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵԳԵՍԵՐ

Քարձի գեղ

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 11,5 × 8 սնգմ. — ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ 8,5 × 5 սնգմ.:

Մանօթուքիւն.

Ձուկ յիշատակարան, եւ ամէն կեր-
պիւ կրտատ է եւ անգործածեալի: Գիրը՝
ծնոցս գիր է մանր եւ հատիկ հատիկ:

ԽԹ.

ՍԱՂՄՈՍ ԹՂԹԱՅ ՁԵՌԱԳԻՐ

Ի Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵԳԵՍԵՐ

Քարձի գեղ

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 10 × 7,5 սնգմ. — ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ 8 × 5 սնգմ.:

ԴՄԵՐՈՒՆԻՍԻՈՒՄ

Այս Ստղման յիշատակարան չունի. տպեալ մանր գրի պէս է, բառական աղէկ գրուած. երկու ծայրերն պակաս այնքան սաջ մեղաց իմոց, անօրէնութիւնք իմ բարձրացաւ, քան զգլուխ իմն:

Աս է սկիզբն. միւսները չկան: Վերջինն այսպէս է. չի ձեռք թաղաւորի անօրինիչ և անկէջ վերջ չկայ:

Ե՛.

ԱԿՏԱՐԱՆ ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՁԵՌԱԳԻՐ

ի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ

Քարծի գեղոյ

ՈՂԵ (1095) = 1641

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 20×15 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ 14.5×9.5 սեղմ.:

Մագաղաթեայ Ս. Աւետարանիս գրեւորն բառական մաքուն են և անսխալ: Ունի նւսերեայ կարպիանոսի խրատ երկու էջերու վրայ: Ունի կանոն

Ա.	յորս չորեքին
Բ.	» երեք
Գ.	» երեք
Դ.	» երեք
Ե.	» երեք
Ն.	» երկու
Շ.	» երկու
Չ.	» երկու
Ժ.	» երկու
Լ.	» չկայ
Ք.	» երկու
Կանոն Ժ.	» առանձինն իւրաքանչիւր
Կանոն Ժ.	» առանձինն
Կանոն Ժ.	» առանձինն

Ունի պատկեր Մատթէի, անոյ՛ ներկով և ոսկեջրով, բայց անարուեստ. Մատթէի սկիզբն ծաղկեկար և ոսկեզօծ կամարով:

Ունի պատկեր Մարկոսի՝ ըստ վերնոյն: Ունի պատկեր Դուկասի՝ ըստ վերնոյն: Ունի պատկեր Թովմասեանի՝ ըստ վերնոյն: Եւր նկարուած՝ առջեւն աշակերտ՝ որ կը գրէ:

Եկատարանք.

1. Փառք Համպոյ, Համարուն, անբաման, միասնական, եռա՛խուսակ և ան-

թակ տէրութեանն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, յաւիտեանս, ամէն:

Արդ գրեցաւ և զրաւ առեալ կատարեցաւ սրբազան Աւետարանս և մեծալիբ դանձաւ աստուածային, ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպոլսիս, ի դուռն սուրբ չին: տակապետաց Գարրիէլի և Միքայէլի, և ի Հայրապետութեանն էջմիածնայ տեանն Փիլիպպոսի, և սուրբ յիւրուսայէմայ առաջնորդութեան տէր Աստուածատուր վարդապետին, և ի բռնակալութեանն տաճկաց սուլտան Իպրահիմի, որ յայսմ ամի պատերազմ ունէր ի վերայ Կրէտէս կղզոյն: Եւ ի Թուականութեանն Հայոց ՌՂԵ ամի, ձեռամբ որդոսի և ամենայն մեղաց իրապէս գործողի՝ Ակնցի Ղաղար երիցուն և ցանկացաւ եղեալ սուրբ Աւետարանիս աստուածատուր քրիստոնեայս՝ Քարձեցի խօճայ Կիրեղն և ստացաւ զսա ի Հայալ արղևանց իւրոց, դանձ պատուական և առիթ՝ փըրկութեան և եղ յիշատակ Հոգւոց իւրոց և բարի ծնողացն իւրոց՝ Հաւրն Սիմէոնին և մաւրն Տաւթթի, և որդւոյն Թորոսին՝ որ Հանդուցեալ է առ Քրիստոս, և եղբարցն՝ մ. Սողոմոնին և մ. Զաքարի և կողակցին Մանադին, որ Հանդուցեալ է առ Աստուած, և միւս կողակցին Կիւլիստանին և եղբար որդւոյն Նիկողայոսին, Առամարին, Փարվարին, և որդւոցն Կիրակոսին, Գրիգորին, Բարսեղին, և ամենայն արևանառու մերձաւորացն:

Արդ, երես անկեալ աղաչեմ զամենեւեանդ, ո՛վ քրիստոսազարդ քահանայք և մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, որ Հանդիպիք սուրբ և լուսափայլ Հոգիազարդ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով՝ յիշման արժանի վարկջիք ի սրբաւատոյց և արժանընդունակ յաղաթս ձեր զվերոյգրեալ ստացաւոս սորա զՔարձեցի խոճայ Կիրեղն, և զամենայն առու արևան մերձաւորացն, և Քրիստոս Աստուածն մեր յիւր միասնեալ ուղղեցէք, և թէ՛ զտանի սղալ, որ մէք ոչ իմացաք, բայց զիտնոց մաղթեմ կրկին ուղղել: Եւ աշխատաւորացն ի սա վարձս րարիս տացէ Աստուած, և որք յիշեղ զմեզ որդին Աստուծոյ և զմեզ յիշեցէ, և ուղիւմութեանցն իւր արժանի արացցէ, Հանդերձ ամենայն Հաւատացելովք ի Քրիստոս Երեսնի Տէր մեր, որ է աւրձնեալ յաւիտեանս, Ամէն:

Տետրակիս մէջ արձանագրուած մագապաթեայ ու թղթեայ ձեռագիրներու
 եւ մագապաթեայ հատակտորներու ցուցակը

Ա. Մագաղաթեայ	1351	Աւետարան ի Պօլու
Բ. Թղթեայ		»
Գ. »	1574	Աստուածաշունչ յԱզգ. Առաջնորդարանի
Դ. Մագաղաթեայ		Աւետարան ի Նալլիսան
Ե. »	1292	Աւետարան յԱզգ. Առաջնորդարանի
Զ. Թղթեայ	1648	Շարական »
Է. »	1468	Աւետարան յեկեղեցւոյ Նիկոմիդայ
Ը. »	1625	Աւետարան »
Թ. »		Մեկնութիւն Մատթէի յերուսաղէմ
Ճ. »	1626	Աւետարան յԱզգ. Առաջնորդարանի
ԺԱ. »		Խորհրդատետր »
ԺԲ. »	1574	Աւետարան յԱզգ. վարժարանի Նիկոմիդայ
ՃԳ. »	1625	Աւետարան » »
ՃԴ. »		Ճաշոց գիրք » »
ՃԵ. »	1581	Մեծ մատուց » »
ՃԶ. »	1584	Տաղարան » »
ՃԷ. »	1432	Փոքրադիր մատուց » »
ՃԸ. »		Փոքրիկ շարական » »
ՃԹ. »	1465	Ճաշոց՝ քայքայեալ յԱզգ. Առաջնորդարանի
Ի. »		Սաղմոսիկ՝ քայքայեալ » »
ԻԱ. Թղթեայ		Տես. Աստուածաբանութիւն Աւգերեանի ի վարժարանի Նիկոմիդայ
ԻԲ. Մագաղաթեայ		Աւետարանիկ յեկեղեցւոյ Նիկոմիդայ
ԻԳ. Թղթեայ	1605	Փոքր մատուց յԱզգ. Առաջնորդարանի
ԻԴ. »	1469	Մատուց » »
ԻԵ. Մագաղաթեայ		Աւետարանիկ յեկեղեցւոյ Ջէնիլէրի
ԻԶ. Տօնացոյց մագաղաթեայ եւ մէկ թերթ մագաղաթի պահպանակ (1579)		Տօգրամատի Բիսկեանցի Գր. աղայի մօտ յէւմէ
ԻԸ. Մագաղաթեայ		Աւետարանիկ ի Պէնկլի Պրուսայի
ԻԸ. Մագաղաթի մէկ թերթ լատիներէն յԱզգ. վարժարանի Նիկոմիդայ		
ԻԹ. Թղթեայ փոքրիկ Տօնացոյց (1631) յԱզգ. Առաջնորդարանի		
Լ. »		Կրօնական հարց պատասխանիք յԱզգ. Առաջնորդարանի
ԼԱ. »		առձեռն մատուց » »
ԼԲ. »		» Շարական » »
ԼԳ. Թիւ 1 մագաղաթեայ հատակտետր		» »
ԼԴ. Թիւ 2 »		» »
ԼԵ. Թիւ 3 »		» »
ԼԶ. Թիւ 4 »		» »
ԼԷ. Թիւ 5 »		» »
ԼԸ. Թիւ 6 »		» »
ԼԹ. Թիւ 7 »		» »
Ս. Թղթեայ Ասամաուր յեկեղեցւոյ Գըլլըճ քիւղի		

ԽԱ.	»	Խորհրդատետր	յեկեղեցւոյ	Գլուճ	գիւղի
ԽԲ.	»	Աւետարան	»	»	»
ԽԳ.	»	Մաշտոց	»	Քարձի	զեղջ
ԽԴ.	»	Աւետարան	»	»	»
ԽԵ.	»	Ատենի ժամագիրք	»	»	»
ԽԶ.	»	Փոքր ժամագիրք	»	»	»
ԽԷ.	»	Բայամաւուր	յեկեղեցւոյ	Քարձի	զեղջ
ԽԸ.	»	Սաղմոս	»	»	»
ԽԹ.	»	Սաղմոս	»	»	»
Մ.	Մագաղաթեայ Աւետարան 1641 յեկեղեցւոյ Քարձի զեղջ				

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մագաղաթեայ ձեռագիրք

	Թուով
Աւետարանք՝ մեծադիր եւ փոքրադիր	7
Տօնացոյց՝ մագաղաթի հատակոտորովը	1
	8

Թղթեայ ձեռագիրք

Աւետարանք՝ մեծադիր եւ փոքրադիր	8
Աստուածաչունջ	1
Շարականք	3
Մեկնութիւն Մատթէի	1
Խորհրդատետր	2
Ճաշոց գիրք	2
Մաշտոցք	6

ՆԻՎՈՄԻՏԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ Լ ԲՊ ՁԵՌԱԳՐԻ

«ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՔ» ԳՐԲԷՆ ՔԱՂՈՒՄԻՄ

էջ 59—66

Յիշատակարան Աստուածաշունչ գրոց

Տէր Առաքել զիտոյ Սիւնեաց,
 Զուրկ եւ թափուր յամէն շնորհաց.
 Շարագրեցի զկարգս զրաժաց,
 Աստուածաշունչ կտակարանաց,
 Վասն այս յայտնեմ զրանս զրաժաց.
 Զհին եւ զնոր կտակարանաց,
 զի յուսածիս անուանս կարգաց
 Եօթանասուն եւ Բ զրաժացն:
 Քառասուն եւ յորս Հին կտակին
 Եւ Ի՛նչ նորոց կարգին,
 Աստուածաշունչ կուին նոքին
 Զոր խօսեցաւ Աստուած Հոգին:
 Նախ է Հինգ զիրք Մովսիսական,
 Մնունդք եւ Ելք եւ Ղեզական,
 Թիւքն եւ Երկրորդ օրէնք որ կան,
 Արարք աշխարհի ընդհանրական:
 Վեց աւրճնութիւնքն Յակոբայն,
 Վերայ որդոցն բաժան,
 Զի աւրճնութիւնքն որ յԱղամեան,
 Որդոց որդիս կարգաւ կ'երթան:
 Եօթերորդ կարգն որ, յետ նոցա,
 Ի զիրք Յետաւ որդոյ Նաւեան,
 Ը. դատաւորքն որ յետ նորայն
 Թ. Հոռութ մայրն Յովբէթայն:
 Սա մայր կոչի մեծին Դաւթեան
 Կին Բոյսի մայր Յովբէթա,
 Որ ծնաւ զՅեսսէ տղա,
 Յեսսէ ծնաւ զԴաւիթ արքա:
 Թապաւորութեանց զիրք չորեքին
 Սաղմուն եւ Դ զիրք Սողոմոնին
 Յոր եւ Սիրաք սրբահոգին
 Սենեկապետն Սողոմոնին:
 Այս Ի զիրք Հին կտակին,
 Որ մինչեւ այս վայր զիմեցին
 Ռեւա աշուրիկ բաժանէին,
 Թապաւորութիւնք ազգի նոցին:

Ռորովամ որդի Սողոմոնին,
 Թապաւոր Ելաց բոլոր ազգին,
 Ռորովամ ծառայն սոցին,
 Որ փախեալ յահէ Սողոմոնին:
 Սա յեզրիպտոս փախեալ մնաց,
 Մինչ Սողոմոն արքայն ննջեաց
 Յետոյ եկեալ Հակառակեաց,
 Ժ. ն ցեղին Թապաւորեաց:
 Քսանուսին զիրքն յնսային,
 Ի. Բ երեմեային,
 Ի. Գն Եզեկէլին
 Ի. Երկոյտառանքն Ի միասին:
 Այս Լ եւ Ե. յինին
 Դրեանք Հնոյ կտակարանից
 Մինչ ցայս վայր, կարգն երկրորդին,
 Մինչդեռ կային Իւրեանց երկրին:
 Յետ այսորիկ գերի գնացին
 Ի Բաբելոն բոլորովին,
 Հ. Բ տարի անդ մնացին,
 Տէր այց արար յիգոր դարձին:
 Իսկ երրորդ կարգն որ սկսանի
 Բ. Եգր Աղթ առաջին,
 Որ այլ եւ այլ ժամանակի,
 Անուամբ միայն Համարձակին:
 Մինն Ի յազգէն էր Յուդային
 Մինն Ղեզական քահանային,
 Յետ զԲաւթեան Բաբելոնին
 Ըզկտակարանքն սոքա զրեցին:
 Հին եզրուած էր Սաղաթիէլ,
 Որ ծնաւ որդի Զօրաբարէլ,
 Հոգով յցեալ Սաղաթիէլ,
 Զեզձեալ զրեանսն նորոգէին:
 Զկտակարանքն որ ընդ նոսին,
 Ի Բաբելոն կորեան նոքին,
 Սոցա յայտնեաց Աստուած Հոգին,
 Որ զամենայն նորոգեցից:
 Եւ Բ. զիրք Մնացորդին,
 Զոր վերստին սոքա զրեցին:

Ինացորդք մասն այն պահն սոքին,
 Որ յետոյ սոքա զմնացեալսն գրեցին:
 Դանիէլ եւ Նսթերին,
 Բարութ եւ Մակարայեցին
 Տուրիդ, Յուդիդ, գիրք Նեմին,
 Որ Երրորդ կարգն աւարտեցին:
 Այս են զընեմք հին կտակին,
 Կէրք գլխովին,
 Աստուածաշունչ կոչին սոքին,
 Ջոր խօսեցաւ Աստուած հոգին:
 Սաղաթիկ այր ցանկալի
 Եւ հինի ընտրեալ այր ընդ նմին
 Ձեղծեալ զընան կտակարանին,
 Եւ օր զամենն գրեցին:

Յետ սոցա նոր կտակարանին,
 Եւ գիրք անուանին,
 Որ Գալատեամբն Աստուածին,
 Չայս խօսեցաւ Աստուած հոգին:
 Նախ Դ. գլուխ աւետարանն,
 Թուղթ Պաղոսի շորեքտասան,
 Առաքելոց գործքն, որ զրեցան,
 Եւ կաթողիկէքն ամենեքեան:
 Այլ եւ տևիկն Յովհաննու,
 Որ յայտնեցաւ նմա Սատուածոյ,
 Էր ընդ երարան աւուր մահու,
 Որ զրեցաւ Պատմոս կղզոյ:
 Այս ի՞նչ գիրք ըստ կարգին,
 Կտակարանաց նորոյ ուխտին,
 Աստուածաշունչ կոչին սոքին,
 Ջոր խօսեցաւ Աստուած հոգին:

Աստ, Հի լեզուին,
 Նոյնքան թուով գիրք ընորհաց հոգին,
 Ձի ամենայն ազգ առանձին,
 Հայցեն զընորհս աստուածային:
 Այս լինելոց է յետ Նեոին
 Որ գան ի հաւատս ամենեքին
 Եւ ամենայն լեզու խոստովանին,
 Դժբխտոս Աստուած դանձն երեքին:
 Եւ ցաւք հոգոյ այրքան թուով
 Ջոր տէր յայտնեաց յայս խորհրդով,
 Ենթանակին ի չափով
 Թողցէս զմեզս եղբորն յովով:
 Վասն այն ետ զընանք այնքան թուով,
 Որպէս ծաղկունք դեղ կազմելով:
 Եւ թէ մահու մեղքն չափով,

Ենթանանկին է թուով,
 Ի հարիւր Ե շից համարով,
 Ջոր Դ. տարերք աւետորդով,
 Սիշտ մեկանչեն ընդ խորհրդով
 Թէ եւ բանել եւ թէ գործով:
 Արդ այս տեղ ընորհաց չափով,
 Ջոր մեկանչեմք նոյնքան թուով,
 Ձի սրբեցութ յախտէ հոգով,
 Ի սուրբ վրոց ունկն դնելով:
 Արհնութիւնք նմա յովով,
 Այժմեան եւ անցեալ ժամանակով,
 Հոգով, մտք եւ խորհրդով,
 Որդոյ ընդ Հօր եւ սուրբ Հոգով:

Յիշատակարամ Շարակնոցի Ստեփանոսի
 երեցել

Որք զծորանս հոգոյն արբին,
 Ձեարականսն ողբալ գրեցին.
 Նախ մեծն Մեսրոպ սքանչելին,
 Ձկարգ բոլոր աղուհային:
 Ձարշարանացն աւագ չարթին,
 Խորհրդով լի եւ անթերին
 Մեծն Սահակ պարթեւագին,
 Որ էր պտուղ Լուսաւորչին:
 Իսկ զՅայտնութեան եւ զՅարութեան
 Սուրբ յայտեան քառասնօրին,
 Ձմեծացուցէքն ընդ փոխման կուտին՝
 Մեծն Մովսէս Խորենացին:
 Ըզպատկեր սուրբ Պէնտէկոսդին
 Եւ զկարգ մեծի վարդապետին,
 Ձմարդարէիցն եւ զմկրտչին
 Ձառաքելոցն եւ զԱնդունին
 Եւ զԳրիգորին, զԹադաւորաց եւ զԹոռ-
 Շիրակացուն ոմանք ասեն, [ներին
 Այլք Մովսէսի քերթով վեհին,
 Ձխաչի կարգ բոլորովին,
 Այլ եւ մանկանցն բազումք ի նմին,
 Սահակն, որ գնաց ընդդէմ Մահճեղին,
 Նայ որ մեռաւ ի Խառանին:
 Ըզմարտիրոսացն եւ զհանգստեան,
 Պետրոս Ջրադարձ սրբահոգին:
 Եւ զարհնութիւնս որ մեծ կոչին
 Սուրբ Ստեփանոսն Սիւնեցին:
 Ապա մնաց պատկեր վառին
 Շինեալ ներսս Կլայեցին,
 Ըզկիրակիքն աղուհայցին

Սա ասացեալ խորհրդով լին։
 Այլ եւ պատկեր եօթանասին
 Եւ զՅոհանու մեծ քարոզին,
 Զվերջի հարցն ծաղկազարդին,
 Սա ասացեալ ըստ խորհրդին։
 Այլ եւ ղխորհուրդ հարց կարապետին,
 Զմարգարէիցն նոյն դունին,
 Զպատկեր իննեակ դասուց վերին,
 Սա յարմարեալ յոյժ նմանն,
 Զվեց պատկեր Պէտէկոսդին
 Զկրկէ կանոն վարդապետին,
 Զերկու պատկեր փոխման կուսին
 Խորհրդապէս շարեալ սմին,
 Ընդ Ղեւոնդեանցն պատկերին,
 Զնորահարա՛ Վարդանին,
 Զայսօր անճառ մեծ պասեքին
 Եւ ղնորոգողն ընթեր նմին,
 Զարարչականն եօթն օրին,
 Զկատուած անեղն ընդ արեւելին,
 Զերգ երրորդի ժամու խային,
 Զվեցերորդին եւ զհնեկէին,
 Զսայեա սիրովն ընդ իւր սմին
 Զ'ի քէն հայցեմքն երեկոյին,
 Ծնորհա մեղ Տէր զբան տեսողին
 Եսախաս մարգարէին։
 Զայսօր յարեաւն աւաղ զպտկին
 Եւ ղպատկեր նոր կիրակէն
 Մեծ Ներսէս Լամբրոնացին
 Որ գիտապետն է Տարսնին։
 Զաւաղ տօներն ամենեւին,
 Մեծն Յոհաննէս յՕմեքցին։

Զանձինք եւ զհարց Հոփսիմէին,
 Տէր կամիտաս սրբաճողին,
 Իսկ զանկիդրն Մանդակունին,
 Եւ ղՄաղիստրոսն ընդ պատկերին,
 Զխորհուրդն անճառ եւ զմեծաշրջն,
 Վկայասէր այն մեծ ազգին,
 Զանձինք մեծի կարապետին՝
 Դրիգորիոս Սկեւոցին։
 Եւ ղերգեցէք ծնողաց կուսին,
 Մեծն Յակոբոս կյայեցին։
 Զոր նախմացն սուրբ Սարգսին
 Եւ անսաման ծովէն վերին
 Եւ ղԹարգմանչացն զաւրհնութիւն
 Վարդան տէլէտն Հայաստանին,
 Եւ ղնեքսէսի մերոյ մեծին
 Զխոտաբուղացն որ պարոնին,
 Զանձինք մերոյ Լուսաւորչին,
 Մեծն Յոհաննէս Եզնկացին։
 Զայրապետացն եւ ղՅակոբին
 Նոյն Յոհաննէս Եզնկացին,
 Որ մականունն Պլուզ կոչին։
 ԶՂեւոնդեանց մանկունքն մին,
 Մին Սարկաւազ որ Հաղբատին,
 Զսրբութիւնն սրբոյ խաչին
 Մեծն Ստեփաննոս Ապարանցին,
 Եղբօրորդի մեծի Դաւթին.
 Եղբայր Մանկլիկ Տգնաւորին,
 Այս Շարականքս ընդունելի,
 Յեկեղեցիքս Հայաստանի,
 Եւ որքան զայս են աւելի
 Ի անպետաց եւ խոտելի։

ՑՈՒՑԱԿ ԶԵՌԱԳՐԱՑ
ՎԻՃԱԿԻՆ ՆԻԿՈՍԻԴԻՈՅ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՄԿՐՏԻՉ ՎԱՐԴ. ՍՂԱԽՆՈՒՆԻԷ

ՅՈՒՅԱԿ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ՎԻՃԱԿԻՆ ՆԻԿՈՄԻԳԻՈՅ

Քանի՜ մը տարի առաջ, ռաբացեալ Թորոս Ազատեանի շնորհիւ, բազմաթիւ հիմ ու մոր գրչագիրներ, տնտրակներ եւ դիւանական թուղթեր ձեռք բերի կ. Պոլիս, որոնց մէջ էր նաեւ կապալտ, գծաւոր դպրոցական սովորակեալ թուղթ տնտրակի մէջ, մանուշակագոյն մեկամով, շեղագիր գրուած այն ատեն դեռ վարդապետ Մկրտիչ Արքազան Ազաւնունիի՝ Նիկոմիդիոյ վիճակին հայերէն գրչագիրներու այս ցուցակը:

Այսօր, երբ այլեւս Նիկոմիդիոյ բարգաւաճ ու բազմաթիւ հայկական վիճակը գոյութիւն չունի, այս ցուցակը շատ քանկագին մասունք մըն է. երբ մանաւանդ հոն ցուցակագրուած գրչագիրներն ալ ըստ երեւոյթի ի սպառ կորսուած են:

Հրատարակելով այս ցուցակը՝ մախ մեր բանասիրութեան եւ պատմագրութեան տրամադրած կ'ըլլանք թանկագին միւթ, եւ յետոյ յիշատակի փոքրիկ փրկելի մը դրած կ'ըլլանք իմ եւ Արմաշի մատակարար մեծ հայրիկիս Կարապետ Քիրտեանի սիրելի ու թանկագին բարեկամ՝ Մկրտիչ Արքազան Ազաւնունիի խնկելի շնորհին:

Ցուցակը կը հրատարակենք ինչպէս որ գրած ու պատրաստած է ռաբացեալ բարեկամս, առանց որ եւ փոփոխութեան: Նոյն տունն 1966ին կ. Պոլիս այցելութեանս՝ Թօփ Գաբու Սէրայի թանգարանին ձեռագրաց մատենադարանին մէջ գտայ ճանի մը հայերէն ձեռագիրներ, որոնք մաս կազմած են Ազաւնունի Արքազանի ցուցակագրած ձեռագիրներում: Այդ ձեռագիրներուն մասին, կ'աւելցրնեմ ցանկին վերջը՝ այն ծանօթութիւնները, յիշատակարանները, որոնք ես անձամբ նշանակեցի 1966ին Թօփ Գաբու Սէրայի մատենադարանը այցելութեանս: Թէ ի՞նչպէս այդ ձեռագիրները Նիկոմիդիոյ շարաքացեալ եկեղեցիներէն եւ հանգած հաստատութիւններէն Թօփ Գաբու Սէրայի մատենադարանը եկած են՝ ինծի ծանօթ չէ, ոչ ալ ե՞րբ կամ որո՞ւ կողմէ հոն բերուած ըլլալը գիտեմ: Նկատել տանք որ Թօփ Գաբու Սէրայ բերուած ձեռագիրները գլխաւորաբար Նիկոմիդիոյ ձեռագիրներ են:

Գ. ՔԻՐԻՏՏԵԱՆ

Ա

Աւետարան թղթեայ

Կը գտնուի ի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ Գրեմարիի ի Կէյվէ. այս ձեռագիրն գրած է Ներսէս անուամբ մի երէց Կարնոյ Դփնիկ անուն մի գիւղի մէջ. Հայոց ՌՅԲ (1593) թուականին. սոյն ձեռագիրը չէ վարդարուն, այլ պարզ թղթի վրայ Հասարակ գրերով գրուած. Հասանաբար

Գրեմարիի գաղթականութիւնն իւր հետ բերած է Կարնոյ Դփնիկ գիւղէն:

Բ.

Աւետարան թղթեայ

Այս ձեռագիրն կը գտնուի դարձեալ Նիկոմիդիոյ վիճակին վերայիւնայ Գրեմարի գիւղի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ. գրուած է ի ձեռն Այնթապցի Սարգիս հ-

րիցու: Հայոց ՌՇԵ (1626) թուականին. այս ձեռագիրը ո՛չ զարդ ունի և ո՛չ ալ գրերու սիրունութիւն:

Գ.

Տօնացոյց մազադաքեայ

Կր դտնուի Կէլվէյի էմէլ գրիգօսի Գրիգոր Տօղրամաճևանի մօտ (Բէնկեանօցի): Թորոս նպիսկոպոսի մը ինդրանօք մազադաթի մը վրայ օրինակած է Մակար անուն մի վարդապետ, որոյ վախճանմամբն րստ յիշատակարանի, կէս կր մնայ ընդօրինակութիւնն, զոր կը շարունակէ Գրիգոր անուն մի երէց՝ աչակերտ վերոյիշեալ Թորոս նպիսկոպոսի, ինչպէս որ ալ կիսով կը տարբերի սոյն տօնացոյցին գրերու ձեւովն ու զկղեցկութեամբն, ընդօրինակուած է Հայոց ՌԻԷ (1578) թուականին Տարօնոյ Բալու րստած գիւղին մէջ: Տօնացոյցս բոլորովին մաղաղաթ է, և կողքերն տախտակէ շինուած են, և ծայրը շէղակի ունի ձեռագիր մաղաղաթեայ Անետարանի երեք թրթթեր՝ երկաթապիբ տառերով:

Գ.

Մատոց թղթեայ

Կր դտնուի այժմ Կէլվէյի Գուրգյէլին գիւղի մէջ, յիշատակարան չունի, միայն րստ վկայութեան ծերունազարդ Տ(Էր) Վաճան Գաւանայի (մեռած 1861 թուականին) 161 տարուան հնութիւն ունի եղեր. այս ձեռագրոյն վրայ այսօրայի գիտեմք:

Ի.

Անետարան թղթեայ

Կր դտնուի այժմ Նիկովիդիոյ քաղաքին Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն մէջ. սոյն ձեռագիրն ընդօրինակուած է ԶԺԷ (1468) թուականին Հայոց: Վերջին կաթողիկոսութեան ընտրութեան ժամանակ (1892 Մայիս) երբ Նիկովիդիոյ վիճակին եկեղեցական պատգամաւոր՝ Գեր. Տ. Ստեփանիս Ս. Արքեպիսկոպոսը և ոչ խարական պատգամաւոր Մեծ. Մ. Գասպար Էփէնտի Տ. Թ. Գասպարեան Տփլիս կը պատահին Տ(Էր) Գրիգոր քաճաճայ Մանդակունին սոյն ձեռագիրը նուէր կու տայ, Զեռագիր Խորհրդատւորի մը հետ, Նիկովիդիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ համար: Սոյն Անետարանին ծայրը կայ մի յիշատակարան, յորմէ կ'իմացուի թէ՛ Պոլսէի նպիսկոպոս անուամբ մի անձ կը կազմէ այս ձե-

ռագիրն և ապա ԹՃԻ (1501) թուականին կը զնէ Պէնկար իշխան Սարգիս Կոթողիկոսի ժամանակ: Վերջին յիշատակարանին գրիչն է Շմաւոն անուամբ մի քաճաճայ:

Զ.

Անետարան թղթեայ

Ըստ յիշատակարանի այս ձեռագիրն ընդօրինակուած է Կալ տայ (Կալ տեղ) րստած գիւղը, ձեռամբ Ղազար գրէ՝ Երկանկուղցի (Երկանքնկուղցի - Յ. Բ.) ժակնուամբ: Բայց կազմարարութիւնն րրած է Յովհաննէս նպիսկոպոս և ծաղկանկարութիւնն ալ Ամգեցի Յովհաննէս երէց: Միշտակարանին գրողն յայտնի չէ և ոչ ալ ձեռագրոյն թուականն: (Մաղկոյր ծառիօք է փէ. դարուն սկիզբը - Յ. Բ.): Մանաւոր երկու յիշատակարան ալ ունի. առաջնով կը հասկցուի Կեսարիոյ Մամրեղաւ Աղրակ գիւղէն Տաուր անուամբ մին կը զնէ այս Անետարան, Գրիգոր քաճաճայի մը յորդորանօք, որուն ձեռքովն Տաուր Կալի Ս. եկեղեցւոյն կը նուիրէ այս ձեռագիր Անետարանը (Աղրակի եկեղեցւոյն ըսել կ'ուզէ):

Երկրորդով կը հասկցուի որ քաճաճայի մը ձեռքով (անունն անընթեանի) այս ձեռագիրն ՌԺԻԹ (1680) թուականին Սպարի 10ին Շարաթ օր նուէր կը լինի Նիկովիդիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ:

Է.

Անետարան թղթեայ

Սոյն ձեռագիրն դարձեալ կը դտնուի Նիկովիդիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Եիշատակարան չունի, և ոչ ալ կարող էմ ըսել այլ ինչ այս ձեռագիրն վրայ: Միայն սա կրնամ ըսել՝ թէ չէնք շատ զեղեցիկ է, գրերն արտակարգ մաքուր են, ծաղկանկարութիւնն ալ ոսկեփուր է, միայն տեղ տեղ ոսկի ջուրն սեւանալու վրայ է: Սոյն Անետարանն փոքրագիր է և աղբն ալ չորս Անետարանաց համարարառն ունի սիւնակներու մէջ: Վերջին աստիճան մտքուր դրուած է տօնացոյց տառաթաղի:

Ը.

Անետարան թղթեայ

Այս ձեռագիրն գրուած է Հայոց ՌՇԵ (1626) թուականին Ղարապաղ կոչուած քաղաքին մէջ, ձեռամբ Մոլլոսցի Յովսէփ Երիցու: Եիշատակարանն և ձեռագիրն միեւնոյն գիրն ունին: Յովսէփ երէցն իր

բնակչի՝ որ ըստ յիշատակարանի Թովմա անուամբ վարդապետի մը օրինակին ընդօրինակութիւնն է Լեզեր. Ձեռագիրն պատճառն է Ս. Երուսաղէմայ մէջ, ընդ Հոմփանեա Կաթարիչ Վիթի, ի վանա Ս. Փրկչի:

ժԻ.

Աւետարան քղբեայ

Կը գտնուի այժմ վիճակիս Մէրտէկէօյ գիւղի մէջ, ի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ: Այս ձեռագիրն՝ ըստ յիշատակարանի գրուած է Ընկելենի Մանճրլըի գիւղի մէջ՝ ընդ Հովանեա Ս. Թորոսի եւ Ս. Յակոբայ, ի Թուին Հայոց ՌժՁ (1567), ի Թագաւորութեան Տաճկաց Սուլթան Սէլիմին, եւ ի Հայրապետութեան Հայոց Տէր Խաչատուրին: (Ստոյ, Ձէյթունցին — Բ: Ք:): Յիշատակարանին մէջ կը յիշուի Յովհաննէս անուն մի երէց՝ Հաւանական գրողն սոյն ձեռագրին. Ալիքսիանոս անուամբ մի վարդապետ եւ Յովսէփ Եպիսկոպոս: Այս ձեռագիրն կը ստանայ Ղուիճան անուն մին՝ որ յիշատակ կու տայ Սևտաստիոյ (Սեբաստիոյ) Դալլինիկ րումած գիւղին: Բայց չի գտնուիր թէ ինչպէս Մէրտէկէօյ փոխադրեր են: Այս Աւետարան երկրջեան է, զորն ալ տակաւ առ տակաւ կորսնցնելու վրայ են իրենց փայլունութիւնը: Մարդանկարութիւնն ալ հազուադէպ է:

ժԵ.

Աւետարան քղբեայ

Սոյն ձեռագիրն կը գտնուի այժմ վիճակիս Մեծ Նոր-գիւղի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ: Սոյն ձեռագրոյն սկիզբի ե վերջի ծայրի թերթերն կը պակսին, եւ եթէ յիշատակարանն որ ունէր հաւանաբար ալ թէրթերուն մէջ կրնայ ըլլայ: Յիշատակարանն ունենայովն՝ հետեւեալ անստոյգ կը մնայ ե՞րբ եւ ո՞ր գրուած լինեն, միայն թէ Ղուկասու Աւետարանի սկիզբը կը յիշուի մի Սարգիս անուն սարկաւապ՝ որ ինքն իբր տաղոց ձեռագրոյս, կը պատուիրէ զինքն յիշել ի տէր: Ասկէց զատ ուրիշ տեղեկութիւն չունինք այս ձեռագրին հետեւեան վրայ:

ժԶ.

Աւետարան քղբեայ

Դարձեալ կը գտնուի Մեծ-Նոր-գիւղի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ: Երկրջեան է եւ տակը ունի համաբարբառ մը: Ձեռագրոյս ծայրը կցուած է մի ընդարձակ

յիշատակարան՝ յորմէ կը հասկցուի թէ այս ձեռագիրն գրուած է Հայոց ՌՁ (1631) թուականին Նոյեմբեր ԻԲ (22)ին Բարդուղիմէոս մահանայի (քահանայի) մը ձեռք Կոստանդնուպոլսոյ մէջ: Սոյն յիշատակարանն գրուած է ձեռագրոյն աւարտելէն անմիջապէս վերջ, նոյն իսկ ընդօրինակող Բարդուղիմէոս քահանային ձեռով: Ըստ յիշատակարանիս Ս. Էջմիածնի Մովսէս Կաթուղիկոսի եւ Կ. Պոլսոյ Ջաքարիս Պատրիարքի ժամանակ եւ զամէն յայտ ընդօրինակութիւնը: Բացաստի, կը յիշուին Առաքել, Ալիքսան եւ Գրիգոր Կամախեցի անուամբ վարդապետներ, յորոց առաջինն գրավարութիւն, երկրորդն ծաղկանկարութիւն եւ զլիսագիր եւ երրորդն ալ Թանաք եփել սորվեցուցած է այս Բարդուղիմէոս քահանային, որ յիշատակարանին ծայրը ունի մի անկանոն չափի, գրութիւն, որոյ սկզբնական տառերն կը կազմեն Բարդուղիմէոս Բախնայի Է քան: Գրերու տրամաբանութիւնն ակն յանդիման կ'երևի, զուցէ ընդօրինակողին շուտ աւարտելու փափաքէն ծագում առած ըլլայ: Ինչ որ ալ ըլլայ չէ գնահատելի ձեռագիրն մը:

Սոյն ձեռագիրն առջեւ կայ նաեւ մի այլ յիշատակարան, յորմէ կը հասկցուի թէ եղիազար անուամբ մի վարդապետ կը գրէ. «Եւ Եղիազար վարդապետս որ էր ինկրէն Գանջաու որ եկի ի գեղս որ գոչի Գուգուս էր թվ(ական) ՌժՁԴ (1735) եւ ի յամսեանն ի (20) Հայոց Նոոի Լ (30), որ բազում հիւանդութիւն քաշեցի»: (Վիճակիս Պաշարու Միջագեղի անունն է Գուգուս՝ որ մինչեւ հիմա կայ նաեւ ձեռերն կը գործածեն, ըստ տեղական աւանդութեան, ժամանակին Պաշարու Մեծ-Նոր-գիւղն եւ Օրթապեղն միացեալ են եղիւր. Ժորոյ մը րաժնուած: Ի վերջոյ Նոր-վեղցիք քաժնուելով զատ գիւղ մը չինքն են եւ զիւրն ալ յորջորջեր են Նոր-Գիւղ: Հաւանաբար Գուգուս երկու գեղին միանալուամբ կ'ըսուի Լեզեր, եւ այս ձեռագիրն ալ ընկան է որ կը վերաբերի այս երկու գիւղերուն՝ որ մէկմէկէկ կէս ժամ հեռու են):

ժԷ.

Աւետարան քղբեայ

Դարձեալ կը գտնուի վիճակիս Մեծ-Նոր-գիւղի մէջ: Սոյն ձեռագրին ծայրը կը տեսնուի մի յիշատակարան, յորմէ կը հասկցուի թէ Ս. Էջմիածնի Մելիքսեդէկ Կաթուղիկոսի եւ Ջաքարիս եւ Յովհաննէս Պատրիարքներու ժամանակ ընդօրինա-

կած է Յովակիմ անուն մի քահանայ Կ. Պոլսոյ մէջ, Հայոց ՌԿԶ (1617) թուակա-
նին: Ամէն պարագաներով կը նմանէ վե-
րի ձեռագիր Աւետարանին: Յիշատակա-
րանին մէջ ընդօրինակողն կը յիշէ Տէր
Աբրահամ տնտէս մի երէց՝ յորմէ,
ինչպէս ինքն կը խոստովանի, ուսած է
սոյն գրչութեան արուեստը:

ԺԼ

Գիրք Պատմութեան
Ընդդէմ Փափազաշտից

Այս գիրքը լատիներէն չարագրեր է մի
կարդինալ, ինչպէս ձեռագրոյն առջեւն կը
կարդանք: Տպագրուելէ ինչանտայի Ծի-
լմէնէնի Յայայ քաղաքին մէջ 1646 Փրկ-
չակն թուականին եւ ապա լատիներէնէ
ի հայ թարգմաններ է խօսա Խոսաք Ապէն-
սալ երրանցին ըստ ինչորոյ մանկավարժ
եւ նոտար Մատթէոս տպագրիչի Հայոց
ՌՄԼԴ (1785) թուականին: Ձեռագրոյն
դիրն Հայերէն եւ խօսքն տաճկերէն է:
Վերջն ալ կը գտնուի մի յիշատակարան
հետեւեալ կերպով. «Գաղափարեցաւ ի
գրօսանս գերամեծար իշխանապետի Աղ-
պիս մերոյ մահտեսի Աբրահամ քարեւէր
Ամիրայի փեսայ պարոն Յօհաննէ՝ որոյ
տաջէ տէր կնանն երկարս եւ խաղաղա-
կանս, Ամէն: Ձեռամբ Բրաբիոն նոտա-
րին: Սոյն ձեռագիր, ինչպէս թուակա-
նէն յայտնի է, նոր է, եւ տպագրութեան
ծագմանէ շատ վերջ ընդօրինակուած, եւ
չէ զարդարուն եւ զեղեցկագիր, այլ մա-
քուր եւ որիչ գրերով զրուած չարայար-
ուած, Հին ձեռագրաց վերջին հատակո-
տորն կրնայ համարուիլ:

ԺԾ.

Աւետարան մագաղաթեայ

Ըստ վկայութեան Զէնկիլէր գիւղաց-
ոց բերում է Ծոջանէի ի Զէնկիլէր:
Սոյն ձեռագիրն՝ որ մեր տեսածներուն
պատմականագոյնն է, ծայրը յիշատա-
կարան մը միայն ունի. որուն կէսն ին-
կած է եւ քնաւ չհասկցուիր թէ ո՞վ գրած
է, ո՞ր եւ ե՞րբ գրուած է, միայն թէ
սոյն կէս յիշատակարանին յուսանցքին
վրայ գրուած է հետեւեալ ծանօթութիւ-
նը. «1876 Վ. Ե. 8 Ծոջան գիմաքի երե-
սին վերջ»՝ թուականն գրուած ոսկեզրով,
յամի Տեառն 1048. Սիս Պաղտիկ, Գժուար
կ'երեւի: Սոյն ձեռագիր փոքրագիր է եւ
երկրինան, չորս Աւետարաններ կը պա-
րունակէ, եւ յուսանցքին տակ ունի համ-
բարբառ մը, զրերը փոքր են, եւ ամենա-

մաքուր եւ առանց տառասխալի, զեղեցիկ
եւ զոյնզոյն պատկերներով եւ գրերով
զարդարուած է, ձեռնա մասամբ անթերի
եւ յիսպէս ոսկով շինուած: Ձեռագրին
առջեւի քանի մը թերթերն ինկած են:
(Կ'երեւայ թէ դրագիրը ազադաթեայ եւ
սակայն ոչ երկաթագիր եղած է, որով
1048 ո՛չ թէ յամի Տեառն, այլ Հայոց
պէտք է նկատել, որով գրչագրեր Զրիս-
տոսի 1599էն ըլլալու է — Գ. -):

Ի.

Աւետարան քղբեայ

Կը գտնուի այժմ վիճակին Պարտի-
զակի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Այս ձե-
ռագիր Աւետարանն իր վերջն ունի երկու
յիշատակարան Առաջնով կը հասկցուի
թէ Վարդան անուն մի քահանայ ընդօր-
նակած է այս ձեռագիրը գիւղի մը մէջ.
(Գիւղին անունն չկրցայ կարգալ) ՌժձԶ
(1677) թուականին: Յիշատակարանս
զազափարոցին ինքնագիրն է:

Երկրորդով կը հասկցուի թէ այս
ձեռագիրը յիշատակ եղեր է Կոտուցի միա-
րան Պաղածուցի Յովհաննէս Եպիսկո-
պոսին եւ Բաղիշեցի Իսաքի որդի Վա-
րդանին, թէ Կարենոյ մէջ Կարապետ ան-
ուամբ մէկու ձեռքով կազմուել եւ ու-
կիապատ նորոգուել է: Այս ձեռագիրն
երկու յիշատակարաններուն զատ Դուկա-
սոս Աւետարանին ծայրը ունի մի այլ յի-
շատակարան, յորմէ կը տեսնուի որ վե-
րոյնիւնայ Յովհաննէս Եպիսկոպոսն՝ միա-
րան Կոտուց Ս. Անսպատի, այս ձեռագիրն
կը շնորհէ, դարձեալ նոյն Անսպատի մի-
արան Տիգրանակերտցի Պաղտասար ան-
ուամբ Աւագ սարկաւազին յամի Տեառն
ՌՄԿԳ (1814), Օգոստոս ԺԷ. Կոտուց Ս.
Անսպատին մէջ: Այս ձեռագիրն կը պա-
րունակէ չորս Աւետարաններ, մէն մի Ա-
ւետարանի սկիզբն կը գտնուի Աւետա-
րանին գունուտ պատկերին ոսկիապատ
պսակով եւ ոսկի չրջանակով: Կազմը ու-
կեղծ եւ վախճուչ: Գրերն ալ խիտ մա-
քուր են, յուսանցքին տակ կը գտնուի
համարաբարձ մը: Գեղանկարութիւնն ալ
զօնացուցիչ է:

ԻԱ.

Մաշտոց Թղթեայ

Այս ձեռագիրը կը գտնուի դարձեալ
Պարտիզակի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:
Այս մաշտոց, Մկրտումեան կանոնէ
վերջ՝ ունի մի յիշատակարան, յորմէ կը
հասկցուի թէ Մարտունեցի մէկը (անուն

անյայտ, իրան մատիտով եղիայ գրուած) եւ զոգիւս գացեր եւ հոն Ս. Պարսամայ եւ կեկեցոյն մէջ մնալով աւարտեր է այս Մաշտոցիկի իր եղեայ անուն զպրին ձեռնարով ի վայելուծ Տէր Կերակոս քանանաւի, ի թուին ՆՈՃԼԻԲ ամսոյն Նոյնմարտի: Թուականի սոյն տարօրինակ գրութուածքն սապկա կրեանք մեկնել՝ իւրաքանչիւր գրի թուական արժէքն իրարու վրայ կը գումարենք եւ գումարն կ'եղի 1152 (1703), հաւանական թուականն սոյն ընդօրինակութեան:

Սոյն Մաշտոցն փոքրագիր է եւ ծոցի. գրերն քնն աշխւի գեղեցիկ եւ զարդարուն, զլիազորներն ու ծածկութիւններն կարմրաղեղձով գրուած են: Քաշանայից ծոցի այժմու Մաշտոցը համառօտութիւն է այս մեր ձեռագիր Մաշտոցին: Մաղկանիկարութիւնն իրիտ փայլուն է:

ԻԲ.

Աւետարան քղբեայ

Դարձեալ Պարտիզակի Ս. Յակոբ եւ կեղեցւոյ մէջ կը գտնուի այս ձեռագիրը: Երեկոթեան է, եւ ծայրն այ ընդարձակ մի զոհարանական յիշատակարան ունի, յորմէ կ'իմաստար թէ իշխաթ անուն մէկն ընդօրինակել կու տայ զայս, ի յիշատակ ձեռոյն եւ սոճմին իւրոյ: Ձեռագրոյս գրիւն է Կիրակոս անուամբ մի քանանայ, գրուած է ի թուին Հայոց ՌԷԳ (1584), Աղթամարցի Տէր Գրիգորիոսի Կաթողիկոսութեան ժամանակ, ի Ս. Երուսաղէմ, ի վանս Ս. Յակոբայ: Բայց յիշատակարանագիրն կը յաւելու թէ առաջին երկու պոսիւններն միայն ի Ս. Երուսաղէմ գրութուած են, ի վանս Ս. Յակոբայ Հայոց, իսկ մարդոցութիւնն աւարտած է լեւիւրն Մեծարտանք ի Ս. ուխտն Ապարանց, Առաքնորդութեան Տ(էր) Թովմա Արճիւնպիսկոպոսին: Մէջ մի Աւետարանի րուիւրն կը գտնուի Աւետարանէին զոնաւոր պատկերն միջակ արուեստով, ծաղկանիկարութիւնն այ րոտ րուականի զոհացուցիչ է: Լուսանցքին մէջ ալ մի համարարարտ: Գլխաղբերու ծաղկներն ալ կարծաղեղձով շինուած են:

ԻԳ.

Քարոզգիրք քղբեայ

Կը գտնուի Պարտիզակի Աղղ. Մատենադարանին մէջ: Այս ձեռագիրը կը բուխանդակէ 73 քարոզներ՝ որ ընդօրինակ-

ուած են մեծ մասամբ Յովհաննէս Ռրտեկեցւոյ, Գրիգոր եռամեծի եւ այլոց վարդապետաց մերոց գրուածքներէն: Խարույն Տեան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Տէրունական աւուրց ընթացքին վրայ շինուած է: Այս Քարոզգիրքն ունի մի հակիրճ յիշատակարան, յորմէ կը հասկըցուի թէ Կտուց Ս. Անապատի միարան Պաղչէնոյցի Յովհաննէս Եպիսկոպոս իր անձին համար վարձքով օրինակել կու տայ վանաց մէջ Մոկացի Այթլարմաղեան Յովհաննէս Նոտարին, ի թուին Հայոց ՌՄԾԵ (1806) յամենան Յուլիսի երեք: Հաջիւ հարիւր տարուան հնութիւն ունի այս ձեռագիրն, գրերն ու տողերն յոյժ մանր են, զլիսատառերն այ կարմրաղեղձով շինուած են: Մաղկանիկարութիւնն յոյժ վայելուչ է: Մէջ մի քարոզի սկիզբն լուսանցքին վրայ շինուած է օրուան քարոզին խորհրդաւոր եւ գունաւոր պատկերը:

ԻԴ.

Աւետարան մագաղաքեայ

Կը գտնուի Նիկոմիդիոյ վիճակին Քարցի զիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, ունի մի յիշատակարան, յորմէ կը հասկըցուի որ Ս. Էջմիածնի Փիլիպպոս Կաթողիկոսի, Ս. Երուսաղէմայ Աստուածատուր Պատրիարքի եւ Տաճկաց Սուլթան Իպրահիմի ժամանակ, Հայոց ՌՂԷ (1646) թուականին Կ. Պոլսոյ մէջ, ի գլուռն Ս. Հրէշտակապետ եկեղեցւոյ, ընդօրինակած է Ակնցի Հաղար անուամբ մի երէց, յորմէ ստացեր է Քարձիցի խօնա Կիրեղ անուամբ նշանաւոր անձ մի, եւ յիշատակ իր նեթեցելոց կը նուիրէ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ: Սոյն ձեռագիրն զգրուած է պատուական մագաղաքի վրայ: Մէջ մի Աւետարանի սկիզբն կը գտնուի Աւետարանէին ոսկեղջրով պարզարուած գունաղեղ պատկերն: Մագաղանկարութիւնն ու գեղարարութիւնն սքանչելի են, գրերն այ վերջին աստիճան գեղեցիկ ու մաքուր: Ձեռագրեա սկիզբն եւ լուսանցքին տակ կը գտնուի չորս Աւետարաններու համարարարտն, ինչպէս ունին ուրիշ ձեռագիր Աւետարաններն: Ձեռագիրս չորսընակի արծաթապատ է:

ԻԵ.

Հայոյ զիւր մագաղաքեայ

Կը գտնուի Եայօլայի Քարձի զիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Դրժարագրարար սոյն մագաղաքեայ ձեռու-

դրին կէսն ինկած — կորսուած է, սկիզբն պակաս թերթ չունի: Յիշատակարան չունի, միայն թէ Երկու տեղ յուսանցքին վրայ գրուած է թէ ձեռագիրն ընդօրինակուած է Լկինցի Ղազար երեցն, մեծ հաւանութեամբ Ի՛ն (24)րդ մագաղաթեայ Աւետարանին ընդօրինակողն: Գրերն մաքուր ու պատուական են: Մագկանկարութիւնն ու զեղանկարութիւնն այ խիստ վայելուչ: Տօներու, Պա՛հոց եւ Տէրունական օրերու յիշատակութիւնն գրուած է տակի յուսանցքին վրայ, իսկ բացատրութիւնքն գրուած են կանոնի սկիզբն: Աւագ որ կիսով կը պակսի եւ յիշատակարան չունենայով անշարժ զգաւ աւելի քան տեղեկութիւններն առնել այս պատուական ձաշու Գիրք ձեռագիրին վրայ:

ԻԶ.

Մաշտոց թղթեայ

Դարձեայ կը գտնուի վիճակիս Եայօվայի Գարձի գիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, ունի մի ընդարձակ յիշատակարան, յորմէ կը հասկցուի թէ Զաքարիա անուամբ մի եպիսկոպոս Յովսէփ եպիսկոպոսի մը խնդրանօք, ընդօրինակած է դայս Հայոց ՌԻ (1571) թուականին: Յիշատակարանին մէջ սա հետեւեայ կտորն կայ. «Է՛լ Լիմն գրեցաւ եւ յԱրծուարիս Աստուածածին աւարտեցաւ, ձեռամբ Զաքարիա եպիսկոպոս մեղապարտի, ի կրկին Գալիբերունի, ի յԱռաջնորդութեան Ս. Ուխտիս, Թախտիս Սուխարայ Տէր Մինաս եպիսկոպոսի եւ այլ միարան եղբարցս»:

Յիշատակարանի վերջը, Յովսէփ եպիսկոպոս իր ինքնագիր գրովն կը յաւելու ըսելով թէ՛ այս ձեռագիր Մաշտոց գրել տուի ի յիշտակ ծնողացս հոգոյն, նուիրեցի Ռարակօնից գիւղի Ս. Թէոդորոս զօրավար եկեղեցւոյն: Սոյն ձեռագրին վրէն միջակ են, զեղագրութիւնն ու ծագանկարութիւնն այ աւրուելու վրայ է: Միջակ այժմու Մաշտոցէն տարբերութիւն չունի: Կազմուած է Մաշտոցն եւ երկու ծայրերը կը տեսնուին երկաթեայ գրերով թղթեայ Աւետարանի մի քանի թերթեր: Չենք գիտեր թէ ինչպէս դիւրս բերուած է այս ձեռագիրը:

ԻԻ.

Աւետարան թղթեայ

Դարձեայ կը գտնուի Եայօվայի Գարձի գիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ

մէջ: Երկու յիշատակարան ունի: Միոյն կէսն պատուած է, ոչինչ կրնանք հասկընայ: Իսկ միւսն կը հասկցուի որ խճաւ Միմոն անուամբ մէկը գնէր է այս ձեռագիրն Աւետարանն ի յիշտակ իր ծնողաց, Յովսէփ անուն Երէցի մը ձեռքով, Հայոց ՌԷԸ (1589) թուականին, Սուրբ Աստուածամոր եկեղեցւոյ նուիրած է: Ո՛ր եւ Խ՛րր գրուիլը եւ ո՞վ գրելը անկարելի եղաւ հասկնայ, զի կիսով պատուած են առաջին յիշատակարանը: Մոյն ձեռագրին վրէն խոշոր եւ անզարդ են, ո՛չ դունաւոր պատկեր ունի եւ ո՛չ այլ ծագանկարութիւն, միայն ուրեք ուրեք կը տեսնուին կարմրազեղով զլիսատաւեր: Չորս Աւետարաններն լման են, ինկած թերթեր չունին:

ԻԸ.

ժամագիրք Ատեմի թղթեայ

Դարձեայ կը գտնուի Եայօվայի Գարձի գիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Սոյն ձեռագրին ժամակարգութեան վերջ ունի մի կարճ յիշատակարան, յորմէ կը հասկցուի թէ այս ժամագրոց ծրարիչն եղած է Ռազդեցի Ստեփաննոս երէցն, որդի Տէր Ղազար երիցոյ: Հաւանաբար ծայրը ունենայու էր մի ուրիշ յիշատակարան, զի ժամագրքիս ծայրը նոր ու պարզ կերպով գրուած է հետեւեայր. «Յիշտակ է այս գիրքս Գարձի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյն, Սարգ Օղլու Ունանին հօրը հոգոյն, ի թոյնն Հայոց ՌՃԼԶ (1687)ին»:

Ուրիշ ստոյգ տեղեկութիւն մը չկորցայ քաղել: Ժամագրքս կը պարունակէ ժամաացութեան կանոնները, տօնացոյց (թերի), Սաղմոս եւ Եսայական տուր պատլածի, սոյն ձեռագրին ծագանկարութիւնն ու զեղագրութիւնը միջակ է եւ միայն թէ սուհասարակ բոյր գլխատառերն կարմրազեղով չինուած են:

ԻԹ.

Յայսմաւուրք թղթեայ

Դարձեայ կը գտնուի վիճակիս Եայօվայի Գարձի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Ունի մի յիշատակարան ծակծրկուած, յորմէ գծաւարաւ կը հասկցուի թէ լաւ և ընտիր օրինակ էր ընդօրինակուած է Արիստակէս անուամբ իրիցու մը ձեռք, Կ. Պոլսոյ Պայաթու Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ մէջ, Հայոց ՌՃԸ:

(1659) թուականին Սոյն ձեռագրոյն ըստացողն եղած է մասնախ Սողոմոն անուամբ մէկն՝ որ յիշատակ տուած է ի դուռն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ: Զետարիս գրչին եւ ստացողին յիշատակութիւնն գրուած է մէկ մի վկայաբանութեան տակ: Գրեբը չատ մաքուր եւ վաւար է: Մտղանկարութիւնն անշուք եղած է: Գլխատառերն ալ չազիւ նշմարելի են կարծրաղեղով: Սոյն ձեռագիր Յայմատուրգին սկիզբի թերթերն ինկած են, ո՛չ ցարդ ունի եւ ո՛չ գունաւոր որեւէ պատկեր:

Լ.

ժամագիրք ձեռաց թղթեայ

Որ դարձեալ կը գտնուի Նիկոմիդիոյ վիճակին Եայովայի Գարձիի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ: Զեռագրոյն սկիզբի եւ վերջի թերթերն ինկած ըլլալով, յիշատակարան մը չգտայ, եւ ոչ իսկ ընդօրինակողին անունը որեւէ տեղ մը չկրբող գտնել: Ո՛չ ծաղկանկարութիւն ունի եւ ոչ գեղանկարութիւն, միայն գլխատառերն գունաւոր գրեղով յիշուած են: Կարեւոր եւ գնահատելի ձեռագիր մը չէ, գիրերն ալ տծեւ են, չաւանարաւ տղէտի մը կողմանէ ընդօրինակուած է:

ԼԱ.

Սաղմոս փոքր թղթեայ

Այս ձեռագիրն ալ Գարձիի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կը գտնուի: Գրչին քահանային անզգոյութեան պատճառաւ՝ զրեանց ռիսերիմ թշնամի անասուններն կիսովին կրծեր են եւ յիշատակարան մը չունի ընտ: Վերնատառերն ալ գլխագրերն կարծրաղեղով յիշուած են: Այս ձեռագիրն ալ Լ (30)րդ ձեռագրին նման գովելի ձեռագիր մը չէ:

ԼԲ.

Աւետարան թղթեայ

Կը գտնուի այժմ Նիկոմիդիոյ վիճակի Եայովայի Գրբը գիւղի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ: Ունի մի յիշատակարան երկու մասի բաժնուած. «տառաւոր» Աւետարան ընդօրինակողին գրով, կը հասկնայ թէ՛ ընկի Թօմարթի Միքայէլ անուն մէկը գրած ու օրինակած է այս ձեռագիրն յամի Հայոց ՌԿԴ (1015) թուա-

կանին Կ. Պոլսոյ մէջ, իսկ երկրորդ մասով կը հասկնուի թէ Վարդան անուն մի երէց ՌՂ (1641) Հայոց թուականին Նոյնմերի ին (27)ին Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ (չգիտեմ ո՞ր գիւղին) յիշատակ կու տայ: Զեռագիրն ունի մէկ մի Աւետարանի գունաւոր եւ լոկոսկեղծով պատկերներ, սակայն ոչ այնչափ գեղեցիկ ու ցարդարուն: Մտղանկարութիւնն ալ միջակ: Գլխատառերը կարծրաղեղով չիւնուած են: Լուսանցքին տակ ունի չորս Աւետարաններու մի համարաբանութիւն: Աւետարանն արծաթապատ նորոգել տուած է ժողովրդային նուէրներով ՌԲԼ (1781) թուին Հայոց ընկի Երբը գիւղցի Տէր Նիկողայոս քահանայն, ինչպէս իր գրով գրուած է յիշատակարանին վերջը:

ԼԳ.

Յայմատուրգ թղթեայ

Կը գտնուի դարձեալ վիճակի Գրբը գիւղի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ, վերջի թերթերն ինկած են, անոր համար յիշատակարան մը չգտայ, միայն թէ մէկ մի վկայաբանութեան վերջ կը յիշատակուի այս ձեռագիրն ընդօրինակող Պօղոս անուն քահանան եւ ստացող գրոյս Պետրոս անուն մին եւ իւր պարագաներն: Զետարիս ունի երկու գունաւոր եւ ոսկեղուր պատկերներ, մին Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի՝ որ կը քարոզէ զազանացեալ արքան Տրդատ: Լուսաւորչի գեղատառերն ալ Արքան խոնարհութեամբ յոտին՝ մտիկ կ'ընէ: Սոյն պատկերին մէջ կայ նաեւ մի խոցակ: Միւս պատկերը կը ներկայացնէ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի լուսափայլ Յարութիւնն եւ Ս. Գերեզմանն: Յայմատուրգին մէջ կան եղբր ուրիշ պատկերներ՝ քայց զժախտաբար պատուեր են: Լուսանցքին վրայ ունի զոյն զոյն պատկերներ եւ երկներանգ ծաղիկներ: Գրեբը մաքուր են եւ առանց տառաւորայի: Նոյնպէս գլխատառերն ծաղիկներ կար են եւ զոյնզոյն գեղեղով չիւնուած: Աւագ որ որեւէ հետք չգտայ թուական եւ ո՛րտեղ ընդօրինակուելուն:

ԼԴ.

Աւետարան մազաղաթեայ

Կը գտնուի այժմ Նիկոմիդիոյ վիճակի Եայովայի Շաղաղ գիւղի Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ: Սոյն ձեռագիր Աւետարանի աճին կողմն պրպտելով դրժ-

բողոքարար որեւէ յիշատակարան մը չգրուած: Անշուշտ է թէ ո՞վ գրած է, ո՞ւր եւ ե՞րբ գրուած է: Ի՞նչ (24)րդ ձեռագրին (մազպաթեան) շատ նման է գրերու, պատկերներու եւ ծաղիկներու ձեւովն: Անտարանչաց ոսկեջրու եւ երկնաւեգ պատկերներն հիանալի են: Գեղանկարութիւնն ու ծաղկանկարութիւնն ալ դարձանալի է, յորինուած պատուական մազադաթի վրայ հաւանարար Ի՞նչ (24)րդ ձեռագրին հնութիւնն ունի: Անտարան միայն մէկ երեսով արծաթապատ է, խաչկութեան արծաթեայ կրկին պատկերներով:

ԼԵ.

ժամագիրք Աստուծոյ քրքեայ

Կր դտնուի դարձեալ միճակիս Եայտ-վայի Շաղապ գրեւի Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ: Սոյն ձեռագրին վերջին թերթին ինկած են, եւ յիշատակարան ալ յունի: Ժամագիրքս կր պարունակէ Ստեփան, Ժամասացութիւնք, Պատարագաւտտոյց եւ Տոմարոյց: Յիշատակարան լուսննալով անշար եղաւ գտնել թէ ե՞րբ եւ ո՞ւր գրուած է եւ ո՞վ գրած է: Գրերը չեն նմանիր հին ձեռագրաց գրերուն, որով յայտնի կ'ըլլայ թէ հին ձեռագիր մը չէ, ո՞չ ոսկեջրու ունի եւ ո՞չ ալ գեղանկարութիւն, այլ միայն ուրեք ուրեք կր նշմարուին կարմրադեղով շինուած ծաղիկներու զլխազերի:

ԼԶ.

Անտարան քրքեայ

Այս ձեռագիր Անտարանն կր դտնուի այժմ Նիկոմիդիոյ միճակի Ատարազար թաղաքի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ: Ունի մի յիշատակարան, յորմէ կր հասկցուի թէ՛ Հայոց ՌՇԱ (1622) թուականին Կ. Պոլսոյ սուրբ Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ ընդօրինակած է Աստուածատուր անուամբ մէկը (ըստ յիշատակարանի Աստուծոյ): Յիշատակարանի եւ ձեռագրին գրիչը միեւնոյն են: Այս ձեռագրին ստացողն եղած է Պարոն Եղիկ անուամբ մէկն՝ որ կր յիշուի իր Հերթեայ կողակցով ու Եաշգատէ աղիկով:

Ձեռագրին գրերը չեն այնչափ գեղեցիկ: Ուրեք ուրեք կր տեսնուին տառաւորներն եւս: Չորս Անտարանչաց պատկերները գեղեցկութիւնն եւ արուեստ չունին, միայն զլխատառներն աղօտացեալ

կարմրադեղով շինուած են: Ձեռագրիս զխաւոր դարձր կարմրադեղով գրերը կր կապեն: Ըստ սովորութեան լուսնեգրին տակ ունի չորս Անտարանաց մի համարարաւ: Ինչպէս կ'երևի զնահատեւի ձեռագիր մը չէ:

ԼԷ.

ձառու գիրք քրքեայ

Այս ձեռագիր ձառու գիրք կր դտնուի քնիկ Մեծ-Նոր-Գիւղցի Ամէնեան Բ. Ս. Չառիկին քով: Ունի մի երկար յիշատակարան, յորմէ կր հասկցուի թէ Հայոց ՌՇԱ (1229) թուականին Կոստանդին կաթողիկոսի օրով, Անտիոքայ Միքայէլ եպիսկոպոսի առաջնորդութեան տակ, Մամրեղաւ յերան Պարաս գղեկի ժողովարանէն յանձնելէ կր յիշատակուի: Յիշատակարանն կր յիշէ վերոյգրեալ Միքայէլ եպիսկոպոսի քրոջ որդին Վարդան սարկաւապն եւ նոյն վանաց փականալ Ստեփաննոսն՝ որ ձեռագրոյս գրչին: Ուստիկի միջ մարդասիրութիւն ցոյց տուած են: Բաց ի սոցանէ կր յիշատակուին զաղափարողի վարժապետն Գրիգոր, եւ նոյն վանաց հայր Վարդան, եւ գրչիս հոգեւոր հայրն Յովնաննէս: Յիշատակարանն կր յիշէ նաեւ Արամանաց զայսեր Ս. Երուսաղէմայ առումն եւ ապա քաղաքին նորոգութիւնն: Սոյն յիշատակարանի տակ կր տեսնուին երկու ուրիշ յիշատակարան եւս տարբեր գրով ու շարադրութեամբ գրուած: Առաջինը Հայոց ՁԱԹ (1290) թուականին, երկրորդը Հայոց ՁԿԶ (1317) թուականին՝ ուր կր յիշուի իբր ստացող ձեռագրոյս Յովնաննէս անուն Արեղայն, Բայց ձեռագրոյս մէկ անկեան մէջ գտնուած փոքրիկ յիշատակարանէն կր հասկցուի որ առաջին ստացողն եղած է Անտիոքայ Միքայէլ եպիսկոպոսն: Կր թուի թէ ձեռագիրս ընդօրինակած են երկու տարբեր անձինք. միոյն գիրք մարտի եւ յատկ, թերեւ վարպետին գիրք, միւսին գիրք փոքր տղան, թերեւ աշկերտի գիրք: Ձեռագրիս գրիչը չունի, միայն ծանօթութիւնք, ստանախմբութիւնք եւ սկզբնական տառերն գրուած ու շինուած են կարմրադեղով: Ինչպէս զգեցանկարութիւնն եւ ծաղկանկարութիւնն չունի: Բաղդատեղով այժմու ձառու-Գրեքն հետ, տեսայ որ տեղ տեղ տարբերութիւններն ունի, զոր օրինակ քննչութեան խմութեւն եւ Բարսեղայոց Կարմիր ծովէ անցքը, Դանիէլի գրիչ վեր-

ծին կտորներն եղանակով և խաղերով նշանակում են: Նաեւ Ոսկեանց բաժանից յիշատակութենէն վերջ (այսինքն Ուրբաթ օր) դրում և Հիմնիսի, Թուրուսի, Թէոփիոսի և Նոմփոնի առ Պապոս արքայան առաքելայն զբաժնայստ թուղթին որով զանգատ կը յայտնեն Սիմոն և Կլէոս Հերետիկոսաց մոլութեանց միայն և կը հայցեն առաքելոյն անմիջական ողնութիւնն:

Ի ձեռն անարժամ Մկրտիչ Վ. Աղաւնունի: (Ունցակը կ'աւարտի հոս: Սակայն Մկրտիչ Սրբազան Աղաւնունի ամբողջութեամբ օրինակած է վերջին զբաղրին յիշատակարանը, որ հոս կ'արտասպենք: Բ-Ք.):

ու. Բիշտակարանի Պատմէն

«Փառք ամենասուրբ Երրորդութեանն հաւր անկորնեականի, և որդւոյ ծնեցեալոյ, և եղադի հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաիտեան յաիտենից ամէն»:

«Աստուածային դորձանութեանն սկիւրն, և խնամոց նորա սէր, և ողորմութեան նորա տարածումն, և երկայն-մտութեան նորա ներումն և առատութեան նորա պարգեւը, ի կատարումն աստուածախումբ տառիս և յուսափայլ մարդարտիս»:

«Արդ յամի ՈՂԸ (1229) Թուականութեան Հայոց (...) կախման կէտեր, համարտոր դրանքն թնեկ վախճայով Հայտնիկիկի թաղաւորին անունը չէ արտագրած — Բ. Ք.) և ի հայրապետութեան տ(հառ)ն Կոստանդնուս»:

«Փրեցաւ գիրս ընթերցումոց մարդարեական և առաքելական և աւետարանական և աղաթական ըսնից հրամանաւ սրբոցան և առաքելաշնորհ աստուածապատիւ արհի եպիսկոպոսի տ(հառ)ն Միքայելի, ձեռամբ անպիտանի յոբնամէկ և թաղաւորար դրչի Բուսկանի, ի հռչակաւոր և մեծանուն անապատիս և հիւրտոկարենակ սր. ուխտիս Բիշտակ, յորում հոյուէր մամ տրս. Միքայել եպիսկոպոս Անտիոքու, առ դուրս Սր. կաթողիկէ տաճարիս հոգեւոր մարս մերոյ Սիովիկի նորոյ և Աստուածածնիս, և ընդ հովանաւ արանելաշնորհ կենսալբն և ամենապաղ Ս. Խայիս, վասն զի աստղապէս Քրիստոս ի մամ ընակելով բազում նշանս տոնէ առ Հիւանդս և ախտակտ, վասն զի է սա կոնքն յորում յուանայ և մարդըր զմերս արդեսդութիւն սուրբն և անկարատեւ մարտութեան տպայտցեալն վասն մեր տէրն միւր և

փրկիչն Բիշտս Քրիստոս: Մերձ յաստուածապաշ զղեկին Պապոս, ի սահմանս Անտիոք քաղաքի առ ասորոտ լեւրինս փոքու որ կոչի մամքնդաւ, յորում ընակեայ են աստուածահաճոյ հարք և կուսակաւսն հոյաւորք, և անդադար սպմոսիս և սուրնութեամբ ի տուէ և ի պիւքերի երպովք հոյեւորաւք և ձայնիք քաղցրութեամբ փառասուրեն զամենասուրբ Երրորդութիւնն որ է արհմեայ յաիտեանն:

Արդ այդանմ զամենեանն որք աւգտիք ի սմանէ ուսմամբ կամ ընթերցմամբ, կամ զաղափարաւ, յիշեալիք ի տ(է)ր պիւրոյ յիշատակեալ զարհի եպիսկոպոս Անտիոքու զՄիքայել, զողորմածն, զպաշտութեան, զաւտարսակն, պներոցն ի վերայ ամենեցուն, որ և մերոյ պաղտիստութեանս եղև յարկ ծածկութի, վասն զի յովք ընդ սա զնմանութիւն ճշմարիտ քահոնայապետին յինքն, որում շնորհեց զսա տէր մեղ մինչև ի խորին ճերտութիւն և յետ ելիցն ընդ սրբոց քահանայապետիցն զասկը, յիշեալիք ի տ(է)ր ըզվարդան թուր որդի սմին, սարկաւագ և սպասաւոր սր. սեղանոյն, զի արժանի յիցի աստիճանի քահանայութեան, և ի պատշաճ ժամու յառաւայ վերադասի պատիւ, նաեւ զՍտեփաննոս փակեայ սրբոյ տաճարաց, այր սրբաւոր և աստարակը որ և իմոյ անարժանութեանս բազում մարդասիրութիւն ցուցեալ, յիշել հայցեմ ի տ(է)ր, և զհոգեւոր հայր իմ և զետ մարմնոյ ապակեան **ԳԳրիգոր** անհաս գրիչ, զանշցիչն իմ և յուսուորիչ աստուածային իմաստից. նաև զետ մարմնոյ ծնուղն իմ զգնացեալսն տո տէր, և զհոգեւոր եպրայրս իմ և զուսումնակիցք և զաղպակոնք զՍարգիս և զԹորոս, յիշեալիք ի տէր և զվարդան հայր վանիցս և զհոգեւոր հայր իմ զՅովհաննէս և մերոյ անապատիս աշակերտ, այլ զմիաբան եղբարք սր. ուխտիս. աղըր զնշուս սա ի վայելումն մաքրափայլ եպիսկոպոսիս և մանկանց եկեղեցւոյ, և ի յիշատակ ամենաքարհ հոյուոյ իւրոյ, և անպիտան գրչիս, և արքեպիսկոպոս և ունեյանցեալս յամենայն զործոց բարեաց, յորեմեկ և թիւր յանցանաց պարտական, փանաքի և թարմատար զրիչ, յիշես անկեալ առ տոտ ամենեցուն, սրբատուոյ կախմանարք և բազում արտասուտաք ինկրիւմ ի ձէնը որ տշմս էք և որ զկնի **գալցոց էք**. զի և զիմս անարժանութիւնս արժանի արասիք յիշատակ ի րաբեաց, ինկրելով ի տէր զԹողութիւն յանցանաց իմոս, որպէս զի և զուս կարսոյ

յիջիքիք սակն առ Հայր Զեր երկնաւոր, թող մեկ զպարտոս մեր որպէս մէք թույսք մերոց պարտապանացն, եւ որ առատն է ի պարկեւս, եւ ողորմած առ ամենեւեան որ խնդրեն ի նմանէ, ողորմեացի ամենեւցուն յիշողացդ եւ յիշելոցս յիւրում փառաւոր եւ միտանկամ զայստեանն, որ է արշնեալ յախտեանն»:

«Յայսմ ամի էլ կայսրն այսմանաց ըմբիլութիւն, այսինքն թագաւորաց թագաւորն, իրրեւ այն թէ յիստութեոյ առաքիւյլ, քանդի ումաք յանաւրինաց հնազանդեցան նմա, եւ արարին խաղաղութիւն, եւ նստին սիրով զսբ. քաղաքն Եւրուսակէմ, եւ այլ լրացում ամրոցս. քանդի տղպն Իսմայելեան զողան սարսափմամբ յաշէ նորա եւ եղն փախստական, եւ սորա զնայեալ մտին ի սբ. քաղաքն Եւրուսակէմ եւ սկիզբն արարին շինման, որ ի նոցանէն աւերեալ էր, եւ եղեւ ուրխութիւն եւ ցնծութիւն ամենայն հաւատացելոց, եւ քրկրային խնդութեամբ եւ զբքանաւք ընթանալ ամենեքեան յերկրպագութիւն սբ. Գերեզմանին. քանդի հաշտեցաւ աստուածութիւնն ողորմութեամբ ընդ արարածս եւ թողութիւն շընորհեաց մեկ, արդ զի՞նչ ապուրջ տրիտուր տեսնոն, ըսոյց միայն արշնեացութիւն զպիւստեպ, բարեխանեցութիւն, ծուրն կրկինեցութիւն եւ երկրպագութեամբ հանդերձ, որում միայն է փառք եւ պատիւ յախտեանս յախտեանից, ամէն»:

Բ. Յիշատակարանի Պատեհենն

«Ե թու(ին) Հա(յոց) 21Թ (1290) ի զեկտեմբեր Ին (25). ի կիրակի ի յայգ երկուշաբթի, որ էր ծնունդ (քերուած) ի կէս զիշեր, աւանդեց Տիրամայրն գոպին. ու ի պատարագին ժամն եղաւ ի հող, որոյ Աստուած յարութիւն կենաց շնորհ է թողութիւն մեկաց ամէն, ու զկնի յոյն ամն, ի թու(ին) Հա(յոց) 2Կ (1291) մայիսի ԺԷ (17) աւրն ուրաթ յատաջ քան զմագել լուսոյն առաւ քա. ի բրիստոնէիցն»:

Գ. Յիշատակարանի Պատեհենն

«Ե թուականութեան Հայոց 242 (1317) ստացաւ պատուածախաւս մատենաւս յովանէս արեղայն յիւր արդար մատակոցն ի վայելուած անձին իւրոյ. եւ յետ վաղմանի իւրոյ յիշատակ իւր եւ ծնունդաց իւրոց եւ ամենայն զարմիցն իկրդ որք ապտիք ի սմանէ տեսութեամբ

կամ ընթերցմամբ կամ զազափար առնելով մեկաց թողութիւն հայցէք յիստութեոյ, Յովհաննէս քահանային եւ ծնաւդաց իւրոց, եւ Յովհաննէս միակեցին Առատեան ողորմի տացէք որ զգրոցս զնեաց, եւ որ յիշէ ողորմի սակ, վերադրելոցս զտեղ եւ ինքն ողորմութիւն յիստութեոյ որ է արշնեալ յախտեանս ամէն»:

Վերջապէս Աղաւնունի սրբազան ունի արտադրած յիշատակարան մը եւս սա խորագրով:

Նորոգ շարական

«Յայտ լիցի վերանորոգց դի գիրքս այս որ կուի շարակնոց եւ ունի գիրք բուրդիր է զործ պատուական քահանային Տէր Սիմէոնի, որ էր ընտիր պրագիր եւ էր նա զրեալ զսա ի Կոստանդինուպոլիս քաղաքի ի թաղին Պալաթի, ի թուականին Հայոց ԹՃԼԼ (1682). ըստ խնդրոյ յստացուի սորին մատենախ Սուքիասին առն հոյեակերի, զոր նոյն մատենախ Սուքիասն յիշատակ եղեալ էր յեկեղեցի սորոյն Հրեշտակապետին որ ի թաղին Պալաթի որով մարմեցան յեկեղեցական պաշտմունս քահանայք եւ զպիրք յամակույման դասուն ամս բազումս, մինչեւ յաւուրս ժամանակաց մանկութեան ժեռոյ: Եւ յետոյ վասն զոյոյ սորին մրացեալ, կեղտացեալ եւ նսնմացեալ, զայլ շարակնոց ինչ զոր զպիրքն զրէլ տեսալ էին նոտրգիր ի թուականին ԹՃԼ (1741) ամբացու Գեորգեայ ումեմն որդւոյ Տէր Մատթէոսի Վարդան օգլու կոչեցեալ ի Մամաթիայ, զնոյն սկսան ի տեղի սորա ի կիր արկանել. եւ զաղարեցան ի գործածելոյ զսա: Բոյր սակս անկեալ մնաց շարակնոցս այս ի խորէս եկեղեցւոյն ընդ երկար ժամանակս եւ սկսաւ յետ այնորիկ լուրորովին քայքայել եւ քակտիլ, եւ ցրբութեան թերթք թլոցող անմասն շարակաւնիս, եւ վասն այն կորեան թուղթք ումեմն ի միջոց սորա եւ այլ թուղթք ինչ վասն զոյոյզոյն նկարուցն որ ի նոսա ի մանկանց տղայոց պատառեալ պակասեցան: Եւ այս այսպէս եղեալ եւսա ժամանեաց սա յողորմէի միմակ անպիտանութեան, եւ մինչ հանդերձեալ էր ըստ օտորուութեան կամ թաղի ի հող զերեզմանի, եւ կամ այրիլ ի հուր փառարանի, յայնժամ տեսեալ իմ զողորմելի տեսիլն զայն յիւնցի զյաւութիւն զբութեան նորա, եւ մեծապէս աղկիկեցեալ եւ մորմոք արտի զիս բունդատեալ խորհեցալ ճար ինչ հր-

նարին նորոգութեան սորա, վասն որոյ խնդրեցի ի յուսարարին և և առի զքայքայեալ մասունն սորա, և զամս չորս զգուստութեամբ սո իս պանեցի, սպասելով պատեհաւոր մամանակի և յերիտասարդէ ումեմնէ ի Տալեանն շարաւիղէ մանտեսի խաչատուր կուեցելոյ թուղթս վասն սորա յստ չափու պիտոյից չայցեալ:

Ապա ի թուականին ՌՄԻԹ (1800) ի յարդարել զսա ձեռն ի գործ արկի և յոյով քանիք յուրմանակի ըստ քառակուսի ձեռն ի յուսանցս նորին որոյ թուղթն յարմարեալ յորինեցի, և թաղում աւուրս ի նոյն տամեալ միայնտեցի. և զկեղտոտակ տեղան քերեալ մաքրեցի և զպակասեալսն ևս չնշին Գեորգս ըստ իմում կարի գրեալ լրացուցի. և տողից ոմանց նսնմացելոց և տառիցն նոցին իսպառ կղծելոց և քնշելոց, զբշա թանաք ի վերայ ամեալ սեւացուցի և ի յայտ ամի, այլ և խորանացն և ձաղազրամ տալ ետու նորոգութիւն զյոնզգոյն նկարագրութեամբ Անտոնի սանու իմոյ և աշակերտի չորեքտասանամեայ մանկահասակի և ասարտեցի զսա ի նմին ամի ի վելատասաներորդում աւուր ամեանան Սեպտեմբրի զոյով սկսեալ (Մայիսի):

Եւ ապա այր ոմն րարեմիտ աստուածաւոր և րարեպատ. անուն կուեցեալ Մանտեսի Իարդամ կազմել տուեալ ըզսա. կրկին վերտին եղա յեկեղեցի Սըրոյ ներշտակապետին ի յիշատակ Համօրեն վերորդեցելոց. նախ պատուական հօր մերոյ Տէր Սիմէօնին: Երկրորդ մանտեսի Սուրբասին զոյին քն իւրովք ստացուցին և նախկին յիշատակ դնողին: Երրորդ մանտեսի խաչատուրին մատաղորեալ երիտասարդին սպիտակ թղթոյն չոր նորշողին: Ջորորդ կազմել տուողին Ջիմատացի րարեպատին մանտեսի Բարդամին: Նինդերորդ յարմարողի սորին Գէորգայ զպրին, որդոյ տեսուն Բոհանուն նանդուցելոյ քանանային: Վեցերորդ տրաքու Անտոնին որդոյ Տէր Մարտիրոսին խորանաց և ձաղազրացն նորոգողին և նկարողին:

Արդ որք նանդիպէ սմա, կարդալով կամ եղանակելով, յիշեցէ զսոսա առ նասարակ ի րարին և զուգ յիշեալ լիճիք ի կենարար փրկչէն մերէն Քրիստոսէ և զտղիք ողորմութիւն յաւուր զատաստանին, առաջի նորին աւաւոր զէմին, Ամէն:

ՆԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՑ ԶԵՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒՄԱՍԻՆ

ԶԵՆԱԳԻՐ ԹԻԻ Ե.

Այր Աւետարան այժմ կը գտնուի Կ. Պոլսոյ Թափ Գարու Սլոյնի Թանգարանին ձեռագրաց մասնադաստանին մէջ իբր թիւ 143, որ 1800ին աւետարանեալու և քննելու առիթ ունեցալ: Աւետարան կարծիք թաւապատ կողմով, որուն վերայ ազդուած են արեւմտեայ գարգիւր, Թըղթայ րուրդիք, նուր արուած Տփթիսէն (Թիֆլիս) Գրեգոր քանանայ Մանգակաւիքի, 11 Մայիս 1892ին, Նիկիոյի Սր. Աստուածանին և կեղեցոյ: Էջ 234ա. գլխաւոր յիշատակարար զբլին Վաթագ... առն թուած աւուած, որ և փափաղուղ եղեալ (աստուած)ային և կենտարք արաւետարանիս ի յիշատակ նողոյ իւրոյ և եղբորս իւրոյ Ստեփաննոսի վարդապետին, և ժես եղբարն Կերակուտեքին, և ձնողաց իւրեանց հաւել իւրեանց (պարսկ) և մարն իւրեանց (պարսկ) և զկեղտոյն և զորարորդոջ զաւան իւր զկուտեք արկեալացն զոր ա(է)ր Աստուած պատեցեալ... ևն: 23:

Արդ ապա իմ... զատացող սորա զՍտեփաննոս րարունապետ... և զիս մեղապարտ զբլին սուտանուի քանանայ Մկրտիչս յիշեցէ... ևն: 23:

Արդ գրեցաւ... աւետարան ի թվին հայկազնան տուած ԶԹԷ (1408) ի դրան կամակատար ար. Ա(ստուած)մաննիս և Գեորգեան զարաւմարին ի շարապետութեան) առ. տր. Արեւտակէտին. և ի վերադիտողութեան տեղւոյն ա(է)ր Դուկաս արքեպիս. Արք Թուածն և իմ որդի Առաքելս տըվաք ընծայ ար. աւետարանս Սուսեց Ա(ստուած)մանին վարդապետին գերեզմանին յիշատակ. և ոչ ոք ունի իշխանութիւն հանել... ևն: 23:

Տարբեր գրչէ. ՎԵՍ Յովսէփ Եպ. կազմեցի զաւետարան ի թվին շառաց ԶԻ (1471)...

Տարբեր գրչէ. Վաթագ... ժառուր Բեկկար զնեցի ա(ստուած)մայունը... յաւետարան... հաւել իմոյ Պարունին, մարն իմոյ Թարգայ իսթուսին. և եղբարց իմոյ Յուսէփին, Յալալէրուն, Ջանրապին, Միթիթարին, Վայսէփին, լալի և կոնեփաւուն, որ ի մեղացն ա(ստուած)մ հայեցեալ, և յիս զեղեք զՏփթիս, ի ձեռն աւուսէքն, և ախթո փունակ, Շահալին, երկու յեղբարս զեղեքան Ջանրապին և Միթիթարն, և այլ վարդապետ զաւան ինչ, և ի թվերցն իմ, Դուսլաթ իսթուսին, և Խոն իսթուսին, և նորարորդոջ յորդոյ իմոյ, կա-

բապետին, Թուսափելին, Ղուլին, եւ եղբայր կե-
նակի Գուլշանին եւ Գուլմայտանին. եւ ավագ
որդ տերնո, կամայկատար Ա(ստուա)ծանին ոչ
աջ կարէ իշխել. տաւի տանել... Եւ... ի Թվի-
նայկապան տաժարին ԹՃՄ ածի. եւ Բ (2) տա-
լորդին (1503) Ե:

Յիշատակարանին կարեւոր ժառերը ժխնա ար-
տադրեցին: Կախման կէտերը ցոյց կու տան շա-
տադրուած ժառերը:

ՁԵՌԱԳՐԻ ԹԻՒ Զ.

Այս Աւետարանն ալ այժմ կը պահուի նոյն հա-
ւաքման ձեւ իբր Թիւ 142: Թաւաղագծ տրեւթ
դարդարանքերով ազդեցեալ: Վերջին կողքին կայ
սա տրեւնադրութիւնը: Յիշատակ է որ. Աւետա-
րանիս տրեւթեայ կողքերն Հայի քիւսաւմայնեանէ
Ար. Ա(ստուա)ծաննայ եկեղեցւոյն Նիկոմիդիոյ,
1904: Վերակազմութեան տան վնասակար կեր-
պով կտրուած է ձեռագիրը: Ունի զբլէն ու զըլ-
խուր յիշատակարանը.

Փառք... Արդ անկ իշխել կատարեցաւ... տ-
ւարուած եղեւ Կատաղո. ի Թվարեւոթեան Հա-
յոց ՌՀԴ (1625) Ապրիլ Թ (9) արեւ շաբաթ տ-
ւարանցաւ տաւարանս Կատաղ, ձեռամբ Ղազար
զբլին որ է Երկանկուզի եւ զգրբլութ Յովնա-
նէս Եպիսկոպոսն եւ զաղկողանկարութիւն Աճղե-

ցի Յովնանէն երէցն. Ա(ստուա)ծ ողորմի երկու-
սի Նազարի... անձեղադիր լերուզ գրեւ, ող-
լանացաւ, եւ խաւարութեան զի կարթո տալափ էր.
ապա եկաք ի խորիպութիւն որ այլ չի տեսնի եր-
կիրս Հոսոսաց ժխտ ժուր խելոք կորեր երկիրս
Տան(կ)աց:

Վերջին ստացողի յիշատակարան. Թվին ՌՃԹ
(1680) տմանն ապրիլի տան օրն շաբաթ... ի
ջաղաք Իզնիժիւն ի զօտն օր. տմանաբնեւ
Ա(ստուա)ծաննայ...

ՁԵՌԱԳՐԻ ԹԻՒ ԷԲ.

Հաւատարմայն զբլագրեւ նոյնն բլլայ
Կ. Պառայ Թոփ Գարո: Սէրայի տաննադարանին
Թիւ 124ին հաւ. Թղթայ, բաւարդիւր, կաշիկազմ,
ժխնա տաւարանի լինուած ժանրանկարներով, էլ
264րդ զլխուր յիշատակարան. Փառք... զրեցաւ
Թվին ՌԿԹ (1820), ժառի Ե (5) ժալարազառն
ի Կոստանդինուպոլսն ձեռամբ տալիտան զբլի
Միքայիլ Թոփթցոյ: ... Այլ եւ յիշեցէջ զմ(է)ր
Ա(ստուա)ծատար ծանանն զՏի. բիկեցին օր ըս-
տացաւ զոս ի հալաւ արգանցն. եւ զաբ Սա-
փանն օր երես սակի ժի եւ զՏաքիշն օր երես
սակի ժի, եւ զՏովաննէն եւ զԿիւր ճիւնն զՏոհարն,
օր պատնաւ եղան. Աստուած ողորմի իւրեանց
Նազարի:

ՅՈՒՑԱԿ ՅՍՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՐԲ. ԹՈՎԱԿԻՄԵԱՆԻ ՅՈՒՑԱԿՈՆ

Ա.

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

Այմայու 26:
 Ամերիկա 22:
 Ամիր 22:
 Ագրակ (գիւղ) 23:
 Ակմ 58:
 Ատաբազար 45. 46:
 Ատդէյ (գիւղ. քերես Տազէոյ) 39:
 Ռաքելան 61:
 Բարձրանայեաց (Ս. Աստուածածին) 24:
 Բալու (գիւղ. Տարանի մէջ) 41:
 Բոսոր 16:
 Գալիլէ. Գաղիղէ 16. 18:
 Գըլըն (գիւղ) 53. 54. 59. 60:
 Գիմ (գիւղ) 53. 54:
 Եղիպտոս 61:
 Եղովմ 16:
 Երզնկայ 28. 40. 54:
 Երկանկուզ 22:
 Երուսղէմ 14. 23. 25. 28. 59:
 Էշմէ (գիւղ) 41. 59:
 Էջմիածին (Ս.) 24. 58:
 Ըստամպուլ 28:
 Թաթար 54:
 Իզմիտ 38:
 Իզմիր 19. 25. 26:
 Իզմիրիտ 23. 29. 32. 38:
 Լիմ 55:
 Խառակոնիս (գիւղ) 56:
 Խառան 62:
 Խասցիւղ 56:
 Խլիմ (գիւղ) 54:
 Կամընտու 23:
 Կալիմոր 23:
 Կապէռնատում 25:
 Կալքովրիու (Կապադովկիայ) 23:
 Կալուսաղ 22:
 Կեսար (Կեսարիա) 23. 40:
 Կեսարացիք 25:
 Կեսարիա 40:
 Կէյվէյ 41:
 Կէտէյէկ (գիւղ Պրուսայի, տես Պէնլի) 42:
 Կիլիկիա 25:
 Կիրակոսի (Ս. Վան) 32:
 Կոստանդնուպոլիս 54. 58:
 Կրետէ 58:

Հաղբատ 63:
 Համիտ 14:
 Հոռմա (Հոռոմոց ?) 22:
 Հոռմկլայ (ամուր) 18:
 Հէրէֆէյ 36:
 Ղայտարի 39:
 Ղըրապուզայ (թ.) 28:
 Ղիարք (գիւղ) 39:
 Ճիլ 28:
 Մաշտոց, եան (մտնդր.) 14. 15:
 Մոզ (գիւղ) 29:
 Մոյզ 26:
 Մուշ 14. 24. 30:
 Մուշուզկու. Ս. Սարգսի վանք 30:
 Յակոբեանց (վանք) 25:
 Յորդանան 28. 35:
 Նալլըխան 15. 16. 59:
 Նախյան (Նախիթեան) 11:
 Նարվէ 45:
 Նիկոմիդիա 11. 15. 16. 20. 21. 22. 25-30. 33. 37. 38. 39. 43-51. 59:
 Նիսիա (գիւղ, Կեսարիայ մօտերը) 40:
 Նամիքամակերտ 55:
 Շուկայ (քաղի անուն) 34:
 Ռարիալ 24:
 Չարխափան Ս. Աստուածածին 32:
 Չեմկիլէր 59:
 Պամփիլիա (Ս.) 14:
 Պատմա (կղզի) 62:
 Պէնլի (գիւղ Պրուսայի) 42:
 Պենկիլի (գրուած Թան Պէնլի) 59:
 Պոլիս 17. 21. 59:
 Պրուսայ 42. 59:
 Պոլու 11. 15:
 Սամ (գիւղ) 21:
 Սեբաստիա 34:
 Սնիա (գիւղ) 39:
 Սինոն (Ս.) 19:
 Սիովմ (Նոր) 11:
 Սիա 24. 41:
 Սիւնիք 61:
 Սիփիլիս (գիւղ) 29:
 Սողում 40:
 Սուխար (ուխտ) 55:
 Սումբէց 21:
 Ստամպուլ 28:
 Վանկայ 14:
 Վան 13. 38:
 Վասպուրական 36:

Վեմեակ 23- 37:
Տարսոն 63:
Տարսոն 24- 41:
Տիւրքեկ 36:
Տրապիզոն 40:
Տփլիս 21- 22- 26:
Ֆրմաղլի 26:
Ֆերիլի 26:
Քարս (գիւղ) 55- 56- 57- 58- 60:
Քարսոն (գիւղ) 24:
Քոթաիս 30:
Քաթերուօն (երկիր) 55:

Բ.

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՌԱՐԱՆ

Արրանա (հասակետ) 28- 48:
Արրանա (աղա Պաղաթի) 45:
Արրիկեան Յոթեցի 54:
Արրիկեան Յոթեցի 54:
Ազաթան (փլիթոփայ) 45:
Ազան 27- 35- 40- 61:
Ազատ 14- 33:
Ազաթեան (վարդապետ) 24:
Ազաթա կարգդիւս 31:
Ազաթա (որդի Թարաշլի) 32:
Արանասեան Տ- Ստեփան քանաւայ 46:
Արանաս (ծնող Յովհաննէս զրիլի) 32:
Ալեքսան Երեց (զրիլ) 19:
Ալեքսանեան (Տէր Խաչատուր քանաւայ Նարվե-
ցի) 45:
Ալեքսանոն (որդի Տէր Արիստակէսի) 21:
Ալեքսան (որդի Տէր Ղազարի) 42:
Ալեք (Եղբորորդի Պաղատիմ) 34:
Ակոր (որդի Մարգրիտիմ) 53:
Ակոր 11:
Ալիեթ 36:
Աղթ 61:
Աղուլ 39:
Աղաւետ 53:
Անապիւս (Խորս Խրմի) 54:
Ամանա (մայր Խոնայ Սիմեոնիմ) 56:
Ամիր - Պէկ 34:
Ամիր - Մարգիտ 34:
Ամիրատ 30:
Ամտայ 27:
Այմլիք 36:
Անգլիսիանոն (քաղաք) 45:
Անգոն 62:
Անդրէ 23:
Աննա (մայր Տովարիմ) 67:
Աննա (ղուստր Մարգրիտիմ) 53:
Այսարանցի Ստեփանոն 63:

Առաքել 11:
Առաքել (որդի Թումէի) 30:
Առաքել (Եղբայր Սահրա արեղայի) 30:
Առաքել (Տէր) դիտող Արեան 61:
Առոյծ 10:
Ասար 39:
Ասյան (Եղբայր Պարապիմ) 54:
Ասյան (որդի Պետրոսիմ) 42:
Ասլիկան 11:
Աստուածատուր 24- 56:
Աստուածատուր (որդի Մկրտչի) 43:
Աստուածատուր (Եղբայր Յովսէփ Եղիսիպոսի) 55:
Աստուածատուր (որդի Մարիամի) 54:
Աստուածատուր (որդի Մուրադի) 55:
Աստուածատուր (առաջնորդ Երուսաղէմի) 58:
Աստուածատրիկ (կազմող) 15:
Աստուածատուր (քնկերութիւն) 37:
Աստուածատուր (տոմար) 24:
Ասիմ 12:
Ասոմ 55:
Արամազեան (տարեթիւ) 20:
Արիստակէս (Խաչապետ) 21:
Արիստակէս (Տէր) 21:
Արիստակէս (զրիլ) 57:
Արիստակէս (վարդապետ) 24:
Արշակունի 24:
Արծուարի Աստուածածիմ (տեղ) 55:
Արեւիկան 2- Մկրտչի 37- 59:
Աւետ 53:
Աւետիկ (վարդապետ) 36:
Աւսան (Ոսման) 55:
Աւալու (Եղբայր Խաչատուր քանաւայի) 40:
Աւալուցի կարապետ (զրիլ) 41:
Աւետիկար (զծող-զրիլ) 37:
Աւետատուր (որդի տէր Ղազարի) 42:
Ազալ 55:
Առնաւայ (կազակից Աստուածատուրի) 43:
Առնալ 39:
Արուի (մակարայեցի) 62:
Արսեղ (Խաչապետ կեսարիայ) 40:
Արսեղ (Երեց) 12:
Արսեղ 11- 58:
Արկիլեան 55:
Արկիլ 21:
Արտոն 13: (Անդրեանի առնոն):
Արտոն 61:
Արարիլ (Երեւոյսապետ) 58:
Արարտ 55:
Արարտ (որդի Զապաղի Յոնանի) 42:
Արարտ 23:
Արարտեան Գասպար Էփէմի (Տ- Թ-) 28:
Արարտեան Տէր Թ- (Գասպար Էփէմի) 21:
Արար (Ս) 18- 21- 53:
Արիզոն 58- 62:
Արիզոն Խաչապետ (Եղբայր Արարի) 40:
Արիզոն (Եղբայր Յովհաննէսի) 28:
Արիզոն (քանաւայ) 12- 23- 28- 41:

Գրիգոր (Եպիսկոպոս) 30:
 Գրիգոր (Ս) 34: 62:
 Գրիգոր (ազա, Բեմկեանցի Տօրմնի) 59:
 Դրիգորիս Սկեռացի 63:
 Դրիգորիս (Եզրայր Ներսէս Կարողկոսի) 23:
 Գուլամփաշէ (դուստր Յովսէփի) 56:
 Գուլամփաշէ (դուստր Աստուածատուրի) 55:
 Գուլիսան 11:
 Գուլամյում 21:
 Գուլում 11:
 Գուլիւան 21:
 Գոհար 28:
 Գուշազ (Բոյր Խաթունցանի) 55:
 Գուրգոյ 54:
 Գոյնէրերցանց Ստեփան (գրիշ) 18:
 Դանիէլ (մարգարէ) 62:
 Դանիէլ (մեծ պապ Մարտիրոսի) 55:
 Դաւիթ (աստուածահայր) 24: 28: 52:
 Դաւիթ (մեծ) 63:
 Դաւիթ (Տէր) Կարողկոս Էջմիածնի 24:
 Դաւաթ (Խաթուն) 21:
 Եազմուր 11:
 Երքայեցի 38:
 Եզեկիէլ (մարգարէ) 61:
 Եզր 61:
 Եղիա (մարգարէ) 16:
 Եղիա (որդի Խաթունցանի) 55:
 Եղիա (որդի Տէր Յովսէփի) 56:
 Եղաթէթ 11:
 Եղիսաթէթ 39:
 Ենով 50:
 Եսայի (մարգարէ) 15: 16: 36: 61: 63:
 Եսթիթ 62:
 Երեմեան Միհայէլ (Բանանայ) 45:
 Երեմիա (մարգարէ) 61:
 Երզնկացի Յովհան 25:
 Երզնկացի (Խայրապետնոց Ղազարու որդի) 54:
 Երզնկացի Յովհաննէս Պրոգ 63:
 Երզնկացի Յովհաննէս Նախաշ 40:
 Եւա 42:
 Եւսեթ, Եւսեթիո 54: 58:
 Եւսեթիէ (Եւսեթիո) 18:
 Եփրեմ (Ասորի) 44:
 Եփրեմ (աշակերտ Արիստակէս վարդապետի) 24:
 Զարայ (Եզրայր Գրիգորի) 28:
 Զարգար 42:
 Զաւար 55: 57: 58:
 Զաւարիա (Տէր) Նիկովիդացի 26:
 Զաւարիա Եպիսկոպոս 55:
 Զաւարար Երէց (գրիշ) 34: 36:
 Զեքերիէ (Խայր Յովհաննէս Եւ Յակոբայ) 16: 46:
 Զիմիսան 11: 12:
 Զիւրաֆ 24:
 Զմպեղցի Յոսան 42:
 Զմրուր 36: 54:
 Զոնալ (Բոյր տէր Յովհաննէսի) 28:
 Զուհրու 11:

Զօրաթաթէլ 61:
 Էթարփաշ (Բոյր Գուշազի) 55:
 Էսեման 11:
 Էթրոտակէս 11:
 Թազուեի 36:
 Թաղէոս (Բանանայ) 31:
 Թաթոս 20:
 Թամամ 36:
 Թարգայ (Խաթուն) 21:
 Թաւոթ (որդի Մարտիրոսի) 38:
 Թէոդորոս (գորպաթ) 56:
 Թոխաթցի Միհայէլ (գրիշ) 54:
 Թիրվանդայ (Կողակից Մարգարի) 42:
 Թորոս 33:
 Թորոս (Բանանայ) 13: 14:
 Թորոս (Տէր) Եպիս. 41:
 Թորոս (գրիշ) 14:
 Թորոս վանկացի 14:
 Թորոս (Խայր Յակոբ արքայի) 30:
 Թորոս (որդի Խաթայ Կիրիակի) 58:
 Թուման 20: 21:
 Թուման (որդի Մարգարոսի) 53:
 Թումանդայ 54:
 Թումանդայ (Բոյր Մկրտիչ) 43:
 Թումանդայ (մայր Պէկիւրի) 53:
 Իգոր 61:
 Իկտիշ 34:
 Իսկէմտէր (մանտե) 32:
 Իթայէլ 36: 52:
 Իսրայէլ (որդի Իսկէմտէրի) 32:
 Լեւոն Բ. (որդի Լեւոն Թազարի) 14: 15: 18:
 Լուստուրիշ Ս. Գր. 63:
 Խաթուն (Կողակից Աւետիս) 53:
 Խաթուն (մայր մանտե Մարգարի) 53:
 Խաթուն (Բոյր Տէր Յովհաննէսի) 28:
 Խաթուն (Բոյր Խաթատուր Բանանայի) 40:
 Խաթունազէն (Կողակից Տէր Յովսէփի) 56:
 Խաթունցան (Կողակից Աստուածատուրի) 55:
 Խանիկ (որդի Զմպեղցի Յոսեանի) 42:
 Խաշ 15:
 Խաշատուր Բանանայ ժըլիցի 28: 40:
 Խաշատուր (որդի Թաթոսի) 20:
 Խանգաւ 23:
 Խանմիլիֆ (մայր Յովհաննէս Երէց գրիշի) 56:
 Խասգեղցի Ստեփանոս Երէց (գրիշ) 56:
 Խաւթուրայ 10:
 Խըլլեղցիցի Նիկոլայոս 54:
 Խլաթթ (որդի Մարտիրոսի) 55:
 Խլիմ (գիւղ) 54:
 Խոճա Կուլ 15:
 Խոնթ (Խաթուն) 21:
 Խոշիկ 55:
 Խոջ 10:
 Խոսրովիթիս (մայր Տէր Յովհաննէսի) 28:
 Խորեմացի Մովսէս 62:
 Խուկաս (Տէր) = (Ղուկաս) գրիշ 53:
 Խուսար 29: 43:

- Խումար (նաբարբրի Կիլիստամի) 59:
 Խումար 43:
 Խուստամիցի Պետրոս (կազմող) 32:
 Խրիմեմ Մկրտիչ արքեպիսկոպոս 26:
 Խրմգ 54:
 Խզազգրի Առաքել (մզոսե) 53:
 Խոնիկ (զուստր Թարոսի) 29:
 Խուլեն 23. 26. 56:
 Խոնոնոս (Ս.) 24:
 Խարաղան (Ս.) 11. 14. 16. 17. 36. 41:
 Խարաղան (Կթղ. ամենայն Հայոց) 53:
 Խարաղան (գրիչ) 13:
 Խարաղան (Սարաճ կոչեցեալ) 28:
 Խարաղան (սարկաւազ) 12:
 Խարաղան (Տէր Խայր Սարգիս Ղայսարցիի) 30:
 Խարաղան (մեղազարտ) 41:
 Խարաղան Թայուհի (գրիչ) 41:
 Խարաղան 21. 29:
 Խարաղան 58:
 Կիրակոս 21:
 Կիրակոս (Ս.) 16. 41:
 Կիրակոս (որդի Փարվարի) 58:
 Կիրակոս (որդի Թարոսի) 29:
 Կիրակոս (նպիս. Տրապիզոնի) 40:
 Կիրակոս (որդի Զմեղիցի Յոնանի) 42:
 Կիրակոս (որդի Մուրադի) 55:
 Կիրակոս (Խայր Սիմոնի) 56:
 Կիրակոս (Խոնայ) 56:
 Կիլիկոս (Բ. կազակից Խոնայ Կիրիզի) 58:
 Կիրիզ (Խայրաղան Նուստաղձի) 36:
 Կիրիզ (նաբարբր Տոլմաթի) 57:
 Կիրիզ (Խոնայ) Գարեգի 58:
 Կլայնի Ներսէս 62:
 Կլայնի Յակոբոս 63:
 Կոմիտաս (Տէր) 63:
 Կոստանդին ԺԲ. Պալէոլոգ Խայր Յուսէպ 21. 22:
 Կուրկուր 33:
 Կուրկուր (կազակից Առաքել մզոսեի) 53:
 Կուրկուր (զուստր Պետրոսի) 42:
 Կուրկուր (Խար Մարիամի) 54:
 Կուրկուր (մայր Սողոմոնի) 57:
 Կուրկուր (կազակից Զմեղի) 57:
 Զազալի 40:
 Զազալի 19:
 Զարաղան 23. 53:
 Զարաղան (Ժնոգ Պաղատի) 53:
 Զարաղանից Ղազար 54:
 Զարաղան (Զարաղանից Ղազարի որդի) 54:
 Զարաղան վարդապետ (ուսուցիչ) 32:
 Զայոց (կազակից Թարոսի) 29:
 Զեթում Իսապետ (Խայր Կեմի) 14. 15. 18. 44:
 Զեթում (Գե., ստացող) 18:
 Զեդիճէ 42:
 Զեմէլ Գ. 36:
 Զեթաղան (որդի Գուլազի) 55:
 Զեթի 39:
 Զիֆոնի (Կոյս) 63:
 Զիֆոնի (մայր Մայրիանի) 11:
 Զիֆոնի (մայր Գրիգոր Բախմալի) 41:
 Զուր 61:
 Զորարաշխ Ս. Գեղար 26:
 Զազար 30:
 Զազարոս 42:
 Զազար (Տէր, Խայր Բախմալի) 42:
 Զազար (բարեմի) 13:
 Զազար վարդապետ 13:
 Զազար Կրէց (գրիչ) 28:
 Զազար (որդի Խումարի) 43:
 Զազար Զայրապետից 54:
 Զազար (Ժնոգ Զայրապետի) 53:
 Զազար (Տէր, Ժնոգ Ստեփանոս Խազակցիի) 56:
 Զազար (Կրէց) Անցի 58:
 Զազար (գրիչ Երկամկուցի) 22:
 Զայարցի Սարգիս սարկաւազ 39:
 Զարալ (որդի Պետրոսի) 42:
 Զարալ 55:
 Զեմալան (գիրք) 61:
 Զեմալան 63:
 Զովս 40:
 Զովս (Անաթաթի) 28. 38. 40. 41. 42. 46. 47. 48. 49. 54. 58:
 Զովս (Տէր) արքեպ. 21:
 Զուլի 21:
 Զուլի 12:
 Զուլսար 54:
 Զայալի (Զայալանի ?) 28:
 Զահար (մայր Տէր Յովհաննէսի) 28:
 Զանիկ 33:
 Զանիկ 54:
 Զելիցի Խաչատուր Բախմալ 28:
 Զիհան (զոմեմ Նոնաֆարի) 53:
 Զիլիցի (Տէր Յովսէփ) 28:
 Զովսանի (մզոսե) 34:
 Զազիստրոս 63:
 Զաթոս 53:
 Զակարայիցի 62:
 Զակար (գրիչ) 41:
 Զանիկ 62:
 Զանիկ Սուլթան 24:
 Զանիկի Գուլար Էփէմի 21:
 Զազար (մզոսե) 53:
 Զամալաթոս (կազակից Ստեփանոսի) 56:
 Զայրիան 11:
 Զաման 32. 57:
 Զաման (կազակից Զաթարի) 53:
 Զանգակուտի Կթղ. 63:
 Զարեհ (Ա. Խաթաթի) 15-17. 23-24. 28. 37. 38. 41. 44. 51. 54. 58:
 Զարգար Յոնան օղու 55:
 Զանգակուտի Մատթէոս (Բախ.) 26:
 Զանգակուտի Գրիգոր Բախմալ 21. 22:
 Զանիկի ճգնաւոր 63:
 Զարթա 23. 54:
 Զարթա (մայր Խաչատուր Բախմալի) 40:

Մարեոսեան 24:
 Մակար (Տէր) վարդեւոս գրիչ 41:
 Մարիմիմա (կողակից Նավասարդի) 38:
 Մարկոս (Աւետարանիչ) 22. 28. 38. 40. 41. 42. 54. 58:
 Մարկոս Պարոնդիր 27:
 Մաթիկ (կողակից Զմեղեցի Յոսեփի) 42:
 Մարգրիտ 53:
 Մարիամ (Մագդաղեացի) 16:
 Մարիամ Յակոբայ 16:
 Մարիամ (հարս) 54:
 Մարիամ (կողակից Մուրատի) 54:
 Մարիամ (հարս Խրմզի) 54:
 Մարիամ 43:
 Մարտիրոս (հայր Խաչատուր Բանանայի) 40:
 Մարտիրոս (պապ Մուրվաքիմ) 53:
 Մարտիրոս (որդի Զաֆարի) 53:
 Մարտիրոս (որդի Նիֆարի) 55:
 Մարտիրոս 24:
 Մեկիքիչի 34:
 Մեկիքիչի (եղբայր Խաչատուր Բանանայի) 40:
 Մեկիքիչեան 50:
 Մեկեմ (պարոն) 38:
 Մեկեմ 39:
 Մեծախարուն (մայր Յովնանու գրչի) 32:
 Մեծատուր (մկտես) 53:
 Մեհարոպ (վրդ.) 62:
 Մեհեմեմէտ Ֆաթիմ սուլթան 21:
 Մըլիզատ (կողակից Մուրատի) 55:
 Միմա (Ա) 40:
 Միմա (եպիս. առաքնորդ Առաքարայ) 55:
 Միմա (զծող) 53:
 Միմա վարդապետ 36:
 Միմա 43:
 Միրաբ (որդի Բեկիքիչի) 55:
 Միրմանեմ Աստուածատուր Տ. վարդան 11:
 Միրշխան 12:
 Միրում պէլ. 12:
 Միքայէլ (երեշտակապետ) 58:
 Միքայէլ (որդի Մարգրիտի) 53:
 Միքայէլ (Թոխարցի) գրիչ 54:
 Միքայէլ 34:
 Միհամ 55:
 Միւրիար 21:
 Մկրտիչ 30. 43:
 Մկրտիչ (մահտես) հայր Արիստակէս գրչի 37:
 Մկրտիչ (Բանանայ) գրիչ 21:
 Մոզաքի Յովսէփ Երէց (գրիչ) 29:
 Մոզքայ (մայր Թորոսի) 33:
 Մովսէս (Քեթրոզ) 44. 62:
 Մովսէս Խորենացի 62:
 Մովսէս (մարգարէ) 17. 46:
 Մովսէս (Բանանայ) 31:
 Մովսիսեան (գիրք) 61:
 Մուրար 11:
 Մուսեհ (զծող) 13:
 Մուլալ (մայր Յովսէփ Եպիսկոպոսի) 55. 56:

Մուլալ (ղուտոր Խորենացի) 55:
 Մուրադ 55:
 Մուրատ (եղբայր Յովսէփ Եպիսկոպոսի) 55:
 Մուրատ (որդի Աստուածատուրի) 56:
 Մուրատ (հայր Առաքիչ Եւ Շարպարի) 54. 56:
 Մուրատ վարդապետ 37:
 Մուրատեան Տիգրան 37:
 Մուրվաք (մկտես) 53:
 Մարե 34:
 Մրիմ 23:
 Մրոշ (որդի Սառայի) 55:
 Մայլաւթոս 21:
 Յախիմայ 54:
 Յակոբ (Յանապետ) 50. 61:
 Յակոբ (ուրդ) 54:
 Յակոբ կամ Ակոբ (աքեղայ) 30. 31:
 Յակոբ (Տէր) գրիչ 30:
 Յակոբ (որդի Թորոսի) 29:
 Յակոբ (Բանանայ) 20. 23:
 Յակոբ 12. 14. 32. 54. 55:
 Յակոբոս Կալիքի 63:
 Յակոբոս (եղբայր Տեմա) 36:
 Յակոբոս (եղբայր Յովնանու) 48:
 Յարիման 44:
 Յեսաւ (որդի Նաւայի) 61:
 Յեսաւ 61:
 Յիշտի 23:
 Յոբ 61:
 Յոհան (Աւետարանիչ) 28:
 Յոհան (մարգարէ) 63:
 Յոհանու (Տէր) ձեկցի 28:
 Յովակիմ (վարդ.) 53:
 Յովակիմ (Երէց Եւ գրիչ) 56:
 Յովակիմեան Աստուածատուր արքեպ. 11. 15. 16. 19. 21. 25. 28:
 Յովանու 23:
 Յովանու (որդի Զաֆարի) 55:
 Յովանու (մկտես) 24:
 Յովանոս (հայր Մեհարոպ Սաֆարի) 30:
 Յովանու (Երէց) 26:
 Յովանու 22. 23:
 Յովարեթ 61:
 Յովնան (Երզնկացի) 25:
 Յովնանու (Յորածիմ մանուկ) 18:
 Յովնանու (գաւազ Տիմարի) 28:
 Յովնանու (Աւետարանիչ) 15. 17. 18. 36. 38. 41. 42. 47. 48. 54. 58. 62:
 Յովնանու (Եպիսկոպոս) 22:
 Յովնանու (Կարկառոյ գրիչ) 23:
 Յովնանու արքեպ. (գրիչ) 32:
 Յովնանու Մկրտիչ 36. 44:
 Յովնանու Երէց Ամիրջի (ծաղկաւարդի) 22:
 Յովնանու (Տէր) քարանձապետ 15:
 Յովնանու (որդի Զեքիքիչի) 46:
 Յովնանու Օմեհի 63:
 Յոհանու Երզնկացի (տես Յովնանու) 63:
 Յովսէփ 16:

Ուզնեփ (Տէր) 56:
 Յովսէփ (Ս. Աստուածածնայր) 34:
 Յովսէփ Մոյզացի (Խրէց) 29:
 Յովսէփ (Կաթիւ) 21. 55. 56:
 Յովսէփ (Տէր, որդի Աստուածածնայրի) 58:
 Յորդանան 55:
 Յուդիոյ 62:
 Յուդայ (ցեղ Իսրայէլի) 61:
 Յուդայ (մասնիկ) 21. 23. 28. 31. 51:
 Յուսէփ 21:
 Յատուփշի 21:
 Յատիան 23:
 Յոհաննէ (տիրացաւ, Մշեցի Ղիարքցի) 38:
 Յոհանն օգլա Մարգար 55:
 Նաւասարդ (Ամուսնացի) 38:
 Նաւալ 10:
 Նաւիլ 11:
 Նարիմ (խաբօս) 21:
 Նաւասարդ (որդի Խաբօսացի) 55:
 Նաւասարդ (որդի մահտեսի Ունանէսիմ) 38:
 Նեա 45. 62:
 Նեմի 62:
 Ներսէս (մեծ) 63:
 Ներսէս 24:
 Ներսէս Լամբրոնացի 63:
 Ներսէս Կլայնցի, Շնորհալի 23. 25. 43. 62:
 Ներսէս Կլայնցի 62:
 Նիկողոս, Նիկողայոս 57:
 Նիկողայոս (Խրէց) 54:
 Նիկողայոս (Կրօնորդի Կիւստանի) 58:
 Նիկոմիդացի Տէր Զաքարիա 28:
 Նիքաթ (Կողակէց Յորդանանի) 55:
 Նորեան 42:
 Նուբար (Կողակէց Աստուածածնայրի) 55:
 Նուբար (ղոստը Զաքարի) 55:
 Նուբար (ղոստը Յովսէփի) 56:
 Նուսեֆար (հայր Պէկլէրի) 53:
 Նուրիման 24:
 Շահգաղայ 42:
 Շահ Ալայա 24:
 Շահայ 21:
 Շահամիր (խօստ) 15:
 Շահամիր 36:
 Շահիաբուն (մայր Արիստակէս զրէլի) 57:
 Շահ Պուտալ 11:
 Շահիսի 11:
 Շարպար Արքիէպան (Յարեցի) 54:
 Շէխս (մահտես) 15:
 Շէն 56:
 Շիրակացի (Ամանիս) 62:
 Շմուսն (հաւանայ) 21:
 Շնորհալի Ներսէս 23. 25. 43:
 Ուկնեքան (Յովանի) 23. 25:
 Ուստիան 11:
 Ունանէ (հաւ.) 12:
 Ունանէ (Տէր) Ծաղկոյ 31:
 Ուստիան 19:

Որուփան 54:
 Ուսում 34:
 Ուսեր 31:
 Չէլիքի 53:
 Զամբալ 21:
 Զանգատ 11:
 Զինան (հայր Խաչատուր Բանամայի) 40:
 Զոհար (հայր Խաչատուր Բանամայի) 40:
 Զուգեցի խօստ Աստուածածնայրի 28:
 Պագրոնի Արքախան ազա 45:
 Պայար (քաղ) 57:
 Պալէ Ատեփան 54:
 Պալէպոլ Կոստանդին ԺԲ. Կայսր 22:
 Պանատուր 19:
 Պազուկ 41:
 Պազուտ (ղոստը) 34:
 Պազուտ (Կողակէց Լայրապետի) 53:
 Պազուտ 54:
 Պամփիլիս (Ս.) 14:
 Պանեթ 33:
 Պապ (Խորեզմայր Պարսիմ) 28:
 Պապիս (աշուկներ Ամանան) 18:
 Պարսի (քնքիս Պարս - Պարսի) 21:
 Պարս (հայր Տէր Ամանանի) 28:
 Պարս (որդի Թաքոսի) 29:
 Պարսիքի Մարկոս 27:
 Պազուս (առաքեալ) 36. 53. 62:
 Պազուս (տիրացաւ) 26:
 Պազուս (հաւանայ) զրէլ 53:
 Պետրոս (առաքեալ) 31:
 Պետրոս Զաքարի 62:
 Պետրոս (հաւանայ) 12:
 Պետրոս (կազմող) 32:
 Պետրոս (որդի Տէր Ղազարի) 42:
 Պետրոս (ստացող զրոյ) 42:
 Պետրոս (ստացող, հայր Նուսեֆարի) 53:
 Պէկլէր 53:
 Ռորովան 61:
 Սալլուկ (մայր Տատուրի) 23:
 Սահակ 11:
 Սահակ (հայր Գրիգոր Բանամայի) 41:
 Սահակ (Պարսի) 62:
 Սահակ (Ս. հայրապետ) 13:
 Սահակ հայրապետ (որ հառան մեռաւ) 62:
 Սազարիէլ 61. 62:
 Սառան (տես Կարապետ)
 Սառայ 55. 56:
 Սաշուլու (մայր Յակոբ Բարեպաշի) 30:
 Սարգիս (Ս.) զինուոր 26. 31. 36. 54. 63:
 Սարգիս (ամիր) 34:
 Սարգիս 12:
 Սարգիս (Ս.) Եկեղեցի 26. 54:
 Սարգիս (տիրացաւ տիպեթի օգլու) 34:
 Սարկիսապ Վրդ. 63:
 Սարգիս Ղաչարցի սարկիսապ (զրիլ) 30:
 Սարգիս (որդի Զաքարի Գոհանի) 42:
 Սարգիս (հաւանայ, ստացող) 18:

Սարգիս (Տէր) հայրապետ 21:
Սարգ օղու Օհան 56:
Սահար (որդի Քարսի) 29:
Սեւեթի Սահար 30:
Սիմեոն (ծնող Սողոմոն) 57:
Սիմեոն (որդի Կիրակոսի) 50:
Սիմեոն (կողակից Տոլմաքի) 56:
Սիմեոն (խոնայ) 56:
Սիմեոն (զպիր) 40:
Սիմեոն (հայր խոնայ Կիրակոսի) 50:
Սիմեոն (ծնող Սողոմոնի) 57:
Սիմեոն (որդի Աստուած) 54:
Սիմեոն (տարկապ) 14, 15:
Սիմեոն (Պետրոս) 40:
Սիրանոս 23:
Սիրաք 81:
Սիւնեցի Աստուած 62:
Սիրմի 12:
Սիրմի (միւս) 12:
Սկեւեռացի Գրիգորիոս 63:
Սողոմոն 61:
Սողոմոն (զաւակ Տիմոթիոս) 28:
Սողոմոն (որդի Մարգարիտի) 53:
Սողոմոն (մանտես) ստացող 57:
Սողոմոն (եղբայր խոնայ Կիրակոսի) 56:
Սոքրեմէս (րարուն) 13:
Սոքրեմէս (վարդապետ) 14:
Սուլաք (կողակից Մուրադի) 55:
Սուլքան Ոսման 36:
Սուլքան Մուրադ 31:
Սուլքան Իսկանդար 58:
Սուլքան Բախմալ 6, Կալարեան 16, 17:
Սալա 31:
Ստեփան (Պալ) 54, 55:
Ստեփանոս (Ս.) 16, 36:
Ստեփանոս 17, 24:
Ստեփանոս (երեւ) 44:
Ստեփանոս Աղաբանցի 63:
Ստեփանոս (Տէր) Կալա, Նիկոմիդիոյ 21, 22:
Ստեփանոս (աբաղայ) 23:
Ստեփանոս (վարդապետ) 20, 21:
Ստեփանոս (կարդակոս) 18:
Ստեփանոս Կալա, Նիկոմիդիոյ 26:
Ստեփանոս Կալա, Յովակիմեան 11, 21: (Տե՛ս Գո-
վակիմեան Ստեփ. արք.):
Ստեփանոս (Բախմալ, ծնող Ջալաք Գրի) 36:
Ստեփանոս (որդի Կուրաբի) 43:
Ստեփանոս (Խորհրդայն Կապալուր Բախմալի) 40:
Ստեփանոս (երեւ Կապալուր) ծրարի 56:
Ստեփանոս (Տէր) Խորհրդայն ծնող Արիստակէսի 57:
Ստեփանոս Սիւնեցի 62:

Սրապիոն (Տէր) Բախմալ 24:
Սրապիոն Կրոնաւոր (կապալ) 32:
Վարդան Մամիկոնեան 63:
Վարդան (տէլեւ) 63:
Վարդան Կալապետ 13:
Վարդան Արեւիցի 44:
Վարդան (վարդապետ) 44:
Վարդան (հայր Պետրոսի եւ Նուստիանի) 53:
Վարդան (ծնող Յովակիմ Կալա) 56, 58:
Վարդան Երեւ (Գրի) 54:
Վարդան (Գրի) 13:
Վարդան (Գրապետ) 63:
Վարդանեան 12, 53:
Վարդիկ (Կալաք Ջալաքի Բախմալի) 42:
Վալի 19:
Վարվար 57:
Ջալաք 23:
Ջալաք 63:
Ջալաք (մայր խոնայ Կիրակոսի) 58:
Տէր Վարդանեան 6, Աստուածաբան 17:
Տիգրան (մեծ) 15:
Տիգրան (Մուրադեան) 37:
Տիգրան (կապակից Տէր Յովակիմեան) 28:
Տիգրան (Եղբայր Յակոբ Կապալուր) 30:
Տոլմաք (կողակից Պետրոսի) 42:
Տոլմաքի Բիւնեանցի Գրիգոր Կալա 41, 59:
Տուրքի 62:
Տումալաք (Եղբայր խոնայ Սիմեոնի) 56:
Տումալաք (փաթ Եղբայր խոնայ Կիրակոսի) 56:
Տոլմաք 57:
Տոլմաք (կողակից Սիմեոնի) 56:
Փալաք 55:
Փանոս (Ճալաք) 57:
Փանոս (որդի Ջալաքի) 55:
Փալաք (որդի Տէր Վարդանի) 42:
Փալաք (որդի Ջալաքի Բախմալի) 42:
Փալաք 24:
Փալաք 58:
Փիլիպոս 23:
Փիլիպոս (Կալապետ Էջմիածնի) 58:
Փիլիպոս (Եղբայր Գրիգորի) 28:
Փուլաք 57:
Փուլաք 41:
Փալաք 12:
Փալաք (Բախմալ) 45:
Փալաք 11:
Փալաքի խոնայ Կիրակոս 58:
Փուլաք 36:
Օհան (Սարգ օղի) 58:
Օհանցի Բախմալ 63:
Օսման 55: (Տե՛ս Ասման):

ՑՈՒՑԱԿ ԹՍՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ

ՄԿՐՏԻՉ ՎՐԴ. ԱՂԱԽՆՈՒՆԻԻ ՑՈՒՑԱԿԻՆ

Ա.

ՏՆԴԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ագրակ (գիւղ) 68:
Այմալու (գիւղ) 69:
Ազրամար 72:
Այծբաղ 87:
ԱՅտիոք 75. 76:
Աղարունց (Ս. ուխտ) 72:
Աստուածաբեր Աստուածածին 73:
Ատաբազար 75:
Բայու 68:
Բաղէշ 71:
Գանդայ (Կրկիր) 70:
Գըլըն (գիւղ) 74:
Գընճըլար 67:
Գուզուք (գիւղ) 70:
Գուրդպէշ (գիւղ) 68:
Գվմիկ (գիւղ, Կարիճի մաս) 67:
Կղեսիա 69:
Կալովայ 72. 73. 74:
Կրուսաղէմ. 70. 72. 75. 77:
Կւղոկիա 72:
Զէյթուն 70:
Էշմէ (գիւղ) 68:
Էքմիածին (Ս.) 70. 72:
Ընկեյէն 70:
Թռխար Կամ Թագաթ 69. 74. 79:
Թօփ Գաբու Սերայի 67. 78. 79:
Իգմիսիտ 79:
Իսմայէլ (ազգ) 77:
Լիւմ 73:
Խասգեղ 73:
Խարակոմիք (գիւղ) 73:
Մամբդաս (լեռ) 68. 75. 76:
Կալ տաղ (Կալ տեղ) 69:
Կարիճ 67. 71:
Կարմիր ծով 75:
Կաստաղ 79:
Կափարիշ Վէմ (տեղի ամուսն) 70:
Կեսարիա 68:
Կէյվէ 67. 68:
Կոստանդնուպոլիս 70. 77. 70:
Կսուց Ս. Ամաղաս 71. 72:
Հոյամտայ 71:
Հոռու 79:
Ղայիմիկ (գիւղ) 70:
Ղարապաղ (քաղաք) 68:

Մանգըլըշ (գիւղ) 70:
Մարտուն 71:
Մեծ Նոր (գիւղ) 70. 75:
Մեմլետմէ (Կրկիր) 72:
Մէրսէկէօլ (գիւղ) 70:
Միլագեղ 70:
Մակ 72:
Յակարայ (Ս.) Վամբ 72:
Յայա (քաղաք) 71:
Յիսուամց (վանք) 75. 76:
Նիկոմիդիա 67. 68. 69. 74. 75. 78. 79:
Նոր գիւղ 69. 70:
Շաղշաղ (գիւղ) 75. 74:
Չէնկիլէր (գիւղ) 71:
Պայաթ 73. 77:
Պագար (վիճակ) 70:
Պագարմուսի (քաղ) 69:
Պաղամուղ (գիւղ) 71:
Պաղտիկ 71:
Պարաս (դղճակ) 75. 76:
Պարտիզակ 69. 71. 72:
Պոլիս 67. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 78. 79:
Սուխարայ (աւեր ուխտ) 73:
Սամաթիա 77:
Սետաստիա (Սետասիա) 70:
Սիւ 70. 71:
Տաթուն 68:
Տիւրիկ 79:
Տփլիս Կամ Թիպլիս 68. 78:
Փրկիշ (Ս.) Վամբ 70:
Փարոնի (գիւղ) 72. 73. 74:
Փայքերունի (Կրկիր) 73:
Օրքաղեղ 70:
Ֆընտըլի (գիւղ) 69:
Ֆըկլէմիկ (Կրկիր) 71:
Ֆոքլամ (գիւղ) 71:

Բ.

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ

Աբրահամ (մահտես ամիրայ) 71:
Աբրահամ (Տէր) Կրէշ 71:
Ալեքանդրոս (վարդապետ) 70:
Ալեքսան Կամալիեցի վարդապետ 70:
Աղասիան Թորոս 67:
Ալամմէ 75. 77:
Ալքըզարմագեան Յովաննիս Մակացի (ձուար) 72:

- Ակնցի Ղազար (Երեց) 72:
Ազատուծի Մկրտիչ սրբազան 67. 76. 77:
Ազրամարցի Տէր Գրիգորիս Կարող 72:
Ամպեցի Յովնանմեռ (ծաղկող) Երեց 79:
Ամիեան Բ. ԼԲ. Զատիկ 75:
Ամթապցի Սարգիս 67:
Աշեմայ Խոխի (խօծա) 71:
Ամտոն (սան Գեորգ տիրացուի) 78:
Անտոն (որդի Տէր Մարտիրոսի) 78:
Առաքել (ճգնաւոր) 69:
Առաքել Կամախեցի (վարդապետ) 70:
Առաքել (Առաքել?) սարկաւազ 78:
Աստուածատուր պատրիարք Ս. Երուսաղէմի 72:
Աստուածատուր (քանանայ) Տիրիկեցի 79:
Ատալատուր (Աստուածատուր) 75:
Արիստակէտ (եղբայրացի) 78:
Արիստակէտ (Երեց) 73:
Բաղիշեցի վարդան (որդի Բարսեղի) 71:
Բարսեղ (հայր վարդան Բաղիշեցիի) 71:
Բարդուղիմէոս (քանանայ) 70:
Բարդամ Զիմաւաթի (մահուտ) 78:
Ռեկար 78:
Բրաբրոն (Յոսաբ) 71:
Գառապ (Էփեմոսի) 68:
Գառապարեան ԼԲ. Գառապ Էփեմոսի 68:
Գեորգ (Ս.) գորավար 78:
Գեորգ (ղայիր) 78:
Գեորգ (տիեզեր, որդի Տէր Մատթէոսի) 77:
Գրիգոր Լուսաւորիչ (Ս.) 74:
Գրիգոր (Երեց, աշակերտ Թորոս եպիս.ի) 68:
Գրիգոր քանանայ Մանգակունի 68. 78:
Գրիգոր Տօղթամանեան 68:
Գրիգոր Կամախեցի (վարդապետ) 70:
Գրիգոր (վարդապետ) 72:
Գրիգոր (գրիչ) 70:
Գրիգոր քանանայ 68. 69:
Գրիգոր վարդապետ 75:
Գրիգորիոս (Տէր) Աթոմարցի կաթ. 72:
Գուլիման 79:
Գուլմայտան 79:
Դանիէլ (մարգարէ) 75:
Դաւթ խաբուն (քոյր Բեկլարի) 78:
Երկանկուցի (Երկանքնկուցի) Ղազար գրիչ 68. 79:
Լգիտ (ղայիր) 72:
Եղիազար (վարդապետ) 70:
Նդիկ (պարոն) 75:
Զաքարիա եպիս. 73:
Զաքարիա (պատր.) 70:
Զաքարիա քան. Նիկովիցացի 69:
Հատիկ Բ. Մ. Ամիեան 75:
Թաղայ խաբուն (մայր Բեկլարի) 78:
Թեոդորոս (Ս.) գորավար 73:
Թեոփիլոս 70:
Թովաթցի Միքայէլ 70:
Թովմա վարդապետ 70:
Թովմա (Տէր) Արիստակէտ 72:
Թորոս (Ս.) 70:
Թորոս եպիս. (Բեմկանցի) 68:
Թորոս Ազատեան 67:
Թորոս (ազգական Գրիգոր գրիչի) 76:
Թումէտ (Թումայ) 78:
Թուգոս 76:
Թոխաթցի Միքայէլ 74:
Խոխաթ Ապեմայ (խօծա) 71:
Լուսաւորիչ Ս. Գր. 74:
Խաչատուր (մահուտ) 78:
Խաչատուր (Տէր) Խաչարապետ 70:
Խաչազգի Ստեփաննոս (Երեց) 73:
Լիլար 72:
Խոն խաբուն (քոյր Բեկլարի) 78:
Կիւրեղ (խօծա) Փարսիցի 72:
Կամախեցի Առաքել (վարդ.) 70:
Կամախեցի Գրիգոր (վարդ.) 70:
Կամախեցի Ալիքան (վարդ.) 70:
Կասազ 70:
Կարապետ (Ս.) 70. 75:
Կարապետ (որդի Բեկլարի) 79:
Կարապետ (կաթմարաթ) 71:
Կիրակոս (Տէր) քանանայ 72:
Կիրակոս քանանայ (գրիչ) 72:
Կիրակոսուր (Եղբայր Ստեփանոս վրդ.ի) 78:
Կղերոս (Կեքեքիկոս) 76:
Կոստանդին (Կթղ.) 75. 76:
Հերիքայ (կողակտ Եղիկի) 75:
Հայկ փշաղմայեան 79:
Հիմիմոս 70:
Հրեշտակապետ (Ս.) եկեղեցի 72:
Ղարա Եազընի 69:
Ղազար (գրիչ) Երկանկուցի 68. 79:
Ղազար (Երեց) Խաչ Ստեփանոս Երեցիմ 73:
Ղազար (Երեց) Ակնցի 72. 73:
Ղուլի (Եղբայր Բեկլարի) 79:
Ղուլիման 70:
Ղուկաս (Տէր) արքեպ. 78:
Ղուկաս (Անտարաքիչ) 70. 71:
Հոնար (կնի Յովնանմեռ) 70:
Մակար վարդապետ 68:
Մանգակունի (Տէր) Գրիգոր քան. 68:
Մատթէոս (պապարիչ) 71:
Մատթէոս (Տէր) քան. վարդան օղլու 77:
Մարտիրոս (Տէր) որդի Անտոնի 78:
Միքիսէզ Կարող 70:
Միմաս (Տէր) եպիսկոպոս 73:
Միքայէլ եպիս. 75. 76:
Միքայէլ եպիս. Անտիոքի 75:
Միքայէլ Թովաթցի 74. 78:
Միքիթար (Եղբայր Բեկլարի) 78:
Մկրտիչ սրբազան Ազատուծի 67. 76:
Մկրտիչ (քան.) գրիչ 78:
Մոզգացի Յովսէփ (Երեց) 68:
Մովսէս Կաթաղիկոս 70:
Յայաւերտի (Եղբայր Բեկլարի) 78:
Յակոբ (Երեց) 69:

Յակոբ (Ա.) 60: 71: 72: 74:

Յոհան (բան.) 78:

Յովակիմ (Երեց) 73:

Յովակիմ (բան.) 71:

Յովիաննէս (ամստին ձօհարիմ) 79:

Յովիաննէս Որոտնեցի 72:

Յովիաննէս (պատրիարք) 70:

Յովիաննէս (Եպիս.) 68: 70:

Յովիաննէս (Երեց) Ամդեցի 68: 70:

Յովիաննէս Եպիս. Պաղլաճուզցի 71: 72:

Յովիաննէս Եղեցուք Եայր 76:

Յովիաննէս (միակն.) 77:

Յովիաննէս (բան.) 77:

Յովիաննէս (Եղեցուք Եայր Յուսիկիմ) 75:

Յովիաննէս (աքեղայ) ստացող 75:

Յովիաննէս (Երեց) 70:

Յովաննէս (աքեղայ) 77:

Յովսէփ (Եպիս.) 68: 70: 73:

Յովսէփ (Երեց) Մոյզացի 68:

Յուսէփ (Եղեցուք Բեկլարի) 78:

Յուսափ (Երդի Բեկլարի) 79:

Յուսիկ 75: 76:

Յոհան (պարսն) 71:

Նաալու (կիճ Պառաւորի) 69:

Ներսէս (Երեց) 67:

Նիկողայոս (Ա.) 74: 75:

Նիկողայոս (Տէր) բան. Գրիգոր Գիւզցի 74:

Նովիաննէս 76:

Շաղազ (Գիւզ Եպիսկոպի) 74: 75:

Շահալ 78:

Շահալատ (Գոստոր Եղիկի) 75:

Շմաւոն (բան.) 68:

Ոսկեան (բանաւայ) 76:

Որոտնեցի Յովիաննէս 72:

Պառաւոր 69:

Պաղտիկ 71:

Պաղլաճուզցի Յովիաննէս Եպիս. 71: 72:

Պաղտաւար Տիգրանակերտցի 71:

Պարոն (Եայր Բեկլարի) 78:

Պարսամ (Ա.) Եկեղեցի 72:

Պերոս (ստացող) 74:

Պէնկլար իշխան 68:

Պօզոս (առաքեալ) 70:

Պօղոս (տիրացու) 69:

Պօզոս բան. (ընդօրինակող) 74:

Ջանբազ (Եղեցուք Բեկլարի) 78:

Պարգիս (սարկաւազ) 70:

Պարգիս (ազգական Գրիգոր Գրիգ) 76:

Պարգիս Այնթապցի 67:

Պարգիս Կաթ. 68:

Պարգիս (Ա.) 67: 74:

Պարք օղլու Ռեան 73:

Սիմէոն (Տէր) բան. 77:

Սիմոն (Երեւոյն) 76:

Սիմոն (Եպիսկոպ) 73:

Սուրբեց 78:

Սուրբան Իսրայէլ 72:

Սուրբան Սէլիմ 70:

Սուրբան (մանսե) 77: 78:

Սուրբան (մանսե) 74:

Ստեփանոս (Տէր) 79:

Ստեփանոս վարդ. (Եղեցուք Քոստայի) 78:

Ստեփանոս (գրիգ), փակակալ վանքիմ) 75: 76:

Ստեփանոս Երեց (Խաղաղեցի) 73:

Ստեփանոս (Սրբեպիս.) 68:

Վահան (Տէր) 68:

Վայսիզ = Վանազ (Եղեցուք Բեկլարի) 78:

Վարդան օղլու (Եայր Տէր Մատթէոսիմ) 77:

Վարդան (վանսաւար) 76:

Վարդան (բան.) 71:

Վարդան Բաղիշեցի 71:

Վարդան (Երեց) 74:

Վարդան սարկաւազ (Բաղադի Միւլայէլ Եպիս.) 75: 76:

Վարդան (վանսաւար Յիսուանց վանքիմ) 75:

Տաւան (շառաւիղ) 78:

Տատուր (զմեղ) 68:

Տավրիշ 79:

Տիւրքաւար 77:

Տիւրքեցի Աստուածաւոր բան. 79:

Տրդատ (քաղաւար) 74:

Տօղթամանան Պ. Գրիգոր Բեկեղեցի 68:

Փէշուրմայնեան Լայկ 79:

Փիլիպպոս Կաթ. Էմիլեան 72:

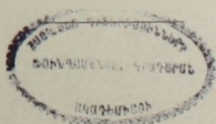
Փրկիչ (Ա.) վանք 70:

Քարծեցի Խանայ Կիւրեղ 72:

Քիւրտեան Կարապետ 67:

Քիւրտեան Տարուրիմ 67:

Օհան Սարք օղլու 73:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ
ԳԱՆԱԿԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

FL0069316

III
3756

PRINTED IN ITALY